

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

TIMO HIRVONEN, PETRI KAHILA, ALEKSI KOIVISTO, SINIKUKKA PYYKKÖNEN,
SARI RANNANPÄÄ, KEIMO SILLANPÄÄ, TOMMI ÄLANDER

Maaseutuohjelma 2014–2020 – arviointi innovointi-, koulutus- ja yhteistyövaikutuksista

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:20

**Maaseutuohjelma 2014–2020
– arviointi innovointi-, koulutus- ja
yhteistyövaikutuksista**

Maa- ja metsätalousministeriö

ISBN: 978-952-366-010-6

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	2019	
Tekijät	Timo Hirvonen (toim. Spatia), Petri Kahila (Spatia), Aleksi Koivisto (MDI), Sinikukka Pyykkönen (MDI), Sari Rannanpää (MDI), Keimo Sillanpää (TK-Eval), Tommi Ålander (TK-Eval)		
Julkaisun nimi	Maaseutuohjelma 2014–2020 – arviointi innovointi-, koulutus- ja yhteistyövaikutuksista		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 2019:20		
Diaari/hankenumero	1658/07.01/2018	Teema	-
ISBN PDF	978-952-366-010-6	ISSN PDF	1797-397X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-010-6		
Sivumäärä	194	Kieli	suomi
Asiasanat	Maatalouspolitiikka, maaseutu, vaikutukset, innovaatiot, koulutus, yhteistyö, hanke		
Tiivistelmä	<p>Arvioinnissa tarkastellaan Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden tuloksia ja vaikutuksia sekä esitetään yleisarvio innovaatioiden edistymisestä maaseutuohjelmassa. Tapaustarkasteluissa käsitellään Suomen metsäkeskuksen hanketoimintaa ja maaseudun innovaatio- eli EIP-ryhmiä.</p> <p>Arvioinnin toteutti arviointiryhmä, johon kuuluivat Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI ja asiantuntijayritys TK-Eval.</p> <p>Maaseutuohjelmassa innovaatiot ymmärretään teknologisina, sosiaalisina ja institutionaalisina uudistuksina, jotka tuottavat ratkaisuja maaseutualueita koskeviin kehittämiskysymyksiin. Tämä kehittämistavoite on moniulotteinen ja siihen pyritään vaikuttamaan monin eri keinoin. Maaseutuohjelman koulutus- ja tiedonvälitystoimenpide ja yhteistyötoimenpide ovat tämän innovaatiostrategian toimeenpanon keskeiset työkalut.</p> <p>Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden toteutus oli pääpiirteittäin edennyt suunnitellusti ja asetettujen indikaattoreiden mukaisesti. Osaamisen lisääminen on ollut tärkeää kaikilla toimialoilla. Yhteistyöhankkeita on suunnattu runsaasti pienyritysten toiminnan kehittämiseen, maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistämiseen ja alkutuottajien parempaan kytkentään ruokaketjuun.</p>		
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	2019	
Författare	Timo Hirvonen (toim. Spatia), Petri Kahila (Spatia), Aleksi Koivisto (MDI), Sinikukka Pyykkönen (MDI), Sari Rannanpää (MDI), Keimo Sillanpää (TK-Eval), Tommi Ålander (TK-Eval)		
Publikationens titel	Landsbygdsprogrammet 2014–2020 – utvärdering av innovations-, utbildnings- och samarbets effekterna		
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2019:20		
Register number	1658/07.01/2018	Subject	-
ISBN PDF	978-952-366-010-6	ISSN PDF	1797-397X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-010-6		
Sidantal	194	Språk	finska
Nyckelord	Jordbrukspolitik, landsbygd, effekter, innovation, utbildning, samarbete, projekt		
Referat	<p>I utvärderingen granskar man resultaten och effekterna av utbildnings- och samsarbetsåtgärderna inom programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland samt presenterar en allmän bedömning av hur innovationerna framskrider inom landsbygdsprogrammet. I fallstudierna behandlas projektverksamheten vid Finlands skogscentral samt landsbygdens innovationsgrupper, dvs. EIP-grupper.</p> <p>Utvärderingen genomfördes av en utvärderingsgrupp som bestod av centret för kommunal och regional forskning Spatia, konsultbyrån för regionutveckling MDI samt sakkunnigföretaget TK-Eval.</p> <p>I landsbygdsprogrammet betyder innovationer reformering genom olika tekniska, sociala och institutionella projekt som resulterar i lösningar för utveckling av landsbygden. Utvecklingsmålet har flera dimensioner och metoderna för att uppnå målet är många. De centrala verktygen för verkställandet av landsbygdsprogrammets innovationsstrategi är åtgärden för utbildning och informationsförmedling samt samsarbetsåtgärden.</p> <p>Genomförandet av projekten för utbildning och informationsförmedling har i huvudsak framskridit planenligt och i enlighet med de fastställda indikatorerna. Ett viktigt mål inom samtliga branscher har varit att öka kunnandet. Samsarbetsprojekten har till stor del gått ut på att utveckla små företags verksamhet, främja den lokala utvecklingen i landsbygdsområdena och förbättra primärproducenternas kopplingar till matkedjan.</p>		
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet		
Distribution/ Beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry	2019
Authors	Timo Hirvonen (toim. Spatia), Petri Kahila (Spatia), Aleksi Koivisto (MDI), Sinikukka Pyykkönen (MDI), Sari Rannanpää (MDI), Keimo Sillanpää (TK-Eval), Tommi Ålander (TK-Eval)	
Title of publication	Rural Area Programme 2014–2020 – evaluation on innovation-, training- and cooperation impacts	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 2019:20	
Register number	1658/07.01/2018	Subject -
ISBN PDF	978-952-366-010-6	ISSN (PDF) 1797-397X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-010-6	
Pages	194	Language Finnish
Keywords	Agricultural policy, rural area, impacts, innovations, training, cooperation, project	
Abstract	<p>The evaluation surveys the results and impacts of the education, training and cooperation measures in the Rural Development Programme for Mainland Finland 2014–2020 and gives an overview of the progress of innovations in the Rural Area Programme. The case studies examine the Finnish Forest Centre's project activity and rural innovation or EIP groups.</p> <p>The evaluation was carried out by an evaluation group including Spatia – Centre for Regional Research, Consultancy for Regional Development MDI and expert company TK-Eval.</p> <p>In the Rural Area Programme, innovations are understood as technological, social and institutional reforms that produce solutions to development issues related to rural areas. This development objective is multidimensional and it is influenced in many different ways. The education, training and information measure and the cooperation measure in the Rural Area Programme are the key tools of this innovation strategy.</p> <p>The implementation of education, training and information projects has mostly advanced as planned and according to the set indicators. Enhancing competence has been important in all industries. Several cooperation projects aim at developing the activity of small businesses, promoting local development of rural areas and connecting primary producers in a better way to the food chain.</p>	
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry	
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Sisältö

Tiivistelmä	9
Sammanfattning	13
Summary	17
Taulukkuuettelo	21
Kuvioluettelo.....	23
1 Johdanto	24
1.1 Arvioinnin tausta.....	24
1.2 Arvioinnin asetelma	24
1.3 Arvioinnin aineisto ja menetelmät.....	26
1.4 Raportin rakenne.....	27
2 Innovaatiot maaseutuohjelmassa	29
2.1 Innovaatioiden arvioinnin viitekehys.....	29
2.2 Innovaatiot maaseutuohjelma-asiakirjassa.....	31
3 Koulutus- ja tiedonvälitys (M01)	37
3.1 Toimenpide ja sen toteutus.....	37
3.2 Tuloksellisuus indikaattorien perusteella.....	42
3.3 Vastaukset arviointikysymyksiin	46
3.4 Päätelmät ja suositukset	57
4 Yhteistyö (M16)	60
4.1 Toimenpide ja sen toteutus.....	60
4.2 Tuloksellisuus indikaattorien perusteella.....	68
4.3 Vastaukset arviointikysymyksiin	71
4.4 Päätelmät ja suositukset	83
5 EIP-toiminta	86
5.1 Toimenpiteen kuvaus	86
5.2 Hallinnointi.....	88
5.3 Toimenpiteen toteutus.....	88
5.4 Tuloksellisuus ja vaikuttavuus.....	89
5.5 Vastaukset arviointikysymyksiin	90
5.6 Päätelmät ja suositukset	94

6 Suomen metsäkeskuksen hankkeet	98
6.1 Metsäkeskuksen hanketoiminta maaseutuohjelmassa	98
6.2 Hanketoiminta osana metsä- ja biotalouden innovaatiojärjestelmää.....	104
6.3 Hanketoiminnan tuloksellisuus.....	106
6.4 Hanketoiminta laadullisten lähteiden nojalla	109
6.5 Päätelmät ja suositukset	115
7 Päähavainnot ja yhteenveto	117
7.1 Maaseutuohjelman innovaatiotoimintaa koskevat päähavainnot.....	117
7.2 Tulosten yhteenveto	121
Liite 1. Liitekuviot koulutus- ja tiedonvälityshankkeita koskevien kyselyjen tuloksista	124
Liite 2. Liitekuviot yhteistyöhankkeita koskevien kyselyjen tuloksista	139
Liite 3. Vastaukset EU:n yhteisiin arviointikysymyksiin SFC-mallissa	150
Liite 4. Liitetaulukot Leader-rahoitteisista koulutus- ja tiedonvälitys- ja yhteistyöhankkeista	191

Tiivistelmä

Käsillä olevassa arviointiraportissa tarkastellaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden tuloksia ja vaikutuksia sekä esitetään yleisarvio innovaatioiden edistymisestä maaseutuohjelmassa. Tapaustarkaste- luissa käsitellään Suomen metsäkeskuksen hanketoimintaa ja maaseudun innovaatio- eli EIP-ryhmiä. Arvioinnin toteutti vuoden 2019 ensimmäisellä puoliskolla arviointiryhmä, johon kuuluivat Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia (vastuullinen arvioitsija), aluekehittä- misen konsulttitoimisto MDI ja asiantuntijayritys TK-Eval.

Maaseutuohjelmassa innovaatiot ymmärretään teknologisina, sosiaalisina ja institutionaa- lisina uudistuksina, jotka tuottavat ratkaisuja maaseutualueita koskeviin kehittämiskysy- myksiin. Tämä kehittämistavoite on moniulotteinen ja maaseutuohjelmassa siihen pyri- tään vaikuttamaan sekä kohdennetuilla toimenpiteillä että toimintaympäristöä paranta- villa eli epäsuorasti vaikuttavilla politiikkatoimilla. Maaseutuohjelman koulutus- ja tiedon- välitystoimenpide ja yhteistyötoimenpide ovat tämän innovaatiostrategian toimeenpanon keskeiset työkalut.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita oli vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 357 ja niiden julkisen rahoitus oli lähes 72 miljoonaa euroa. Hankkeista noin kolmasosa oli koulutushankkeita ja loput tiedonvälityshankkeita. Sekä koulutus- että tiedonvälityshank- keiden toteutus oli pääpiirteittäin edennyt suunnitellusti ja asetettujen indikaattoreiden mukaisesti. Kiinnostus koulutushankkeiden järjestämiseen oli jossain määrin vähentynyt, mikä oli johtanut varsinkin laaja-alaisen yleiskoulutuksen vähentymiseen. Sen sijaan va- likoiduille kohderyhmille suunnatut täsmäkoulutukset olivat lisääntyneet ja kokemukset niistä ovat myönteisiä.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tulokset ovat enemmän tiedollisia ja sosiaalisia kuin taloudellisia. Hankkeet ovat vaikuttaneet eniten osallistujensa osaamisen kehittä- miseen, erityisesti tiedon ja osaamisen lisäämiseen eri aihepiireistä. Lisäksi hankkeilla on parannettu yhteistyötä ja verkostoja sekä yritysten liiketoimintaa, kilpailukykyä ja kan- nattavuutta. Tulosten syntymiseen myötävaikuttavina tekijöinä erottuvat osallistujien motivaatio ja hankevetäjien osaaminen. Myös osallistujien verkottuminen, yhteistyö ja

sitoutuminen, kehittämiselle asetettujen tavoitteiden realistisuus, julkinen tiedottaminen ja hankkeiden huolellinen valmistelu ovat vaikuttaneet myönteisesti tulosten syntyneeseen. Yritysryhmähankkeissa onnistumista edesauttaa se, että osallistuvien yritysten kehittämistarpeet ovat riittävän samankaltaisia.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden osalta arvioinnin kehittämissuosituksot käsittelevät hankkeiden kohderyhmien tunnistamista, hankkeiden kytkemistä jo käynnissä oleviin kehittämisprosesseihin ja fokuoituneisiin kehittämistoimiin sekä onnistumisia ja hyviä tuloksia koskevaa markkinointia ja tiedottamista. Koulutuksen yritysryhmähankkeita koskevissa suosituksissa korostetaan osallistujien samankaltaisten lähtökohtien merkitystä, rahoituspäätösten nopeutta, osallistuvien yritysten verkottumisen tukemista sekä ulkoisen viestinnän toteuttamista yhdessä osallistujien kanssa.

Yhteistyötoimenpide tuli maaseutuohjelmaan uutena toimenpiteenä ohjelmakaudelle 2014–2020. Sen käyttöönottoa vaikeutti toimenpiteen monimutkainen rakenne useine alatoimenpiteineen ja tukitasoineen. Toteutuksen edetessä toimenpide on osoittautunut toimivaksi, ja sen vahvuutena on toimijoiden verkottaminen ja monen tyyppisen toiminnan mahdollistaminen yhden kehittämishankkeen puitteissa.

Yhteistyöhankkeita oli vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 657 ja niihin oli kohdistettu julkista rahoitusta yli 107 miljoonaa euroa. Näistä hankkeista viidennes oli yritysryhmähankkeita, joille oli myönnetty julkista rahoitusta runsaat kymmenen miljoonaa euroa. Yhteistyöhankkeiden tilaisuuksiin oli osallistunut lähes 2 000 organisaatiota, 36 000 yritystä ja yli 45 000 muuta toimijaa. Hankkeiden tuloksina on mm. tuotettu oppaita ja uudistettu toimintatapoja ja hankkeiden seurantatietojen perusteella niissä on syntynyt yli sata työpaikkaa ja yli 500 yritystä.

Yhteistyöhankkeet ovat vastanneet hyvin toimintaympäristön ja alueiden tarpeisiin. Hankkeita on toteutettu eri toimialoilla ja aihepiireistä. Niissä on tunnistettu yritysten innovaatio- ja kehittämistarpeita, joiden perusteella on pystytty hankkeistamaan yritysryhmiä.

Yritysryhmä- ja yhteistyöhankkeiden kumppanuudet rakentuvat lukumäärältään runsaasta, mutta taustoiltaan rajallisesta hallinnoijaorganisaatioiden joukosta. Siinä keskeisiä organisaatioita ovat ammattikorkeakoulut, kehittämisyrityköt ja yrittäjäyhdistykset, joiden keskuuteen on muodostunut kestäviä ja pitkälle kehittyneitä yhteistyörakenteita. Toimenpiteiden tukitasot ovat vaikuttaneet toimijoiden hakeutumiseen hanketoiminnan piiriin. Hankkeiden tukiehtoja ja raportointivaatimuksia pidetään pääsääntöisesti selkeinä ja hankkeiden seuranta tarkoituksenmukaisena. Sen sijaan hankkeiden koordinaatio, hanketoimijoiden kehittämispyrkimysten eriytyminen ja osallistujien vähäinen sitoutuminen aiheuttavat haasteita hanketoiminnalle.

Yhteistyöhankkeiden viestintä tavoittaa hyvin toimijoita ja tiedotus on tehokasta sekä hankkeiden sisällä että ulospäin. Hyvä viestintä edellyttää hankkeen hallinnoijalta aktiivisuutta, käyttää monipuolisesti eri viestintäkanavia ja korostaa toimien hyötyjä osallistujille.

Yhteistyötoimenpiteen tulokset ovat taloudellisia (yhteistyöhankkeisiin osallistuneiden tahojen kilpailukyvyyn parantuminen, uusien tuotteiden tai palvelujen syntyminen), sosiaalisia (verkostojen rakentaminen, organisaatioiden tutustuminen toisiinsa) ja tiedollisia (osaamisen parantuminen, yritysten kehittäminen). Vaikuttavuuden päämekanismin muodostavat hankkeiden myötä syntyvät verkostot: yhteistyö laajan verkoston puitteissa lisää koko toimialan osaamista, avartaa osapuolten näkemyksiä ja parantaa yritysten liiketoimintamahdollisuuksia. Yritysrühmähankkeissa alueellisen yhteistyön myötä alueen tunnettuus ja houkuttelevuus asiakkaiden silmissä kasvaa ja yritysten kesken muodostuu kaikkia hyödyttävää synergiaa.

Maaseudun innovaatioryhmät eli EIP-hankerahoitus on uusi väline maaseutuohjelmassa. Toimenpiteessä tuetaan toimialasta riippumatta maaseudun innovaatioryhmien toimintaa maa- ja metsätaloutta koskevan innovaation kehittämiseksi ja käyttöön saattamiseksi.

EIP-toimenpiteen käynnistysvaiheeseen liittyneiden viiveiden jälkeen EIP-haku ja EIP-hankkeiden hallinnointi ovat toteutuneet hyvin. Tämän arvioinnin ajankohtana toteutukseen oli edennyt kahdeksan EIP-hanketta. Ne ovat kestoltaan pitkiä, eli reilun parin vuoden hankkeita, ja budjeteiltaan suuria eli julkiselta tueltaan noin neljännesmiljoonan euron suuruisia.

EIP-toimintamalli on toiminut melko hyvin. Myönteisenä koetaan se, että EIP-hankkeet toimivat pääsääntöisesti paikallisesti, mutta niillä on mahdollisuus käyttää asiantuntemusta koko maasta. Lisäksi maaseutuverkoston ja eurooppalaisen EIP-AGRI-verkoston luomat mahdollisuudet kansainväliseen toimintaan ja tunnettuuteen nähdään positiivisena. EIP-hankkeiden haasteet Suomessa liittyvät hankkeen aikana ja sen jälkeen tapahtuvaan viestintään sekä tiedon vientiin käytäntöön. Lisäksi toimijoiden keskuudessa esiintyy tarpeita myös pienemmille, ketterämmille ja enemmän viljelijöiden tarpeista lähteville EIP-hankkeille. Tämän arvioinnin ajankohtana EIP-hankkeiden toteutus oli vielä alkuvaiheissaan, joten hankkeiden tuloksia, niiden harjoittamaa viestintää ja Suomessa käyttöön valitun EIP-strategian toimivuutta on perusteltua arvioida yksityiskohtaisesti ohjelmakauden päätyttyä.

Suomen metsäkeskus edistää metsään perustuvia elinkeinoja, kehittää ja jalostaa metsätietoa ja hoitaa metsälain toimeenpanoon liittyviä viranomaistehtäviä. Elinkeinojen kehittämistehtävään liittyen Metsäkeskus harjoittaa laajaa hanketoimintaa. Vuonna 2018 sen toteuttavana oli yli 120 hanketta, joista noin puolet oli rahoitettu maaseutuohjelmasta.

Tämän arvioinnin yhteydessä suoritettujen kyselyjen perusteella Metsäkeskuksen hanke-toiminta on asiantuntevasti toteutettua ja sen tulokset ovat hyviä. Myös Metsäkeskuksen itse keräämä osallistujapalaute antaa myönteisen kuvan hanketoiminnasta. Myönteisim-mät arviot kohdistuvat metsätilarakenteen kehittämistä koskevaan hankekokonaisuuteen.

Metsäkeskus toteuttaa hankkeitaan usein yksin tai osatoteuttajana osanottajiltaan vähä-lukuisissa ja kokoonpanoiltaan vakiintuneissa konsortioissa. Nykykäsitys suosii monimuo-toisia ja esimerkiksi toimialarajat ylittäviä yhteistyörakenteita. Metsäkeskuksen on perus-teltua pyrkiä sekä laajentamaan ja monipuolistamaan vetämiensä hankkeiden kokoonpa-noa että lisäämään osallistumistaan muiden tahojen vetämissä ja eri tyyppisiä toimijoita kokoavissa yhteishankkeissa.

Metsäkeskuksen valtakunnallinen rooli on viimeksi kuluneina vuosina vahvistunut, mutta maakunnallisuus leimaa edelleen Metsäkeskuksen hanketoimintaa maaseutuohjelmassa. Valtakunnallisena organisaationa Metsäkeskuksella on hyvä mahdollisuus levittää maa-kunnallisissa hankkeissa kehitettyjä hyviä käytäntöjä muualle maahan, hyödyntää maa-kunnallisten hankkeiden materiaaleja muilla alueilla sekä ”monistaa” hankkeitaan muihin maakuntiin ja toteuttaa niitä yliaalueellisina.

Maaseutuohjelma on monitavoitteinen ja innovaatiotoiminta kytkeytyy sen toimenpi-teisiin monin tavoin. EIP-toimintaa lukuun ottamatta maaseutuohjelman innovaatioita edistävät toimenpiteet kohdistuvat tutkimus- ja kehitystoiminnan kehitysvaiheeseen, ts. toimenpiteet eivät ulotu uuden tiedon tuottamiseen vaan ne suuntautuvat tiedon ja osaa-misen siirtoon. Tässä arvioinnissa suoritettut kyselyt osoittavat, että koulutus- ja yhteistyö-hankkeisiin osallistuneiden tiedot ja taidot ovat merkittävästi lisääntyneet hankkeiden vaikutuksesta. Sen sijaan arviointiaineiston perusteella ei muodostu selvää kuvaa siitä, millä mekanismeilla ja miten paljon osaamisen lisääntyminen on parantanut maaseudun elinvoimaa ja lisännyt sen elinkeinojen kilpailukykyä. Viitteen siitä antaa hankkeisiin osal-listuneiden yritysten näkemys hankkeiden seurauksena yrityksissä syntyneiden uusien tai uudistettujen tuotteiden tai palvelujen lukumäärästä. Maaseutuohjelman koulutus- ja yh-teistyöhankkeissa näitä tuoteinnovaatioita näyttäisi syntyvän vähemmän kuin esimerkiksi EAKR-hanketoiminnassa. Tämä vertailu viittaa siihen, että maaseutuohjelman toimenpi-teet eivät riittävästi tavoita tuotekehityskykyisiä yrityksiä tai niitä on maaseudulla vähän.

Sammanfattning

Den aktuella utvärderingsrapporten granskar vilka resultat och verkningar utbildnings- och samarbetsåtgärderna inom Programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2014–2020 har genererat och presenterar en generell utvärdering av hur innovationerna har framskridit inom landsbygdsprogrammet. I fallstudierna behandlas Finlands skogscentrals projektverksamhet och landsbygdens innovationsgrupper (EIP). Utvärderingen gjordes under första halvan av 2019 av en utvärderingsgrupp som bestod av Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia (ansvarig utvärderare), konsultföretaget inom områdesutveckling MDI och sakkunnigföretaget TK-Eval.

Inom landsbygdsprogrammet förstås innovationer som teknologiska, sociala och institutionella förnyelser som producerar lösningar för landsbygdens utvecklingsfrågor. Detta utvecklingsmål är flerdimensionellt och landsbygdsprogrammet strävar efter att påverka det med både riktade åtgärder och politiska åtgärder som bidrar till en bättre verksamhetsmiljö, alltså åtgärder som påverkar indirekt. Landsbygdsprogrammets utbildnings- och informationsförmedlingsåtgärd och samarbetsåtgärd är de centrala verktygen för verkställandet av denna innovationsstrategi.

I slutet av 2018 hade man startat 357 utbildnings- och informationsförmedlingsåtgärder, vars offentliga finansiering uppgick till nästan 72 miljoner euro. Ungefär en tredjedel av dessa projekt var utbildningsprojekt, resten informationsförmedlingsprojekt. Fullföljandet av både utbildnings- och informationsförmedlingsprojekten hade i huvuddrag avancerat enligt plan och i enlighet med de uppställda indikatorerna. Intresset för att ordna utbildningsprojekt hade i någon mån svalnat, vilket hade lett till en minskning av framför allt omfattande allmän utbildning. Däremot har antalet skräddarsydda utbildningar för utvalda målgrupper ökat och erfarenheterna från dem är positiva.

Resultaten från utbildnings- och informationsförmedlingsprojekten är snarare kunskapsmässiga och sociala än ekonomiska. Mest har projekten påverkat deltagarnas kunskapsutveckling, i synnerhet utökandet av kunskaperna och kunnandet om olika ämnesområden. Dessutom har projekten bidragit till ett bättre samarbete och bättre nätverk samt bättre affärsverksamhet, konkurrensförmåga och lönsamhet för företagen. Bland de faktorer som

bidragit till resultat särskiljs deltagarnas motivation och projektledarnas kunnande. Även deltagarnas nätverkande, samarbete och engagemang, realistiska utvecklingsmål, information i offentligheten och en noggrann förberedning av projekten har haft en positiv inverkan på uppkomsten av resultat. I företagsgruppsprojekt bidrar det till framgång att utvecklingsbehoven hos företagen som deltar är tillräckligt likadana.

Vad gäller utbildnings- och informationsförmedlingsprojekt handlar utvärderingens utvecklingsrekommendationer om att identifiera målgrupperna för projekten, att koppla projekten till utvecklingsprocesser som redan är igång och till utvecklingsåtgärder med tydlig fokus samt marknadsföring av och spridning av information om framgångar och goda resultat. I rekommendationerna för utbildningens företagsgruppsprojekt betonas vikten av att deltagarna har liknande utgångspunkter, att finansieringsbeslut fås snabbt, att nätverksbildningen mellan de deltagande företagen stöds samt att kommunikationen genomförs tillsammans med deltagarna.

Samarbetsåtgärden introducerades som en ny åtgärd i landsbygdsprogrammet för programperioden 2014–2020. Införandet av åtgärden försvårades av dess komplicerade struktur med flera underordnade åtgärder och stödnivåer. I takt med framskridandet har åtgärden visat sig vara fungerande och dess styrka ligger i skapandet av nätverk mellan aktörerna och att möjliggöra många typer av verksamhet inom ramen för ett utvecklingsprojekt.

I slutet av 2018 hade det startats 657 samarbetsprojekt och till dessa hade det allokerats över 107 miljoner euro i offentlig finansiering. En femtedel av dessa projekt var företagsgruppsprojekt som beviljats drygt tio miljoner euro i offentlig finansiering. I evenemangen inom ramen för samarbetsprojekten har nästan 2 000 organisationer, 36 000 företag och över 45 000 andra aktörer deltagit. Som resultat för projekten har det bland annat producerats handböcker och förnyats handlingssätt och enligt projektens uppföljningsdata har det inom projekten skapats över 100 arbetsplatser och över 500 företag.

Samarbetsprojekten har på ett bra sätt svarat mot behoven i verksamhetsmiljön och områdena. Projekt har genomförts inom olika branscher och olika ämnesområden. I dem har man identifierat företagets innovations- och utvecklingsbehov, på basis av vilka man har kunnat projektifiera företagsgrupper.

Partnerskapen inom företagsgrupps- och samarbetsprojekten byggs upp av en mångtallig, men till bakgrunden begränsad skara administratörsorganisationer. Centrala organisationer i detta är yrkeshögskolor, utvecklingsbolag och företagarföreningar bland vilka det uppstått varaktiga och avancerade samarbetsstrukturer. Åtgärdernas stödnivåer har påverkat hur aktörerna har sökt sig till projektverksamheten. Projektens stödvillkor och rapporteringskrav anses i regel vara tydliga och uppföljningen av projekt ändamålsenlig.

Däremot orsakar samordningen av projekt, differentieringen av projektaktörernas utvecklingssträvanden och den låga bindningsgraden hos deltagarna utmaningar för projektverksamheten.

Kommunikationen inom samarbetsprojekten når aktörerna bra och informationen är effektiv både internt i projekten och utåt. En god kommunikation kräver att projektadministratören är aktiv, använder olika kommunikationskanaler mångsidigt och lyfter fram de fördelar som deltagarna har av åtgärderna.

Resultaten från samarbetsåtgärden är ekonomiska (bättre konkurrensförmåga hos deltagarna i samarbetsprojekten, uppkomsten av nya produkter och tjänster), sociala (uppbygandet av nätverk, organisationer lär känna varandra) och kunskapsmässiga (bättre kunskande, utveckling av företag). Huvudmekanismen för effekten bildas av de nätverk som uppstår i projekten: ett samarbete inom ramen för ett stort nätverk ökar kunnandet inom hela branschen, vidgar parternas synpunkter och förbättrar företagets verksamhetsmöjligheter. I företagsgruppsprojekt ökar kundernas kännedom om området och områdets attraktivitet för kunderna i och med det regionala samarbetet. Det uppstår även synergier företag emellan som gagnar alla.

Landsbygdens innovationsgrupper, alltså projektfinansieringen inom EIP, är ett nytt verktyg i landsbygdsprogrammet. Inom åtgärden stöds verksamheten i landsbygdens innovationsgrupper oavsett bransch för att utveckla och införa innovationer inom jord- och skogsbruk.

Efter dröjsmålen i startskedet för EIP-åtgärden har EIP-ansökningen och administreringen av EIP-projekt gått bra. När denna utvärdering skrivs har åtta EIP-projekt framskridit till genomförandefasen. Dessa är långa projekt, med en löptid på drygt två år, som har stora budgetar, med omkring 250 000 euro i offentligt understöd.

EIP-verksamhetsmodellen har fungerat tämligen bra. Som positivt upplevs att EIP-projekten i regel är lokala, men med möjlighet att använda sig av expertis från hela landet. Som en positiv faktor ses även de möjligheter till internationell verksamhet och ökad kännedom som landsbygdsnätverket och det europeiska EIP-AGRI-nätverket skapar. EIP-projektens utmaningar i Finland har att göra med kommunikationen under och efter projektet och omsättningen av kunskaperna i praktiken. Bland aktörerna förekommer det även behov av mindre och smidigare EIP-projekt som i högre grad utgår från böndernas behov. När denna utvärdering skrivs låg genomförandet av EIP-projekten ännu i startgroparna, och således är det motiverat att göra en detaljerad analys av projektens resultat, kommunikationen som bedrivits inom dem och funktionen av den EIP-strategi som man valt att använda i Finland.

Finlands skogscentral främjar skogsbaserade näringar, utvecklar och förädlar skogskunskaper och sköter myndighetsuppgifter med anknytning till verkställandet av skogslagen. I samband med uppgiften att utveckla näringarna bedriver Skogscentralen en omfattande projektverksamhet. 2018 höll den i fler än 120 projekt, varav ungefär hälften finansierades från landsbygdsprogrammet.

Utifrån de enkäter som genomförts i samband med denna utvärdering bedrivs Skogscentralens projektverksamhet sakkunnigt och med goda resultat. Även responsen från deltagarna som Skogscentralen själv samlar in ger en positiv bild av projektverksamheten. De mest positiva bedömningarna gäller projekthelheten om utveckling av skogsfastighetsstrukturen.

Skogscentralen genomför sina projekt ofta på egen hand eller som delgenomförare i konsortier med ett litet antal medlemmar och etablerad sammansättning. Idag favoriseras mångformiga samarbetsstrukturer, till exempel sådana som överskrider branschgränserna. Det är grundat att Skogscentralen försöker både att skapa bredd och variation i sammansättningen i de projekt som den leder och att öka sitt deltagande i samarbetsprojekt som leds av andra instanser och som för samman olika slags aktörer.

Skogscentralens riksomfattande roll har stärkts under de senaste åren, men kopplingen till landskap präglar fortfarande Skogscentralens projektverksamhet inom landsbygdsprogrammet. Som en riksomfattande organisation har Skogscentralen bra möjligheter att sprida goda praxis som utvecklats i landskapen till det övriga landet, utnyttja material från landskapens projekt i de övriga regionerna och att "kopiera" sina projekt till andra landskap och genomföra dem över regiongränser.

Landsbygdsprogrammet har flera målsättningar och innovationsverksamheten kopplas på många sätt till åtgärderna i projektet. Med undantag för EIP-verksamheten riktas landsbygdsprogrammets innovationsfrämjande åtgärder på forsknings- och utvecklingsverksamhetens utvecklingsskede. Med andra ord sträcker sig åtgärderna inte till att producera ny information, utan de är inriktade på överföring av kunskaper och kunnande. Enkäterna som genomförts i den här utvärderingen visar att kunskaperna och färdigheterna hos de parter som deltagit i utbildnings- och samarbetsprojekt har ökat betydligt tack vare projekten. Däremot skapar utvärderingens material inte en tydlig bild av med vilka mekanismer och i vilken omfattning kunskapsökningen har förbättrat landsbygdens livskraft och ökat konkurrenskraften hos landsbygdens näringar. En antydning om detta ges av de deltagande företagens uppfattning om antalet nya eller förnyade produkter eller tjänster som uppkommit i företagen till följd av projekten. Det verkar som att det uppstår färre sådana produktinnovationer inom landsbygdsprogrammets utbildnings- och samarbetsprojekt till exempel jämfört med ERUF-projektverksamheten. Denna jämförelse tyder på att åtgärderna inom landsbygdsprogrammet inte når företag med potential för produktutveckling eller att antalet sådana företag är litet på landsbygden.

Summary

The assessment report at hand investigates the results and impacts of the education and cooperation measures of the Rural Development Programme for Mainland Finland 2014–2020 and presents a general assessment of the progress of innovations in the Rural Development Programme. The case studies concern the project work of the Finnish Forest Centre and rural innovation groups (EIP groups). The assessment was conducted in the first half of 2019 by an assessment group comprising Spatia Centre for Regional Research (responsible assessor), Consultancy for Regional Development MDI and expert company TK-Eval.

In the Rural Development Programme, innovations are understood as technological, social and institutional reforms that produce solutions for development questions concerning rural areas. This development objective is multidimensional, and the Rural Development Programme seeks to have an impact on it through both targeted measures and policy measures that improve the operating environment, i.e. have an indirect effect. The education and communication measure and the cooperation measure of the Rural Development Programme are the essential tools in the implementation of this innovation strategy.

By the end of 2018, a total of 357 education and communication projects had been started and their public funding was nearly EUR 72 million. Approximately one third of the projects were education projects, and the remainder were communication projects. The implementation of both the education projects and the communication projects had generally progressed as planned and in accordance with the indicators set. Interest in organising education projects had somewhat decreased, which had led to the decrease of extensive general training in particular. On the other hand, training courses aimed at selected target groups had increased, and experiences of them are positive.

The results of education and communication projects are more intellectual and social than economic. Projects have had the greatest impact on the development of the participants' skills, especially on the addition of knowledge and skills in different topics. The projects have also improved cooperation and networks and the business operations, competitiveness and profitability of companies. The participants' motivation and the project leaders' skills stand out as factors contributing to the development of results. The networking,

cooperation and commitment of the participants, the realism of the objectives set, public communications and the careful preparation of projects have had a positive effect on the development of results. Success in company group projects is assisted by the participating companies having sufficiently similar development needs.

For education and communication projects, the assessment development recommendations concern the identification of project target groups, the connection of projects to ongoing development processes and focused development measures, and marketing and communications regarding successes and good results. The recommendations concerning company group projects in education emphasise the significance of the participants' similar starting points, the quickness of funding decisions, the support for the networking of the participating companies and the implementation of external communications with the participants.

The cooperation measure was a new measure in the Rural Development Programme for the programming period 2014–2020. Its introduction was hindered by the complex structure of the measure with its many sub-measures and support levels. As implementation has progressed, the measure has proved effective, and its strength lies in networking actors and enabling many types of activity within the framework of one development project.

By the end of 2018, a total of 657 cooperation projects had been started and more than EUR 107 million of public funding had been targeted at them. A fifth of these projects were company group projects, for which over EUR 10 million of public funding had been granted. Nearly 2,000 organisations, 36,000 companies and 45,000 other actors had participated in the events of the cooperation projects. The results of the projects include the production of guides and reform of operation methods. Based on the follow-up data of the projects, more than a hundred jobs and more than 500 companies have been created in them.

The cooperation projects have successfully met the needs of the operating environment and the regions. Projects have been implemented in different fields and on different topics. They have identified innovation and development needs of companies, based on which projects have been created for groups of companies.

The partnerships in company group projects and cooperation projects are made up of a group of administrative organisations large in number but with limited backgrounds. Key organisations in the group include universities of applied sciences, development companies and entrepreneurial associations, amongst which enduring and advanced cooperation structures have been developed. The support levels of the measures have had an impact on the actors becoming involved with project activity. The support criteria and reporting requirements of projects are mainly seen as clear and the monitoring of projects as suitable, whereas the coordination of projects, the differentiation of the development

efforts of project actors and the low commitment of the participants cause challenges for project activity.

Communication in cooperation projects reaches actors well, and both internal and external communications are effective. Good communication requires the project administrator to take an active role, uses different communication channels in a versatile manner and emphasises the benefits of the measures to the participants.

The results of the cooperation measure are economic (the improvement of the competitiveness of the parties that engage in the projects, the creation of new products or services), social (the building of networks, organisations getting to know each other) and intellectual (the improvement of competence, the development of businesses). The main mechanism of efficiency is formed by the networks created in the projects: cooperation in an extensive network increases the competence of the entire field, broadens the views of the parties and improves the business opportunities of companies. In company group projects, regional cooperation makes the region better known and more appealing in the eyes of customers, and win-win synergy is created between companies.

Rural innovation groups, i.e. EIP project funding, is a new tool in the Rural Development Programme. Regardless of the field, the measure supports the activities of rural innovation groups in order to support and introduce innovations relating to agriculture and forestry.

After the delays relating to the starting phase of the EIP measure, the EIP application procedure and EIP project administration have been successfully realised. At the time of this assessment, eight EIP projects had progressed to implementation. These are long-term projects (they last for a couple of years) with large budgets (their public funding is approximately a quarter million euros).

The EIP operation model has worked rather well. It is seen as positive that EIP projects mainly operate locally but have the opportunity to use expertise from across the country. The opportunities for international operation and recognition created by the rural network and the European EIP-AGRI network are also seen as positive. The challenges of EIP projects in Finland relate to communication during and after the project and putting information into practice. Among the actors, there are also needs for smaller, more agile EIP projects designed more around farmers' needs. At the time of this assessment, the implementation of EIP projects was still in its early phases, so a detailed assessment of the results of projects, the communication used by them and the efficiency of the EIP strategy selected for use in Finland will only be justified after the end of the programming period.

The Finnish Forest Centre promotes livelihoods based on forests, develops and refines information relating to forests and performs official duties relating to the implementation of

the Forest Act. The Finnish Forest Centre engages in extensive project activity relating to the task of developing livelihoods. In 2018, it had 120 ongoing projects, approximately half of which were funded through the Rural Development Programme.

Based on the surveys conducted in connection with this assessment, the project activity of the Finnish Forest Centre is implemented in a competent fashion and its results are good. The participant feedback collected by the Finnish Forest Centre also paints a positive picture of project activity. The most positive assessments concern the group of projects relating to the development of the structure of forest holdings.

The Finnish Forest Centre often implements its projects by itself or as a partner in consortia with few participants and established formations. The current opinion favours multiform cooperation structures that, for example, cross sectoral boundaries. It is justified for the Finnish Forest Centre to try to both extend and diversify the formation of the projects it leads and increase its participation in joint projects led by other parties and involving different actors.

The national role of the Finnish Forest Centre has strengthened in recent years, but regionality still characterises the project work of the Finnish Forest Centre in the Rural Development Plan. As a national organisation, the Finnish Forest Centre has a good opportunity to disseminate good practices developed in regional projects throughout the country, utilise the materials of regional projects in other regions, reproduce its projects in other regions and implement them cross-regionally.

The Rural Development Programme has many objectives, and innovation is connected to its measures in many ways. With the exception of EIP activity, the measures of the Rural Development Programme that promote innovation concern the development phase of development activity, i.e. the measures do not extend to the production of new information but are directed at transferring information and competence. The surveys conducted in this assessment demonstrate that the knowledge and skills of those participating in education and cooperation projects have significantly increased because of the projects. On the other hand, the assessment material does not create a clear picture of how much and through what mechanisms the increase of competence has improved the vitality of rural areas and increased the competitiveness of its livelihoods. An indication, however, is given by the view expressed by the companies that have participated in the projects on the number of new or reformed products or services created in the companies as a result of the projects. In the education and cooperation projects of the Rural Development Programme, these product innovations seem to be created to a smaller extent than, for example, in ERDF project activity. This comparison suggests that the measures of the Rural Development Programme do not reach companies capable of product development or that there are few of such companies in rural areas.

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Prioriteetin 1 tavoiteasetanta eli tehtävät tavoitteineen. Yhteenveto maaseutuohjelma-asiakirjan innovaatiostrategiasta	32
Taulukko 2. Prioriteettia 1 koskevien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutusten kohdistuminen kohdealaan 1. Päävaikutus lihavoitu.	33
Taulukko 3. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset kohdealaan 1 ja muille kohdealoille	35
Taulukko 4. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen	36
Taulukko 5. Koulutus-, tiedonvälitys- ja esittelyhankkeiden luonteen mukaiset tukitasot	38
Taulukko 6. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ensisijaisten maaseutuohjelman kohdealojen mukaan	40
Taulukko 7. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ELY-alueittain ja valtakunnallisesti	41
Taulukko 8. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki hankkeen toteuttajatyypin mukaan	42
Taulukko 9. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma	43
Taulukko 10. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma alatoimenpiteittäin	44
Taulukko 11. Koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen hankkeiden raportointien indikaattoreiden lukumäärä sekä eri määriä raportoineiden hankkeiden keskikoko (julkinen rahoitus) ja lukumäärä	46
Taulukko 12. Yhteistyötoimenpiteen alatoimenpiteet ja ensisijaiset kohdealat	61
Taulukko 13. Yhteistyöhankkeiden aktiviteetit ja tukitasot	61
Taulukko 14. Yhteistyöhankkeet alatoimenpiteittäin	63
Taulukko 15. Yhteistyöhankkeet tyypeittäin	63

Taulukko 16. Yhteistyöhankkeet tukitasoittain	64
Taulukko 17. Yhteistyöhankkeet (pl. valtakunnalliset ja EIP-hankkeet) ELY-alueittain	65
Taulukko 18. Yhteistyöhankkeet ensisijaisten kohdealojen mukaan	66
Taulukko 19. Yhteistyöhankkeet hankkeen toteuttajatyypin mukaan	67
Taulukko 20. Yhteistyöhankkeiden maksatukset alatoimenpiteittäin	67
Taulukko 21. Yhteistyöhankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma vuosina 2014–2018	69
Taulukko 22. Eurooppalaisten EIP-hankkeiden tyypittely	87
Taulukko 23. EIP-hankkeiden ja rahoituksen jakautuminen kohdealoittain, euroa	89
Taulukko 24. Koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden päätoteuttajat organisaatiotyypin mukaisesti ryhmiteltynä vuosina 2014–2018	99
Taulukko 25. Metsäkeskuksen hanketoiminta toimenpidelajeittain koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018	100
Taulukko 26. Metsäkeskuksen hanketoiminnan luonne koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018	101
Taulukko 27. Metsäkeskuksen osuus hankerahoituksesta koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa, joissa Metsäkeskus oli päätoteuttajana vuosina 2014–2018	102
Taulukko 28. Metsäkeskuksen osallistuminen muiden päätoteuttajien hankkeisiin koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018	103
Taulukko 29. Metsäkeskuksen kumppanuudet. Hanketoimijoiden lukumäärä niissä koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa, joissa Metsäkeskus oli pää- tai osatoteuttajana vuosina 2014–2018	104
Taulukko 30. Metsäkeskuksen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tuotosprofiili (tuloksellisuus) muiden päätoteuttajien hankkeisiin verrattuna. Metsäkeskuksen hankkeiden tuotos hanketta ja tukieuroa kohti prosentteina muiden päätoteuttajien hankkeiden tuotoksesta. Sadan prosentin ylittävät lukuarvot ovat alleviivattuja ja osoittavat vertailuryhmää suurempaa tuotosta.	108

Taulukko 31. Metsäkeskuksen yhteistyöhankkeiden tuotosprofiili (tuloksellisuus) muiden päätoteuttajien hankkeisiin verrattuna. Metsäkeskuksen hankkeiden tuotos hanketta ja tukieuroa kohti prosentteina muiden päätoteuttajien hankkeiden tuotoksesta. Sadan prosentin ylittävät lukuarvot ovat alleviivattuja ja osoittavat vertailuryhmää suurempaa tuotosta. 109

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Arviointiasetelma. Osatehtävien (OT) ja tavoitekokonaisuuksien (T) suhde toisiinsa 26

Kuvio 2. Koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen hankkeiden indikaattorituotoksen kumulatiivinen kertymä 2014–2018. Hankkeet kunkin indikaattorin kuvaaman tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. 45

Kuvio 3. Yhteistyötoimenpiteen hankkeiden indikaattorituotoksen kumulatiivinen kertymä 2014–2018. Hankkeet kunkin indikaattorin kuvaaman tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. 70

Kuvio 4. EIP-hankkeiden indikaattorien tavoite ja toteuma 2014–2018 90

1 Johdanto

1.1 Arvioinnin tausta

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 (jäljempänä maaseutuohjelma) tavoitteena on uudistaa ja vahvistaa elinkeinoja, parantaa ihmisten vaikuttamismahdollisuuksia ja kohentaa ympäristön tilaa. Näiden tavoitteiden toteutumista seurataan arviointien ja indikaattorien avulla. Seurantaa suuntaa EU-tason ohjeistus, jota täydennetään kansallisten erityispiirteiden ja tarpeiden mukaisesti. Maaseutuohjelman arvioinnin toteuttamissuunnitelma ohjaa maaseutuohjelman arviointia kuluvalle ohjelmakaudella. Siihen perustuen maa- ja metsätalousministeriö esitti syksyllä 2018 tarjouspyynnön (päiväys 25.10.2018) arvioinnista koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta sekä innovoinnin edistymisestä maaseutuohjelmassa. Arvioinnin toteuttajaksi valittiin arviointiryhmä, jonka muodostivat Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia (vastuullinen arvioitsija), aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI ja asiantuntijayritys TK-Eval.

Käsillä oleva raportti on tämän arviointihankkeen loppuraportti. Raportissa tarkastellaan innovaatioita läpileikkaavasta näkökulmasta, toimenpiteiden M01 (Koulutus ja tiedonvälitys) ja M16 (Yhteistyö) tuloksia ja vaikutuksia sekä näiden toimenpiteiden vaikutuksia yritysten osaamiseen. Tapaustarkasteluina raportoidaan Suomen metsäkeskuksen hanketoiminnan ja EIP-toiminnan eli maaseudun innovaatioryhmien arviointi.

1.2 Arvioinnin asetelma

Arviointitehtävä toteutettiin maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannon ja sen perusteella laaditun työsuunnitelman mukaisesti. Työsuunnitelma vahvistettiin ja sitä tarkennettiin 8.1.2019 pidetyssä arvioinnin aloituskokouksessa. Varsinainen arviointityö toteutettiin kaksivaiheisena:

- Ensimmäisessä vaiheessa suoritettiin toimenpiteiden M01 (Koulutus ja tiedonvälitys) ja M16 (Yhteistyö) arviointi ja tarkasteltiin innovaatioita läpileikkaavana periaatteena.
- Toisessa vaiheessa toteutettiin EIP-toimintaa ja Metsäkeskuksen hankkeita koskevat tapaustarkastelut sekä laadittiin maaseutuohjelman innovaatiotoimintaa koskeva yhteenveto.

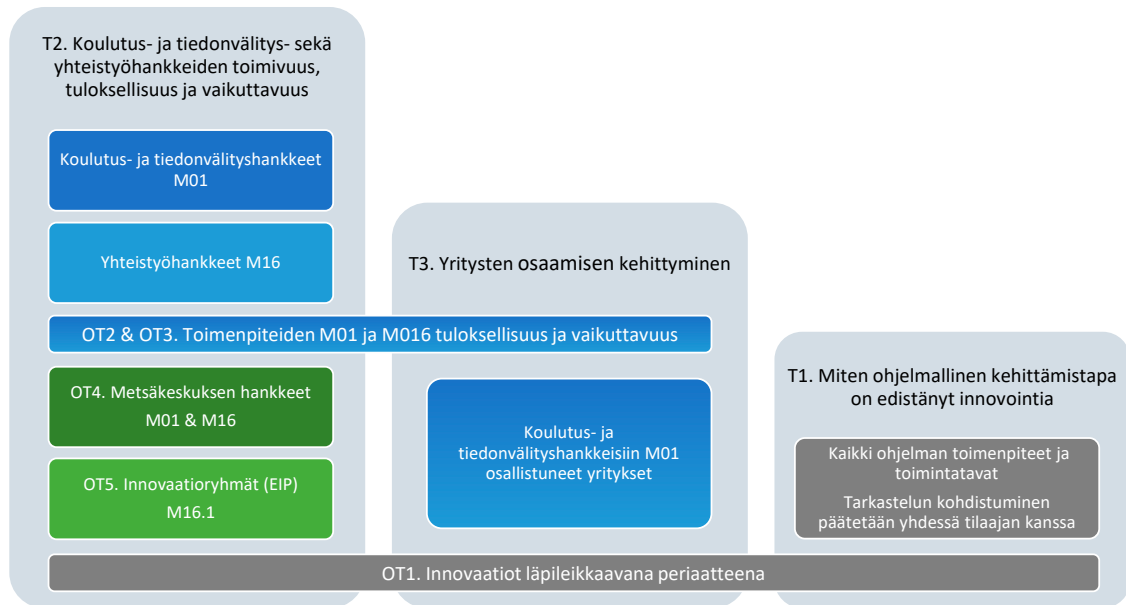
Arviointi kohdistui maaseutuohjelman koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen sekä ohjelmallisen kehittämistapaan innovaatioiden edistäjänä. Toimeksiannossa tämä tehtävä jakautui kolmeen tavoitekokonaisuuteen (T) seuraavasti:

- T1. Miten ohjelmallinen kehittämistapa on edistänyt innovointia.
- T2. Millainen on koulutus- ja tiedonvälitys- (M01) sekä yhteistyöhankkeiden (M16) vaikuttavuus ja tuloksellisuus ja mikä on niiden toimivuus maaseutuohjelman välineenä.
- T3. Miten koulutus- ja tiedonvälityshankkeet (M01) ovat vaikuttaneet koulukseen osallistuneiden tai tiedonvälityksen kohderyhmän yritysten osaamisen kehittämiseen.

Yllä mainittuja tavoitekokonaisuuksia arvioitiin viiden osatehtävän (OT) perusteella:

- OT1. Arviointi innovaatioista läpileikkaavana tavoitteena. Miten ohjelmallinen kehittämistapa on edistänyt innovointia
- OT2. Maaseutuohjelmasta rahoitettujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden (M01) tulosten ja vaikutusten arviointi
- OT3. Maaseutuohjelmasta rahoitettujen yhteistyöhankkeiden (M16) tulosten ja vaikutusten arviointi
- OT4. Case Metsäkeskuksen toteuttamien hankkeiden vaikuttavuuden arviointi
- OT5. Case: EIP-toiminnan arviointi (M16.1).

Kuviossa 1 esitetään tavoitekokonaisuuksien ja osatehtävien sijoittuminen toisiinsa nähden ja niiden tarkastelutapa arviointityössä. Kuvion kolme vaaleanharmaata pystypilaria kuvaavat arvioinnin tavoitekokonaisuuksia. Näihin pilareihin sijoittuvat ja eri värein ryhmitellyt suorakulmiot puolestaan kuvaavat arvioinnin osatehtäviä ja niiden kohdistumista tavoitekokonaisuuksiin ja toimenpidelajeihin.

Kuvio 1. Arviointiasetusdiagrammi. Osatehtävien (OT) ja tavoitekokonaisuuksien (T) suhteet toisiinsa

1.3 Arvioinnin aineisto ja menetelmät

Arvioinnin kohteena olevat tavoitekokonaisuudet ovat luonteeltaan erilaisia. Innovoinnin tarkastelu maaseutuohjelman läpileikkaavana periaatteena on laaja-alainen, kun taas toimenpiteet M01 ja M16 ovat rajatusti tiettyyn toimenpidetietokokonaisuuteen kohdistuvia. Käsitellyssä raportissa näitä lähestytään eri näkökulmista siten, että toimenpiteiden seuranta- ja tulosindikaattoreiden lisäksi arviointikysymyksiin tuotetaan vastauksia monien toisiaan täydentävien aineistojen ja menetelmien yhteiskäytöllä. Monipuolisella aineiston käsittelyllä voidaan parhaiten puuttua arviointityön kohteina olevien kehittämistoimenpiteiden ja niiden vaikutusmekanismien moniulotteiseen luonteeseen sekä niitä koskevan tietoperustan puutteisiin.

Arvioinnissa hyödynnettiin jo päättyneitä tai arvioinnin suoritusajankohtana käynnissä olleita selvityksiä ja arviointeja tämän arvioinnin aihealueilta. Tältä osin tärkeimpiä asiakirjalähteitä olivat maaseutuohjelman toteutukseen liittyvät asiakirjat (mm. vuosikertomukset) ja maaseutuohjelman valtakunnallisen arviointikokonaisuuden raportit. Muina kirjallisina aineistoina käytettiin mm. ELY-keskusten vuosiraportteja, alueellisia maaseutusuunnitelmia sekä hankkeiden tuottamia materiaaleja (esim. viestintäsuunnitelmat).

Arviointia koskevan tilastoaineiston toimitti Ruokavirasto. Se sisälsi maaseutuohjelman tietojärjestelmässä olevat hanketiedot sekä hankkeiden seuranta- ja tulosindikaattorit. Kaikki tähän Hyrrä-aineistoon perustuvat, tässä raportissa olevat kuvat ja taulukot esitetään

28.2.2019 vallinneen tilanteen mukaisesti ellei kuvion tai taulukon yhteydessä muuta esitetä. Täydentävänä tilastoaineistona on käytetty ELY-keskusten vuosiraporttien tietoja. Maaseutuohjelman innovaatioulottuvuutta koskevaa tarkentavaa tiedonhankintaa kohdistettiin case-tyyppisesti kuuteen ELY-keskukseen (Kaakkois-Suomi, Keski-Suomi, Lappi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta).

Arviointityö edellytti räätälöityä aineiston hankintaa kyselyjen ja haastattelujen avulla. Haastatteluja suoritettiin yli 50 ja tähän joukkoon kuului mm. ELY-keskusten yritysasiantuntijoita ja ohjelmavastaavia, hankkeita rahoittaneiden Leader-ryhmien edustajia, EIP-hanketoimijoita ja Metsäkeskuksen hanketoiminnasta vastaavia henkilöitä. Sähköisiä kyselyjä toteutettiin neljä: koulutus- ja yhteistyöhankkeiden toteuttajille ja näiden toimenpiteiden hankkeisiin osallistuneille. Tietosuojakysymysten johdosta hankkeisiin osallistuneille suunnattu kysely toteutettiin siten, että kysely lähetettiin hankevetäjille, jotka ohjasivat sen edelleen omien hankkeidensa osallistujille. Päällekkäisyyksien välttämiseksi ja aineistojen vertailukelpoisuuden ja luotettavuuden lisäämiseksi eri osatehtävien toteutukseen liittyvät kyselyt ja haastattelut tehtiin koordinoitusti ja toisiaan täydentävästi. Tiedonhankinnan tueksi järjestettiin osana EIP-toiminnan arviointia työpaja 10.4.2019 EIP-hankkeiden vetäjille.

1.4 Raportin rakenne

Tätä johdantolukua seuraavassa pääluvussa luodaan katsaus maaseutuohjelman innovaatioulottuvuuteen. Sen ensimmäisessä alaluvussa esitellään arvioinnin viitekehys. Tämän viitekehysten perspektiiviä ja käsitteellisiä työkaluja käytetään seuraavassa alaluvussa, jossa analysoidaan maaseutuohjelman lähestymistapaa osaamisen edistämiseksi, siirtämiseksi ja hyödyntämiseksi. Siinä keskeisiä ovat koulutukseen ja yhteistyöhön kohdistuvat toimenpiteet.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita käsitellään raportin kolmannessa ja yhteistyöhankkeita neljännessä pääluvussa. Näiden lukujen otsikointi ja rakenne ovat yhteneviä. Aluksi esitetään toimenpiteen yleiskuva. Toiseksi kuvataan toimenpiteen tuloksellisuutta indikaattorien perusteella. Kolmanneksi esitetään vastaukset arviointikysymyksiin. Niiden tausta-aineistoina käytetään kyselyjen tuloksia, jotka esitetään kuvioina liitteissä 1 ja 2. Lopuksi esitetään päätelmät ja suositukset.

Viides pääluku käsittelee EIP-toimintaa ja kuudennessa pääluvussa esitetään Metsäkeskuksen hanketoimintaa koskevan arvioinnin tulokset.

Seitsemäs pääluke sisältää arvioinnin päähavainnot. Sen ensimmäisessä alaluvussa esitetään maaseutuohjelman innovaatiotoimintaa koskevat huomiot. Niiden tausta-aineistona käytetään liitteessä 3 esitettäviä vastauksia ns. yhteisiin arviointikysymyksiin. Toinen alaluku sisältää yhteenvedon arvioinnin päätuloksista.

2 Innovaatiot maaseutuohjelmassa

2.1 Innovaatioiden arvioinnin viitekehys

Euroopan komission vuonna 2017 julkaisema Suuntaviivat – Innovoinnin arviointi maaseudun kehittämissuunnitelmassa kaudella 2014–2020 -asiakirja (jäljempänä Suuntaviivat-asiakirja) asettaa lähtökohdat käsillä olevalle arvioinnille. Asiakirjassa on kaksi osaa. Aluksi muodostetaan viitekehys, jossa esitellään maaseutualueiden innovointijärjestelmää ja sen käsitteellistä perustaa EU:n maatalous- ja maaseutupolitiikan kontekstissa. Sen jälkeen käsitellään innovaatioiden arviointiin liittyviä erityispiirteitä, metodologisia kysymyksiä ja raportointivaatimuksia. Varsinkin ensin mainittu osa (viitekehys) on tämän arviointitehtävän kannalta tärkeä. Se määrittelee innovaatioihin kohdistuvien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutuslogiikkaa ja avaa näkymiä innovaatioiden merkitykseen maaseutuohjelman tavoitteiden saavuttamisessa.

Suuntaviivat-asiakirjassa innovaatiot määritellään väljästi ja innovaatiopolitiikan nykykäsitteiden mukaisesti. Tuotetta, käytäntöä, tuotantoprosessia tai uutta organisointitapaa koskevasta uudesta ideasta tulee innovaatio, kun se otetaan käyttöön. Siten innovaatio ei ole hyödyllistä tai tarpeellista itsessään, vaan sen merkitys avautuu sen aikaansaamien muutosten välityksellä. Tällöin innovaatio jäsentyy välitavoitteena tai työkaluna, joka lisää useiden maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikuttavuutta. Esimerkiksi yritystoiminta on tuotekehityksen tai uuden tuotantomenetelmän seurauksena entistä kannattavampaa, ympäristöystävällisempää tai sosiaalisesti hyväksytympää. Vastaavasti elinympäristöä kehittävässä hanketoiminnassa innovaatioiden merkitys havainnollistuu sitä kautta, miten paljon sen myötä on lisätty asukkaiden yhteenkuuluvuutta, parannettu asumisviihtyvyyttä tai lisätty asukkaiden aktiivisuutta kehittämistoiminnassa.

Tästä johdettu maaseudun kehittämissuunnitelmallinen tavoite on suoraviivainen ja hyvin perusteltu: maaseutua koskevan innovaatiopolitiikan tulee edistää niitä teknologisia, institutionaalisia ja sosiaalisia innovaatioita, jotka tuottavat ratkaisuja maaseutualueita koskeviin kehittämiskysymyksiin. Tätä pyrkimystä koskevana yleistavoitteena nostetaan esiin EU2020-strategian älykkään kasvun tavoite ja siihen liittyvä tarve EU-politiikkatoimien

yhteensovittamisesta. Innovaatioita koskevan yhteensovittamisen työkaluina esitellään ns. ERI-ohjelmien koordinaatiota käsittelevä kumppanuussopimus ja Horisontti 2020 -ohjelma.

Maaseutuohjelmassa innovaatioiden esitetään edistyvän seuraavien kolmen toteutustavan välityksellä:

- Toteutustapa 1. Uusien ideoiden tunnistaminen ja niiden hyödyntämisen tukeminen. Toimenpiteitä kuvaavat esimerkit koskevat mm. innovaatiokykyisen henkilön, yrityksen tai ryhmän toiminnan tukemista.
- Toteutustapa 2. Innovaatiovalmiuksien parantaminen. Esimerkkeinä toimenpiteistä mainitaan mm. osaamista käytäntöön siirtävien tiedotus- ja koulutustilaisuuksien järjestäminen.
- Toteutustapa 3. Institutionaalisen ja poliittisen ympäristön kohentaminen. Toimenpiteinä mainitaan mm. lyhyiden elintarvikeketjujen muodostaminen ja laajakaistayhteyksien rakentaminen.

Toteutustapojen esitystapa ja sen yhteydessä käytetyt termit ovat osin vaikeaselkoisia ja vieraita aihepiiriin kotimaiseen sanavarastoon tottuneelle. Niiden perusviesti on kuitenkin järkeenkäypä ja kotimaisesta innovaatiopolitiikasta tuttu. Ensisijaisesti kannattaa tukea loppukäyttäjää lähellä olevaa tuotekehitystä, kuten uusien menetelmien käyttöönottoa sekä uusien ja uudistettujen tuotteiden kehittämistä ja kaupallistamista (Toteutustapa 1). Toiseksi on aiheellista tukea tiedon siirtoa ja oppimista esimerkiksi koulutusta järjestämällä (Toteutustapa 2). Kolmanneksi kannattaa luoda ja kehittää innovaatioille otollisia olosuhteita laajaperäisesti, kuten innovaatioiden ekosysteemejä ja alueellisia innovaatiokeskitymiä koskevassa keskustelussa on viimeksi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana yleisesti esitetty (Toteutustapa 3).

Maaseutuohjelmaa koskien Suuntaviivat-asiakirja valottaa aihepiiriin liittyvää EU-tason ohjeistusta. Ensinnäkin innovaatiot on huomioitava ohjelman strategiassa (kuvaus lähestymistavasta innovaatioiden edistämiseksi) ja SWOT-analyysissä. Sisällöllisesti (ja ohjelman rakenteessa) sen todetaan olevan monialainen tavoite siten, että jokaisella maaseutuohjelman toimenpiteellä ja alatoimenpiteellä voidaan edistää innovointia. Erityisesti innovaatiot kuitenkin liittyvät prioriteetin 1 (Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa ja maaseutualueilla) toimialaan ja sen vaikutuksiin. Niiden osalta innovointiin ja innovaatioihin suoraan vaikuttavina maaseutuohjelman toimenpiteinä mainitaan toimenpiteet M01, M02, M16 ja M19. Tämän huomion yhteydessä muistutetaan, että maaseutuohjelmaa koskevissa asetuksissa mainitaan innovaatiot myös toimenpiteiden M09 ja M19 yhteydessä. Lisäksi todetaan, että innovaatioilla voi olla myös prioriteetin 1 kohdealojen ulkopuolelle ulottuvia eli ns. toissijaisia vaikutuksia. Lopuksi korostetaan verkostoitumisen merkitystä innovaatioiden edistämässä, josta esimerkkeinä mainitaan EIP-toiminta ja kansalliset maaseutuverkostot.

2.2 Innovaatiot maaseutuohjelma-asiakirjassa

EU:n oikeusperusta vaikuttaa maaseutuohjelman rakenteeseen ja sisältöön. Kansallisten erityispiirteiden huomioiminen asettaa maaseutuohjelmalle lisää reunaehtoja. Siksi on ymmärrettävää, että maaseutuohjelma on monitavoitteinen ja sitä kuvaava asiakirja rakenteeltaan monimutkainen ja sisällöltään moniulotteinen. Tämän seurauksena asiakirjaan ensi kertaa tarttuvalle lukukokemus on jokseenkin raskas ja sisältö monin osin vaikeaselkoista. Vaarana on eksyminen lukuisten jakolinjojen joukkoon, jolloin kokonaisuus jää kolmen strategisen painopisteen, kolmen läpileikkaavan teeman, kuuden prioriteetin sekä runsaslukuisten kohdealojen, toimenpiteiden ja alatoimenpiteiden muodostaman ohjelmaformaatin peittoon.

Innovaatiot ovat yksi kolmesta maaseutuohjelman läpileikkaavasta teemasta. Lisäksi innovaatioihin kohdistuu ensimmäinen ohjelman kuudesta EU-tason prioriteetista (Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla). Tämä prioriteetti jakautuu kolmeen tarkentavaan kohdealaan:

- 1A) Innovaatioiden, yhteistyön ja tietämyspohjan kehittämisen edistäminen maaseudulla
- 1B) Yhteyksien vahvistaminen maatalouden, ruoan tuotannon, metsätalouden sekä tutkimuksen ja innovaatioiden välillä myös ympäristöasioiden hallinnan ja ympäristönsuojelun tason parantamiseksi
- 1C) Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistäminen maa- ja metsätaloudessa

Innovaatioiden näkökulmasta maaseutuohjelma-asiakirjan kiinnostavimmat osat koskevat strategiaa sekä siinä esitettävää prioriteetin 1 esittelyä ja sitä koskevien toimenpiteiden kuvausta. Strategian taustana on SWOT-analyysi, jossa innovaatiot ovat esillä useissa yhteyksissä. Tarkastelu on yksityiskohtainen ja kattava, mutta – asiakirjan mahdollistavaan luonteeseen kuuluvasti – sitä luonnehtii tietty luettelomaisuus ja varovaisuus. Siksi siitä ei välity selvää näkemystä maaseutukehityksen suuntaviivoista ja esimerkiksi innovaatioiden merkityksestä maaseutukehityksen eri osa-alueilla.

SWOT-analyysin tuloksena tai sen eräänlaisen yhteenvedon esitetään 32 maaseudun kehittämisen tarvetta. Tarveharkinta-aulukossa niistä kuuteentoista on liitetty innovaatio monialaisena tavoitteena. Lisäksi kahteen tarpeeseen kytketään innovaatio ensimmäisen prioriteetin piiriin kuuluvana. Strategiassa (luku 5.1) tämä tarveluettelo häivytetään taustalle. Perusteluna esitetään tarpeiden monilukuisuus ja osin myös niiden sijoittuminen maaseutuohjelman toimivallan ja käytössä olevien keinojen ulottumattomiin. Tarveluettelon tilalle, joskin siihen perustuvasti, esiin nostetaan kolmesta strategisesta painopisteestä ja kuudesta EU-tason ohjelmatavoitteesta koostuva priorisointi. Siinä SWOT-analyysin ja tarveharkinnan

”perusanalyysistä esiin nousevat tarpeet ja tavoitteet” esitetään prioriteettikohtaisesti. Prioriteetin 1 osalta tämä tehtäväluettelo tiivistyy taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1. Prioriteetin 1 tavoiteasetanta eli tehtävät tavoitteineen. Yhteenveto maaseutuohjelma-asia-kirjan innovaatiostrategiasta

Tehtävä	Tavoite
Kehitetään maatalous- ja muiden yritysten liiketoiminnallista osaamista, verkostoitumista, uusiutumista sekä tuleviin muutoksiin varautumista	Kilpailukyvyyn parantaminen
Kehitetään maaseudun toimijoiden välisiä yhteistyömuotoja	Verkostoitumisen parantaminen
Toteutetaan viestinnällisiä koulutus- ja yhteistyöhankkeita	Liiketaloudellisen ja kysyntälähtöisen osaamisen ja ympäristötietoisuuden vahvistaminen
Lisätään laajaa yhteistyötä ja tiedon välittämistä maa- ja metsätalouden, elintarvikealan sekä muiden maaseudun kehittämistä edistävien toimijoiden välillä	Maaseudun elinkeinojen, biotalouden uusien ratkaisujen ja uuden liiketoiminnan kehittäminen
Luodaan ja levitetään uusia innovatiivisia ratkaisuja ja osaamista	Maaseudun toimijoiden kilpailukyvyyn parantaminen
Tuetaan ammatillista täydennys- ja lisäkoulutusta	Viljelijöiden ja maaseudun asukkaiden alhaisen koulutustason nostaminen
Lisätään tuottajien tietoisuutta tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja terveydestä	Ei määritelty

Tehtäväluettelon jälkeen tehtävien vaikutuslogiikkaa tarkennetaan neljällä maaseutukehityksen osa-alueella. Pääasiassa ne kertaavat edellä esitettyjä tehtäviä ja niiden aiheuttamaa muutosta liittämällä niihin kehittämisteemoja (esim. biotalous) koskevia lisämääreitä ja asiasanoja (esim. energia- ja resurssitehokkuus, lähienergia). Nämä maaseutuohjelman innovaatiostrategiaa tarkentavat linjaukset ovat seuraavat:

1. Eri aluetasolle kehitettävien verkostojen, yhteistyön ja yhteistyörakenteiden kautta leviää innovatiivisia ratkaisuja, tutkimustietoa ja osaamista
2. Biotalouteen, lähienergiaan, ravinteiden kierrätykseen ja maaseudun palveluihin syntyy innovaatioita
3. Neuvonta ja koulutus parantavat maatalous- ja maaseudun muiden yrittäjien liiketoiminnallista osaamista, ympäristötietoisuutta, tietoisuutta eläinten hyvinvoinnista, energia- ja resurssitehokkuutta sekä valmiutta uudistua ja sopeutua muutoksiin
4. Tilakohtainen neuvonta lisää maatalousyrittäjien tietoisuutta ja osaamista tilansa kehittämisessä

Innovaatiostrategian määrittelyn päätteeksi todetaan, että sitä koskeva prioriteetti on läpileikkaava ja se huomioi tietämyksen siirron ja innovaatioiden kehittämisen kaikkien ohjelmaan valittujen toimenpiteiden osalta. Läpileikkaavuuden vuoksi vaikutusten

kohdistumista kohdealoille ei yksilöidä. Tältä osin prioriteetin 1 määrittely poikkeaa viidestä muusta prioriteetista, joiden yhteydessä vaikutukset määritellään kohdealojen mukaisesti.

Ohjelma-asiakirjan strategiaosion toisessa pääluvussa (luku 5.2) esitetään kuhunkin prioriteettiin kohdistuvat toimenpiteet (tai toimenpideyhdistelmät) perusteluineen. Perustelu viittaa toimenpidelogiikkaan eli SWOT-analyysistä ja taulukon 1 tavoiteasetannasta johdettuun vaikutusmekanismiin. Sen tuloksena prioriteettia 1 toteuttavat toimenpiteet yksilöidään myös kohdealojen mukaisesti taulukossa 2 esittävällä tavalla.

Taulukko 2. Prioriteettia 1 koskevien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutusten kohdistuminen kohdealaan 1.

Prioriteetin 1 kohdeala	Kohdealaan vaikuttavat maaseutuohjelman toimenpiteet ja niiden perustelut alatoimenpiteitä koskivine tarkennuksineen
1A	<p>M01, M012, M16</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistetään osaamista ja innovaatioita <p>M01, M02</p> <ul style="list-style-type: none"> • lisätään tuottajien tietoisuutta maatalouden ympäristöasioista ja niiden merkityksestä <p>M01.2, M02</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaikutetaan toimijoiden valintoihin siten, että kasvihuonekaasujen päästöt vähenevät <p>M16</p> <ul style="list-style-type: none"> • toteutetaan pilottihankkeita ja luodaan uusia toimintamalleja esim. palveluiden tuottamiseen, energiatehokkaiden menetelmien ja teknikoiden käyttöön maataloudessa sekä hajautetun energian tuotantoon ja resurssitehokkuuteen • saadaan aikaan uusia menetelmiä ja teknologioita kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi ja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi
1B	<p>M16</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistetään yhteyksiä maa- ja metsätalouden, tutkimuksen ja innovaatioiden välillä • luodaan ja lisätään edellytyksiä laadukkaiden elintarvikkeiden tuotannolle ja jopa viennille
1C	<p>M01</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistetään elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta maa- ja metsätaloudessa <p>M01.1, M01.2</p> <ul style="list-style-type: none"> • tehostetaan ammattitaitoisten viljelijöiden pääsyä maatalousalalle • helpotetaan maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista sekä parannetaan maatilojen taloudellista toimintakykyä • tietopohjan vahvistumisella luodaan edellytyksiä uusien liiketoiminta-alueiden ja innovatiivisen yritystoiminnan kehittymiselle <p>M01.1</p> <ul style="list-style-type: none"> • parannetaan yritysten johtamista ja kehittämistä sekä markkinointia <p>Lisäksi todetaan ilman toimenpiteen tai alatoimenpiteen nimeä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön kautta lisätään yritysten mahdollisuuksia toimia maaseudulla ja tehostetaan tietoisuutta uusista palvelumuodoista

Prioriteettia 1 koskevat tavoitteet ovat perusteltuja ja ne kuuluvat maaseutuohjelman käyttöön valittujen toimenpiteiden keskeisten vaikutuslajien piiriin. Keinojen ja tavoitteiden väliset syy-seuraussuhteet ovat loogisia. Innovaatiostrategian johtaminen SWOT-analyysistä ja sen esitystapa prioriteetin 1 yhteydessä ovat Suuntaviivat-asiakirjassa esitettyjen EU-tason linjausten mukaisia.

Ohjelma-asiakirjan toimenpidekohtaisessa kuvauksessa (luku 8) määritellään taulukossa 2 mainitut innovaatioihin vaikuttavat toimenpiteet (M01, M02, M16) yksityiskohtaisesti. M01-toimenpiteen osalta on huomionarvioista se, että läpileikkaavan luonteen vuoksi sen vaikutusten todetaan kohdistuvan kaikille maaseutuohjelman tavoitealueille eli kaikkiin kuuteen prioriteettiin ja niiden kaikille 18:lle kohdealalle. Toimenpiteen M02 vaikutukset eritellään kohdealoittain vaikutusten ensi- ja toissijaisuuden mukaisesti. Tämäkin toimenpide määrittyy monivaikutteiseksi siten, että kohdealan 1A lisäksi mainitaan yksitoista muuta kohdealaa.

Toimenpiteen M16 vaikutusten nimetään kohdistuvan kymmenelle kohdealalle (ks. niitä koskeva erittely tuonnempana tässä raportissa M16-toimenpiteen yhteydessä). Jokseenkin yllättäen ohjelma-asiakirjan tässä osiossa kohdealojen joukkoon ei lueta taulukossa 2 mainittua kohdealaa 1B. Tosin sekä toimenpiteen yleiskuvauksessa että alatoimenpiteiden kuvauksissa innovaatioihin viitataan useaan otteeseen. Esimerkiksi sen todetaan tukevan "tietämyksen siirtoa ja innovaatioiden syntymistä maaseudulla sen kaikkien elinkeinojen ja liiketoiminnan kilpailukyvyyn edistämiseksi". Lisäksi toimenpiteen lausutaan olevan "keskeinen innovatiivisen kehityksen edistämiseksi".

Taulukossa 3 esitetään kooste siitä, miten maaseutuohjelman toimenpidekohtainen kuvaus (luku 8) jäsentää toimenpiteiden kohdistumista kohdealaan 1. Vertailulukuna ja toimenpiteiden vaikutussuhteiden monilukuisuuden ja -ulotteisuuden havainnollistamiseksi taulukossa esitetään myös vaikutusten kohdistuminen muille kohdealoille. Taulukossa toimenpiteiden vaikutuksia kuvataan seuraavilla kuudella maaseutuohjelmassa käytetyllä vaikutustyyppillä:

1. läpileikkaava vaikutus
2. ensisijainen vaikutus
3. toissijainen vaikutus
4. vaikuttaa kohdealaan
5. tukee kohdealaa
6. vaikuttavuutta parantavat kohdealat

Kolme ensin mainittua vaikutustyyppiä ovat ilmeisiä. Neljännen (vaikuttaa kohdealaan) vaikutuksen intensiteetti on epäselvä suhteessa ensi- ja toissijaiseen vaikutustyyppiin. Viides (tukee kohdealaa) tarkoittanee toimenpiteen sivuvaikutuksia. Ohjelma-asiakirjasta ei kuitenkaan ilmene, missä määrin tämä sivuvaikutus poikkeaa toissijaisesta vaikutuksesta. Kuudes vaikutustyyppi puolestaan viitanee siihen, että joku toinen toimenpide lisää tarkasteltavan toimenpiteen tehoa, ts. toimenpiteiden välillä vallitsee myönteisiä oheis- tai ulkoisvaikutuksia.

Taulukko 3. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset kohdealaan 1 ja muille kohdealoille

Toimenpide	Vaikutukset kohdealaan 1	Vaikutukset muille kohdealoille (kohdealojen lukumäärä)
M01 Koulutus ja tiedonvälitys	1A, 1B, 1C	Läpileikkaava, kaikki 18 kohdealaa
M02 Neuvonta	1A	Ensisijainen vaikutus: 11 Toissijainen vaikutus: 1
M04 Investoinnit		Ensisijainen vaikutus: 4 Toissijainen vaikutus: 4
M06 Tila- ja yritystoiminta		Ensisijainen vaikutus: 2 Toissijainen vaikutus: 1
M07 Maaseudun peruspalvelut		Ensisijainen vaikutus: 2 Toissijainen vaikutus: 5
M10 Maatalouden ympäristö ja ilmasto	M01- ja M02-toimenpiteet (viljelijöiden ympäristöosaaminen) ja maaseutuverkoston toiminta kohdealoilla 1A ja 1C parantavat toimenpiteen vaikuttavuutta	Ensisijainen vaikutus: 3 Toissijainen vaikutus: 3 Vaikuttavuutta parantavat kohdealat: 2
M11 Luonnonmukainen maatalous		Vaikuttaa kohdealaan: 3 Tukee kohdealoja: 4
M13 Luonnonhaittakorvaukset		Ensisijainen vaikutus: 1 Toissijainen vaikutus: 1
M14 Eläinten hyvinvointi	Toimenpiteet kohdealoilla 1A, 1B ja 1C parantavat toimenpiteen vaikuttavuutta	Ensisijainen vaikutus: 1 Toissijainen vaikutus: 4 Vaikuttavuutta parantavat kohdealat: 3
M16 Yhteistyö	Prioriteetin 1 kohdealoja ei yksilöidä, mutta kohdealojen aihealueisiin viitataan tekstissä	Ensisijainen vaikutus: 10
M19 Leader	Tukee kohdealoja 1A, 1B, 1C	Ensisijainen vaikutus: 1 Tukee kohdealoja: 10

Taulukon 3 vaikutussuhteet ovat innovaatioiden osalta kattavasti ja jokseenkin ymmärrettävästi määritelty. Esitystavasta muodostuvaa hyvää yleiskuvaa heikentää vaikutussuhteiden epäselvä määrittely kuudella eri tavalla. Toimenpiteiden M01 ja M02 keskeinen rooli on kuvattu asianmukaisesti ja johdonmukaisesti suhteessa ohjelma-asiakirjan edellisiin päälukuihin. Kohdeala 1 puuttuu toimenpiteen 16 kuvauksesta, mutta innovaatioihin viitataan useasti ja useiden esimerkkien avulla kuvailutekstissä.

Taulukko 4. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen

Toimenpide	Vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen
M01 Koulutus ja tiedonvälitys	Läpileikkaava vaikutus
M02 Neuvonta	Mahdollisesti löydetään innovaatiokohteita
M04 Investoinnit	Alatoimenpiteet 4.1, 4.2
M06 Tila- ja yritystoiminta	Alatoimenpiteet 6.1, 6.2, 6.4

Kohdealoihin kohdistuvien vaikutusten lisäksi maaseutuohjelman toimenpidekohtainen kuvaus (luku 8) luonnehtii toimenpiteiden vaikutuksia kolmeen monialaiseen tavoitteeseen. Monialaista ympäristötavoitetta koskevat maininnat esitetään taulukossa 4. Toimenpiteen M01 yhteydessä korostetaan perustellusti sen monivaikutteisuutta myös innovaatiotavoitteen suhteen. Toimenpiteen M02 osalta vaikutusmekanismina mainitaan se, että neuvonnan avulla mahdollisesti löydetään innovaatiokohteita.

Toimenpiteen M04 osalta kuvaus ulottuu kahteen alatoimenpiteeseen. Toimenpiteen 4.1 osalta esitetään huomio siitä, että ”investointituella edistetään uudenaikaisten toiminnallisten, rakennusteknisten ja teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa ja hyödyntämistä maataloudessa”. Toimenpiteen 4.2 kuvaus on yksityiskohtainen ja erittelee esimerkiksi elintarvikeyritysten investointien yhteyksiä alan t&k-toimintaan.

Toimenpiteen 6.1 yhteydessä innovaatioiden esitetään edistyvän sukupolvenvaihdosten myötä tapahtuvien innovatiivisten ratkaisujen välityksellä. Toimenpiteiden 6.2 ja 6.4 yhteinen kuvaus puolestaan käsittelee uusien tuotteiden ja palvelujen kehittämistä yritystukien myötävaikuttamana. Kuvaus on oivallinen ja sisältää mm. innovaatiomyönteiseen kulttuurinmuutokseen liittyviä näkökohtia. Lisäksi siinä nostetaan esiin riskinotto innovaatioiden edistämisen ominaispiirteenä.

Viimeksi mainittu riskinottokykyä tai -halua koskeva havainto on tärkeä ja se ansaitsee maaseutuohjelmassa lisähuomiota. Riskinottoon – tai pikemminkin sen tarpeeseen – kohdistettiin huomiota myös maaseutuohjelman 2007–2013 arvioinnin loppuraportissa. Sitä koskien raportissa ehdotetaan innovaatioiden hakemiseen lisää hanketason panostusta ja yritysten tiiviimpää aktivointia siihen mukaan. Lisäksi toivottiin riskipitoisempia hankkeita ja sen mahdollistamiseksi esitettiin erillisen riski-/innovaatiotoimenpiteen perustamista.

3 Koulutus- ja tiedonvälitys (M01)

3.1 Toimenpide ja sen toteutus

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden (M01) tavoitteena on lisätä maaseutuuyrittämiseen ja sen uudistamiseen liittyvää ammattitaitoa ja osaamista. Hankkeilla lisätään myös alueen yrittäjien ja toimijoiden tietämystä ja valmiutta yhteistyöhön ja uusiin kehittämistoimenpiteisiin. Uuden osaamisen ja tiedon ansiosta yrittäjien tulisi pystyä parantamaan erityisesti kilpailukykyään ja resurssitehokkuuttaan sekä kohdentamaan ympäristönsuojelun tasoaan ja edistämään samalla maaseudun elinkeinoelämän kestävyyttä. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeet on maaseutuohjelmassa jaettu kahteen alatoimenpiteeseen 1.1 ja 1.2. (Taulukko 5.) Kuten edellä todettiin, toimenpide on läpileikkaava eli sillä on vaikutusta maaseutuohjelman kaikkiin kohdealoihin.

Koulutushankkeet (1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen) voivat liittyä mm. yrittäjyyteen, tietotekniikan hyödyntämiseen, hanketoimintaan tai kansainväliseen toimintaan. Koulutettavana on aina ryhmä, ei yksittäinen henkilö tai yritys. Koulutus voi tapahtua perinteisten kurssien lisäksi verkossa, työpajoina tai valmennuksina. Koulutuksen on oltava laajuudeltaan vähintään 20 oppituntia. Tiedonvälityshankkeissa (1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet) voidaan välittää energia-, ympäristö- ja maaseututietoutta yrityksille, yhteisöille ja alueen asukkaille. Hankkeilla voidaan myös jakaa tietoa uusista menetelmistä, joilla liiketoimintaa voidaan olennaisesti parantaa. Menetelmät voivat liittyä esimerkiksi tuotantoon, markkinointiin tai palveluun. Tiedonvälityshankkeissa ei ole ehtoja koulutuksen kestosta koulutushankkeiden tapaan.

Koulutushankkeiden tukitasot vaihtelevat 70–90 prosentin välillä riippuen hankkeen kohderyhmästä ja aktiviteeteista. Tiedonvälityshankkeissa tuki on 100 prosenttia ja esittelyhankkeissa 60 prosenttia tai 100 prosenttia toteuttajasta riippuen. Tukea hankkeeseen voivat hakea julkisoikeudelliset ja yksityisoikeudelliset koulutusta tarjoavat yhteisöt, kuten oppilaitokset, kunnat, yhdistykset, järjestöt ja osuuskunnat. Tuki haetaan ELY-keskukselta tai Leader-ryhmältä.

Taulukko 5. Koulutus-, tiedonvälitys- ja esittelyhankkeiden luonteen mukaiset tukitasot

Alatoimenpide	Aktiviteetin luonne	Tukitaso
1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen	Yleishyödyllinen koulutus	90 %
	Koulutus, joka kohdistuu maatalouden alkutuotannon tai maataloustuotteiden jalostuksen tai kaupan pitämisen alalla toimiville pienille ja keskisuurille yrityksille	90 %
	Koulutus, joka kohdistuu metsätalouden pienyrityksille	90 %
	Koulutus, joka kohdistuu muille maaseudun pienyrityksille	70 %
	Koulutus yritysryhmälle (rajatulle joukolla muita yrityksiä kuin maa- ja metsätalousyrityksiä)	75 %
1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet	Tiedonvälityshanke	100 %
	Esittelyhankkeen (demonstraatio) investoinnit, kun toteuttajana ei ole julkisoikeudellinen yhteisö	60 %
	Esittelyhankkeen (demonstraatio) investoinnit, kun toteuttajana on julkisoikeudellinen yhteisö	100 %

ELY-keskusten rahoittamien koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden valinnassa käytetään valintaperusteita, jotka molemmissa koostuvat neljästä aihealueesta. Koulutushankkeiden tärkeimmät valintakriteerit (30 % kumpikin) ovat maaseutuohjelman ja alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman strategian ja tavoitteiden tukeminen sekä hankkeiden osaamisen lisäämispotentiaali, laatu ja vaikuttavuus. Muita koulutushankkeiden kriteerejä ovat hankkeen kustannustehokkuus (20 %) sekä kohderyhmän ja tavoitteiden selkeys ja johdonmukaisuus ja hankkeen toteutettavuus (20 %). Tiedonvälityshankkeiden tärkeimpänä valintakriteerinä on myös maaseutuohjelman ja alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman strategian ja tavoitteiden tukeminen (30 %). Sen kanssa yhtä tärkeänä hankkeiden valintakriteerinä arvioidaan, missä määrin hanke lisää tietoa ja edistää tiedon ja osaamisen tehokasta hyödyntämistä sekä millainen on hankkeen laatu ja vaikuttavuus. Muita tiedonvälityshankkeiden valintakriteerejä ovat samoin kuin koulutushankkeissa hankkeen kustannustehokkuus (20 %) sekä kohderyhmän ja tavoitteiden selkeys ja johdonmukaisuus ja hankkeen toteutettavuus (20 %). Leader-ryhmät noudattavat oman strategiansa mukaisia valintakriteerejä valitessaan rahoitettavia koulutus- ja tiedonvälityshankkeita. Myös valtakunnallisille hankkeille on erilliset valintakriteerit.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita on vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 357 kpl ja niihin on sidottu julkista tukea lähes 72 miljoonaa euroa. Hankkeista noin kolmasosa (120 kpl) on koulutushankkeita ja kaksi kolmasosaa (237 kpl) tiedonvälityshankkeita. Rahoituksellisesti toiminta on painottunut tiedonvälitys- ja esittelytoimiin (noin 70 % julkisesta tuesta). Koulutus- ja tiedonvälityshankkeista on Leader-hankkeita 88 kpl, joista 44 prosenttia (39 kpl) on suunnattu koulutukseen ja 56 prosenttia (49 kpl) tiedonvälitys- ja esittelytoimiin. Rahoituksellisesti myös Leader-hankkeissa toiminta on painottunut tiedonvälityshankkeisiin (68 % julkisesta tuesta). Leader-rahoitteisia hankkeita koskevat yhteenvedotaulukot esitetään liitteessä 4.

Koulutushankkeista suurin osa (94 kpl, 78 %) on paikallisia tai alueellisia ja niihin sidottu julkinen rahoitus käsittää noin kaksi kolmasosaa koulutushankkeiden koko julkisesta rahoituksesta. Alueiden välisiä koulutushankkeita on yhteensä 25 kpl (21 %) ja ne ovat keskimääräistä suurempia niihin sidotun rahoituksen ollessa runsaat 32 prosenttia koulutushankkeisiin sidotusta julkisesta rahoituksesta. Koulutushankkeista yksi on lisäksi valtakunnallinen. Myös tiedonvälityshankkeista pääosa (175 kpl, 74 %) on paikallisia tai alueellisia ja niihin sidottu julkinen rahoitus on lähes kaksi kolmasosaa tiedonvälityshankkeiden julkisesta rahoituksesta. Alueiden välisiä tiedonvälityshankkeita on yhteensä 39 kpl (16 %) ja myös ne ovat jonkin verran keskimääräistä suurempia (19 % tiedotushankkeisiin sidotusta julkisesta rahoituksesta). Tiedonvälityshankkeiden osalta toimintaa on suunnattu suhteellisen paljon koko maata koskevaksi; valtakunnallisia hankkeita on yksitoista ja valtakunnallisia koordinaatiohankkeita yhdeksän ja niihin on yhteensä sidottu julkista rahoitusta runsaat 13 prosenttia tiedonvälityshankkeiden tähänastisesta julkisesta rahoituksesta. Lisäksi kolmessa tiedonvälityshankkeessa tuki kohdistuu vesien suojeluun ja ravinteiden kierrätykseen.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita toteutetaan maaseutuohjelmassa ns. läpileikkaavasti eli niiden avulla on tarkoitus vaikuttaa suoraan ohjelman useimpiin kohdealoihin ja toissijaisesti pariin sellaiseen kohdealaan, joissa muut toimenpiteet tulevat paremmin kyseen. Lukumäärältään eniten eli tarkalleen kolmannes näistä hankkeista on suunnattu maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistämiseen. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita on myös runsaasti (noin viidesosa) suunnattu monipuolistamaan ja edistämään uusien pienyritysten perustamista, kehittämistä ja työpaikkojen perustamista. Kolmanneksi suurin joukko (noin kuudesosa) ko. hankkeista pyrkii ensisijaisesti parantamaan maatilojen taloudellista toimintakykyä ja helpottamaan niiden rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista. Maaseutuohjelman koulutus- ja tiedonvälitystoimien rahoitusta on suunnattu tähän mennessä eniten monipuolistamiseen ja uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistämiseen (noin 23 %). Taulukkoon 6 on koottu koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden kohdistuminen niiden kannalta ensisijaisiin maaseutuohjelman kohdealoihin.

Taulukko 6. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ensisijaisten maaseutuohjelman kohdealojen mukaan

Kohdeala	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
1A Innovaatioiden ja tietämyspohjan edistäminen maaseutualueilla	-	-
1C Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistäminen maa- ja metsätaloudessa	-	-
2A Kaikkien maatalojen taloudellisen toimintakyvyn parantaminen sekä maatalojen rakennemuutoksen ja nykyaikaistamisen helpottaminen, erityisesti tarkoituksena lisätä markkinoille osallistumista ja markkinasuuntautumista kuin myös maatalouden monipuolistamista	61	14 080 647
2B Riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyn ja erityisesti sukupolenvaihdosten helpottaminen maataloussektorilla	45	11 647 085
3A Alkutuottajien kytkeminen paremmin ruokaketjuun laatujärjestelmien ja paikallisten markkinoiden edistämisen sekä lyhyiden jakeluketjujen avulla, tuottajaryhmät ja toimiala-organisaatiot sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen	15	6 518 251
4A Euroopan maisemien tilan ja luonnon monimuotoisuuden (mukaan lukien Natura 2000- ja arvokkaat luontoalueet) ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen	3	1 264 859
4B Vesien ja maan hoidon edistäminen sekä vesipuitedirektiivin tavoitteisiin vastaaminen	14	3 881 159
4C Eroosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen	1	73 000
5B Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen	1	348 366
5C Uusiutuvien energialähteiden sekä biotalouteen tarkoitettujen sivutuotteiden, jätteiden, jäännösten ja muiden kuin elintarvikkeiksi tarkoitettujen raaka-aineiden hankinnan ja käytön helpottaminen	12	3 017 571
5D Maatalouden kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentäminen	2	850 000
5E Hiilen sitomisen edistäminen maa- ja metsätaloudessa	1	194 541
6A Monipuolistamisen, uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistäminen	77	16 200 751
6B Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen	119	11 956 891
6C Maaseutualueiden tieto- ja viestintäteknologian saavutettavuuden, käytön ja laadun parantaminen	6	1 683 800
Yhteensä	357	71 716 920

Maaseutuohjelmassa toteutettujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden kohdentumisessa pääasiallisen kohdealan mukaan huomio kiinnittyy edellä todetun lisäksi siihen, mille kohdealoille hankkeita ei ole ensisijaisesti suunnattu. Prioriteetissa 1 (Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla) molemmat koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden kannalta relevantit kohdealat 1A ja 1C ovat ilman hankkeita, ts. hanketietojärjestelmä ei sisällä tietoja hankkeiden toiminnan kohdistumisesta prioriteetin 1 kohdealoille. Ohjelma-asiakirjan perusteella näiden toimien on suunniteltu keskittyvän ympäristökysymyksiin; niiden avulla pystytään lisäämään tuottajien tietoisuutta maatalouden ympäristöasioista ja niiden merkityksestä sekä myös vaikuttamaan toimijoiden valintoihin siten, että kasvihuonekaasupäästöjä voidaan saada vähennettyä. Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistämiseen (1C) liittyviä

toimia toteutetaan pääasiallisesti ohjelman muilla kohdealoilla. Kyseisen kohdealan koulutusta- ja tiedonvälitystä on järjestetty varsinkin kohdealoilla 2A, 2B ja 6A.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita on toteutettu hankkeiden lukumäärän perusteella eniten Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella, mutta rahoituksellisesti suurin volyymi on valtakunnallisissa hankkeissa, erityisesti tiedonvälitys- ja esittelytoimissa. ELY-alueiden keskinäisessä vertailussa koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin on sidottu eniten julkista rahoitusta Etelä-Savossa Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen ollessa aivan sen kintereillä. Niissä kaikissa koulutus- ja tiedonvälitystoiminta on vahvasti painottunut tiedonvälitys- ja esittelytoimiin. Vähiten rahoitusta on käytetty Kainuussa, jossa myös hankkeiden lukumäärä on alhaisin. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ELY-alueittain ja valtakunnallisesti

ELY-keskus	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen		1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet		M01 yhteensä	
	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Etelä-Pohjanmaan	20	2 483 948	21	3 177 342	41	5 661 291
Etelä-Savon	9	1 912 146	22	4 550 043	31	6 462 190
Hämeen	8	1 741 405	15	4 179 117	23	5 920 522
Kaakkois-Suomen	8	1 068 234	9	1 650 319	17	2 718 553
Kainuun	4	1 007 054	8	668 489	12	1 675 542
Keski-Suomen	6	2 035 474	14	2 672 252	20	4 707 726
Lapin	9	1 179 110	12	2 755 239	21	3 934 350
Pirkanmaan	10	969 511	9	1 427 495	19	2 397 006
Pohjanmaan	7	1 950 209	23	4 359 262	30	6 309 472
Pohjois-Karjalan	4	1 291 025	10	1 606 826	14	2 897 851
Pohjois-Pohjanmaan	6	1 321 781	15	3 128 631	21	4 450 412
Pohjois-Savon	9	1 420 475	12	1 912 715	21	3 333 190
Satakunnan	8	1 493 386	14	2 972 770	22	4 466 156
Uudenmaan	8	1 461 364	12	1 999 824	20	3 461 187
Varsinais-Suomen	3	86 895	21	6 258 429	24	6 345 324
Valtakunnalliset hankkeet	1	243 000	20	6 733 148	21	6 976 148
Yhteensä	120	21 665 018	237	50 051 903	357	71 716 920

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita ovat toteuttaneet lukumääräisesti eniten erilaiset yhdistykset ja järjestöt, mutta niiden toteuttamiin hankkeisiin sidottu julkinen tuki jää selvästi pienemmäksi kuin monilla muilla tahoilla. Yhdistysten ja järjestöjen hankkeet ovat siten keskimääräistä pienempiä hankekohtaisen tuen ollessa noin 104 tuhatta euroa.

Rahoituksellisesti suurimmat hanketoteuttajat ovat ammattikorkeakoulut ja ProAgria. Niillä molemmilla hankesalkun koko koulutus- ja tiedonvälityshankkeissa on reilusti yli kymmenen miljoonaa euroa. Merkittäviä hanketoteuttajia ovat myös Leader-yhdistykset, Metsäkeskus sekä yliopistot ja muut koulutusorganisaatiot. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki hankkeen toteuttajatyypin mukaan

Hankkeen toteuttaja	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen		1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet		M01 yhteensä	
	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
AMK	20	4 691 216	29	6 225 637	49	10 916 853
Järjestö	23	1 648 887	29	3 740 824	52	5 389 710
Kehitysyhtiö	2	422 547	11	1 995 854	13	2 418 401
Muu koulutusorganisaatio	25	3 439 346	20	4 368 547	45	7 807 893
Kunta	11	1 356 158	8	984 467	19	2 340 625
Kuntayhtymä			1	314 320	1	314 320
Leader	2	134 256	35	7 485 932	37	7 620 187
LUKE			13	3 600 909	13	3 600 909
Metsäkeskus	4	1 269 654	25	5 984 400	29	7 254 053
MHY	2	254 059	4	548 090	6	802 149
Maakuntaliitto			2	619 380	2	619 380
MTK	2	179 397	15	3 222 321	17	3 401 719
ProAgria	20	6 395 809	22	4 141 650	42	10 537 459
Yliopisto	7	1 609 099	18	5 412 617	25	7 021 715
Yritys	2	264 590	5	1 406 958	7	1 671 548
Yhteensä	120	21 665 018	237	50 051 903	357	71 716 920

3.2 Tuloksellisuus indikaattorien perusteella

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeille on maaseutuohjelmassa asetettu tavoitteeksi, että niiden järjestämiin koulutuksiin osallistuisi 20 000 henkilöä. Muut koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteiden ohjelmaston tavoitteet koskevat julkisen tuen määrää eri kohdealoilla. Näiden ohella hankkeissa on kuitenkin seurattu useita muitakin indikaattoreita, joista tärkeitä esitetään seuraavassa tarkastelussa.

Taulukko 9 osoittaa, että toteutettavina olleisiin koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä ylittää jo ohjelman 20 000 osallistujan tavoitteen, vaikka hankkeiden omiin

tavoitteisiin nähden toteuma tältä osin jääkin hieman tavoitteen alapuolelle. Toteutuneiden koulutuspäivien lukumäärä puolestaan alittaa eniten hankkeissa asetetun tavoitteen ja päivien kertymä jää vain runsaaseen 50 prosenttiin tavoitteesta. Myös hankkeen aikana työllistyneiden määrässä on toteuma jäänyt hieman asetetusta tavoitteesta. Muilta osin hankkeissa seuratut indikaattorit osoittavat toteutuneen tuloksen enimmäkseen ylittäneen asetetun tavoitteen. Suurin, lähes kolminkertainen, ylitys on aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrässä. Loput tavoitteen ylittäneiden indikaattoreiden kertymät liikkuvat 107–155 prosentissa. Huomionarvoista on myös se, että yhteensä 17 hankkeen tuloksena on syntynyt 46 uutta työpaikkaa, joita ei kuitenkaan yksikään näistä hankkeista ollut asettanut tavoitteekseen.

Taulukko 9. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma

Indikaattori	Kertymä yhteensä 2015-2018	Hankkeiden lkm (hankkeet, joissa kertymä ei 0)	Hankkeissa asetettu tavoite	Kertymä % hankkeiden tavoitteesta
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	59263	66	21553	275 %
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	176	82	188	94 %
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lkm	46	17	0	
Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot	1079	63	695	155 %
Julkaistun materiaalin (sis. verkkojulkaisut) lkm	18968	208	17743	107 %
Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lkm	22478	102	22883	98 %
Koulutuspäivien lkm	11603	104	21992	53 %
Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatio) lkm	1572	114	1463	107 %
Tuettujen infotilaisuuksien lkm	7048	210	6416	110 %

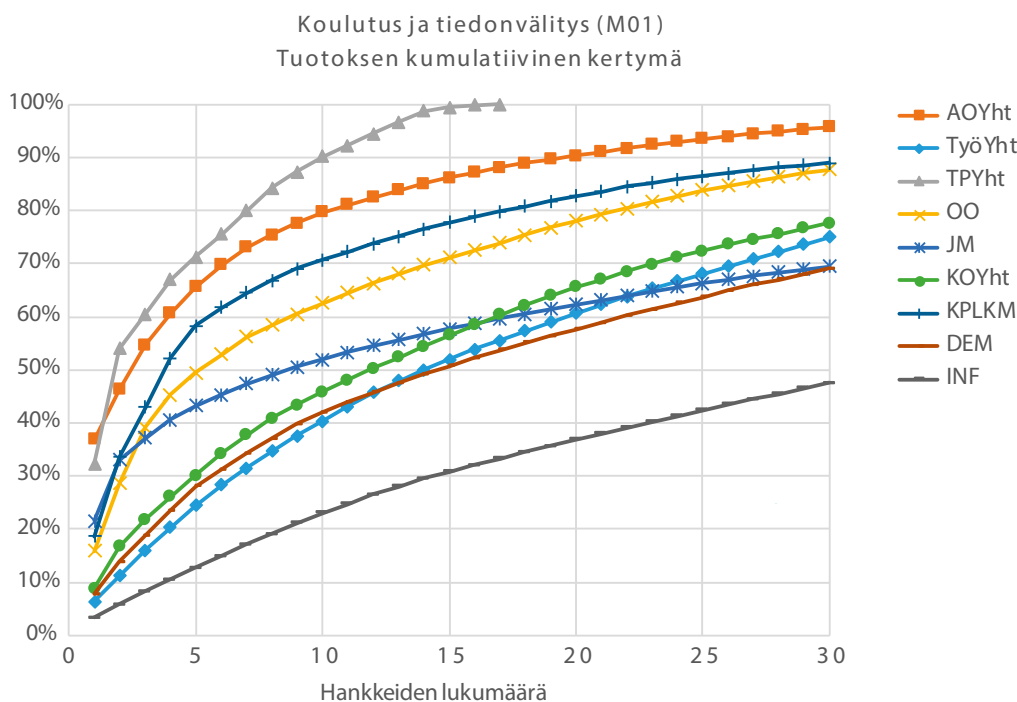
Alatoimenpiteittäin tarkasteltuna keskeisistä hankkeissa seuratuista indikaattoreista suurin osa on saatu aikaan tiedonvälitys- ja esittelyhankkeissa (Taulukko 10). Osa indikaattoreista on sellaisia, että niitä tuotetaan luonteensa mukaisesti vain joko tiedonvälityshankkeissa tai koulutushankkeissa. Indikaattoreista, joita tuotetaan molemmissa alatoimenpiteissä (aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä, hankkeen tuloksena synt. työpaikkojen lkm ja hankkeeseen osallistuvat organisaatiot), tiedonvälityshankkeissa on saatu aikaan jonkin verran enemmän kuin ko. hankkeiden osuus on rahoituksesta.

Taulukko 10. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma alatoimenpiteittäin

	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen		1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet		M01 yhteensä
	Summa	%	Summa	%	Summa
Hankkeiden lkm	110	33 %	226	67 %	336
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	2 936	5 %	56 327	95 %	59 263
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	176	100 %	0	0 %	176
Hankkeen tuloksena synt. työpaikkojen lkm	13	28 %	33	72 %	46
Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot	216	20 %	863	80 %	1 079
Julkaistun materiaalin lkm	0	0 %	18 968	100 %	18 968
Koulutukseen osallistuneiden hlöiden lkm	22 478	100 %	0	0 %	22 478
Koulutuspäivien lkm	11 603	100 %	0	0 %	11 603
Tuettujen esittelytilaisuuksien lkm	0	0 %	1 572	100 %	1 572
Tuettujen infotilaisuuksien lkm	0	0 %	7 048	100 %	7 048

Kuviossa 2 kuvataan koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteessä toteutettujen hankkeiden raportoimien tuotosten kertymistä hankkeissa. Kuviossa kutakin indikaattoria tuottaneet hankkeet esitetään tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Pysty akseli mittaa tuotoslajin (indikaattorin) yhteenlaskettua kertymää ja vaakaa-akseli ilmoittaa tämän kertymän tuottaneiden hankkeiden lukumäärän.

Tarkasteltavien indikaattoreiden joukossa tasaisesti kertyy tuettujen infotilaisuuksien lukumäärä (INF). Niidenkään "tuotanto" hankkeissa ei tapahdu samassa suhteessa hankkeiden rahoituksen kohdistumisen kanssa. Kymmenen tuottoisinta hanketta tuottaa lähes neljänneksen (23 %) infotilaisuuksien kokonaiskertymästä, mutta näiden kymmenen hankkeen osuus koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden julkisesta rahoituksesta on alle kuusi prosenttia (5,85 %). Jos taas katsotaan hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärää (TPYht), kymmenen tuottoisinta hanketta on saanut aikaan 90 prosenttia kaikista koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteessä synnytetystä työpaikoista ja niiden tuottamiseen on käytetty ainoastaan kolmisen prosenttia (2,65 %) toimenpiteeseen käytetystä julkisesta tuesta. Muilta osin indikaattorit asettuvat kertymältään näiden kahden välille. Kaiken kaikkiaan kuvatut indikaattorit kertyvät suhteellisen harvalukuisesta hankkeiden joukosta, mikä tässä tapauksessa voi viitata erikoistumisen etuihin.

- AOYht Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä
- TyöYht Hankkeen aikana työllistyneiden määrä
- TPYht Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärä
- OO Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot
- JM Julkaistun materiaalin (sis. verkkajulkaisut) lukumäärä
- KOYht Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä
- KPLKM Koulutuspäivien lukumäärä
- DEM Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatio) lukumäärä
- INF Tuettujen infotilaisuuksien lukumäärä

Kuvio 2. Koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen hankkeiden indikaattorituotoksen kumulatiivinen kertymä 2014–2018. Hankkeet kunkin indikaattorin kuvaaman tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä.

Hankkeiden indikaattoritiedoista voidaan todeta myös, että useimmat hankkeet tuottavat ja siksi myös raportoivat vain muutamaa tuotostyyppiä. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeista vajaa kolmasosa (32 %) raportoi enintään kaksi tuotoslajia ja reilu puolet (56 %) enintään kolmea tuotoslajia (Taulukko 11). Runsas viidesosa hankkeista (21 %, 71 hanketta) ilmoittaa tuottaneensa vähintään kymmentä tuotoslajia. Keskimäärin koulutus- ja tiedonvälityshankkeissa raportoidaan 5,3 tuotoslajia mediaanin asettuessa kolmeen.

Raportoitujen tuotoslajien lukumäärän ja hankkeiden suuruuden välillä ei ole nähtävillä selvää yhteyttä, eivätkä tuotoslajit esimerkiksi lisäänty hankkeiden rahoituksen kasvaessa. Näin ollen ei voi myöskään väittää, että rahoitukseltaan pienet hankkeet olisivat sisällöltään sen rajatumpia kuin suuremmat hankkeet. Suuremmat hankkeet eivät tämän tarkastelun perusteella näytä myöskään olevan pienempiä hankkeita enemmän moniin tuotoksiin pystyviä. Siten hankkeissa ei näyttäisi syntyneen erityisiä mittakaavahyötyjä (economics of scale), jolloin tuotoksia syntyisi helpommin ja halvemmalla suuremmissa erissä tuotettuna.

Taulukko 11. Koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen hankkeiden raportointien indikaattoreiden lukumäärä sekä eri määriä raportoineiden hankkeiden keskikoko (julkinen rahoitus) ja lukumäärä

Hankkeiden raportointien indikaattoreiden lukumäärä	Julkinen rahoitus, € (keskiarvo)	Hankkeiden lkm
0	211 705	8
1	128 658	12
2	208 090	86
3	297 299	82
4	121 278	6
5	117 406	9
6	78 959	10
7	82 080	23
8	100 402	15
9	73 842	14
10	151 779	15
11	276 919	23
12	152 231	19
13	358 261	9
14	34 114	2
15	110 797	2
16	12 097	1
Yhteensä	201 124	336

3.3 Vastaukset arviointikysymyksiin

Vastaavuus toimintaympäristöön

Miten hankkeet ovat vastanneet toimintaympäristön ja alueiden tarpeisiin ja mahdollisiin uusiin toimintaympäristön muutoksista aiheutuneisiin haasteisiin?

ELY-keskusten vuoden 2018 vuosiraporteista ilmenee, että koulutuksilla on ollut myönteistä vaikutusta osallistujien osaamiseen. Koulutusten (ja tiedonvälityksen) avulla on mm. aktivoitu potentiaalisia tuensaaajia ja siten osaltaan edesautettu ohjelman tavoitteiden saavuttamista. Myös se todetaan useissa ELY-keskusten vuosiraporteissa, että koulutuksiin osallistuneiden tilojen tukihakemusten laatu on ollut keskimääräistä parempi.

Suurin osa koulutus- ja tiedonvälityshankkeista on toteutettu paikallisesti tai ELY-alueen sisällä ja niihin on sidottu myös selvästi enemmän rahoitusta kuin alueiden välisiin hankkeisiin, jotka kuitenkin ovat hankekooltaan keskimääräistä suurempia. Maaseutuohjelman kohdealoista maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistämiseen on eniten hankkeita. Näille hankkeille luonteenomaista on, että niitä toteuttavat erilaiset yhdistykset ja järjestöt ja ne ovat kooltaan suhteellisen pieniä. Erilaisten indikaattoriseurannassa olevien tuotosten perusteella pienet hankkeet puolustavat hyvin paikkaansa koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden joukossa. Hankkeissa ei näyttäisi syntyneen erityisiä mittakaavahyötyjä, eivätkä suuremmat hankkeet näin ollen saa tuotoksia aikaan muita helpommin ja halvemmalla.

Rahoituksellisesti suurin panostus koulutus- ja tiedonvälityshankkeissa on monipuolistamiseen ja uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistämiseen.

Tämän arvioinnin ja ohjelman seurannan kannalta on haasteellista, että innovaatioiden edistämistavoitteen läpileikkaavuudesta johtuen ei koulutus- ja tiedonvälityshankkeista yhdenkään ykkösprioriteettina ole innovaatioiden ja tietämyspohjan edistäminen maaseutualueilla tai elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistäminen maa- ja metsätaloudessa, vaan hankkeet kohdistuvat ensisijaisesti muille maaseutuohjelman kohdealoille.

Muutamit ELY-keskukset toteavat vuoden 2018 vuosiraporteissaan, että koulutushankkeita on haettu ohjelmakauden aikana odotettua vähemmän. Ainakin yhtenä syynä vaikuttaisi olleen se, että yksityisen rahoituksen kokoaminen koetaan niissä hankalaksi. Sataprosenttisella tuella olevat tiedonvälityshankkeet ovatkin olleet koulutushankkeita enemmän hankehakijoiden suosiossa. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeista noin kolmasosa on koulutushankkeita ja kaksi kolmasosaa tiedonvälityshankkeita. Rahoituksellisesti toiminta on painottunut tiedonvälitys- ja esittelytoimiin. Myös yhteistyötoimenpiteen mukaiset aktivointihankkeet ovat järjestäneet osittain koulutusta korvaavia työpajoja ja pienryhmiä. Maaseutuohjelman vuoden 2017 täytäntöönpanokertomuksessa todetaankin, että koulutuksen ja tiedonvälityksen kiinnostavuus näyttää vähentyneen edelliseen rahoituskauteen verrattuna yhteistyötoimenpiteen (M16) johdosta.

Hanketoteuttajille suunnatussa kyselyssä nousee esille se, että toimialalla tapahtuneet muutokset ovat vaikeuttaneet tulosten tekemistä jossain määrin.

Hankkeiden kohderyhmien tavoittaminen

Miten hankkeiden kohderyhmät on tavoitettu?

Joidenkin ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan koulutushankkeisiin on ollut vaikea saada tavoitteiden mukaisesti osanottajia. Kuitenkin esimerkiksi toteuttamisaikaa jatkamalla ja hanketta samalla tarvittaessa uudelleen suuntaamalla hanketoimijat ovat pyrkineet saamaan osallistujatavoitteet toteutumaan. Kokonaisuudessaan koko maata koskien koulutushankkeiden osallistujamäärät kuitenkin jo ylittävät ohjelmalle asetetun tavoitteen ja ovat varsin lähellä myös hankkeiden itselleen asettamia tavoitteita. Sen sijaan koulutuspäivien lukumäärän osalta hankkeilla on vielä varsin paljon tekemistä omiin tavoitteisiinsa päästäkseen.

Hanketoteuttajille suunnatun kyselyn perusteella on nähtävissä (Liite 1, Liitekuvio 1), että koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuu oikeita tahoja ja hankkeiden mahdolliset osallistujat on ollut suhteellisen helppo tunnistaa. Hankkeet ovat myös toteuttajiensa mukaan pystyneet vastaamaan osallistujien tarpeisiin. Osallistujien hankinnassa on ollut kuitenkin haasteita jossain määrin mm. kaikkien kohderyhmien tavoittamisessa (mm. jos iso alue tai laaja kohderyhmä), innostamisessa ja sitouttamisessa mukaan sekä viestin saamisessa perille informaatiotulvassa. Asiaa ei edesauta kohderyhmän kiireisyys ja toiminnan sesonkiluonteisuus. Hankkeiden kohderyhmien tavoittamattomuus näkyy joissakin tapauksissa konkreettisesti tapahtumien ja tilaisuuksien odotuksia pienemmässä osallistujamäärässä.

Osallistujien tavoittamisessa käytetään useita erilaisia keinoja lähes kaikissa hankkeissa. Keinojen valintaan vaikuttavat mm. tavoiteltujen kohderyhmien ominaisuudet sekä sidonnaisuudet yhteistyökumppaneihin. Neljä yleisimmin käytössä olevaa keinoa tavoittaa osallistujat ovat lehti-ilmoitukset tai -jutut, sosiaalinen media, hankkeiden kotisivut ja sähköposti (Liite 1, Liitekuvio 2). Yksi hyvä tapa osallistujien tavoittamiseen on hyödyntää yhteistyökumppaneiden tiedotuskanavia tai muita yhteistyön kautta avautuvia mahdollisuuksia. Melko usein käytössä ovat myös sähköiset uutiskirjeet, postitse lähetettävät kirjeet ja mainokset sekä erilaisissa tilaisuuksissa tehtävä osallistujahankinta. Hyviin tuloksiin kohderyhmien tavoittamisessa on päästy silloin, kun samassa hankkeessa on käytetty sekä henkilökohtaista että laajemmalle joukolle tarkoitettua lähestymistapaa.

Yritysryhmähankkeiden kokoaminen

Millä eri tavoilla yritysryhmähankkeita on koottu?

Miten ryhmät/yhteistyökumppanit ovat löytäneet toisensa, onko siihen tarvittu apua vai ovatko hankkeet muotoutuneet rahoitettaviksi kokonaisuusiksi itsestään?

Koulutushankkeiden kokonaismäärään nähden koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeita on aika vähän: kymmenen yritysryhmähanketta 120 koulutushankkeen joukossa. Lisäksi verrattaessa yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden yritysten määrää koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden kokonaismäärään yritysryhmähankkeiden osallistujat käsittävät tuosta joukosta vain puolisen prosenttia. Vaikka parhaimmillaan yritysryhmähankkeiden vaikutus ulottuu mukana olleiden yritysten ja sitä kautta koko henkilöstön hyväksi, yritykset ovat enimmäkseen pieniä, joten yritysryhmähankkeiden merkitys on jäänyt varsin vähäiseksi koulutushankkeiden kokonaisuutta tarkasteltaessa.

Yritysryhmähankkeet eivät ole syntyneet itsestään, vaan niiden kokoamiseen on vaadittu aktiivisuutta hankkeiden toteuttamisvastuuseen tarttuvilta tahoilta. Hanketoteuttajien kyselyyn vastanneet M01 yritysryhmähankkeiden vetäjät kertoivat poikkeuksetta, että osallistujayritysten kokoamiseksi yritysten edustajiin otettiin yhteyttä henkilökohtaisesti. Tieto yritysryhmähankkeen toteuttamistarpeesta on voinut tulla hanketoteuttajille esimerkiksi yrittäjähdistyksen, asiaa varten toteutetun valmisteluhankkeen tai jonkin muun hankkeen kautta. Ylipäänsä hanketoteuttajien omat kumppaniverkostot ovat tässäkin asiassa tärkeitä tiedon välittäjiä. Hankeidea, kehittämistarve, nostetaan kuitenkin esiin useimpien yritysten keskuudesta. Yritykset itse eivät sen sijaan näyttäisi olevan erityisen aktiivisia kumppaneiden etsimisessä. Sinänsä itse hankkeen hakijan/hallinnoijan löytyminen voi olla hankalaa, koska hankkeiden valmisteluun kuluu työaika ja se tehdään omalla riskillä – yritysryhmähankkeen hallinnointia ei myöskään koeta taloudellisesti kannattavaksi. Toisaalta osallistuneiden yritysten näkökulmasta hallinnoijat tekevät arvokasta työtä, sillä osallistujan kannalta yritysryhmähankkeiden byrokraatia on onnistuttu rajoittamaan varsin vähäiseksi (Liite 1, Liitekuvio 13).

Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden yritysten edustajille suunnatussa kyselyssä kysyttiin, mistä vastaajat olivat kuulleet ko. yritysryhmähankkeesta. Tulos on ristiriitainen hankevetäjien kyselytulokseen nähden, sillä yritysten edustajista kolmasosa kertoi kuulleensa hankkeesta yrittäjähdistykseltä ja vain neljäsosa hankevetäjältä. Vastaajista 17 prosenttia oli kuullut hankkeesta koulutuksessa ja samoin 17 prosenttia kertoi olleensa itse mukana suunnittelemassa hanketta. Yksittäiset kyselyyn vastanneet yritysryhmähankkeen osallistujat olivat kuulleet hankkeesta saman alan yrittäjältä, eri alan yrittäjältä, Leader-ryhmältä ja jossain muussa tilaisuudessa kuin koulutuksessa.

Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden mukaan osallistujat ovat pystyneet vaikuttamaan hankkeen sisältöön hankkeen aikana; 58 prosenttia vastaajista on väittämistä täysin samaa mieltä, 33 prosenttia jokseenkin samaa mieltä (Liite 1, Liitekuvio 13). Hankkeet ovat myös vastanneet osallistujien tarpeeseen (42 % täysin samaa mieltä, 58 % jokseenkin samaa mieltä).

Yritysryhmähankkeiden kokoamiseen liittyvä ongelma näyttäisi ainakin joissakin tapauksissa olevan se, että mukaan tulevilla yrityksillä on ollut erilaiset lähtökohdat kehittämiseksi. Se on tuonut haasteita hankkeiden toteutukselle ja todennäköisesti vaikuttanut myös siihen, etteivät yritykset ole saaneet hankkeesta tehtävästä yhteistyöstä sitä lisäarvoa, jota yritysryhmähankkeesta parhaimmillaan voi saada osallistujien sparratessa toisiansa tasaveroisesti. Lähtökohtaerojen lisäksi osallistujien keskinäiseen yhteistyöhön on voinut vaikuttaa se, että osalle osallistujista (n. 40 %, Liite 1, Liitekuvio 13) hankkeen muut osallistajat eivät ole olleet ennestään tuttuja. Se on toisaalta lisännyt mahdollisuuksia kokonaan uusien kumppanuuksien syntymiseen hankkeiden vaikutuksesta.

Yritysryhmähankkeiden onnistunut liikkeellelähtö edellyttää ripeää hankkeiden rahoituspäätösprosessia. Mikäli rahoituspäätöksen saamiseen tulee jostain syystä pidempi viive, yritysten valmiudet ja kehittämistarpeet voivat muuttua jopa siten, että niiden hankkeeseen osallistumiselta putoaa pohja pois. Kun mukaan lupautuneiden yritysten tarpeet ovat muuttuneet, eikä uusia yrityksiä voi ottaa mukaan, voi syntyä ongelmia mm. yksityisrahoitusosuuden kokoamisessa. Yritysryhmähankkeissa ei myöskään yhden osallistujan rahoitusosuus saisi olla paljon muita suurempi, sillä jos sen kohdalla tarpeet ehtivät muuttua, hankkeen rahoituksen järjestämisestä tulee entistä vaikeampaa.

Yritysryhmien tuottama lisäarvo

Mitä lisäarvoa yritysryhmä on tuonut kullekin yritykselle/yhteistyötaholle?

Kyselyiden perusteella voidaan sanoa, että yhteistyöllä on olennainen merkitys hankkeiden onnistumisessa. Tämä koskee niin koulutus- ja tiedonvälityshankkeita kokonaisuudessaan (Liite1, Liitekuvio 3) kuin koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeita osallistujien näkökulmasta erikseen tarkasteltuna (Liite 1, Liitekuvio 14).

Sekä hanketoteuttajien että yrityshankkeisiin osallistuneiden mukaan hankkeet ovat luoneet tai vahvistaneet verkostoja sektorin/toimialan sisällä. Hankkeissa on myös onnistuttu luomaan tai vahvistamaan verkostoja sekoreiden/toimialojen välille, luomaan uusia tai uudenlaisia kumppanuuksia ja huolehtimaan osallistujien vaikutusmahdollisuuksista hankkeen sisältöön hankkeen aikana. Lisäksi osallistujien osaaminen ja taidot ovat tukeneet hankkeiden toteutusta ja hankkeisiin osallistuneet ovat olleet sitoutuneita yhteistyöhön hankkeen aikana. Osallistujat ovat kautta linjan arvioissaan hanketoteuttajia selvästi varovaisempia. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneet ovat eniten eri mieltä siitä, että hankkeissa olisi luotu eri tahojen yhteisiä ratkaisuja.

Hankevetäjien mukaan hankkeen aikana alkanut yhteistyö näyttäisi jatkuvan hankkeen jälkeen varsin usein, mutta tässäkin suhteessa osallistujien näkemys on hanketoteuttajiin

verrattuna skeptisempi. Osallistujanäkemyksen perusteella hankkeen toteutusajan jälkeen yritysten yhteistyöverkostosta kumpuava lisäarvo jäänee siten varsin rajalliseksi.

Hankevetäjien kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan sanallisesti, mitä lisäarvoa yhteistyöllä on saavutettu verrattuna siihen, että toimet olisi tehty ilman eri tahojen välistä yhteistyötä. Eniten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden edustajat toivat esille sen, että yhteistyö on tuonut lisäarvoa itse hankkeen toteutukseen (N=41) ja monissa tapauksissa tämä yhteistyö on koettu myös olennaiseksi hankkeen onnistuneen toteutuksen kannalta. Toiseksi eniten tuotiin esille yhteistyön myötä saadut markkinointihyödyt (N=29), jolloin esimerkiksi tietoa hankkeesta on saatu levitettyä laajemmalle joukolle kuin ilman yhteistyötä. Hankkeiden projektipäälliköt näkivät yhteistyöstä olleen myös suurta hyötyä resursien näkökulmasta (N=23); sillä on saatu kustannussäästöjä ja -tehokkuutta sekä joissain tapauksissa enemmän resursseja toimintaan. Yhteistyön myötä mahdolliseksi tullut laajemman osaamisen hyödyntäminen nousee myös tärkeäksi yhteistyöstä saaduksi lisäarvoksi (N=22). Edellä mainittujen lisäksi hankevetäjät nostivat esille yhteistyöstä saatavina lisäarvotekijöinä uudet hankeideat ja yhteistyökuviot (N=10), vertaistuen (N=6), yhteishengen lisääntymisen (N=5), yhteistyötapojen kehittymisen (N=3) ja hyvät käytännöt (N=2).

Yritysryhmähankkeiden osallistujakyselyssä yritysryhmän yhteistyön tuomana lisäarvona esille nousi kaksi tärkeää näkökulmaa: toisaalta pienessä ryhmässä yhteistyön ja verkostoitumisen myötä esille tulleet muiden kokemukset ja uudet näkökulmat, joiden avulla yrityksen omaa kehittämistyötä on voitu viedä eteenpäin, toisaalta yritysryhmähankkeessa saadun koulutuksen edullisuus.

Hankkeiden vaikutus yritysten osaamiseen ja toimintaan

Onko koulutus- tai tiedonvälityshankkeilla ollut vaikutusta niihin osallistuneiden yritysten osaamiseen?

Ovatko hankkeisiin osallistuneet yritykset muuttaneet toimintaansa oppimansa mukaan tai tehneet uusia investointeja?

Niin koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuneet kokonaisuudessaan kuin koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeisiin osallistuneetkin kokevat osaamisensa tai edustamansa organisaation osaamisen kehittyneen kokonaisuudessaan myönteisesti hankkeiden myötävaikutuksella (Liite 1, Liitekuviot 9, 11 ja 15).

Hankevetäjien näkökulmasta hankkeiden on nähty erityisesti onnistuneen uuden tiedon ja taitojen siirtämisessä toimijoiden keskuuteen (Liite 1, Liitekuvio 4). Osallistujakyselyiden perusteella tämä havainto vahvistuu ja jopa vielä korostuu, sillä uusien tietojen tai taitojen saaminen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden myötävaikutuksella on osaamisen

kehittämisen osa-alueista kaikkein parhaiten edistynyt (Liite 1, Liitekuviot 9, 11 ja 15). Osaamisen kehittämisen saralla sekä koulutus- että tiedonvälityshankkeet ovat osallistujanäkökulman perusteella vaikuttaneet vähiten johtamisen ja/tai esimiestyön kehittymiseen.

Uusien toimintatapojen ja uuden teknologian ja sähköisten välineiden käytön edistäminen sekä uusien ideoiden tunnistaminen näyttävät olevan myös näiden hankkeiden keskeisimpiä onnistumisia sekä hanketoteuttajien (Liite 1, Liitekuvio 4) että hankkeisiin osallistuneiden (Liite 1, Liitekuviot 10, 12 ja 16) näkökulmasta. Innovatiivisuuden edistämisen kannalta aikaansaannokset ovat selvästi vaatimattomampia uusien tuotteiden tai palveluiden tuomisessa markkinoille sekä uusien tuotantotapojen käyttöönoton edistämisessä.

Hankevetäjille osoitetun kyselyn perusteella koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tärkeimmiksi tuloksiksi tunnistettiin avointen vastausten perusteella osaamisen parantuminen, tiedon kokoaminen ja levittäminen, verkostojen rakentaminen ja kehittäminen sekä yritysten kehittäminen. Hankkeissa oli parannettu osaamista (N=53) mm. ammatillisen osaamisen, liiketoimintaosaamisen, kv-osaamisen sekä markkinointi- ja viestintäosaamisen sarjoilla. Monet tiedonvälityshankkeet kertoivat tuloksenaan tiedon kokoamisen ja levittämisen (N=41), josta esimerkkeinä mm. tiedon jakaminen sukupolvenvaihdoksista ja maaseutuohjelman tukimahdollisuuksista. Verkostojen rakentamisen, olemassa olevien verkostojen kehittämisen sekä yhteistyön lisäämisen toi esille 39 vastaajaa. Yritysten kehittämistoimenpiteinä (N=29) mainittiin mm. kokonaan uuden liiketoiminnan syntyminen, yritysten uusien ratkaisujen käyttöönoton lisääminen sekä yritysten kilpailukyvyyn ja kannattavuuden parantaminen. Lisäksi hankkeiden tuotoksina on syntynyt uusia toimintatapoja, tehty omistajanvaihdoksia mm. metsätiloilla, saatu lisättyä uuden teknologian hyödyntämistä, luotu uusia tuotteita ja palveluja, parannettu energiätehokkuutta, lisätty ympäristösuojelua ja saatu toimijoille uusia ideoita.

Osallistujakyselyiden perusteella koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden saamat muut kuin osaamiseen liittyvät tulokset/vaikutukset jäävät odotuksenmukaisesti hiekan osaamistuloksia vaatimattomammalle tasolle (Liite 1, Liitekuviot 10, 12 ja 16). Näistä vaikutuksista eniten on edistetty uusien toimintatapojen käyttöä ja uuden teknologian tai sähköisten välineiden käyttöä, millä on omalta osaltaan vaikutusta maatalouden rakenneuudistukseen ja taloudelliseen toimintakykyyn. Osallistujien hankkeeseen käyttämä aika ja raha eivät myöskään ole menneet hukkaan, vaan osallistujien enemmistön mukaan kyseessä on ollut heille hyvä investointi. Tiedonvälityshankkeeseen osallistuneiden kohdalla huomionarvoista on, että kolmasosa osallistujakyselyyn vastanneista kertoo hankkeella olleen ainakin jossain määrin vaikutusta uuden liiketoiminnan syntymiseen. Vajaa neljäsosa koulutushankkeisiin osallistuneista kyselyvastaajista tunnistaa tämän saman vaikutuksen omalla kohdallaan; yritysryhmähankkeiden osallistujista noin viidesosa.

Kun osallistujien näkemyksiä verrataan hankevetäjien näkemyksiin (niiltä osin kuin samoja asioita on kysytty), hankkeiden aikaansaannokset näyttävät osallistujien silmiin hieman vaatimattomammilta. Suurin näkemusero on työpaikkavaikutusten kohdalla; osallistujien mukaan hankkeilla on ollut hyvin vähän vaikutusta työpaikkoihin. Myös seurantatiedot tukevat tätä havaintoa, sillä niiden mukaan esimerkiksi tiedonvälityshankkeiden myötä syntyneistä työpaikoista yksi kolmasosa on saatu aikaan yhdessä ainoassa hankkeessa. Kun ko. tuloksen taustaa tiedusteltiin hankkeen edustajalta, selvisi, että kyseessä on pitkäjänteinen jopa kymmenen vuotta kestänyt kehittämisprosessi ja hankkeessa on käytännössä päästy korjaamaan tämän kehittämistyön hedelmät uusien työpaikkojen muodossa. Vuosien varrella kehittämistyö on vaatinut mm. paljon tutkimusta, tiedon tuottamista ja tiedonvälitystä, joka tässä tapauksessa on päätenyt kohdejoukkoon, jossa hankkeen tulos on konkretisoitunut uusina työpaikkoina.

Kun tarkasteltiin, mitä vaikutuksia koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeilla on ollut osallistujien osaamiseen, nousevat esiin seuraavat asiat:

- Työkaluja osallistuneiden yritysten vientivalmiustason selvittämiseen ja vientistrategian kehittämiseen. Kokonaiskäsitys siitä, millaisia toimenpiteitä tulisi tehdä, mitä ne edellyttivät yritykseltä ja millaisia resursseja ne vaativat.
- Markkinointiosaamisen kasvattamista, joka näkyy markkinoinnin parempana kohdentamisena ja kasvaneena suunnitelmallisuutena: mm. selkeämmät määrittelyt markkinointitoimenpiteille ja aikataululle, resursoinnille ja budjetoinnille. Monissa yrityksissä otettiin käyttöön uusia markkinointityökaluja ja esimerkiksi soveltuvia sosiaalisen median kanavia.
- Oppeja Facebook- ja Instagram-sivujen ylläpitämiseen ja päivitykseen.
- Osaamisen lisäämistä erilaisten digitaalisten kanavien hyödyntämisessä yritysten liiketoiminnassa (markkinointi, verkkokauppa), verkkokaupan perustamisessa ja olemassa olevan verkkokaupan edelleen kehittämisessä.

Ovatko yritysryhmähankkeisiin osallistuneet yritykset sitten muuttaneet toimintaansa oppimansa mukaan tai tehneet uusia investointeja? Vastaus kysymykseen on joidenkin yritysten kohdalla kyllä, joidenkin ei. Parhaiten kehittämistyön vaikutukset näkyvät sellaisissa yrityksissä, joissa kehittämistyön tarve on ollut akuutti, kehittäminen on kytkeytynyt yrityksessä jo käynnissä olleeseen kehittämiseen ja sille on myös pystytty osoittamaan riittävät resurssit. Varsinkin ajankäytön suhteen pienissä yrityksissä on jatkuvia haasteita. Koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeisiin osallistuneet yritykset ovat muuttaneet toimintaansa mm. seuraavilla tavoilla:

- Toimintamallin mukauttaminen paremmin palvelemaan vientitoimintaa: suunnitelmallisuutta, aktiivisuutta, tuloshakuisuutta.
- Vientikumppaneuvottelujen saattaminen alkuun.

- Yrityksen viennin käynnistäminen tai kasvattaminen (uudet tilaukset).
- Myyntikanavien löytäminen.
- Uusien markkinointityökalujen käyttöönotto.
- Markkinoinnin prosessien tehostaminen.
- Markkinoinnin osa-alueiden uudelleenorganisointi.
- Panostukset uusasiakashankintaan.
- Aktiivisuuden lisääminen sosiaalisen median kanavissa.
- Lisähenkilöstön palkkaaminen.
- Yritysten verkostoituminen ja yhteistyön lisääntyminen.

Hankkeiden viestinnän onnistuminen

Miten hankkeiden (sekä yritysryhmähankkeiden) viestintä on onnistunut?

Mitkä ovat ne tekijät, joilla hankkeille on onnistuttu saamaan näkyvyyttä ja niiden tulokset laajempaan käyttöön?

Maaseutuohjelman koulutus- ja tiedonvälityshankkeet näyttävät suoriutuneen viestinnästä keskimäärin varsin hyvin (Liite 1, Liitekuvio 8), mikä varsinkin tiedonvälityshankkeiden kohdalla on toki ollutkin niiden keskeinen tehtävä. Viestinnässä on erityisesti onnistuttu hanketoimijoiden mielestä hyödyntämään useita eri kanavia ja välineitä. Hyvin onnistuneiksi koettuja viestinnän osa-alueita ovat olleet myös viestinnän suunnitelmallisuus sekä hankkeiden sisäisen viestinnän ja julkisen tiedottamisen määrä ja laatu. Oman näkökulmansa koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden viestinnän onnistumiseen tuo lisäksi se, että hanketoteuttajat ovat mieltäneet omien organisaatioidensa näkyvyyden parantuneen hanketoiminnan myötä (Liite 1, Liitekuvio 5).

Koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeissa julkinen viestintä on hoidettu tiedottamalla hankkeista ja kertomalla niiden toimenpiteistä toteuttajaorganisaatioiden Facebook-ryhmissä, organisaatioiden sisäisissä ja laajemmalle yleisölle tarkoitetuissa tiedotuslehdissä, blogikirjoituksissa, lehtijutuissa sekä muiden koulutusten ja tapaamisten yhteydessä, jotka käsiteltävien aiheiden osalta ovat liittyneet ko. yritysryhmähankkeen kehittämisteemaan. Eräässä yritysryhmähankkeessa mukana olleiden yritysten edustajia haastateltiin, haastatteluista tehtiin videotallenteet ja ne julkaistiin toteuttajaorganisaation omalla YouTube-kanavalla. YouTube-linkkejä puolestaan jaettiin sosiaalisessa mediassa (Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn) ja maakunnallisella maaseutuohjelman viestintäkanavalla Hämeenraitissa. Lisäksi Hämeenraitti julkaisi hankkeen videoita ja uutisia omilla sivuillaan. Audiovisuaaliseen viestintään panostaminen tuntuu osuvan kohderyhmään sitä paremmin, mitä enemmän siinä on edustettuna esim. nuorempia ikäryhmiä, joiden odotukset ja vaatimukset edellyttävät viestinnältä ajan hermoilla pysymistä.

Parin yritysryhmähankkeen kohdalla osallistuneet yritykset olivat olleet niin tarkkoja yritystensä kehittämisen luottamuksellisuudesta, että sillä oli hanketoteuttajien mukaan vaikutusta hankkeen julkiseen jakamiseen. Samalla myöskään muut hankkeeseen osallistuneet yritykset eivät päässeet kuulemaan muiden yritysten kehittämistoimia, mikä on väistämättä heikentänyt vuorovaikutusta ja yritysryhmästä saatavissa ollutta lisäarvoa osallistuneille yrityksille. Yritysryhmähankkeiden kohdalla lieneekin niin, että ulkoinen viestintä pitää toteuttaa tapauskohtaisesti yhteisymmärryksessä osallistujien kanssa, minkä vuoksi viestinnän laajuudesta ja sanoman yksityiskohtaisuudesta voi joissain tilanteissa joutua tinkimään. Asiaan otti kantaa eräs yritysryhmähankkeen edustaja hankekyselyssä toteamalla yritysryhmähankkeen olevan tyyppinä erilainen kuin yleinen kehittämishanke. *”Mukana on alusta loppuun pieni ryhmä yrityksiä, joiden liikesalaisuuksia hankkeessa käsitellään. Monikaan ei halua ”huikkia” ulospäin keskeneräisistä asioista eikä olla ”julkisuudessa”. Toki tämä on myös persoonakysymys. Tällaisessa hankkeessa viestintä tapahtuu enemmän hankkeen sisällä kuin ulospäin.”*

Kuten edellä tuli esille käsiteltäessä hankkeiden vaikutusta yritysten osaamiseen ja toimintaan viestinnälliset haasteet on koettu vain harvoin esteeksi hankkeiden tuloksiin pääsemisen kannalta. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden kohdalla viestintää on joissain määrin hankaloittanut se, ettei siihen ole riittävästi aikaa hankkeen hallinnoinnin tai muiden tehtävien viedessä hanketoteuttajien aikaa huomattavan paljon. Myös hankkeiden henkilöstövaihdokset ovat joissain tapauksissa heikentäneet viestinnän onnistumista. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden kyselyssä vastaajat toivat esille viestintään liittyen seuraavat tärkeät huomiot:

- *”Suoraan kuluttajille kohdistettujen tiedonvälityshankkeiden ”perinteinen” toteutustapa eli seminaarien/workshopien aika on ohi. Ihmisillä ei ole enää aikaa osallistua arki-iltoina tiedonvälitykseen.”*
- *”Koulutusten markkinoinnissa tuntuu aina olevan kehitettävää, jotta osallistujia saataisiin enemmän. Koulutukset olivat kuitenkin hyviä, mutta joskus tuntuu, että osallistujien saamiseksi tavoitetaso on ehkä hippusen liian alhaalla.”*
- *”Koulutushankkeita oli meneillään yhtä aikaa liikaa eri tahoilla, heikensi osallistumista, kun kaikkiin ei ehdi.”*
- *”Alueellinen näkyvyys valtakunnallisilla hankkeilla jää aina heikoksi. Pitäisi pysyä integroitumaan vahvemmin alueiden toimintaan ja olemassa oleviin organisaatioihin.”*

Hyvät käytännöt

Mitkä ovat hankkeiden (sekä yritysryhmähankkeiden) hyviä käytäntöjä?

Miten syntyneet hyvät käytännöt on saatu leviämään laajempaan tietoisuuteen?

Miten karikot olisivat vältettävissä?

Hanketoteuttajien kyselyvastausten perusteella koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tulosten syntymiseen ovat vaikuttaneet erityisesti hankkeeseen osallistuvien motivaatio ja hankevetäjien osaaminen. Näiden lisäksi hankkeiden tulosten aikaan saamisessa keskeisiä tekijöitä ovat olleet hankkeeseen osallistuvien verkottuminen/yhteistyö ja sitoutuminen, kehittämiselle asetettujen tavoitteiden realismi, tiedottaminen hankkeen toiminnasta ja tuloksista julkisesti sekä hankkeen huolellinen valmistelu. (Liite 1, Liitekuviot 6).

Hankkeiden hyviä käytäntöjä tuli arvioinnin tiedonhankinnassa esille vain vähän. Yksi avaintekijä koulutushankkeen vaikuttavaan lopputulokseen pääsemisessä näyttää olleen koulutuksessa käytetty benchmarking-pienryhmäkokoonmuotoon perustuva toimintatapa. Siinä pienryhmän tavoitteena on löytää parhaita käytäntöjä, oppia toisilta ja soveltaa uusia näkökulmia omaan toimintaan. Käytännön toteutuksessa ryhmässä tapahtunut avoin kokemusten ja näkemysten jako on innostanut ryhmäläisiä pohtimaan asioita uudella tavalla, hakemaan asioista edelleen lisää tietoa ja parhaissa tapauksissa rohkaissut muuttamaan omia totuttuja tekemisen tapoja. *”Pienryhmissä lisätiedonalkä kasvaa koko ajan mentäessä eteenpäin. Lisäksi kun asioita käydään toistuvasti samalla porukalla läpi, ei siellä kehtaa antaa asioiden kehittämisestä tilalla myöskään väärää kuvaa. Keskinäinen piiskaus toimii pienryhmissä ja se on niin osallistujille kuin vetäjällekin palkitsevaa. Mitä tiukemmin on menty kohderyhmään, sitä paremmin saadaan vaikutuksia aikaan.”*

Koulutustoimenpiteen yritysryhmähankkeissa hyviksi käytännöiksi voinee luonnehtia jo edellä kuvatun benchmarking-pienryhmätoiminnan, verkkotallenteiden käytön yhteisten koulutusten osalta, puolen päivän mittaisiksi pilkotut yrityskohtaiset konsultointipäivät sekä yritysten vienninedistämishankkeessa käytetyn maatutkimuksen. Kaikille hankkeeseen osallistuneille yrityksille tarkoitettujen yhteisten koulutusten järjestäminen verkkotallenteiden avulla mahdollistaa sen, ettei osallistuminen ole tiettyyn ajankohtaan sidottu, vaan tallenteen voi katsoa itselle sopivana aikana ja katsojina voi olla yrityksestä useampi henkilö. Yrityskohtaisten konsultointien rajallisesta määrästä johtuen puolipäiväiset konsultointipäivät puolestaan ovat toimivia, koska ne jättävät yrityksille mahdollisuuden tehdä konkreettista kehittämistyötä tapaamisten välissä, jolloin kehittäjät pystyvät tekemään havaintoja myös yritysten edistymisestä ja antamaan vinkkejä jatkoa varten. Maatutkimusten kautta yritykset taas saavat ajankohtaista tietoa siitä, miten valituilla alueilla asiakkaat ja kumppanit toimivat ja mitä ne yrityksiltä edellyttävät.

Hanketoteuttajat pääsivät ottamaan kyselyssä kantaa myös siihen, mitkä tekijät ovat estäneet tulosten saavuttamista. Ylivoimaisesti eniten mainintoja (N=40) tuli erilaisista osallistujiin liittyvistä haasteista, joita olivat etenkin vaikeudet kohderyhmän tavoittamisessa sekä mukaan saatujen osallistujien heikko sitoutuminen toimintaan. Jonkin verran hankevetäjät kertoivat hankehenkilöstöön liittyneistä hankaluuksista (N=11) (mm. henkilöstön

rekrytointiongelmista, sairastumisista ja henkilövaihdosten aiheuttamista haasteista) ja hankkeiden niukoista resursseista (N=11). Tuloksien saavuttamista haittasi myös yhteistyökumppanien heikko sitoutuminen (N=8). Lisäksi vähemmässä määrin esille nostettiin mm. aikapula, hankebyrokratia, hankaluudet kouluttajien saamisessa sekä viestinnälliset haasteet.

Merkittävä tekijä karikoiden välttämiseksi on saada osallistujat sitoutumaan toimintaan. Yritysryhmähankkeiden toteuttajien mukaan tehokas keino sitouttaa yritykset kehittämistyöhön on periä niiltä osallistumismaksu ja tuoda kattavasti ja konkreettisesti esille, mitä hyötyä hankkeeseen ja yrityskohtaiseen kehittämiseen osallistumisesta yritykselle on. Heti hankkeen käynnistyttyä yritysten on ensimmäiseksi tutustuttava toisiinsa, kuulosteltava toistensa odotuksia, toiveita ja tarpeita ja sitä kautta rakennettava luottamusta. Tämä taas vaatii yritysten edustajien välistä dialogia, aitoa mielenkiintoa ja ymmärrystä toisten tilanteista. Tulosten levittämisen kannalta oleellista on, että toimintaan on saatu sitoutettua myös muita kuin hankkeen varsinainen osallistujajoukko. Kun sitouttaminen yltyy myös sidosryhmiin, se myötä kehittämistyön tulokset saadaan parhaiten leviämään myös hanke-toimijajoukkoa laajemmalle

3.4 Päätelmät ja suositukset

Indikaattoreiden perusteella koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden toteutus on edennyt tavoitellusti, joskin koulutuspäivien lukumäärän suhteen toimenpiteessä ollaan jäljessä asetetuista tavoitteista. Toimijoiden kiinnostus koulutushankkeiden järjestämiseen on josakin määrin vähentynyt. Se koskee erityisesti laaja-alaista ja fokuoimattomalle kohderyhmälle järjestettävää yleiskoulutusta, johon on vaikea saada osallistujia. Siksi koulutus on lisääntyvästi täsmäkoulutusta eli valikoidulle kohderyhmälle kohdistuvaa, jolla palvellaan esimerkiksi maatalojen erilaistuvia tarpeita ja tuetaan maatalouden rakenneuudistusta. Tällaisesta täsmäkoulutuksesta on hyviä kokemuksia.

Suosituks:

- Vaikuttavuuden näkökulmasta kohderyhmän tunteminen on ensiarvoisen tärkeää. Hankkeiden suunnittelua ohjaamaan voi suositella kohderyhmien tarkkaa tunnistamista ja toimenpiteiden kohdentamista tätä ryhmää palveleviksi. Siten täsmäkoulutusten osuutta koulutustarjonnasta on perusteltua edelleen lisätä.
- Hankkeen sisältö on hyödyllistä kytkeä esimerkiksi osallistuvissa yrityksissä jo käynnissä oleviin kehittämisprosesseihin, jolloin toimenpiteet eivät jää niin helposti yksittäisiksi ja irrallisiksi vaan ne ovat osa laajempaa ja vaikuttavampaa

kokonaisuutta, juurtuvat helpommin ja vaikutukset konkretisoituvat nopeammin.

- Tarkkarajaisilla kehittämistoimilla ja niihin perustuvalla markkinoinnilla voidaan tavoittaa myös sellaisia tahoja, jotka ovat vaikeammin tavoitettavissa ja toimintaan houkuteltavissa.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tulokset ovat ennen kaikkea tiedollisia (osaamisen parantuminen, yritysten kehittäminen) ja sosiaalisia (verkostojen rakentaminen) ja vähemmässä määrin taloudellisia (kannattavuuden kasvu, uusien tuotteiden tai palveluiden syntyminen). Hankkeet ovat vaikuttaneet eniten osallistujensa osaamisen kehittämiseen ja siinä erityisesti osallistujensa tiedon ja osaamisen lisäämiseen mm. ammatillisissa asioissa, liiketoiminnassa, kansainvälisessä kaupassa, markkinoinnissa ja viestinnässä. Hankkeiden vaikutuksesta on syntynyt uusia osallistujien välisiä verkostoja, olemassa olevia verkostoja on vahvistettu ja yhteistyötä on myös muuten lisätty. Taloudellisia vaikutuksia hankkeilla on ollut uuden liiketoiminnan syntymiseen, yritysten uusien ratkaisujen käyttöönottoon sekä yritysten kilpailukykyyn kehittymiseen ja kannattavuuden kasvuun liittyen.

Suositus:

- Hankkeiden tuloksista tiedottaminen on tärkeä osa kehittämistoiminnan kokonaisuutta ja sillä on vaikutusta tulevien hankkeiden suosioon. Sen vuoksi hyvin tuloksiin keskittyvään tiedottamiseen on aiheellista panostaa.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tulosten syntymiseen vaikuttavat erityisesti hankkeeseen osallistuvien motivaatio ja hankevetäjien osaaminen. Lisäksi keskeisiä tekijöitä ovat hankkeeseen osallistuvien verkottuminen/yhteistyö ja sitoutuminen, kehittämiselle asetettujen tavoitteiden realistisuus, tiedottaminen hankkeen toiminnasta ja tuloksista julkisesti sekä hankkeen huolellinen valmistelu.

Lähtökohdan onnistuneelle yritysryhmähankkeelle muodostavat osallistuvien yritysten riittävän samankaltaiset kehittämistarpeet. Jos mukaan tulevilla yrityksillä on kovin erilaiset kehittämistarpeet tai -valmiudet, yritykset eivät todennäköisesti saa hankkeessa tehtävästä yhteistyöstä sitä potentiaalista lisäarvoa, jota yritysryhmähanke parhaimmillaan tarjoaa. Myös yksityisrahoituksen kokoaminen muodostaa yhden kriittisen tekijän hankkeen onnistuneelle toteutukselle.

Suosituks:

- Yritysryhmähankkeeseen osallistuvien kehittämisen lähtökohdat on syytä varmistaa riittävän samankaltaisiksi hanketta kokoon juostaessa.

- Hankkeiden rahoituspäätökset on saatava ripeästi, etteivät mukaan sitoutuneiden yritysten osallistumisvalmiudet ja kehittämistarpeet ehdi muuttua.

Yritysryhmähankkeet ovat tuoneet osallistuneille yrityksille lisäarvoa yhteisen kehittämistyön tekemisen kautta sekä kohtuullistamalla yrityksille koulutuksesta koituvia kustannuksia. Pienessä ryhmässä yhteistyön ja verkostoitumisen myötä esille tulleet muiden kokemukset ja uudet näkökulmat ovat auttaneet yrityksiä viemään omaa kehittämistyötään eteenpäin. Hankkeen toteutusajan jälkeen yritysten yhteistyöverkostosta saatava lisäarvo näyttää kuitenkin jäävän vähäiseksi. Sinänsä maaseutuohjelman koulutustoimenpiteessä toteutetuista yritysryhmähankkeista saatu hyöty on vain pientä yritysjoukkoa koskeva.

Suositus:

- Yritysryhmähankkeisiin osallistuvien yritysten verkottumista tulee tukea ja siitä saatavia hyötyjä korostaa hankkeiden aikana. Myös verkoston ylläpitämiseen hankkeen päätyttyä kannattaa miettiä keinoja yhdessä yritysten kanssa vielä hankkeen ollessa käynnissä.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeet näyttävät suoriutuneen viestinnästään keskimäärin varsin hyvin. Viestinnässä on erityisesti onnistuttu hyödyntämään useita eri kanavia ja välineitä. Viestintä on myös ollut suunnitelmallista ja laadukasta ja sitä on koettu olleen riittävästi. Yritysryhmähankkeissa viestinnän laajuudesta ja sanoman yksityiskohtaisuudesta on joissain tapauksissa pitänyt tinkiä.

Suositus:

- Hankkeilta on perusteltua edellyttää riittävän yksityiskohtaista viestintäsuunnitelmaa jo hakuvaiheessa, mutta yritysryhmähankkeissa ulkoisen viestinnän laajuus ja yksityiskohtaisuus on tarkoituksenmukaista sopia yhdessä osallistujien kanssa.

4 Yhteistyö (M16)

4.1 Toimenpide ja sen toteutus

Yhteistyötoimenpide tuli maaseutuohjelmiin uutena toimenpiteenä ohjelmakaudelle 2014–2020. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) No 1305/2013 artiklan 35 (1) mukaan yhteistyötoimenpiteen tarkoituksena on edistää yhteistyömuotoja, joihin osallistuu vähintään kaksi yhteisöä, ja erityisesti yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja eri toimijoiden välillä unionin maatalousalalla, metsätalousalalla ja elintarvikeketjussa sekä muiden sellaisten toimijoiden välillä, jotka edistävät maaseudun kehittämispoliittikan tavoitteiden ja prioriteettien täyttämistä. Maaseutuohjelmassa yhteistyötoimenpide on kytketty elinkeinojen ja elinkeinorakenteen uudistumiseen sekä biotalouden mahdollisuuksien muuttumiseen liiketaloudelliseksi toiminnaksi toimijoiden tiivistetyn ja uudistetun yhteistyön kautta. Yhteistyötä uudistetaan alkutuotannon ja arvoketjujen sisällä ja välillä, yli sektorirajojen sekä soveltamalla tutkimustietoa nopeammin käytäntöön. Kehittämishankkeet toteutetaan kahden tai useamman osapuolen yhteishankkeina, jotka eivät hyödytä vain yhtä yritystä tai tapahdu alihankintana vaan aitona yhteistyönä.

Yhteistyötoimenpiteessä on kymmenen alatoimenpidettä, joista maaseutuohjelmassa on otettu käyttöön seitsemän. Nämä alatoimenpiteet kohdistuvat erilaisiin aiheisiin, ja ne vaikuttavat maaseutuohjelman eri kohdealoihin (Taulukko 12).

Taulukko 12. Yhteistyötoimenpiteen alatoimenpiteet ja ensisijaiset kohdealat

Alatoimenpide	Kohdeala, jolla ensisijaiset vaikutukset
16.1 Maaseudun innovaatioryhmien perustaminen ja toiminta	3A, 4A-C, 5B-E
16.2 Pilottihankkeet ja uusien tuotteiden, käytäntöjen, menetelmien ja tekniikoiden kehittäminen maataloudessa, elintarvikealalla ja metsätaloudessa	3A, 4A-C, 5B-E
16.3 Yhteistyö pienten toimijoiden välillä, yhteisten työprosessien järjestämisessä sekä tilojen ja resurssien jakamisessa sekä maaseutumatkailuun liittyvien matkailupalvelujen kehittämiseen ja/tai saattamiseen markkinoille	6A
16.4 Horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö toimitusketjun toimijoiden välillä lyhyiden toimitusketjujen ja paikallisten markkinoiden perustamiseksi ja kehittämiseksi sekä paikalliset menekinedistämistoimet lyhyiden toimitusketjujen ja paikallisten markkinoiden kehittämiseksi	3A, 6A
16.5 Yhteisiin toimiin ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä ympäristöhankkeita ja nykyisiä ympäristökäytäntöjä koskeviin yhteisiin lähestymistapoihin	4A-C, 5C-E, 6A-B
16.6. Horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö toimitusketjun toimijoiden välillä elintarvikkeissa, energiantuotannossa ja teollisissa prosesseissa käytettävän biomassan tuottamiseksi kestäväällä tavalla	3A, 6A
16.9 Maataloustoiminnan monipuolistaminen, terveydenhuollon, sosiaalisen integroitumisen, yhteisön tukeman maatalouden sekä ympäristöä ja elintarvikkeita koskevan koulutuksen aloilla toteutettavat toiminnot	3A, 6A
16.10. Muut ohjelman prioriteetteja tukevat toimet, joita ei voida kohdistaa johonkin edellä mainittuun teemaan.	3A, 6A

Yhteistyöhankkeiden tukitasot vaihtelevat 60–100 prosentin välillä, riippuen hankkeen kohderyhmästä ja aktiviteeteistä (Taulukko 13). Koordinointi- ja aktivointihankkeissa tuki on 100 prosenttia ja kokeellisissa kehittämishankkeissa 60 prosenttia. Yritysryhmien kehittämishankkeeseen voi saada tukea 75 prosenttia.

Taulukko 13. Yhteistyöhankkeiden aktiviteetit ja tukitasot

Hanketyyppi	Aktiviteetit	Tukitaso
Koordinointi- ja aktivointihankkeet	Yritysten kehittämistarpeiden koonti, uusien markkinoiden ja mahdollisuuksien kartoitus, yritysryhmähankkeiden valmistelu	100 %
Tiedonhankintahanke (teollinen tutkimus)	Uuden tiedon ja taidon hankinta sekä tuotto pienille yrityksille uusien tuotteiden, prosessien tai palveluiden kehittämiseen tai olemassa olevien parantamiseksi. Tiedonhankinta prototyyppien rakentamiseen tai kehittämistyötä tukevan pilottihankkeen suunnitteluun.	80 %
Tuotteiden, palveluiden ja prosessien kehittämishanke (kokeellinen kehittäminen)	Kehittää uusia tai parantaa olemassa olevia tuotteita, palveluita tai prosesseja sekä testata ja pilotoida niitä maataloudessa, elintarvikealalla, metsätaloudessa ja maaseudun pienissä yrityksissä.	60 %
Yritysryhmän kehittämishanke	3–10 yrityksen yhteinen toiminnan kehittäminen sekä yritysکوhtaaiset toimenpiteet. Ei maatalouden alkutuotantoa palvelevaa kehittämistä.	75 %
Koulutushanke yritysryhmälle	Koulutusta yritysryhmälle sekä yritysکوhtaista neuvontaa. Yritysryhmässä ei voi olla mukana maa- tai metsätalousyrityksiä.	75 %

Yhteistyöhankkeiden hakuprosessi on samanlainen kuin muidenkin hanketukien. Alueellisiin yhteistyötoimenpiteisiin voi hakea tukea ELY-keskukselta, paikallisiin puolestaan Leader-ryhmältä. Kansainvälisiin hankkeisiin tuki haetaan pääsääntöisesti Leader-ryhmän kautta. EIP-ryhmien (alatoimenpide 16.1) tuki haetaan erillishakuna Hämeen ELY-keskuksesta, samoin kuten valtakunnalliset hankkeet. Leader-rahoitteisten hankkeiden yhteenvotaulukot esitetään liitteessä 4.

ELY-keskusten rahoittamien yhteistyöhankkeiden valinnassa käytetään Manner-Suomen ohjelmaston valintakriteerejä. Yhteistyöhankkeiden arviointiin käytetään neljää valintakriteeriä, joista painavimmat (30 % kumpikin) ovat maaseutuohjelman ja alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman strategian ja tavoitteiden tukeminen sekä hankkeiden elinkeinojen kehityspotentiaali, laatu ja vaikuttavuus. Muita kriteerejä ovat hankkeen kustannustehokkuus sekä kumppanuuden ja sitoutumisen edistäminen (20 % kumpikin). Leader-ryhmät noudattavat oman strategiansa mukaisia valintakriteerejä. Valtakunnallisille hankkeille on erilliset valintakriteerit.

Yhteistyöhankkeita on vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 657 kpl ja niihin on sidottu julkista tukea yli 107 miljoonaa euroa. Hankkeista yli kolmasosa (257 kpl) on alatoimenpiteen 16.10 (muut yhteistyöhankkeet), noin neljäsosa (169 kpl) alatoimenpiteen 16.3 (mikroyritysten yhteistyö) ja noin viidesosa (137 kpl) alatoimenpiteen 16.2 (uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen) alaisia hankkeita. Rahoituksellisesti toiminta on painotunut suunnilleen samalla tavalla.

ELY-keskukset ovat rahoittaneet kolme neljäsosaa (488 kpl) yhteistyöhankkeista, joihin on sidottu noin 98 miljoonaa euroa. 44 Suomen 54 Leader-ryhmästä on rahoittanut yhteistyöhankkeita. Leader-ryhmien tukemiin 169 yhteistyöhankkeeseen on sidottu reilu yhdeksän miljoonaa euroa. Leader-ryhmien rahoituksesta 42 prosenttia on alatoimenpiteelle 16.10 muut yhteistyöhankkeet ja 40 prosenttia alatoimenpiteelle 16.3 mikroyritysten yhteistyö. Eniten yhteistyötoimenpiteitä ovat rahoittaneet Pohjoisimman Lapin Leader (13 kpl), Riiska-Leader (11 kpl) ja Liiveri (10 kpl). (Taulukko 14.)

Taulukko 14. Yhteistyöhankkeet alatoimenpiteittäin

Alatoimenpide	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
16.1 Maaseudun innovaatioryhmät, EIP	8	2 376 882
16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	137	25 354 633
16.3 Mikroyritysten yhteistyö	169	15 305 929
16.4 Elintarvikkeiden lyhyet toimitusketjut	20	2 914 762
16.5 Energian säästöä ja ympäristön tilaa parantavat menetelmät	34	6 256 657
16.6 Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut	28	5 520 817
16.9 Hyvinvointimaatilojen kehittäminen	4	824 440
16.10 Muut yhteistyöhankkeet	257	48 558 299
Yhteensä	657	107 112 417

Yhteistyöhankkeista suurin osa (512 kpl, 78 %) on paikallisia tai alueellisia ja niihin sidottu julkinen rahoitus käsittää noin kaksi kolmasosaa yhteistyöhankkeiden koko julkisesta rahoituksesta. Alueiden välisiä yhteistyöhankkeita on yhteensä 101 kpl (15 %) ja ne ovat keskimääräistä suurempia niihin sidotun rahoituksen ollessa runsaat 23 prosenttia yhteistyöhankkeisiin sidotusta julkisesta rahoituksesta. Lisäksi maaseutuohjelmasta on rahoitettu kahdeksan maaseudun innovaatioryhmää (EIP), seitsemän valtakunnallista hanketta ja kaksi valtakunnallista koordinaatiohanketta. Kansainvälisiä hankkeita on rahoitettu 11. Lisäksi 16 yhteistyöhankkeessa tuki kohdistuu vesien suojeluun ja ravinteiden kierrätykseen.

Leader-ryhmien yhteistyöhankkeista valtaosa (89 %) on alueellisia/paikallisia hankkeita. Näihin hankkeisiin on myönnetty 84 prosenttia tähän mennessä myönnettyistä varoista. Alueiden välisiä (11 kpl) ja kansainvälisiä hankkeita (8 kpl) on huomattavasti vähemmän, mutta ne ovat euromäärältään keskimäärin suurempia kuin paikalliset/alueelliset hankkeet. ELY-keskusten rahoittamista hankkeista suurin osa on paikallisia ja toiseksi suurin osa alueellisia. Vesien suojeluun ja ravinteiden kierrätykseen liittyviä yhteistyöhankkeita on rahoitettu erityisesti Varsinais-Suomessa (Taulukko 15.)

Taulukko 15. Yhteistyöhankkeet tyypeittäin

	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Alueiden välinen	101	24 603 693
Kansainvälinen	11	1 013 348
Maaseudun innovaatioryhmä (EIP)	8	2 376 882
Paikallinen/Alueellinen	512	72 260 033
Valtakunnallinen hanke	7	2 300 989
Valtakunnallinen koordinaatiohanke	2	720 000
Vesien suojelun ja ravinteiden kierrätyksen hanke- ja yritystuet	16	3 837 473
Yhteensä	657	107 112 417

45 prosenttia rahoitetuista yhteistyöhankkeista (295 kpl) on valtiontukea sisältämättömiä koordinointi- ja aktivointihankkeita. Niihin on käytetty noin 55 prosenttia myönnetystä rahoituksesta. Tiedonhankintahankkeita on noin kolmasosa tuetuista hankkeista ja toimenpiteen käytetyistä varoista. Yritysryhmän kehittämishankkeita on reilu viidennes hankkeista, mutta niihin on käytetty vain kymmenesosa yhteistyöhankkeille myönnettyistä varoista. 150 yritysryhmähankkeesta 91 on ELY-keskusten ja 59 Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita (Taulukko 16.) Yritysryhmähankkeita on rahoitettu pääosin (70 % yritysryhmähankkeista) alatoimenpiteen 16.3 kautta.

Taulukko 16. Yhteistyöhankkeet tukitasoittain

	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Maaseudun innovaatioryhmät, EIP	8	2 376 882
Koordinointi- ja aktivointihanke (100 %)	295	58 668 700
Tiedonhankintahanke, teollinen tutkimus (tuki 80 %)	186	33 684 491
Yritysryhmän kehittämishanke (75 %)	150	11 194 075
Tuotteiden, palveluiden ja prosessien kehittämishanke, kokeellinen kehittäminen (tuki 60 %)	18	1 188 269
Yhteensä	657	107 112 417

Alueellisesti katsottuna eniten yhteistyöhankkeita ovat rahoittaneet Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen ELY-keskukset, vähiten puolestaan Pirkanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskukset. Alla olevan taulukon luvuista on Hämeen ELY-keskuksen osalta vähennetty valtakunnalliset hankkeet sekä EIP-hankkeet, joita Hämeen ELY-keskus hallinnoi, mutta jotka ovat luonteeltaan koko maata koskevia (Taulukko 17.)

Taulukko 17. Yhteistyöhankkeet (pl. valtakunnalliset ja EIP-hankkeet) ELY-alueittain

ELY-keskus	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Etelä-Pohjanmaa	78	10 510 805
Etelä-Savo	26	3 894 391
Häme	27	7 049 077
Kaakkois-Suomi	33	5 049 786
Kainuu	46	5 764 832
Keski-Suomi	74	8 816 540
Lappi	40	3 951 769
Pirkanmaa	15	3 125 629
Pohjanmaa	34	5 836 210
Pohjois-Karjala	33	5 629 072
Pohjois-Pohjanmaa	75	11 160 608
Pohjois-Savo	39	10 032 041
Satakunta	52	7 844 781
Uusimaa	39	5 658 129
Varsinais-Suomi	29	7 390 874
Yhteensä	640	101 714 546

Suurin osa ELY-keskuksista on rahoittanut lukumäärällisesti eniten muita yhteistyöhankkeita (alatoimenpide 16.10). Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen ELY-keskukset ovat rahoittaneet verrattain paljon uusien tuotteiden ja menetelmien kehittämiseen liittyviä yhteistyöhankkeita (alatoimenpide 16.2), kun taas Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa mikroyritysten yhteistyöhön (alatoimenpide 16.3) on kohdistunut keskimääräistä enemmän hankkeita.

Maaseutuohjelmassa yhteistyötoimenpide on ohjelmoitu ensisijaiseksi toimenpiteeksi kymmenelle kohdealalle ja toissijaiseksi muutamalle muulle. Noin puolet yhteistyöhankkeista on suunnattu monipuolistamiseen, uusien pienyritysten perustamiseen ja kehittämiseen sekä työpaikkojen perustamisen edistämiseen (kohdeala 6A). Yhteistyöhankkeita on myös suunnattu runsaasti (noin neljäsosa) maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistämiseen. Kolmanneksi suurin joukko (noin kuudesosa) ko. hankkeista pyrkii ensisijaisesti kytkemään alkutuottajat paremmin ruokaketjuun (kohdeala 3A). Taulukkoon 18 on koottu yhteistyöhankkeiden kohdistuminen niiden kannalta ensisijaisiin maaseutuohjelman kohdealoihin.

Taulukko 18. Yhteistyöhankkeet ensisijaisten kohdealojen mukaan

Kohdeala		Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
3A	Alkutuottajien kytkeminen paremmin ruokaketjuun laatujärjestelmien ja paikallisten markkinoiden edistämisen sekä lyhyiden jakeluketjujen avulla, tuottajaryhmät ja toimialaorganisaatiot sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen	109	25 676 698
4A	Euroopan maisemien tilan ja luonnon monimuotoisuuden (mukaan lukien Natura 2000- ja arvokkaat luontoalueet) ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen	2	386 000
4B	Vesien ja maan hoidon edistäminen sekä vesipuitedirektiivin tavoitteisiin vastaaminen	16	4 496 050
4C	Erosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen	4	1 992 437
5B	Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen	4	1 674 021
5C	Uusiutuvien energialähteiden sekä biotaloutteen tarkoitettujen sivutuotteiden, jätteiden, jäännösten ja muiden kuin elintarvikkeiksi tarkoitettujen raaka-aineiden hankinnan ja käytön helpottaminen	28	4 808 939
5D	Maatalouden kasviuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentäminen	1	100 280
5E	Hiilen sitomisen edistäminen maa- ja metsätaloudessa	2	372 367
6A	Monipuolistamisen, uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistäminen	319	57 977 824
6B	Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen	172	9 627 700
Yhteensä		657	107 112 417

Yhteistyöhankkeita ovat toteuttaneet lukumääräisesti eniten kehitysyritykset ja ammattikorkeakoulut. Merkittäviä hanketoteuttajia ovat myös järjestöt, kunnat ja ProAgria. RahoitukSELLISESTI suurimmat hanketoteuttajat ovat ammattikorkeakoulut, kehitysyritykset ja ProAgria. Yksittäisistä hanketoteuttajista myös Luonnonvarakeskus ja Metsäkeskus ovat tärkeitä (Taulukko 19.)

Taulukko 19. Yhteistyöhankkeet hankkeen toteuttajatyypin mukaan

Hankkeen toteuttaja	M16 kokonaisuus	
	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
AMK	92	17 304 439
Järjestö	77	8 711 574
Kehitysyhtiö	113	15 111 309
Koulutusorganisaatio	22	3 401 562
Kunta	60	5 338 164
Kuntayhtymä	6	1 497 025
Leader	8	995 763
LUKE	32	7 321 489
Metsähallitus	4	397 660
Metsäkeskus	24	6 007 658
MK-liitto	2	263 702
MTK	6	1 874 203
ProAgria	70	13 510 652
Tutkimuslaitos	2	671 994
Yliopisto	35	7 514 116
Yritys	41	6 352 837

Ruokaviraston Hyrrä-tietokannan mukaan vuoden 2018 loppuun mennessä yhteistyötoimenpiteen hankkeille oli maksettu reilut 44 miljoonaa euroa, mikä on noin 46 prosenttia hankkeille myönnetystä rahamäärästä. Korkein maksatusprosentti (63 %) on alatoimenpiteen 16.9 hankkeilla, kun taas alhaisin maksatusprosentti (21 %) on EIP-hankkeilla (Taulukko 20.)

Taulukko 20. Yhteistyöhankkeiden maksatukset alatoimenpiteittäin

Alatoimenpide	Maksettu, euroa	Maksettu % myönnoistä
16.1 Maaseudun innovaatioryhmät, EIP	414 132	21%
16.10 Muut yhteistyöhankkeet	20 333 538	47%
16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	10 470 494	45%
16.3 Mikroyritysten yhteistyö	6 362 087	47%
16.4 Elintarvikkeiden lyhyet toimitusketjut	1 028 961	40%
16.5 Energian säästöä ja ympäristön tilaa parantavat menetelmät	2 875 396	46%
16.6 Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut	2 616 560	49%
16.9 Hyvinvointimaatilojen kehittäminen	325 691	63%
Yhteensä	44 426 859	46%

Vuoden 2018 loppuun mennessä Leader-ryhmien rahoittamien yhteistyötoimenpiteiden maksatuksia oli tehty 115 kappaletta, yhteensä 6,29 miljoonaa euroa eli noin 63 prosenttia sidonnoista.

4.2 Tuloksellisuus indikaattorien perusteella

Maaseutuohjelmassa on yhteistyöhankkeille (kaikki alatoimenpiteet) asetettu tavoitteeksi, että yhteistyötoimenpiteitä toteutuisi yhteensä 300. Muut yhteistyötoimenpiteen ohjelmaston tavoitteet koskevat julkisen tuen määrää eri kohdealoilla. Näiden ohella hankkeissa on kuitenkin seurattu useita muitakin indikaattoreita, joista tärkeimpiä esitetään seuraavassa tarkastelussa.

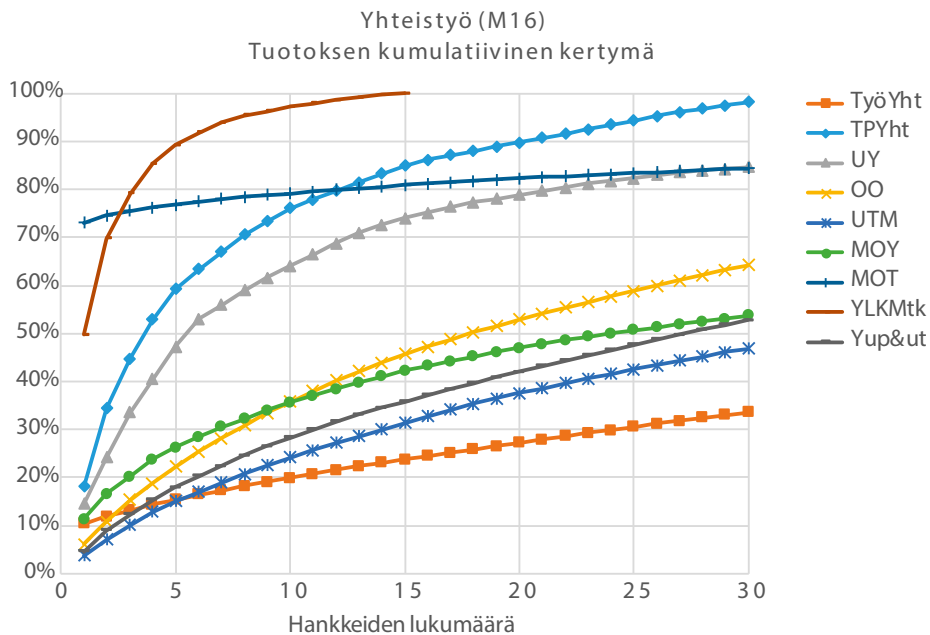
Yhteistyöhankkeita on rahoitettu jo 657 kappaletta, mikä on yli kaksinkertainen ohjelma-kauden tavoitteeseen verrattuna. Taulukossa 21 hankkeiden lukumäärä on hieman pienempi, koska siihen on laskettu vain ne hankkeet, joista on indikaattoritietoja. Taulukko 21 osoittaa, että aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrässä, hankkeissa olevien yritysten, organisaatioiden ja muiden toimijoiden määrässä toteuma ylittää hankkeissa asetetut tavoitteet. Hankkeen vaikutuksesta syntyneet yritykset sekä hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät puolestaan alittavat hankkeissa asetetut tavoitteet. Myös hankkeen aikana työllistyneiden määrässä, ympäristöä parantavissa toimissa sekä yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrässä on toteuma jäänyt asetetusta tavoitteesta. Muilta osin hankkeissa seurattut indikaattorit osoittavat toteutuneen tuloksen enimmäkseen ylittäneen asetetun tavoitteen. Suurin, yli viisinkertainen, ylitys on hankkeissa mukana olleiden muiden toimijoiden määrässä. Loput tavoitteen ylittäneiden indikaattoreiden kertymät liikkuvat 111–185 prosentissa. Huomionarvoista on myös se, että yhteensä 35 hankkeen tuloksena on syntynyt 111 uutta työpaikkaa, joita vain yksi näistä hankkeista oli asettanut tavoitteekseen.

Taulukko 21. Yhteistyöhankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma vuosina 2014–2018

	Kertymä 2014–2018 yhteensä	Hankkeiden lkm (hankkeet, joissa kertymä ei 0)	Tavoite	Kertymä % tavoitteesta
Hankkeiden lkm	594	-	594	-
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	30 212	-	16 339	185 %
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	947	481	1 291	73 %
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärä	111	35	1	11 052 %
Hankkeen vaikutuksesta syntyneet uudet yritykset	516	88	849	61 %
Hankeeseen osallistuvat organisaatiot	1 919	132	1 388	138 %
Hankeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät	1 964	291	2 502	78 %
Hankeessa mukana olevien yritysten määrä	35 379	537	31 886	111 %
Hankeessa mukana olleiden muiden toimijoiden määrä	45 841	504	9 022	508 %
Laaditut ja päivitetty suunnitelmat	248	69	276	90 %
Niiden yritysten lukumäärä, jotka osallistuvat lyhyiden toimitusketjujen tai paikallisten markkinoiden kehittämiseen	1 129	15	789	143 %
Rakennetut/kunnostetut/varustetut rakennukset ja rakennelmat	4	2	24	17 %
Ympäristöä parantavat toimet	56	16	90	62 %
Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrä	1 035	197	1 710	61 %

Kuvio 3 esittää yhteistyötoimenpiteen alla toteutettujen hankkeiden raportoimien tuotoskertymistä hankkeissa. Kuviossa kutakin indikaattoria tuottaneet hankkeet esitetään tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Pystyakseli mittaa tuotoslajin (indikaattorin) yhteenlaskettua kertymää ja vaaka-akseli ilmoittaa tämän kertymän tuottaneiden hankkeiden lukumäärän.

Tarkasteltavien indikaattoreiden joukossa tasaisesti kertyy hankkeen aikana työllistyneiden määrä (TyÖYHT). Indikaattorikertymä hankkeissa ei tapahdu samassa suhteessa hankkeiden rahoituksen kohdistumisen kanssa. Kymmenen tuottoisinta hanketta tuottaa viidenneksen hankkeen aikana työllistyneiden kokonaiskertymästä, kun niiden osuus toimenpiteen julkisesta kokonaisrahoituksesta on seitsemän prosenttia. Sen sijaan, jos tarkastellaan hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärää (TPYht), kymmenen tuottoisinta hanketta on saanut aikaan 76 prosenttia kaikista yhteistyötoimenpiteessä synnytyistä työpaikoista, vaikka niiden osuus on vain kaksi prosenttia yhteistyötoimenpiteen julkisesta kokonaisrahoituksesta. Muilta osin indikaattorit asettuvat kertymältään näiden kahden välille.

TyöYht	Hankkeen aikana työllistyneiden määrä
TPYht	Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärä
UY	Hankkeen vaikutuksesta syntyneet uudet yritykset
OO	Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot
UTM	Hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät
MOY	Hankkeessa mukana olevin yritysten määrä
MOT	Hankkeessa mukana olleiden muiden toimijoiden määrä
YLKMTk	Niiden yritysten lukumäärä, jotka osallistuvat lyhyiden toimitusketjujen tai paikallisten markkinoiden kehittämiseen
Yup&ut	Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrä

Kuvio 3. Yhteistyötoimenpiteen hankkeiden indikaattorituotoksen kumulatiivinen kertymä 2014–2018. Hankkeet kunkin indikaattorin kuvaaman tuotoksen mukaisessa suuruusjärjestyksessä.

Yksittäiset yhteistyöhankkeet raportoivat useita eri tyyppisiä tuotoksia ja tuloksia indikaattoreilla. Hankkeista vajaa neljäsosa (24 %) raportoi enintään neljä indikaattoria, reilu puolet (57 %) enintään kuusi indikaattoria. Joka kahdeksas yhteistyöhanke raportoi vähintään kymmentä indikaattoria. Yhteistyöhankkeissa raportoidaan keskimäärin 6,3 eri tulos- ja tuotosindikaattoria, mediaanin ollessa kuusi.

4.3 Vastaukset arviointikysymyksiin

Toimintaympäristön muutos ja alueiden tarpeet

Miten hankkeet ovat vastanneet toimintaympäristön ja alueiden tarpeisiin ja mahdollisiin uusiin toimintaympäristön muutoksista aiheutuneisiin haasteisiin?

Yhteistyöhankkeet ovat vastanneet toimintaympäristön ja alueiden tarpeisiin hyvin, sillä hankkeita on rahoitettu runsaasti eri aloilla, ja hankkeet ovat perustuneet yritysten ja muiden toimijoiden kehittämistarpeisiin. Yhteistyöhankkeilla on pystytty pureutumaan uusiin aiheisiin ja haasteisiin. Keskeiset hanketoimijat on helppo tunnistaa ja toimijat on ollut helppo saada osallistumaan hankkeisiin.

Hanketoteuttajille sekä hankkeisiin osallistuneille lähetettyjen kyselyiden mukaan yhteistyöhankkeet ovat vastanneet hyvin toimintaympäristön tarpeisiin (ks. Liite 2, Liitekuviot 1, 10 ja 14). ELY-keskusten vuoden 2018 vuosiraporteissa mainittiin, että yhteistyötoimintapiteen alla on rahoitettu hankkeita kattavasti ruokaketjun kehittämiseen, matkailuun, metallialalle sekä elintarviketuotannon sekä maa- ja metsätalousyritysten kehittämiseen. Yritysryhmähankkeita on rahoitettu erityisesti pienyritysvaltaiselle matkailualalle. Yritysryhmähankkeet nähdään hyödyllisinä, sillä niillä pystytään vastaamaan suoraan yritysten kehittämistarpeisiin, parantamaan yhteistyötä ja osaamista. Hanketoimijoiden on ylipäättään nähty olevan ajan hermolla. Tästä esimerkkinä on mm. tiedotushanke robotisaatiosta sekä hankkeet biokaasusta ja kiertotaloudesta.

Kyselyihin vastanneet hanketoteuttajat ja hankkeisiin osallistuneet näkevät, että hankkeet ovat olleet tarkoituksenmukaisia, ne ovat saavuttaneet tavoitteensa hyvin ja toteutuneet aikataulussa (Liite 2, Liitekuvio 7). Toteutetut yhteistyö- ja yritysryhmähankkeet ovat olleet hallinnoijavetoisia, mutta tunnistaneet yritysten innovaatio- ja kehittämistarpeita ja keränneet kokoon yritysryhmiä. Osa kokee hankkeeseen osallistuvien houkuttelun ja koordinoinnin vaikeana, osa helppona. Koordinointia on vaikeuttanut hanketoimijoiden kehittämishaasteiden keskinäinen erilaisuus. Toisaalta hanketoimijoiden verkoston nähtiin olevan kattava ja keskeiset hanketoimijat on ollut helppo tunnistaa ja tunnistetut toimijat on saatu osallistumaan hankkeisiin.

Yritysryhmähankkeita on haastatteluiden mukaan työläs koota ja hallinnoida, mutta pääosin ne ovat onnistuneet hyvin. Yritysryhmähankkeissa aloite tulee usein yrityksiltä itseltään, jolloin toiminta jatkuu hankkeen loputtua herkemmin kuin kehittämisorganisaatiivetoisessa hankkeessa. Kaikki ne vastaajat, jotka ilmoittivat osallistuneensa yritysryhmähankkeen suunnitteluun, olivat sitä mieltä, että hanke vastaa yritysten tarpeisiin (Liite 2, Liitekuviot 13 ja 14). Merkillepantavaa on, että yritykset eivät ole välttämättä tunteneet toisia osallistuvia yrityksiä aiemmin, kun taas yhteistyöhankkeissa (ei yritysryhmähankkeissa) hankkeita toteuttava ja niihin osallistuva joukko on vakiintuneempi.

Hankkeiden hallinto

Millä eri tavoilla hankkeita on koottu? Miten ryhmät/yhteistyökumppanit ovat löytäneet toisensa, onko siihen tarvittu apua vai ovatko hankkeet muotoutuneet rahoitettaviksi kokonaisuuksiksi itsestään?

Yhteistyöhankkeiden laadinta on ollut usein hallinnoijavetoista, vaikkakin useassa hankkeessa osallistujat ovat vaikuttaneet hankkeen sisältöön. Hankkeiden osallistujat on saavutettu erityisesti henkilökohtaisten kontaktien kautta, mutta myös muita viestintäkanavia on käytetty. Hankkeet eivät useinkaan ole muotoutuneet rahoitettaviksi kokonaisuuksiksi itsestään, vaan hankkeiden hallinnoijien on täytynyt tehdä systemaattista osallistujien rekrytointia. Hankkeiden kokoaminen on hidasta ja työlästä, eikä hallinnoija saa siitä korvausta. Tämän vuoksi osa ELY-keskuksista on rahoittanut ohjelmakauden alkupuolella 100 prosentin aktivointihankkeita, joiden pohjalta on syntynyt yritysryhmähankkeita.

Yhteistyöhankkeiden kumppanuudet muodostuvat runsaasta, mutta rajallisesta hallinnoijaorganisaatioiden poolista. Yhteistyötä ei kuitenkaan ole harjoitettu laajasti eri organisaatioiden rajat rikkoen, sillä lähes puolet kyselyyn vastanneista hankevetäjistä oli sitä mieltä, ettei hankkeiden toteutuksessa mukana olleiden organisaatioiden kirjo ole kovin laaja. Keskeisiä hallinnoijaorganisaatioita ovat ammattikorkeakoulut, kehittämissyhtiöt ja yrittäjäyhdistykset. Valtaosa kumppanuuksista on rakennettu ylhäältäpäin (eli hallinnoijaorganisaatiosta lähtöisin) (Liite 2, Liitekuvio 9), mutta aloite hankkeiden käynnistämisestä on osassa alueita tullut osallistujien suunnasta. Hanketoimijoiden välillä vallitsee hyvä yhteistyö.

Suurimpaan osaan hankkeista osallistujia on tavoitettu useammalla kanavalla, mikä kertoo monikanavaisen viestinnän tärkeydestä (Liite 2, Liitekuvio 2). Tärkein yhteistyöhankkeiden osallistujien tavoitustapa on henkilökohtainen kontakti (esim. kasvotusten, puhelimitse tai sähköpostitse). Muita tärkeitä kanavia olivat nettisivut, sosiaalisen median kanavat sekä lehti-ilmoitukset tai -jutut.

Hankkeiden hakuinto on vaihdellut tukitason mukaan. Muutama ELY-keskus mainitsi vuoden 2018 vuosiraportissaan, että alemman tukitason yhteistyöhankkeisiin on vaikea saada hakemuksia. Hankehakijat suosivat 100 prosenttisia yhteistyöhankkeita. Suurimmaksi ongelmaksi mainittiin esimerkiksi 80 prosenttisisä yhteistyöhankkeissa tarvittava 20 prosentin yksityinen rahoitusosuus, jonka hankkiminen on vaikeaa pienillä toimialoilla tai toimialoilla, jossa kohderyhmänä olisivat pienyritykset. Keski-Suomen ELY-keskuksessa on yhteistyötoimenpiteestä rahoitettu strategisesti pääasiassa aktivointi- ja koordinoitihankkeita ja niissä koottuja yritysryhmähankkeita.

ELY-keskusten aktiivisuus hankkeiden kumppanuuksien muodostamisessa vaihtelee ja muutamat niistä ovat ottaneet siinä aktiivisen ja ohjaavan roolin. Erityisesti yritysryhmähankkeiden syntyä on pyritty vahvasti aktivoimaan. Lähes kaikki ELY-keskukset ovat

saattaneet yhteen toimijoita, järjestäneet tapaamisia ja aktivointikierroksia sekä koulutus-tilaisuuksia. *”Meillä on vastuu saada aikaan hyviä hankkeita”*, eräässä haastattelussa todettiin.

Hanketoteuttajien käsitykset osallistujien sitoutumisesta hankkeen toteutukseen ovat kaksijakoisia: osa toteuttajista näkee, että hankkeisiin osallistuneet toimijat ovat sitoutuneita, osa taas kokee, että hankkeen toteuttamista ja lopputulosten syntyä on haitannut toimijoiden heikko sitoutuminen. Tämä on jossakin määrin ristiriidassa sen kanssa, että yhteistyötoimenpiteen hanketoteuttajien joukon nähtiin olevan nimenomaan sitoutunut ja asiantunteva.

Yritysryhmähankkeiden kokoaminen

Millä eri tavoilla yritysryhmähankkeita on koottu?

Miten ryhmät/yhteistyökumppanit ovat löytäneet toisensa, onko siihen tarvittu apua vai ovatko hankkeet muotoutuneet rahoitettaviksi kokonaisuuksiksi itsestään?

Yritysryhmähankkeiden hakijoina on useimmiten ollut kehittämissyhtiöitä, jotka vetävät yli kolmasosaa yritysryhmähankkeista. Myös ammattikorkeakoulut, kunnat/kaupungit sekä ProAgria ovat olleet aktiivisia yritysryhmähankkeiden kokoajia. Yritysryhmähankkeiden hallinnointi on suhteellisen keskittynyttä, sillä 13 aktiivisinta hallinnoijaa (15 % hallinnoijista) vetää yhteensä 64 hanketta (42 % yritysryhmähankkeista).

Yritysryhmähankkeiden kokoaminen vaatii huomattavaa aktiivisuutta hankkeen kokoon juoksijoilta. Valtaosa hanketoteuttajien kyselyyn vastanneista M16-yritysryhmähankkeiden vetäjistä kertoi, että yritysryhmähankkeet koottiin henkilökohtaisen kontaktin, joko sähköpostin, puhelimen tai tapaamisen kautta. Osa yritysryhmähankkeista on lähtenyt liikkeelle osallistujayritysten omasta tarpeesta ja aktiivisuudesta. Yleisesti ottaen tieto yritysryhmähankkeen toteuttamistarpeesta on voinut tulla hanketoteuttajille esimerkiksi aiemman hankkeen, yrittäjäyhdistyksen tai Leader-ryhmän kautta. Ylipäänsä hanketoteuttajien omat kumppaniverkostot ovat tässäkin asiassa tärkeitä tiedon välittäjiä. Yritysryhmähankkeiden vetäjien mukaan yrittäjät ovat kiinnostuneita yritysryhmähankkeista, jos oman alan kilpailijat ja alueen muut yrittäjät ovat myös lähdössä hankkeisiin mukaan. Yritykset haluavat saada hankkeista verkostoitumista ja uutta osaamista ja yritysryhmähankke on kiinnostanut, jos se on pureutunut ajankohtaiseen teemaan, jonka kehittämiseksi yrittäjällä on ollut tarvetta.

Usean ELY-keskuksen vuoden 2018 vuosiraportissa mainittiin, että yritysryhmähankkehakemuksia on tullut odotettua vähemmän. Mahdolliseksi syiksi mainitaan sopivien hallinnoijien löytymisen vaikeus sekä yritysryhmähankkeiden tuenhakuvaiheessa vaatima valmistelun suuri työpanos ja rahoituksen löytäminen valmistelutyöhön. Lisäksi yritysryhmien

kokoaminen on hidasta. Muutama ELY-keskus on pyrkinyt nopeuttamaan yritysryhmähankkeiden käsittelyä käyttämällä niille kahden kuukauden valintajaksoja muun yritysrahoituksen mukaisesti.

Leader-ryhmien haastatteluissa nousi esiin, että yritysryhmähankkeita on saatu aikaan, mutta niiden kokoaminen on kovan työn takana. Parhaan tuloksen antaa alueellinen tai paikallinen 100 prosenttinen yhteistyöhanke, jonka avulla kootaan yritysryhmähankkeita. Myös Leader-ryhmän verkostomaisen työskentelyn nähdään tukevan yhteistyö- ja yritysryhmähankkeita ja niiden kokoamista, sillä Leader-ryhmät tekevät usein yhteistyötä yrityspalvelukeskusten, yrittäjäyhdistysten, yritysneuvojien sekä kehittämissyhtiöiden kanssa.

Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden yritysten edustajille suunnatussa kyselyssä kysyttiin, mistä vastaajat olivat kuulleet ko. yritysryhmähankkeesta. Vastaajista 43 prosenttia oli kuullut hankkeesta hankevetäjältä ja 38 prosenttia kertoi olleensa itse mukana suunnittelemassa hanketta. 13 prosenttia kyselyyn vastanneista yritysryhmähankkeen osallistujista oli kuullut hankkeesta saman alan yrittäjältä ja kymmenen prosenttia Leader-ryhmältä.

Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden mukaan hankeidea on noin puolessa hankkeista tullut osallistujilta. Osallistujat ovat mielestään pystyneet vaikuttamaan hankkeen sisältöön hankkeen aikana; 50 prosenttia vastaajista on väittämistä täysin samaa mieltä, 33 prosenttia jokseenkin samaa mieltä. Hankkeet ovat myös vastanneet osallistujien tarpeeseen (52 % täysin samaa mieltä, 36 % jokseenkin samaa mieltä).

Yritysryhmähankkeiden kokoamisen haasteena ovat erityisesti osallistuvien yritysten erilaiset lähtökohdat kehittämiselle sekä se, että osallistuvat yritykset eivät ole olleet etukäteen tuttuja. Toisaalta, yritysryhmähankkeet ovat osallistujien mielestä luoneet tai vahvistaneet verkostoja sektorin sisällä, ja osallistujat ovat jakaneet hyödyllisiä kokemuksia ja ideoita.

Yhteistyöhankkeiden ja yritysryhmähankkeiden lisäarvo

Mitä lisäarvoa hanke/yritysryhmä on tuonut kullekin yritykselle/yhteistyötaholle?

Yhteistyö- ja yritysryhmähankkeiden keskeisiä lisäarvotekijöitä ovat taloudelliset tekijät, näkyvyyteen liittyvät tekijät, varsinainen yhteistyö ja verkostoituminen sekä siitä oppiminen.

Yhteistyöhankkeilla on taloudellista lisäarvoa osallistujille. Osaaminen kasvattaminen, uusien yhteisten tuotteiden ja palveluiden syntyminen on tuonut uutta liikevaihtoa ja hankkeisiin osallistuneiden yritysten liiketoiminta on kasvanut. Yritysten toiminnan kehittymisen, toiminnan tehostamisen ja yritysten välisen verkostoituminen koetaan yleisimmiksi onnistumisiksi. (Liite 2, Liitekuviot 5 ja 11).

Yhteistyöhanke on kasvattanut toimijoiden näkyvyyttä. Alueellisen yhteistyön myötä alueen tunnettuus ja houkuttelevuus asiakkaiden silmissä on kasvanut ja yritysten kesken on muodostunut kaikkia hyödyttävää synergiaa. Hankkeiden myötä on kehitetty uusia yhteisiä tuotteita ja yhteistä markkinointia, joka on tuonut lisää asiakkaita. Hankkeiden myötä yrittäjät ovat oppineet tuotteistamaan ja brändäämään omaa toimintaansa jatkossa paremmin. Hankkeen oppeja on yrityksissä hyödynnetty ennen kaikkea markkinoinnin kehittämisen muodossa: on mm. uusittu nettisivuja, lisätty markkinointia sosiaalisessa mediassa, päivitetty markkinointistrategiaa ja alettu seurata markkinoinnin vaikutusta. Lisäksi on esim. selkiytetty palvelumuotoilua, tehty tuotekehitystä ja sovellettu hinnoittelusta saatuja oppeja.

Yhteistyöhankkeissa toteutetulla yhteistyöllä on ollut olennaista merkitystä hankkeiden tulosten saavuttamisessa. Yrityskohtaiset tavoitteet on pääosin onnistuttu saavuttamaan. Sekä hankevetäjät että -osallistujat näkevät, että hankkeen toteuttaminen ja tavoitteiden saavuttaminen on edellyttänyt yhteistyötä eikä hanketta olisi voitu toteuttaa samanlaisena ilman yhteistyötä (Liite 2, Liitekuviot 3, 12 ja 16). Ylipäätään arvioinnin aineistossa nousi esille yhteistyön vahvistuminen, joka on johtanut verkostojen rakentamiseen, jatkohankkeisiin, yritystoiminnan kehittämisen edellytysten paranemiseen sekä alueellisen elinvoiman kohentumiseen. Hankkeen myötä toteuttajat tuntevat toisensa paremmin, ymmärtävät toistensa tavoitteita ja käyvät vuoropuhelua. Erityisesti ryhmädynamiikalla ja sparrauksien toteuttajien ja ohjaajien ammattitaidolla ja substanssiosaamisella on koettu olevan vaikutuksia hankkeiden menestymiseen.

Yhteistyöhankkeiden lisäarvo kytkeytyy keskeisesti verkostomaisuuteen: yhteistyö laajan verkoston kanssa lisää koko toimialan osaamista, avartaa osapuolten näkemyksiä ja parantaa yritysten liiketoimintamahdollisuuksia (esim. Liite 2, Liitekuvio 11). Yhteistyön myötä yritykset saavat toisiltaan vertaistukea ja jakavat kokemuksia, mikä on niille arvokasta. Mainintoja saivat mm. myös kyläverkkojen syntyminen, rahoituksen tehokkaampi käyttäminen yksittäisen hanketoimijan byrokratiaa vähentämällä, maakuntaa laajempien kehittämismahdollisuuksien tuominen osallistujille sekä yritysten yhteismarkkinoinnin myötä vapautuvat resurssit muuhun työhön (asiakaspalvelu ja yrityksen kehittäminen). Yhteistyöhankkeet on myös koettu toimivaksi työtavaksi lähteä aloittamaan ja kehittämään vientiä ulkomaille. Yritysryhmässä on matalampi kynnys lähteä yhtenä ryhmänä liikkeelle tekemään kansainvälistä vientiä.

Hankkeet ovat edistäneet sekä toteuttajaorganisaatioiden että mukana olleiden yritysten osaamista (Liite 2, Liitekuviot 4, 5 ja 11). Hankkeet ovat tuoneet usealle yrittäjälle uutta osaamista ja uusia väyliä parantaa yrityksen näkyvyyttä jatkossa. Uudet ideat, tuotteet tai palvelut ovat päätyneet markkinoille kohtalaisen hyvin ja hankkeiden myötä on edistetty uuden teknologian, sähköisten välineiden tai tuotantotapojen käyttöönottoa. Merkillepantavaa on myös, että valtaosan mielestä hankkeissa on hyödynnetty täysin uusia

toteutustapoja. Sen sijaan uusien työpaikkojen syntyyn ja tuotannon tehokkuuteen ei osattu kyselyssä ottaa kantaa.

Yritysryhmähankkeiden osallistujakyselyssä yritysryhmän yhteistyön tuomana lisäarvona esille nousi kaksi tärkeää näkökulmaa: toisaalta pienessä ryhmässä yhteistyön ja verkostoitumisen myötä esille tulleet muiden kokemukset ja uudet näkökulmat, joiden avulla yrityksen omaa kehittämistyötä on voitu viedä eteenpäin, toisaalta yritysryhmähankkeessa saadut tiedot ja taidot. Valtaosa (69 %) yritysryhmien osallistujakyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että yrityksen hankkeeseen käyttämä aika ja raha ovat olleet hyvä investointi.

Viestintä

Miten yhteistyöhankkeiden viestintä on onnistunut? Mitkä ovat ne tekijät, joilla hankkeille on onnistuttu saamaan näkyvyyttä ja niiden tulokset laajempaan käyttöön?

Yhteistyöhankkeiden viestintätoimet ovat onnistuneet pääosin hyvin levittämään viestiä sekä hankkeiden sisällä että ulospäin. Keskeisiä näkyvyyttä parantavia tekijöitä ovat monikanavainen viestintä, hallinnoijan viestintäosaaminen ja hankkeen jalkautuminen toimijakentälle (Liite 2. Liitekuvio 8). Yritysryhmähankkeissa sisäinen viestintä ja hankehallinnoijan keskeinen rooli viestinnässä korostuvat.

Haastateltavien mukaan yhteistyöhankkeissa on käytetty kattavasti ja monipuolisesti erilaisia viestintävälineitä. Sosiaalisen median kanavista yleisin on ollut Facebook-sivut ja -ryhmät. Useiden mukaan viestintää voisi aina kehittää, mutta hanketoimijat ovat kokee-neet pääosin tyydyttäväksi hankkeiden viestinnän ja näkyvyyden. Hanketoimijoiden mielestä viestinnässä on onnistuttu erityisesti hyödyntämään useita eri kanavia ja välineitä ja viestinnän suhteen on oltu aktiivisia.

Hanketoimijat arvostavat erilaista näkyvyyttä hankkeelle ja kokevat viestintävälineiden valitsemisen tärkeiksi tekijöiksi. Eräässä hankkeessa viestintää yritettiin parantaa ja kehittää vähäisten osallistujamäärien vuoksi. Hankkeessa alettiin käyttämään monipuolisemmin erilaisia tapoja viestiä, luotiin sisällöille selkeät kärjet ja tuotiin esiin osallistujien saama konkreettinen hyöty. Toimijoita saatiin sitoutettua laajemmin kehittämisteemojen taakse, minkä myötä tiedonkulku ja tiedonvälitys tehostuivat ja tulosten vaikuttavuus laajentui.

Yritysryhmähankkeissa on viestintä painottunut usein sisäiseen viestintään. Haastateltavat kuvasivat hankkeen sisäisen viestinnän olleen onnistunutta. Valtaosa koki viestinnän olleen monipuolista ja tavoittaneen keskeiset hanketoimijat hyvin. Hankkeen hallinnoijan rooli viestinvälittäjänä on keskeinen ja varsinkin sähköpostit, Facebook- ja WhatsApp-ryhmät ja puhelut ovat olleet toimivia hankekumppaneiden tapoja pitää yhteyttä. Viestintään

yritysryhmähankkeet ovat käyttäneet omia nettisivujaan ja tuottaneet videoita. Lisäksi paikallislehdet ovat tehneet juttuja yritysryhmähankkeista.

Ulkoisen viestinnän välineinä on ollut erilaisia yhteistyökumppanilistauksia, uutiskirjeitä ja sähköpostilistoja. Lisäksi paljon työtä tehdään henkilökohtaisten kontaktien välityksellä. Yhdistysten ja yritysten jäsenkirjeet ja perinteinen puskaradio mainittiin toimiviksi välineiksi viedä viestiä eteenpäin. Jalkautuminen erilaisiin tilaisuuksiin ja seminaareihin on myös yleistä. Useat ovat kokeneet, että hankesuunnitelmassa määritellyt hankkeen viestintätavat ja viestinnän suunnitelmallisuus toteutuvat arjen hankehallinnossa melko hyvin. Yleisesti tärkeimmäksi koettiin, että hankkeella tulee olla selkeät nettisivut.

Hyvät käytännöt

Mitkä ovat hankkeiden hyviä käytäntöjä?

Hankkeissa tunnistetut hyvät käytännöt voidaan jaotella tarpeiden täyttämiseen, yhteistyöhön ja hankkeiden toteuttamiseen liittyviin käytäntöihin. Yritysryhmähankkeissa on luotu uusia yhteisiä tuotteita, joille on ollut aito tarve. Yhteiset tuotteet ovat tuoneet taloudellista lisäarvoa ja näyttäytyneet kokonaisuutena asiakkaalle. Hankkeisiin osallistuminen on tuonut näkyvyyttä toimijoille.

Hankkeissa on tehty tiivistä käytännön yhteistyötä tuottajien ja tutkimuksen välillä, mikä on koettu hyödylliseksi. Yhteistyöhankkeet on koettu yhteisöllisiksi: toimijoista on muodostunut hyvä porukka ja hanketta on mukava tehdä yhdessä. Erilaiset tavat verkostoitua ja pienryhmätapaamiset on koettu hyviksi hankekäytännöiksi. Pienryhmätapaamisissa on ollut fasilitoija ja ohjaaja tukemassa vertaisoppimista ja uusien asioiden omaksumista. Hankkeessa saadun vertaistuen merkitystä korostettiin ja keskustelut muiden viljelijöiden kanssa nähtiin tärkeinä. Yleisimpiä haastateltavien mainintoja parhaiksi hankekäytännöiksi olivat pienryhmävalmennus, klinikkamainen sparraus, opintomatkat, vierailut hankkumppaneiden yrityksissä, verkostoituminen, yhteistyön oivaltaminen ja siitä nauttaminen.

Hankkeiden toteuttamisen hyvä käytäntö on esimerkiksi hankkeesta keskusteleminen EAKR- ja ESR-asiantuntijoiden kanssa. Hankkeita on myös pyydetty kirjaamaan laadullisia tavoitteita, joista taas on noussut myöhemmin käyttökelpoisia hankeideoita ja vaikuttavuushavaintoja. Sähköiset välineet helpottavat ja tuovat osallistumismahdollisuuksia kiireisille yrittäjille. Eräällä kokeneella hankeorganisaatiolla on hankkeiden johtamiseen toimiva laatujärjestelmä ja hyvin prosessoitu hankeosaaminen.

Toinen hankkeen toteuttamiseen liittyvä hyvä käytäntö on hankkeeseen osallistuvien mukanaolo hankkeen suunnittelussa, mikä edistää yhteistyöhankkeen rakentumista osallistujien ehdoilla. Hankehallinnon toivottiin tukevan hankkeeseen osallistuvien työtä.

Eräissä hankkeissa hankkeen osallistujaryitykset itse osallistuivat tiiviisti hankkeen järjestelyjen, tapahtumien ja opintomatkojen valmisteluun ja toimeenpanoon. Osallistujat olivat resurssiensa puitteissa mukana toteuttamassa hanketta ja näin ollen kaikki ei jäänyt hallinnoivan projektipäällikön vastuulle, koordinaatio lisäsi ryhmäytymistä ja alensi kustannuksia. Eräissä haastattelussa tuli esille, kuinka yritysryhmähanke pysyttiin aloittamaan vauhdilla, kun alueen yrittäjillä oli selkeä yhteinen tarve tuotteistamisosaamisessa, hankkeen tarveselvitys oli jo valmiina ja hanketoimijat olivat kasassa. Hankkeen alkua nopeutti se, että edellinen hanke oli tehnyt pohjatytöt yritysryhmähankkeen käynnistämiseen. Ilman pohjatytötä hankkeiden lopulliset vaikutukset eivät näy yritysten toiminnassa kovin nopeasti.

Osa arvioinnin informanteista (haastatellut, kyselyjen vastaajat) näkivät, että tässä vaiheessa ohjelmakautta ei voida vielä tunnistaa hyviä käytäntöjä täysimääräisesti. Osa myös mainitsi, ettei tiedä millaisia käytäntöjä tai oppeja hankkeissa on ollut. Hanketoiminnan haasteena ylipäättään on se, että hyvät käytännöt jäävät usein pienen piirin tiedoksi. Jotkut kaipasivat hankkeilta lisää konkretiaa ja perusasioita syvemmälle menemistä.

Osallistujien sitouttaminen nostettiin avainasiaksi hankkeen onnistumisen kannalta. Osa vastaajista kehui yritysryhmäänsä hyvästä yhteishengestä, toiset taas valittelivat yhteishengen ja sitoutuneisuuden puutetta ja olisivat toivoneet, että yrittäjät olisivat tutustuneet toisiinsa paremmin hankkeen alussa, näin yhteistyökin olisi voinut olla hedelmällisempää (esim. Liite 2. Liitekuvio 6). Osa arvosteli hankkeen tiedottamista puutteelliseksi. Kehittämisen tarpeena nähtiin mm. yhteistyötapojen ja projektitoimien yhtenäistäminen.

Miten syntyneet hyvät käytännöt on saatu leviämään laajempaan tietoisuuteen? Yhteistyön synnyttäminen alueella, yritysten pitäminen hankkeen keskiössä ja yritysten mitattu toiminnan kasvu nähtiin onnistuneen hankkeen perusedellytyksinä. Eräät onnistuneimmat hankkeet ovat saaneet ajankohtaisuuden ja saavutusten vuoksi laajan näkyvyyden ja pienet hankkeet ovat lopulta laajentuneet maakunnalliseen ja kansainväliseen toimintaan. Hankkeissa syntyneitä oppeja on hyödynnetty monella tavalla. Osallistujat mainitsevat parhaimmiksi hankkeiden jälkeisiksi käytännöiksi tulosten levittämisen muihin maakuntiin, hankeaiheen tunnetuksi tekemisen yhteistyöhankkeen laajan verkoston avulla sekä uusien asiakkaiden saamisen ja liikevaihdon kasvun yhteismarkkinoinnilla.

Hyviä käytäntöjä on levitetty järjestämällä useita tiedotustilaisuuksia, kertomalla toisten toteuttajien hankkeista, järjestämällä hankkeiden yhteisiä foorumeita, seminaareja ja tapahtumia (mm. Maaseutugaala ja Pöllöparlamentti), tiedottamalla yhteisesti uutiskirjeiden, Facebookin ja nettisivujen (mm. Puhetta rahasta) kautta. Useat yhteistyö- ja yritysryhmähankkeet ovat tehneet myös Youtube-videoita, jotka ovat saaneet näkyvyyttä erityisesti sosiaalisen median sekä maaseutuverkoston nettisivujen linkitysten myötä. Useissa hankkeissa on kirjoitettu artikkeleja, joita on tarjottu tieteellisiin julkaisuihin.

Tuotokset, tulokset ja vaikutukset

Millaisia tuotoksia, tuloksia ja alustavia vaikutuksia yhteistyöhankkeista ja yritysryhmähankkeista voidaan havaita?

Tuotokset

Ruokaviraston Hyrrä-tietokannan mukaan yhteistyöhankkeisiin on osallistunut 1 919 organisaatiota, 35 379 yritystä sekä 45 841 muuta toimijaa.

ELY-keskusten haastatteluissa nousi esiin, että yritysryhmähankkeiden tuotoksia ovat muun muassa erilaiset työkalut ja oppaat (mm. Laatutyökaluja pienyrityksille -sivusto ja matkailuyrittäjien tietoreppu). Kyselyssä mainittiin esiselvitys- ja selvityshankkeita, joilla on kuvattu toimialojen ja alueiden nykytilaa, luotu alustoja yritysten väliselle yhteistyölle, annettu neuvontaa ja parannettu ympäristön tilaa.

Tulokset

Ruokaviraston Hyrrä-tietokannan mukaan yhteistyöhankkeiden tuloksena on vuoden 2018 loppuun mennessä luotu 111 työpaikkaa ja 516 uutta yritystä. Hankkeissa on kehitetty 1 964 uutta tuotetta tai menetelmää, ja niissä on luotu 1 035 yritysten yhteistä uutta palvelua/tuotetta.

Hanketoteuttajien kokemusten perusteella hankkeet ovat olleet tarkoituksenmukaisia, ne ovat saavuttaneet tavoitteensa hyvin ja toteutuneet aikataulun puitteissa. Yhteistyöhankkeita on rahoitettu (N=657) yli kaksinkertainen määrä ohjelmakauden tavoitteeseen (N=300) verrattuna. Indikaattorimääräiset tavoitteet on ylitetty aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrässä sekä hankkeissa olevien yritysten, organisaatioiden ja muiden toimijoiden määrässä. Hankkeen vaikutuksesta syntyneet yritykset sekä hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät puolestaan alittavat hankkeissa asetetut tavoitteet. Myös hankkeen aikana työllistyneiden määrässä, ympäristöä parantavissa toimissa sekä yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrässä on toteuma jäänyt asetetusta tavoitteesta. Indikaattoriarviota tukee myös kyselyn kautta saatu näkemys hankkeiden tulosten saavuttamisesta.

Yhteistyötoimenpiteen tulokset voidaan jakaa taloudellisiin (yhteistyöhankkeisiin osallistuneiden tahojen kilpailukyvyn parantuminen, uusien tuotteiden tai palvelujen syntyminen), sosiaalisiin (verkostojen rakentaminen, organisaatioiden tutustuminen toisiinsa), ja tiedollisiin (osaamisen parantuminen, yritysten kehittäminen). Hankkeiden tuloksiin ja vaikutuksiin suhtaudutaan hiukan kriittisemmin kuin hankkeiden lähtökohtiin, osallistujien saavuttamiseen ja toimeenpanoon.

Tuloksena yritysten liikevaihto ja osaaminen ovat kasvaneet, tosin kasvu rajoittuu vain ryhmän toimintaan osallistuneisiin yrityksiin. Hankkeiden kautta toimialoja on viety

eteenpäin. Yritysryhmähanke vahvistaa verkostoa, vaikka joissakin tapauksissa ryhmä on koossa ainoastaan hankkeen aikana. Hankkeissa on tehty paljon työtä yrittäjien motiivoinnissa yhteistyöhön eli siinä, että naapuriyrittäjät olisi mahdollista nähdä kilpailijoiden sijaan kumppaneina. Hankkeiden tuloksia on hyödynnetty yritysten tuotekehityksessä ja palveluiden kehittämisessä. Käytännössä tuloksia on hyödynnetty mm. maatalojen liiketoiminnan, logistiikan kehittämiseen ja kansainvälistymiseen.

Hankkeissa oli parannettu osaamista mm. kartoittamalla osaamistarpeita ja luomalla kehittämissuunnitelmia. Yritysten kehittämistoimenpiteinä mainittiin mm. johtamisjärjestelmän luominen, liiketoiminnan kehittäminen ja kilpailukyvyyn parantuminen.

“Yritysryhmähanke on tiivistänyt meidän alueen yrittäjiä yhteistyökumppaneiksi. Hankkeen järjestämät yhteiset työpajat ovat olleet laadukkaita ja antaneet meille yrittäjille paljon uutta osaamista tuotteistamisesta. Verkostoituminen on hyödyttänyt meitä kaikkia, hankkeen koulutukset ovat olleet mielenkiintoisissa paikoissa ja olemme vierailleet toistemme tiloissa. Suositteisin yritysryhmähanketta myös muille yrittäjille.” – yritysryhmähankkeen osallistuja

Yrittäjät ovat lähtökohtaisesti olleet sitoutuneita osallistujia ja pyrkineet osallistumaan kaikkiin hankkeen järjestämiin koulutuksiin ja tilaisuuksiin. Verkostoituminen on ollut hyödyllistä, hankkeen koulutukset ovat tuoneet yrityksen liikevaihtoon uutta virettä ja yrittäjien oman ammattitaidon kehittyminen on ollut tärkeää (ks. esim. Liite 1. Kuvio 16). Pienistä ideoista on kasvanut parhaimmillaan toteutuskelpoista kehitystoimintaa, kun ratkaisuja on pohdittu yhdessä ja pystytty kokeilemaan hankerahoituksella. Hankkeiden tuloksia on hyödynnetty erityisesti yritysryhmäyhteistyön kehittämisessä. Eniten hankkeen tuloksellisuuden ovat vaikuttaneet hanketoimijoiden sitoutuminen, motivaatio ja yhteistyö. Vähiten merkitystä tulosten syntymisen taustalla on ollut riskien ottamisella ja kokeiluhallulla sekä ohjausryhmän toiminnalla. Osassa yritysryhmähankkeita oli ongelmia erityisesti hankkeen koordinoinnissa, henkilökemioissa ja viestinnässä.

Vaikutukset

Keskeisimmiksi vaikutuksiksi koettiin yritysten liiketoiminnan kehittymisen, toiminnan tehostuminen, yritysten välinen verkostoituminen ja osaaminen kasvattaminen. Uusia yhteisiä tuotteita ja palveluita on luotu lähes kaikissa hankkeissa, ja niiden on arvioitu tuovan uutta liikevaihtoa. Hankkeilla on myös aluetaloudellisia vaikutuksia. Selvää liiketoiminnan kasvua on syntynyt osassa niitä yrityksiä, jotka ovat osallistuneet yhteistyöhankkeisiin, mutta taloudellisten vaikutusten arviointi on ollut haastavaa, kun hankkeiden toteutus on vielä kesken. Monissa matkailuhankkeissa koettiin vaikeaksi vielä arvioida, onko matkailija- tai kävijämäärät juuri tämän yhteistyöhankkeen avulla parantuneet, sillä useat yritykset ovat mukana niin monissa erilaisissa hankekonsortioissa ja erilaisten hankerahoitusmuotojen piireissä.

Hankkeet ovat selvästi luoneet ja vahvistaneet kumppanuuksia ja verkostoja alan toimijoiden keskuudessa. Toimenpiteen toteuttaminen on edellyttänyt yhteistyötä, eli ilman yhteistyötä sitä ei olisi voinut toteuttaa samanlaisena. Yritysryhmähankkeissa on luotu uusia yritysryhmiä. Yhteistyöllä on ollut vaikutusta erityisesti informaation levittämisessä ja hankkeen näkyvyyden parantamisessa. Yhteistyöhankkeet ovat parantaneet myös hanketoimijoiden osaamiskapasiteettia, luoneet uusia ideoita ja edistäneet ideoiden jalostumista sekä edistäneet tuotekehitystä ja liiketoimintaa. Yhteistyön vahvistumisen myötä on rakennettu verkostoja, toteutettu jatkohankkeita, parannettu yritystoiminnan kehittämisen edellytyksiä ja kohennettu alueellista elinvoimaa.

Hankkeiden myötä toimijoiden hanke- ja substanssiosaaminen on parantunut, hankkeet ovat sparranneet ja esitelleet tuloksia toisilleen. Osallistujat ovat saaneet yhteistyöhankkeisiin osallistumisesta uusia tietoja tai taitoja (esim. somemarkkinointi) sekä kehittäneet yhteistyötä toisten yritysten kanssa. Yrityskohtaisesti on kehitetty yritysten osaamista, mm. työnohjauksen ja täydenniskoulutuksen avulla. Yritysryhmähankkeet ovat vahvistaneet verkostoa, vaikka joissakin tapauksissa ryhmä on koossa ainoastaan hankkeen aikana. Verkostoituminen uusien yhteistyökumppanien kanssa on myös hankkeiden osallistujien näkökulmasta koettu yhteistyöhankkeiden parhaiksi saavutuksiksi.

Hankkeiden myötä alueelliset maaseudun kehittämisen toimijat ovat tutustuneet toisiinsa, jolloin yhteistyötä on helpompi tehdä jatkossa. Yhteistyön tekeminen nähtiin merkittävänä lisäarvotekijänä myös viestinnällisesti: yhteistyöhankkeista on saatu levitettyä hyvin tietoa. Erään hankkeen osalta kiinnostus kasvoi niin suureksi, että sitä on esitelty alan kaikissa isoissa medioissa ja hanke on kiertänyt yli 400 eri tilaisuutta ja poikinnut valtakunnallista huomiota. Hankkeiden tuloksista on kerrottu alan seminaareissa, esittelymateriaalin avulla sekä luomalla yhteisiä tuotteita (esim. sähköinen matkailupalveluiden portaali).

Yhteistyötoimenpide maaseutuohjelmassa

Miten yhteistyöhankkeet ovat toimineet maaseutuohjelman toimenpiteenä?

Yhteistyötoimenpiteen lanseeraus uutena toimenpiteenä maaseutuohjelmassa vaatii suuria ponnistuksia hallinnolta, sillä toimenpiteellä on kompleksinen rakenne useiden alatoimenpiteiden ja tukitasojen vuoksi. Ohjelmakauden edetessä toimenpidettä on opittu sekä neuvomaan hakijoille että käyttämään kehittämistyökaluna. Yhteistyö on lunastanut paikansa toimivana maaseutuohjelman toimenpiteenä, ja sen vahvuus piilee toimijoiden verkottamisessa ja monenlaisen toiminnan mahdollistamisessa yhden kehittämishankkeen alla. Toimenpide nähdään kuitenkin hallinnollisesti melko raskaana. Yhteistyötoimenpide on osaltaan paikannut yritystukimuotojen muutoksista johtuvia tarpeita, mutta yrityskentässä kaivattaisiin myös tukea yksittäisten yritysten kehittämistoimille.

Erityisesti yhteistyö rahoittajan kanssa on nähty sujuvaksi sekä ELY-keskuksilta ja Leader-ryhmiltä on saatu riittävästi tietoa hankkeiden suunnitteluun. Hankkeiden tukiehtoja ja raportointivaatimuksia on pidetty pääsääntöisesti selkeinä ja hankkeiden seurantaan taroituksenmukaisena. Toisaalta osa mainitsi, että eri tukitasojen tunteminen ja niistä sopivan valinta edellyttää hallinnoijalta vahvaa hankehallinnon tuntemusta.

Hankkeiden osallistujia on tavoitettu useiden kanavien kautta, eniten kuitenkin henkilökohtaisten kontaktien kautta. Sen sijaan toimijoiden koordinointi ja niiden eriävät kehittämishaasteet ovat näyttäneet haastavina. Pääosin näkemykset hankkeen lähtökohdista, osallistujista ja toimeenpanosta ovat varsin positiivisia. Hankkeiden hallintoon ollaan tyytyväisiä. Yhteistyö rahoittajan kanssa on sujuvaa ja hankkeiden tukiehdot pääsääntöisesti selkeitä. Osallistajat näkivät, että hankkeiden toteuttajat ovat ammattitaitoisia, hanke vastasi hyvin osallistujien tarpeisiin ja osallistujien kokemana byrokratia oli vähäistä.

Yrittäjien välinen yhteistyö on yhteistyöhankkeiden myötä lisääntynyt ja toisilta oppiminen on yleistynyt hankkeiden myötä. Hankkeiden aikataulu on usein kiireisille yrittäjille tiukka, mutta sen koettiin toisaalta pakottaneen yrittäjiä tehokkaasti toimimaan mukana hankkeissa.

Yhteistyö- ja yritysryhmähankkeiden byrokratia on vaikeuttanut hankkeiden tavoitteiden saavuttamista. Toimenpiteen rahoitusehtojen nähtiin sopivan heikosti esim. mikroyritysten kehittämiseen. Lisäksi toimenpiteeseen osallistuvien tahojen (sekä hankevetäjien, -kumppanien että osallistujien) sitoutumattomuus hankkeen toteuttamiseen on vaikeuttanut hankkeiden toteuttamista. Sitoutumattomuutta selittää ajan tai resurssien puute tai se, ettei toimija näe hankkeen hyötyjä. Tulosten saavuttamista haittasi myös toimintaympäristön muuttuminen hankkeen aikana. Toimenpiteen rahoitusehtojen vuoksi hankkeet tuli suunnitella etukäteen, mutta käytännössä esimerkiksi muutokset sääolosuhteissa haittasivat hankkeiden toteuttamista täysimääräisesti.

Leader-ryhmien haastatteluissa nousi esiin, että ryhmillä kesti kauan oppia käyttämään ja neuvomaan yhteistyötoimenpidettä, joka otettiin uutena toimenpiteenä ohjelmaan. Ryhmät panostivat tiedotukseen ja yhteistyökumppaneiden kautta viestintään. Yhteistyötoimenpide nähdään hyvänä välineenä, mutta myös sekavana ja vaikeana neuvoa asiakkaalle. Yhteistyöhankkeessa koetaan olevan liian paljon alatoimenpiteitä sekä tukitasoja. Lisäksi ELY-keskusten linjaukset vaikeuttavat Leader-ryhmien neuvontatyötä, sillä asiakkaalle ei voi kertoa suoraan, minkälaisen tukitason hankkeeseen voi saada vaan se täytyy tarkistaa ELY-keskuksesta.

Leader-ryhmien mukaan onnistuneessa yritysryhmähankkeessa on aito yhteinen tavoite sekä aitoa yhteistyötä. Osallistujien tulee myös olla sitoutuneita hankkeeseen, jotta kaikki ei jää hallinnoijan kontolle. Myös osaava hallinnoija ja hankkeen kokoonjuoksija tarvitaan,

jotta yritysryhmähankkeita yleensä syntyy. Lisäksi onnistumiset ruokkivat toisiaan, ja usein osaava hankevetäjä kokoakin useampia yritysryhmähankkeita.

Yhteistyöhankkeessa yhteistyötaidot ovat tärkeitä ja työnjaon osallistujien, rahoittajien, hallinnoijan ja yhteistyökumppanien välillä on oltava toimivaa. Hanketoimintaa kehitetään monesti palautteen kautta. Palautetta tulee antaa jatkuvasti ja yritysryhmähankkeissa erityisesti tulee paljon palautetta suoraan osallistuvilta yrittäjiltä. Ohjaavan ryhmän muodostaa hankkeeseen osallistuvat yritykset ja he kyllä yleensä ilmoittavat, jos haluavat muuttaa hankkeen suuntaa tai jotain painopisteitä. Hankehakemuksen muutokset yleensä onnistuvat. Palaute on päivittäistä ja projektipäällikkö välittää sen eri kumppaneille aktiivisesti. Palautetta pyritään kysymään ja keräämään jokaisen hankkeen kohdalla. Hanketta muutetaan matkalla osallistujien toiveiden mukaisesti, esimerkiksi eräässä hankkeessa seminaarit on muutettu pienryhmätoiminnaksi, kun niiden huomattiin sitovan yrittäjiä paremmin mukaan hankkeen toimintaan.

4.4 Päätelmät ja suositukset

Yhteistyö- ja yritysryhmähankkeet ovat vastanneet toimintaympäristön ja erityisesti suunnitteluun osallistuneiden yritysten tarpeisiin. Toteutetut yhteistyö- ja yritysryhmähankkeet ovat olleet hallinnoijavetoisia. Hanketoimijoiden verkosto on ollut kattava ja keskeiset hanketoimijat on ollut helppo tunnistaa ja saada mukaan hankkeisiin. Hankkeiden kumppanuudet muodostuvat runsaasta, mutta rajallisesta hallinnoijaorganisaatioiden poolista, jossa keskeisiä organisaatioita ovat ammattikorkeakoulut, kehittämissyhtiöt ja yrittäjähdistykset.

Suosituksia:

- Kohderyhmän tarpeet tulee tunnistaa selkeästi jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Mitä paremmin hanke vastaa kohderyhmän tarpeisiin, sitä helpompi siitä on viestiä sekä saada oikeat osallistujat hankkeeseen mukaan.
- Aktivointi- ja tiedotustoimia tarvittaisiin yhteistyöhankkeiden uusien, myös pienten, hakijoiden saamiseksi.

Yhteistyötoimenpiteen tulokset voidaan jakaa taloudellisiin (yhteistyöhankkeisiin osallistuneiden tahojen kilpailukyvyyn parantuminen, uusien tuotteiden tai palvelujen syntyminen), sosiaalisiin (verkostojen rakentaminen, organisaatioiden tutustuminen toisiinsa), ja tiedollisiin (osaamisen parantuminen, yritysten kehittäminen). Keskeisimmiksi vaikutuksiksi koettiin yritysten liiketoiminnan kehittymisen, toiminnan tehostuminen, yritysten välinen verkostoituminen ja osaaminen kasvattaminen. Yhteistyöhanke on kasvattanut toimijoiden näkyvyyttä. Alueellisen yhteistyön myötä alueen tunnettuus ja houkuttelevuus

asiakkaiden silmissä on kasvanut ja yritysten kesken on muodostunut kaikkia hyödyttävää synergiaa. Hankkeilla on myös aluetaloudellisia vaikutuksia.

Suositus:

- Hankkeiden päättymisen jälkeen tuloksia kannattaa levittää muille alueille ja tehdä hankeaihetta tunnetuksi laajemmin, esim. yhteisten tapahtumien avulla. Aktiivista viestintää tuloksista ja onnistumisista tarvitaan sekä hanke- että ohjelmatasolla.

Yhteistyöhankkeiden lisäarvo on verkostoissa: yhteistyö laajassa verkostossa lisää koko toimialan osaamista, avartaa osapuolten näkemyksiä ja parantaa yritysten liiketoimintamahdollisuuksia. Hankkeen toteuttaminen ja tavoitteiden saavuttaminen on edellyttänyt yhteistyötä. Hankkeissa on tehty myös tiivistä käytännön yhteistyötä tuottajien ja tutkimuksen välillä, mikä on koettu hyödylliseksi.

Hankkeiden hakuinto on vaihdellut tukitason mukaan. Yritysryhmähankihakemuksia on tullut odotettua vähemmän. Mahdollisiksi syiksi mainitaan sopivien hallinnoijien löytymisen vaikeus sekä yritysryhmähankkeiden tuenhakuvaiheessa vaatima valmistelun suuri työpanos ja rahoituksen löytäminen valmistelutyöhön. Yhteistyötoimenpiteen rakenne on monimutkainen useine alatoimenpiteineen ja tukitasoineen. Hankeneuvonta ja -viestintä olisi huomattavasti helpompaa, jos alatoimenpiteitä ja tukitasoja olisi vähemmän.

Suositus:

- Yritysryhmähankkeiden valmisteluun tulee kiinnittää huomiota. Tällä ohjelmakaudella ne alueet, joilla yrityksiä on aktivoitu 100 prosentin yhteistyöhankkeilla, ovat onnistuneet myös yritysryhmähankkeiden kokoamisessa. Uudelle ohjelmakaudelle olisi hyvä pohtia, voisiko tukea myöntää myös yritysryhmä- tai yhteistyöhankkeen kokoamiseen.

Hankkeiden tukiehtoja ja raportointivaatimuksia pidetään pääsääntöisesti selkeinä ja hankkeiden seurantaan tarkoituksenmukaisena. Erityisesti yhteistyö rahoittajan kanssa on nähty sujuvaksi sekä ELY-keskuksilta ja Leader-ryhmiltä on saatu riittävästi tietoa hankkeiden suunnitteluun. Sen sijaan toimijoiden koordinointi, eriävät kehittämishaasteet ja osallistujien vähäinen sitoutuminen ovat näyttäneet haastavina. Myös osaava hallinnoija ja hankkeen kokoonjuoksija tarvitaan. Yhteistyöhankkeessa yhteistyötaidot ovat tärkeitä ja työnjaon osallistujien, rahoittajien, hallinnoijan ja yhteistyökumppanien välillä on oltava toimivaa.

Yhteistyöhankkeiden viestintä on onnistunut pääosin hyvin tavoittamaan toimijoita ja viemään viestiä sekä hankkeiden sisällä että ulospäin. Hankkeen hallinnoijan rooli viestinvälittäjänä on keskeinen. Viestintää on kehitetty hankkeiden aikana tuomalla monipuolisempia viestintäkanavia sekä korostamalla toimien hyötyjä osallistujille.

Suositus:

- Hankkeiden viestintäkanavia ja -tapoja uudistetaan ajanmukaisiksi (etäosallistumismahdollisuus, pienryhmätoiminta). Hankkeiden tulisi osoittaa selkeä viestintäsuunnitelma jo hakuvaiheessa.

Arvioinnin aineiston analyysin perusteella yhteistyöhankkeen menestystekijät voidaan jaotella kolmeen kärkeen: 1) yhteistyön tarpeet ja tavoitteet, 2) yhteistyön lisäarvo ja 3) hankkeen toteutus. Yhteistyön tarpeet ja tavoitteet sisältävät tarpeiden tunnistamisen ja tavoitteiden määrittelyn yhdessä. Yhteistyöhankkeiden tarpeet voivat olla liiketoiminnan kehittämiseen (esim. markkinointiin) liittyviä. Yhteistyön lisäarvotekijöitä ovat varsinaisen yhteistyön lisäksi verkostoituminen vertaisoppiminen. Hankkeen toteutukseen liittyvät menestystekijät sisältävät onnistuneen hankehallinnoinnin ja viestinnän toimet.

Yhteistyötoimenpiteen rakenne on monisyinen, sillä toimenpiteessä on useita alatoimenpiteitä, joilla on monia tukitasoja sekä niihin liittyviä vaatimuksia. Toimenpiteen rakenne muodostaa matriisin, joka on ollut haastavaa neuvoa hakijoille ja hallinnoida. Yhteistyötoimenpide on kuitenkin saavuttanut suosiota kauden edetessä, mutta se nähdään hallinnollisesti raskaana. Yhteistyötoimenpide on osaltaan paikannut yritystukimuotojen muutoksista johtuvia tarpeita. Yhteistyöhankkeita on toteutettu erityisesti kohdealoilla 6A, 6B ja 3A. Prioriteeteissa 4 ja 5 yhteistyöhankkeita on ollut huomattavasti vähemmän.

Suosituksset:

- Toimenpiteen rakennetta tulisi yksinkertaistaa seuraavalle ohjelmakaudella vähentämällä alatoimenpiteitä ja tukitasoja
- Yhteistyötoimenpiteen suosioon vaikuttavat myös yritystukien sisällöt. Nyt kun yksittäisen yrityksen kehittämismahdollisuudet ovat huomattavasti pienemmät kuin edellisellä ohjelmakaudella, yritysten kehittymistoimet ovat laajalti siirtyneet yhteistyötoimenpiteen alle. Näin ollen yhteistyötoimenpiteen ja yritystukien toimenpidelogiikoita tulisi tarkastella yhdessä seuraavaa ohjelmakautta valmistellessa.
- Maaseutuohjelman tavoitteiden toteutumisen varmistamiseksi tulisi aktivoida lisää yhteistyöhankkeita ympäristöön ja ilmastoon liittyville prioriteeteille 4 ja 5.

5 EIP-toiminta

5.1 Toimenpiteen kuvaus

Maaseudun innovaatioryhmät eli EIP-hankerahoitus on uusi väline maaseutuohjelmassa. Toimenpidettä toteutetaan kehittämishankkeena, jonka tukiprosentti on 100. EIP-hankkeen tuensaaja voi olla julkisoikeudellinen tai yksityisoikeudellinen yhteisö. Tuen myöntämisen edellytyksenä on, että hankkeeseen osallistuu vähintään kaksi osapuolta, hakijalla on hankkeen laatuun ja laajuuteen nähden tarvittava osaaminen sekä riittävät taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset hankkeen toteuttamiseen. Hankkeen yhtenä osapuolena tulee hankkeen sisällön ja tavoitteen mukaisesti olla edustettuna maatalouden, metsänomistajien tai elintarvikealan yritykset.

EIP-hankkeita rahoitetaan yhteistyötoimenpiteen (M16) alatoimenpiteestä 16.1. Maaseudun innovaatioryhmien perustaminen ja toiminta, jonka ensisijaiset vaikutukset ovat kohdealueille 3A, 4A-C ja 5B-E. Toimenpiteessä tuetaan toimialasta riippumatta maaseudun innovaatioryhmien toimintaa maa- ja metsätalouden innovaation kehittämiseksi ja käyttöön saattamiseksi.

Maaseudun innovaatioryhmien tavoitteena on parantaa maatalouden ja muun alkutuotannon tuottavuutta, tehokkuutta ja kestävyyttä. Toiminnassa yhdistyvät yrittäjien käytännönläheinen osaaminen ja muiden asiantuntijoiden tietämys. Ryhmät ratkaisevat jonkin tunnistetun ongelman ja jakavat syntyneen innovaation yleisesti käyttöön. Maaseudun innovaatioryhmän ratkaiseman idean ja uudistuksen on oltava kytköksissä ryhmässä mukana oleviin alkutuotantoa edustavien yritysten toimintaan. Toimenpiteen tavoitteena on uudistuminen ja toiminta, jolla on uutuusarvoa. Siksi ratkaistavan ongelman tulee olla uusi tai sellainen, jota ei ole aikaisemmin kokeiltu Suomessa. Koska hanke saa 100 prosenttisen tuen toiminnalleen, ryhmän odotetaan kertovan työnsä tuloksista laajasti. Näin idean voi ottaa käyttöönsä myös sellainen viljelijä tai muu yrittäjä, joka ei ollut jäsenenä innovaatioryhmässä. Viestinnässä tärkeää on myös eurooppalainen ulottuvuus, sillä EU-tason EIP-AGRI-verkosto kerää ja levittää hyviä käytäntöjä sekä pyrkii verkottamaan eurooppalaisia EIP-ryhmiä.

EIP-hankkeiden tavoitteena on luoda parhaat edellytykset maa- ja metsätaloutta edistävien innovaatioiden kehittämiseen siten, että innovaatiota kehittävän ryhmän käyttöön

saadaan paras mahdollinen tieto ja osaaminen, jotta käsillä oleva ja esitetystä ajatuksesta voidaan saada käyttöön otettava innovaatio. Valintakriteereissä tärkeä on kehitettävän innovaation liiketoimintapotentiaali. EIP-hankkeeseen liittyviin maatalouden ja elintarviketuotannon investointeihin voi saada korotetun tukiprosentin, mutta ne tulee toteuttaa erillisinä hankkeita EIP-hankkeeseen voi liittyä myös kansainvälistä yhteistyötä.

Maaseutuohjelmassa EIP-toimenpiteille varattiin kolme miljoonaa euroa julkista rahoitusta, ja ohjelmakauden tavoitteena oli käynnistää kymmenen EIP-ryhmää. Hankkeiden oletettiin olevan melko suuria, keskimäärin 300 000 euroa.

EIP Euroopassa

EIP toimenpiteenä sisältyy liki jokaiseen eurooppalaiseen maaseudun kehittämissuunnitelmaan. Suurimmassa osassa maita EIP-ryhmien tuessa erotellaan ryhmien kokoaminen sekä hankkeiden toteuttaminen erillisiksi osioiksi, ja näille on joissakin tapauksissa määritelty minimi- ja maksimimäärät. Tukitasot vaihtelevat 80 ja 100 prosentin välillä. Eurooppalaisissa maaseutuohjelmissa EIP-ryhmien tuki on usein kohdennettu maa- ja metsätalousmarkkinoiden, lyhyiden jakeluketjujen sekä tuotteiden laadun parantamiseen. Muitakin kohdealoja on useassa maaseutuohjelmassa, esimerkiksi eläinten hyvinvointi, maan kunnon ja veden laadun parantaminen sekä ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Kuudessa maaseutuohjelmassa sallitaan myös sosiaalinen innovaatio.

EU-jäsenmaiden maaseutuohjelmissa 2014–2020 tavoitellaan yhteensä 3 205 EIP-ryhmää. Suurten jäsenmaiden eli Espanjan, Italian, Saksan, Ranskan ja Iso-Britannian sekä Kreikan tavoitteet kattavat tästä yli neljä viidesosaa. Suomella on Latvian ja Slovenian jälkeen pienin tavoite EIP-ryhmien määrälle ohjelmakaudelle. EU-tason EIP-arvioinnissa EIP-ryhmät oli tyypitelty kuuteen ryhmään rahoituksen suuruuden ja EIP-haun teemojen avoimuuden perusteella. Kuten taulukosta 22 näkyy, suomalaisten EIP-ryhmien budjetit ovat eurooppalaista keskitasoa, eikä ryhmille ole ennalta määritelty aiheita.

Taulukko 22. EToimenpiteen tavoitteena on uudistuminen ja toiminta, jolla on uutuusarvoa. Siksi ratkaistavan ongelman tulee olla uusi tai sellainen, jota ei ole aikaisemmin kokeiltu Suomessa

Teema	Pieni (<100 000 €)	Keskikokoinen (100 000 – 300 000 €)	Suuri (>300 000 €)
Avoimet teemat	esim. Flanders (BE), Wales (UK)	esim. Suomi, Kreikka, Unkari, Hessen (DE), Englanti (UK)	esim. Veneto (IT), Puola, Ruotsi, Skotlanti (UK)
Rajoitetut teemat	esim. Kypros, Slovakia, Liguria (IT)	esim. Itävalta, Alankomaat, Lazio (IT)	esim. Latvia, Puglia (IT)

Useissa Euroopan maissa EIP-toimintaa tukee innovaatiovälittäjä eli organisaatio, joka tukee ryhmien kokoamista, fasilitoi ryhmien työtä ja sisäistä koordinaatiota sekä etsii potentiaalisia kumppaneita. Joissakin maissa tämä rooli on annettu maaseutuverkoston työtä koordinoivalle verkostopalveluyksikölle.

5.2 Hallinnointi

EIP-hankkeiden hallinto on keskitetty Hämeen ELY-keskukseen, missä hallinnoidaan muutenkin valtakunnan tason hankkeet, kuten valtakunnalliset ja koordinaatiohankkeet. Erona on kuitenkin se, että EIP-hankkeiden valintaa varten on perustettu valintakomitea, jota vetää maa- ja metsätalousministeriö. Valintakomitea tekee valintaesityksen, jonka perusteella Hämeen ELY-keskus tekee hankkeille myöntöpäätökset.

EIP-hankkeiden valintakriteerit on määritelty maaseutuohjelmassa. EIP-ryhmien valintaperusteissa arvioidaan hankkeessa tavoiteltavan innovaation potentiaalia. EIP-hankkeille on myös neljä valintakriteeriä, joiden painoarvo on sama (25 %). Kriteereinä ovat ohjelman strategian toteutus ja ongelmanratkaisu, uuden liiketoiminnan tuottaminen, hankkeen tarvelähtöisyys ja ryhmän sitoutuneisuus suunnitelmaan, sekä hankesuunnitelman laatu, kustannustehokkuus ja toteutettavuus.

Vuonna 2015 ensimmäinen EIP-haku toteutettiin yksivaiheisena, mutta sen kautta ei saatu yhtäkään hanketta, jota oltaisiin voitu rahoittaa EIP-hankkeena. Vuonna 2016 järjestetystä hakukierroksesta lähtien EIP-hankkeiden haku on tehty kaksivaiheisena. Ensimmäisessä vaiheessa on ideahaku, jonka jälkeen parhaat pisteet saaneet ideat kutsutaan varsinaiselle hakukierrokselle. Kierrosten välissä pidetään hakemuksen laatimiseen ja hankkeen käytännön asioihin (hyvät esimerkit, hyväksytyt kustannukset, hyvä hakemus, valintakriteerit sekä viestintävaatimukset) pureutuva koulutuspäivä varsinaiseen hakuun valituille. Vuonna 2016 EIP-hankkeita valittiin viisi ja vuonna 2017 kolme. Alkuvuodesta 2019 toteutettiin vielä yksi EIP-haku, jonka varsinainen haku päättyi toukokuussa 2019.

5.3 Toimenpiteen toteutus

Alatoimenpiteen 16.1 tavoitteena oli käynnistää kymmenen erityisen innovatiivista hanketta, joilla olisi käytännön hyötyä. Hankkeita on tähän mennessä käynnistetty kahdeksan, ja vuoden 2019 haun tuloksena odotetaan vielä paria hanketta.

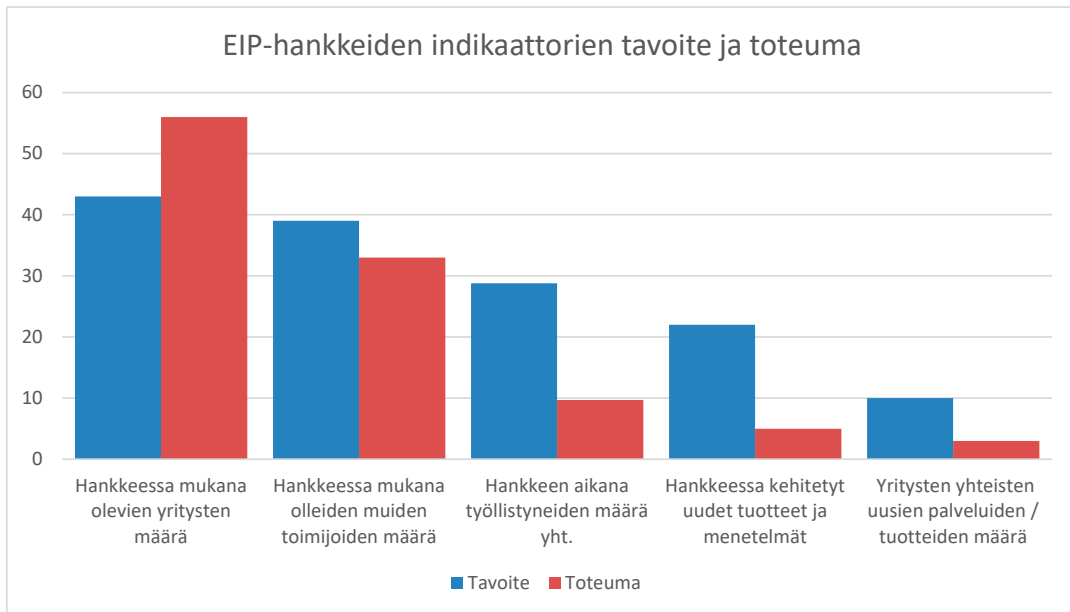
EIP-hankkeiden hankekohtainen budjetti vaihtelee 50 000 eurosta 432 000 euroon eli yhden ryhmän rahoitus on keskimäärin 297 000 euroa. Vuoden 2018 loppuun mennessä hankkeille on myönnetty tukea yhteensä 2 376 881 euroa ja niille on maksettu 414 132 euroa. Käynnissä olevista EIP-hankkeista suurin osa toteuttaa kohdealaa 3A (Alkutuottajien kilpailukyvyyn parantaminen kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun) ja 4C (Eroosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen). Myös kohdealoihin 5B (Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen) ja 5C (Uusiutuvat energianlähteet) liittyviä EIP-hankkeita on toteutettu (Taulukko 23.)

Taulukko 23. EIP-hankkeiden ja rahoituksen jakautuminen kohdealoittain, euroa

	Kohdeala				Yhteensä
	3A	4C	5B	5C	
Hukkakauran tunnistaminen		302 564			
Biokaasulaitoksesta ravinteita				431 994	
Mikä Data		395 000			
Viljankuivaamo			50 485		
Laatukauran tuotanto		297 500			
Digipaali	279 968				
Kuvaa nautaa	299 552				
Älyrehu	319 818				
Yhteensä	899 338	600 064	50 485	431 994	2 376 882

5.4 Tuloksellisuus ja vaikuttavuus

EIP-hankkeissa on ollut mukana yhteensä 56 yritystä (130 % hankkeiden tavoitteesta) ja 33 muuta toimijaa (85 % hankkeiden tavoitteesta) (Kuvio 4). Hankkeiden aikana on työllistynyt yhteensä noin kymmenen henkilöä (34 % hankkeiden tavoitteesta). Hankkeissa on kehitetty viisi uutta tuotetta tai menetelmää (23 % hankkeiden tavoitteesta) ja kolme yritysten yhteistä uutta palvelua tai tuotetta (30 % hankkeiden tavoitteesta).

Kuvio 4. EIP-hankkeiden indikaattorien tavoite ja toteuma 2014–2018

5.5 Vastaukset arviointikysymyksiin

Miten EIP-ryhmä toimintamallina on onnistunut?

EIP-ryhmä toimintamallina on tähän mennessä onnistunut suhteellisen hyvin. Varsinaiset päätelmät onnistumisesta voidaan tosin tehdä vasta sitten kun hankkeet ovat loppuneet ja viestintä niiden tuloksista sekä tulosten toimeenpano ovat tapahtuneet. Ohjelmakauden tavoitteena olleet kymmenen hanketta saavutetaan, ja EIP-hankkeet ovat kattaneet laajan kirjon aiheita. Toisaalta, haastatteluissa kävi ilmi, että myös pienempiä, nopeampia viljelijälähtöisiä EIP-hankkeita kaivattaisiin myös Suomeen.

EIP-toimenpiteen lanseerauksessa sekä ensimmäisessä haussa oli haasteita, jotka näyttävät korjaantuneen kokemuksen myötä. EIP-ryhmien suurimpia haasteita ovat viestintä sekä tiedon levittäminen käytäntöön. Erityisesti innovaation levitysmekanismia kaivataan, samoin kuten neuvonnan järjestelmällisempää mukanaoloa EIP-hankkeiden tiedonlevityksessä.

Hallinnon haastatteluista voi päätellä, että rahoitetut EIP-hankkeet nähdään innostavina uusina avauksina, ja että hankkeissa on päästy hyvin eteenpäin. Erityisen positiivisena nähtiin se, että EIP-hankkeet toimivat pääsääntöisesti paikallisesti, mutta niillä on mahdollisuus käyttää asiantuntemusta koko maasta. Lisäksi maaseutuverkoston ja

EIP-AGRI-verkoston luomat mahdollisuudet ja askelmerkit kansainväliseen toimintaan ja tunnettuuteen nähdään positiivisena.

Toimenpiteen ehdot

Suurin osa haastatelluista oli yleisesti ottaen tyytyväisiä toimenpiteen 16.1 ehtoihin. Osassa haastatteluissa nostettiin esiin keskustelu EIP-hankkeiden tarkoituksesta ja luonteesta. Nykyinen malli, jossa EIP-hankkeet ovat suuria, pitkiä ja tutkimuslaitosvetoisia nähtiin liian hitaana ja byrokraattisena. Paremmiin viljelijöiden tarpeita palvelevana nähtiin pienet, ketterät ja viljelijävetoiset hankkeet. Samalla mainittiin, että Suomessa hallintomekanismit eivät sovellu viljelijäpohjaisen hankkeen toteuttamiseen. Suomen kansallisessa lainsäädännössä nimittäin viljelijä ei ole julkisoikeudellinen tai yksityisoikeudellinen yhteisö, joten viljelijä ei voi olla EIP-hankkeen hakijana. Maatilayrittäjillä ei myöskään ole tarvittavaa hallinnollista kokemusta EIP-hankkeen toteuttamiseen. Lisäksi EIP-hankkeiden suuruus estää pienten hanketoimijoiden hakemusten hyväksymisen. Maaseutuohjelmassa tavoiteltiin kymmentä noin reilun neljännesmiljoonan euron suuruisia EIP-hanketta. Se tarkoittaa sitä, hakijalla täytyy olla kapasiteettia koordinoida sekä rahoittaa etukäteen sen suuruisia hankkeita.

Viljelijöiden rekrytointi hankkeisiin nähtiin myös haasteellisena. Haastatteluissa nousi esiin, että olisi tärkeää madaltaa osallistumiskynnystä, jotta pienilläkin toimilla voisi osallistua EIP-hankkeeseen. Lisäksi viljelijöiden menetetyn työajan korvausta on hyvä miettiä, sillä se voisi motivoida viljelijöitä osallistumaan hankkeeseen tiiviisti.

Suomessa EIP-hankkeiden aiheet ovat olleet hakijoiden ehdotettavissa, eikä hallinto ole ohjannut hakuja etukäteen valittujen teemojen avulla. Yleisesti ottaen tähän on oltu tyytyväisiä, vaikka joissakin haastatteluissa ehdotettiin vahvempaa teemoitusta. Tähän tarvittaisiin viljelijöiden tarpeiden tarkempaa tuntemusta, jotta EIP-hankkeet olisivat mahdollisimman hyödyllisiä mahdollisimman monelle.

Lisäksi 100 prosentin tukitaso nähtiin jossakin määrin haasteellisena, koska hankkeen yleishyödyllinen luonne tuo mukanaan sekä julkisuus- ja viestintävelvoitteita että kiellon siitä, että hankkeeseen osallistuva yrittäjä ei saa suoraan hyötyä hankkeesta. Tietojen julkisuus nähdään joskus myös haastavana yksityisyyden suojan näkökulmasta, erityisesti niissä hankkeissa, joissa kerätään tietoa suoraan viljelijöiltä. Myös teollis- ja tekijänoikeudet nähdään haasteina EIP-hankkeissa. Toisaalta, avoimuus ja julkisuus tukee kaikille hyödyllisen tiedon kokoamista ja uuden tiedon viemistä käytäntöön, mutta se voi myös estää yritysten tai muiden kehittäjätahojen osallistumisen hankkeisiin.

Hallinto

EIP-toimenpiteen lanseeraus ohjelmakauden alussa oli hidasta ja työlästä. Hallinnon haastatteluista kävi ilmi, että EIP-toiminnan käynnistämiseksi piti tehdä suuria markkinointi- ja tiedotusponnistuksia, koska toimenpide oli uusi ja tuntematon potentiaalisille hakijoille. Ponnisteluista huolimatta hakijakentälle oli vaikea viestiä, minkälaisia hankkeita halutaan rahoitettavaksi, mikä näkyi ensimmäisen hakukierroksen epäonnistumisena. Silloin hakemuksia kyllä saatiin, mutta yhtään hankesuunnitelmaa ei voitu hyväksyä, koska hankkeet eivät sopineet EIP-instrumenttiin. Tämän jälkeen päätettiin siirtyä kaksivaiheiseen hakuun, jonka jälkeen ideahakuun on saatu runsaasti hakemuksia. Valtaosa haastatteluista piti kaksivaiheista hakua hyvänä asiana, mutta kaksivaiheisen haun hitautta ja jäykkyyttä myös kritisoitiin. Kaksivaiheisessa haussa erityisesti ensimmäisen kierroksen hallinnollinen keveys hakijalle nähdään positiivisena, samoin kuten hakukierrosten välinen koulutus, jonka avulla saadaan varsinaisten hakemusten tasoa nostettua huomattavasti.

Hyrrä-järjestelmän rakenne on jossakin määrin hankaloittanut EIP-hankkeiden hakua ja pisteytystä, sillä Hyrrässä ei ole EIP-hankkeiden valintakriteereihin liittyviä kysymyksiä tai osioita. EIP-hankkeille sopivampi hakemuksen rakenne helpottaisi sekä hakijoiden että hankkeita pisteyttävien työtä huomattavasti.

EIP-hankkeiden toteuttajat mainitsivat maaseutuverkoston tuen hakuvaiheen koulutuksessa sekä viestinnässä erityisen positiivisena. Sen sijaan EIP-hankkeiden hallinnollinen taakka koetaan raskaaksi toteuttajaorganisaatioille, joiden henkilöresurssit ovat tiukoilla EIP-hankkeissa.

Suomessa ei myöskään ole erillistä innovaatiovälittäjää tai tukipalveluita EIP-hankkeiden kokoamiseen. Se nähtiin puutteena, erityisesti työpajoissa. Lisäksi hallinnon haastatteluissa nousi esiin se, että EIP-toimenpiteellä on useita eri tavoitteita (kokeilu, uudet menettelmät ja tuotteet, viestintä sekä innovaatioiden levitys). Nyt EIP toimii lähinnä tilatason kehityksen tasolla, mutta oikeastaan toimenpiteen tavoitteena on valtakunnan tason maatalouden toimintatapojen muutos pitkällä aikavälillä. Hyppy tilatasolta valtakunnan tasolle on erittäin suuri, ja siihen tarvittaisiin selkeää mekanismia, jolla pystytään tukea innovaation käyttöön ottoa. Tämä osio on jäänyt Suomessa vähemmälle huomiolle, erityisesti kun tilaneuvojat eivät ole välttämättä mukana jokaisessa hankkeessa.

Onnistumiset

Haastatteluissa ja työpajassa EIP-hankkeiden suurimmiksi onnistumisiksi mainittiin uudenlainen keskusteluyhteys viljelijöiden ja tutkijoiden välillä, jonka näkyy innostavina tapauksina sekä osallistujien ideointina.

Onnistuneen EIP-hankkeen tunnusmerkit

- Idea lähtee aktiivisesta tuottajaryhmästä
- Asiansa osaava hankevetäjä
- Alkuperäinen idea, joka sopii EIP-toimenpiteeseen
- Idea ajoittuu innovaatioprosessin alkuun: ryhmässä kehitetään ideaa, jonka joku voi myöhemmin kehittää tuotteeksi
- IP-oikeudet kunnossa
- Osallistujien ryhmäytymiseen kiinnitetty huomiota hankkeen alussa
- Monikanavainen, aktiivinen viestintä hankkeen aikana ja sen jälkeen
- Selkeä suunnitelma innovaation levittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi

Missä määrin EIP-toiminta on edistänyt uusien ideoiden kehittämistä ja käyttöönottoa ja hyödyttänyt viljelijöitä?

EIP-hankevetäjien ja asiantuntijoiden näkemyksiä EIP-toiminnan vaikuttavuudesta koottiin haastattelulla. Monien EIP-hankkeiden nähtiin olleen kokeilu- tai demovaiheessa, joten suoria hyötyjä ei voitu vielä osoittaa. Välillisiksi hyödyiksi tunnistettiin näkyvyys ja verkottuminen. Toimijoiden näkyvyys on parantunut ja käyttäjäryhmältä on saatu kommentteja sekä uusia tutkimusideoita. Hankkeiden avulla on lisäksi saatu uusia yhteistyökumppaneita ja -verkostoja, uutta osaamista ja tietoa esim. säästöpotentiaalista sekä verkotettu hankkeiden välillä. Hankkeisiin osallistuville tahoille hyötyä on ollut uusimman tutkimustiedon saamisesta (esim. laitetestauksen tulokset, käyttöoppaat, koulutukset ja webinaarit). Osallistujalautetta ei ole aktiivisesti kerätty, mutta osallistujien yleisvire on positiivinen.

Miten EIP-hankkeiden viestintä on onnistunut?

EIP-toiminnan tavoitteena on viestiä hankkeiden tuloksista sekä Suomessa että Euroopan tasolla. Hankkeiden välillä on nähtävissä suuria eroja viestinnän toteuttamisessa. Osa hankkeista toteuttaa aktiivista monikanavaista viestintää, kun taas muutamasta hankkeesta on vaikea löytää ajantasaista tietoa. Aktiivisesti viestivissä hankkeissa on käytetty monipuolisesti eri viestintäkanavia. Sisäiseen viestintään on käytetty Whatsapp-ryhmää, Sharepointia, sähköposteja ja puheluita sekä tapaamisia. Ulkoisessa viestinnässä on sen sijaan hyödynnetty sosiaalista mediaa, blogitekstejä, uutiskirjeitä, nettisivuja sekä lehtijuttuja (Maaseudun Tulevaisuus, aluelehdet ja ammattilehdet), radiohaastatteluja sekä messuosiintymisiä.

Hankeviestinnän pääkohderyhmiä ovat olleet viljelijät, asiantuntijat, sidosryhmät ja tutkimuslaitokset. Hankehaastattelussa tuli ilmi, että useassa hankkeessa ei ole vielä viestitty paljoa, koska hankkeet eivät vielä päättyneet. Ulkoisen viestinnän arvioitiin lisääntyvän, kunhan hankkeista on julkaistavia tuloksia. Hankevetäjät kiittelivät Ruokaviraston

maaseutupalvelujen antamaa viestintätukea. Sen sijaan kehitettävää olisi viestinnän vaikuttavuudessa, erityisesti viljelijöiden suuntaan. Haastatteluissa tuli esille, että EIP-hankkeiden tuloksia ja innovaatioita tulisi levittää erityisesti neuvonnan avulla toimijakenttään ja viljelijöille. Suomessa kun neuvonta ei ole automaattisesti kytketty kaikkiin EIP-hankkeisiin.

EIP-hankkeen viestintävelvoitteet ovat vaativammat kuin tavallisilla hankkeilla. Työpajoissa nousi esille, että tätä ei useinkaan osattu huomioida hankehakemuksessa riittävästi. Viestintään olisi siis pitänyt budjetoida enemmän resursseja, jopa osa-aikainen viestinnän ammattilainen. Näin tutkijoiden aika vapautuisi viestinnästä itse hankkeen substanssiin. Lisäksi työpajoissa ehdotettiin EIP-hankkeiden koordinoitumpaa viestintää, jotta siihen saataisiin joukkovoimaa sekä enemmän näkyvyyttä.

Miten EIP-ryhmän kansainvälinen viestintä on onnistunut?

Suomalaisten EIP-hankkeiden toteutus on vielä käynnissä, joten kansainvälinen viestintä hankkeiden tuloksista ei ole vielä myöskään käynnistynyt. Hankevetäjien haastatteluissa arvioitiin, että hankkeen etenemisen myötä viestintäpanostus siirtyy alueellisesta viestinnästä kohti kansallista ja kansainvälistä viestintää.

Osa suomalaisista hankkeista, esimerkiksi Digipaali, on saanut hyvin kansainvälistä näkyvyyttä jo käynnissä ollessaan. EIP-hankkeiden kansainvälistymisen kanavia ovat olleet esimerkiksi kansainväliset messut, puheenvuorot kansainvälisissä konferensseissa, kansainväliset tutkijaverkostot sekä EIP-ryhmän englanninkieliset nettisivut. Ryhmät ovat myös tutustuneet muihin EIP-hankkeisiin vierailujen kautta ja maaseutuverkoston järjestämien yhteistapahtumien kautta. Lisäksi hankkeet ovat tehneet konkreettista yhteistyötä muun maalaisten EIP-ryhmien kanssa (esimerkiksi Viro) sekä saaneet näkyvyyttä EIP-AGRIn uutiskirjeessä tehtyjen hanke-esittelyjen kautta.

Hallinnon haastatteluissa kävi ilmi, että Euroopan tasolla ollaan erittäin kiinnostuneita EIP-ryhmien kansainvälisestä viestinnästä, mutta Euroopan tasolla tieto ei kuitenkaan leviä siten kun alun perin oli ajateltu eli että viljelijät löytävät tiedot EIP-ryhmien työstä internetistä ja ottavat sen käyttöön. Tieto ei leviä automaattisesti, vaan tarvitaan jonkinlainen levitysmekanismi, informoituja asiantuntijoita ja neuvoja sekä erilaisia tiedonvälitystapoja (esimerkiksi videot).

5.6 Päätelmät ja suositukset

EIP-hankkeet ovat yhteistyöhankkeiden erityinen muoto, jotka muistuttavat jossakin määrin valtakunnallisia hankkeita. EIP-hankkeiden erityisluonne sekä niiden rooli

maaseutuohjelmassa eivät ole kovinkaan selkeitä, ja EIP-hankkeet ovat melko erillisiä muista hankkeista.

Suositus:

- EIP-toimenpiteen interventiologiikkaa tulisi tarkastella kriittisesti. Ohjelmata-solla tulisi olla selkeää, mihin EIP-hankkeita maaseutuohjelmassa käytetään, mitä niiltä odotetaan ja miten ne toimivat yhdessä muiden maaseutuohjelman toimien kanssa. Samaan interventiologiikkaan tulisi sisällyttää myös ryhmien syntymekanismin tukeminen sekä mekanismi, jota kautta EIP-ryhmien tuotta-mat innovaatiot viedään käytäntöön.

Sen jälkeen, kun EIP-toimenpide saatiin käynnistettyä kunnolla, EIP-haku ja hankkeiden hallinnointi toimivat hyvin. Suomessa EIP-hankkeet ovat melko pitkiä ja suuria, reilun pa-rin vuoden hankkeita, joiden budjetti on keskimäärin neljännesmiljoonan. Hankekoko ja muut vaatimukset ovat johtaneet siihen, että EIP-hankkeiden hakijoina on lähinnä tutki-muslaitoksia, ammattikorkeakouluja sekä yliopistoja. Haastatteluiden perusteella voidaan päätellä, että pienemmille, ketterämmille ja enemmän viljelijöiden tarpeesta lähteville hankkeille nähdään tarve myös Suomessa. On kuitenkin huomattava, että EIP-hankkeiden tiedotusvaatimukset velvoittavat myös pienet hankkeet tiedottamaan tuloksista. Näin ollen tiedotusvaatimukset tulisi ottaa huomioon myös pienempien hankkeiden suunnittelussa.

Suositus:

- Seuraavalle ohjelmakaudelle voisi harkita kahdenlaisia EIP-hankkeita, suuria ja pieniä. Osa EIP-toimenpiteen budjetista voitaisiin kokeilutyypillisesti varata pienille, viljelijälähtöisille hankkeille, joissa olisi pienempi hallinnollinen taakka sekä hakuvaiheessa (yksivaiheinen haku) että toteutusvaiheessa (esimerkiksi lump sum). Tätä varten pitäisi kansallista lainsäädäntöä muuttaa siten, että myös viljelijä voi olla tuensaaja. Suurempien hankkeiden haku- ja hallinto voi-taisiin pitää kutakuinkin nykyisellään.

Suomessa EIP-hankkeiden aihiot nousevat hakijoilta, eikä hallinto ohjaa EIP-hakuja tee-moilla. EIP-hankkeiden ideoimiseksi ja ryhmän kokoamiseksi ei ole saatavilla rahallista tai institutionaalista tukea, kuten useissa Euroopan maissa.

Suositukses:

- Maaseutuohjelman tavoitteiden saavuttamisen tukemiseksi voisi olla hyvä tee-moittaa osaa EIP-hauista.

- Uudelle ohjelmakaudelle EIP-hankkeiden kokoamiseksi voisi harkita erillisrahoitusta, esimerkiksi korkeintaan parin tuhannen euron lump sum -rahoitusta.
- EIP-hankkeiden koordinoimiseksi ja innostamiseksi tarvitaan innovaatiotukea, esimerkiksi innovaatiovälittäjän ('innovation broker') tai maaseutuverkoston toimesta. Innovaatiotuella tulee varata tarpeelliset varat maaseutuohjelmassa.

Haku- ja valintamenettelyssä käytetty IT-systeemi Hyrrä ei sovellu täysin EIP-hankkeiden hakuun, sillä siitä puuttuvat EIP-hankkeiden valintakriteereihin liittyvät osiot. Nykyisellään EIP-hankkeissa kehitettäviä innovaatiota ei voi kuvata kunnolla Hyrrässä, sillä siihen ei ole soveltuvaa tilaa.

Suositus:

- Hyrrän rakennetta tulisi kehittää siten, että ne tukevat EIP-hankkeiden hakua ja valintaa. Käytännössä se tarkoittaisi sitä, että Hyrrässä täytettävät osiot tai kentät vastaisivat EIP-hankkeiden valintakriteerien aiheita.

EIP-hankkeiden suurimmat haasteet Suomessa ovat viestintä hankkeen aikana ja sen jälkeen, sekä tiedon vieni käytäntöön. Useat hanketoimijat ovat huomanneet, että viestintään olisi pitänyt varata enemmän resursseja sekä ammattimainen toteuttaja, jotta tutkijoiden aika ei kuluisi hankeviestintään. Lisäksi EIP-hankkeissa tuotetun tiedon levittämiseen ei ole suunniteltu systemaattista mekanismia, eikä neuvonnalla ole järjestelmällistä roolia suomalaisten EIP-hankkeiden tulosten levittämisessä.

Suosituks:

- EIP-hankkeiden tiedotukseen varattuihin resursseihin tulee kiinnittää erityishuomiota jo hakuvaiheessa. Suurissa EIP-hankkeissa viestintään tulisi varata ammattilaisen työpanosta ja/tai tietty minimiprosenttimäärä hankkeen budjetista viestinnälle.
- Pienemmille EIP-hankkeille tulisi laatia viestinnän ohjekirja.
- EIP-hankkeiden viestintäkoulutusta on syytä jatkaa myös uudella ohjelmakaudella.
- Ohjelmatasolla, esimerkiksi maaseutuverkostolla, tulisi olla selkeä EIP-viestintästrategia, joka kattaisi viestintävälineet, aiheet sekä EIP-hankkeiden yhteiset viestintä- ja esittelytoimet. EIP-viestintästrategia auttaisi parantamaan EIP-hankkeiden synergioita ja näkyvyyttä viestinnässä ja hankkeiden tulosten esittelyssä. EIP-ryhmien yhteisiä viestintäponnistuksia tulisi tukea esimerkiksi yhteisillä messuesiintymisillä, yhteisellä nettisivulla.
- Ohjelmatasolla tarvitaan selkeä mekanismi, jonka avulla EIP-hankkeiden tuotokset ja tulokset saadaan leviämään käytäntöön. EIP-hankkeiden

innovaatioiden jatkojalostukseen ja käytännön kokeiluihin tulisi myös kiinnittää huomiota, esimerkiksi tukemalla niihin liittyviä tutkimus- ja kehityshankkeita.

- Neuvojat tulee ottaa tiiviimmin EIP-toimintaan mukaan. Neuvontaorganisaatioiden olisi hyvä hakeutua mukaan EIP-hankkeisiin tai seurata niitä aktiivisesti. Lisäksi jokaisesta EIP-hankkeesta tulisi tehdä erillinen esittelyvideo neuvojien täydennyskoulutukseen tai järjestää neuvojien koulutusta vierailemalla hankkeen luona.

6 Suomen metsäkeskuksen hankkeet

6.1 Metsäkeskuksen hanketoiminta maaseutuohjelmassa

Laki Suomen metsäkeskuksesta (jäljempänä Metsäkeskus) sisältää kolme tehtävää. Ne ovat metsiin perustuvien elinkeinojen edistäminen, metsiä koskevan lainsäädännön toimeenpano ja metsätietoihin liittyvien tehtävien hoitaminen. Metsäkeskuksen organisaatio jakautuu kahteen päähaaraan. Metsätieto- ja tarkastuspalvelut hoitavat kahta viimeksi mainittua tehtävää. Ne käsittelevät metsälain valvontaan liittyviä viranomaistehtäviä sekä keräävät ja jalostavat metsätietoa. Elinkeinopalvelut puolestaan keskittyvät tehtävistä ensin mainittuun eli ne edistävät metsätaloutta ja sen elinkeinoja sekä neuvovat metsänomistajia metsien ja metsäluonnon hoidossa ja hyödyntämisessä. Vuodesta 2015 lähtien Metsäkeskuksen toimintaa on suunnattu 3–5 vuotisten toimintasuunnitelmien avulla. Vuoden 2019 kevääseen asti ne muodostivat neljä asiantuntijaohjelmaa, jotka nyttemmin on muotoiltu aikaisempien asiantuntijaohjelmien teemat yhdistävän toimintaohjelman muotoon. Metsäkeskuksen toimintaa ohjaa ja rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö.

Metsäkeskus on erityisesti EU:n aluekehitykseen suuntaamalla resursseilla pitänyt yllä laajaa hanketoimintaa. Esimerkiksi vuonna 2018 Metsäkeskuksen toteutettavana oli yli 120 hanketta. Pääosa näistä hankkeista toteutetaan elinkeinopalvelujen tehtäväkuvaan liittyen, mutta hankkeissa hyödynnetään myös metsätietoja. Elinkeinopalvelujen kehittämistoiminnalle hankerahoitus on välttämätöntä. Esimerkiksi neuvontakoulutuksista valtaosa suoritetaan hankerahoituksella, joten hankerahoituksen loppuminen johtaisi monien Metsäkeskuksen keskeisten palvelusuoritteiden loppumiseen tai niiden huomattavaan vähenemiseen. Merkittävin hankerahoituksen lähde on ollut maaseutuohjelma, jonka osuus on viimeksi kuluneina vuosina ollut noin kaksi kolmasosaa hankerahoituksesta.

Vuoden 2018 lopussa Metsäkeskuksessa oli toteutettu tai toteutettavana 59 maaseutuohjelmasta rahoitettua hanketta, joissa Metsäkeskus oli hankkeen päätoteuttajana. Nämä hankkeet toteuttivat kahta maaseutuohjelman toimenpidettä. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita oli 29 ja yhteistyötoimenpiteestä rahoitettuja hankkeita oli 30. Näille hankkeille kohdistettu julkinen tuki oli yhteensä noin 14,5 miljoonaa euroa, joka jakautui liki tarkalleen puoleksi

kummallekin Metsäkeskuksen hankkeiden toimenpidelajille. Metsäkeskuksen hankkeille kohdistunut julkinen tuki vastaisi noin kahdettatoistaosaa (8 %) näiden toimenpiteiden kokonaisvolyymistä (Taulukko 24). Tällä tunnusluvulla mitattuna Metsäkeskus oli ProAgrian jälkeen toiseksi merkittävin maaseutuohjelman toteutukseen osallistunut yksittäinen organisaatio.

Taulukko 24. Koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden päätoteuttajat organisaatiotyypin mukaisesti ryhmiteltynä vuosina 2014–2018

Päätoteuttajan tyyppi	Lukumäärä	Julkinen rahoitus, €	Toteuttajan osuus (julkinen tuki)
Ammattikorkeakoulu	157	31 814 861	17,8 %
ProAgria	119	25 318 971	14,2 %
Kehitysyhtiö	134	18 382 750	10,3 %
Yliopisto	63	15 225 438	8,5 %
Järjestö	134	14 766 902	8,3 %
Metsäkeskus	59	14 492 372	8,1 %
Muu koulutusorganisaatio	69	11 418 588	6,4 %
Luonnonvarakeskus	46	11 048 398	4,9 %
Muut organisaatiot	233	36 361 057	20,3 %
Kaikki yhteensä	1 014	178 829 337	100,0 %

Alatoimenpiteiden mukaisesti tarkasteltuna (Taulukko 25) tiedonvälitys ja esittelytoimet (alatoimenpide 1.2) muodostaa suurimman hankekokonaisuuden Metsäkeskuksessa. Nämä hankkeet kattavat kaksi viidesosaa Metsäkeskuksen maaseutuohjelman hanketoiminnasta sekä hankkeiden lukumäärällä että niiden rahoituksella mitattuna. Muut yhteistyöhankkeet -alatoimenpide (16.10) on toiseksi yleisin Metsäkeskuksen hankkeiden toteutusyhteys maaseutuohjelmassa. Yhdessä näiden kahden alatoimenpiteen piiriin kuuluvat 39 hanketta käsittävät 70 prosenttia Metsäkeskuksen hanketoimintaan suuntautuvasta maaseutuohjelman rahoituksesta.

Metsäkeskuksen toteuttamat hankkeet ovat rahoitukseltaan keskimääräistä suurempia eli noin puolitoista kertaa muiden päätoteuttajien hankkeita kookkaampia. Kaksitoista yli 400 000 euron hanketta nostaa hankkeiden keskikokoa huomattavasti. Näistä suurista hankkeista viisi on koulutus- ja tiedonvälityshankkeita, kuusi kuuluu Muut yhteistyöhankkeet -alatoimenpiteeseen ja yksi Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut -alatoimenpiteen piiriin. Viimeksi mainittu alatoimenpide on Metsäkeskuksen hanketoiminnassa tärkeä sikäli, että yli kolmannes (38 %) sitä koskevan hanketoiminnan julkisesta tuesta kohdistuu Metsäkeskuksen vetämiin hankkeisiin.

Taulukko 25. Metsäkeskuksen hanketoiminta toimenpidelajeittain koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018

Toimenpide	Metsäkeskuksen hankkeet			Muiden päätoteuttajien hankkeet			Hankkeet yhteensä	
	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Julkinen rahoitus / hanke, €	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Julkinen rahoitus / hanke, €	Lkm	Julkinen rahoitus, €
M1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen	4	1 269 654	317 413	116	20 395 364	175 822	120	21 665 018
M1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet	25	5 984 400	239 376	212	44 067 503	207 866	237	50 051 903
M01 yhteensä	29	7 254 053	250 140	328	64 462 867	196 533	357	71 716 920
M16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	6	911 328	151 888	131	24 443 305	186 590	137	25 354 633
M16.3 Mikroyritysten yhteistyö	1	22 500	22 500	168	15 283 429	90 973	169	15 305 929
M16.6 Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut	9	2 093 529	232 614	19	3 427 287	180 384	28	5 520 817
M16.10 Muut yhteistyö-hankkeet	14	4 210 961	300 783	243	44 347 338	182 499	257	48 558 299
Muut M16 alatoimenpiteet	-	-	-	58	9 995 858	535 867	58	9 995 858
M16 yhteensä	30	7 238 318	241 277	627	99 874 099	159 289	657	107 112 417
M01 ja M16 yhteensä	59	14 492 372	245 633	955	164 336 966	172 081	1 014	178 829 337

Taulukko 26 kuvaa Metsäkeskuksen hankkeiden alueellista ulottuvuutta. Yli kolmannes (36 %) Metsäkeskuksen hankkeista on luonteeltaan alueiden välisiä. Muiden päätoteuttajien hankkeista näitä ylimaakunnallisia hankkeita on vajaa neljännes (23 %). Lisäksi Metsäkeskuksen ylimaakunnalliset hankkeet ovat kooltaan selvästi suurempia (keskikoko 321 858 €) kuin sen alueellisina toteuttamat hankkeet (199 214 €).

Haastatteluissa alueiden välisten hankkeiden suosiota perusteltiin Metsäkeskuksen organisaatorakenteella. Vuonna 2012 Metsäkeskus muuttui yhdeksi valtakunnalliseksi organisaatioksi ja sen kolmetoista maakunnallista yksikköä nimettiin alueyksiköiksi. Vuonna 2015 alueyksiköistä muodostettiin viisi palvelualueita. Alueidenvälisyys Metsäkeskuksen hanketoiminnassa näyttysi yleistyneen erityisesti näiden palvelualueiden sisällä. Haastatteluissa tätä selitettiin kahdella toisiinsa lomittuvalla syyllä. Ensinnäkin palvelualueiden muodostamisen arveltiin lisänneen kontakteja ja yhteistyötä palvelualueiden henkilökunnan keskuudessa, mikä on luonut otollista vuorovaikutusta ja siten edistänyt alueiden välisten hankkeiden syntymistä. Toiseksi, vaikka palvelualueet ovat aluerajauksiltaan tavanomaisista Suomen suuraluejaoista poikkeavia, ne muodostavat metsä- ja biotalouden toimintaympäristöiltään melko homogeenisia kokonaisuuksia. Se on luonut edellytyksiä palvelualueita kattaville ylimaakunnallisille hankkeille, joita on voitu mielekkäästi toteuttaa myös olosuhteiltaan samankaltaisissa maakunnissa palvelualueiden rajat ylittävästi. Hyvän esimerkin tästä muodostavat alatoimenpiteen 16.6 logistiikkahankkeet. Rahoitusrakenteeltaan kiinnostava on sen osana pohjoisella palvelualueella toteutettu alempiasteisen

tieverkon kehittämiskokonaisuus (Puun tiet digiaikaan, Pohjoisen puun tiet), joka hankkeistettiin kolmen maakunnan yhteistyönä useissa vaiheissa hyödyntäen sekä maaseutuetä rakennerahasto-ohjelman rahoitusinstrumentteja.

Haastateltujen mielestä organisaatiomuutosten myötä myös Metsäkeskuksen ”valtakunnallistuminen” on edistynyt, joskin rohkeimpia odotuksia hitaammin. Tässä tarkasteltavassa hankejoukossa valtakunnallisia hankkeita on vain kaksi (Taulukko 26, Muu luonne). Haastateltujen mielestä kokemukset näistä valtakunnallisista hankkeista ovat kuitenkin myönteisiä ja niillä nähdään olevan oma rajattu roolinsa Metsäkeskuksen hanketoiminnassa myös tulevaisuudessa. Myönteiset kokemukset ja soveltamismahdollisuudet liittyvät erityisesti tilanteisiin, joissa esimerkiksi kohderyhmien pienuus kannustaa roadshow-tyyppisiin eli alueilla kertaluonteisesti toteutettaviin, mutta muilla alueilla helposti toistettaviin ja perustellusti koko maan kattaviin koulutuskiertueisiin. Käytännön toteutusmalli on tällöin se, että alueet ovat hankkeen osatoteuttajia, joiden kontaktien ja pohjatyön varassa ylimaakunnallinen hanke (valtakunnallinen tai alueiden välinen) jalkautuu tietyllä rytmillä maakuntiin (esim. Metsäpalvelumarkkinat uudistuvat -hanke).

Toinen haastateltujen esiin nostama Metsäkeskuksen hanketoiminnan valtakunnalliseen ulottuvuuteen liittyvä kehittämiskysymys koskee ns. valtakunnallisten edistämisteemojen (esim. puurakentaminen, vähähiilisyys) hyödyntämistä hanketoiminnassa. Vaikka niistä on joitakin hanke-esimerkkejä maakunnissa, niiden yleistymiseen suhtaudutaan varauksin, koska tähän saakka hankkeita on totuttu ideoimaan ja saattamaan liikkeelle aluelähtöisesti. Varaukset eivät niinkään liity valtakunnallisten teemojen relevanssiin alueiden kannalta vaan siihen, että alueiden tarpeiden perusteella tunnistetut kehittämiskohteet ovat rahoittajien näkökulmasta yleensä etusijalla.

Taulukko 26. Metsäkeskuksen hanketoiminnan luonne koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018

Hankkeiden luonne	Metsäkeskuksen hankkeet			Muiden päätoteuttajien hankkeet			Hankkeet yhteensä	
	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Hanketyypin osuus (julkinen rahoitus)	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Hanketyypin osuus (julkinen rahoitus)	Lkm	Julkinen rahoitus, €
M01 Alueiden välinen	11	3 837 532	52,9 %	53	12 803 826	19,9 %	23	16 641 357
M01 Paikallinen/Alueellinen	17	3 116 522	43,0 %	252	44 017 002	68,3 %	34	47 133 524
M01 Muu luonne	1	300 000	4,1 %	23	7 642 039	11,9 %	14	7 942 039
M01 yhteensä	29	7 254 053	100,0 %	328	64 462 867	100 %	71	71 716 920
M16 Alueiden välinen	10	2 921 476	40,4 %	91	21 682 217	21,7 %	101	24 603 693
M16 Paikallinen/Alueellinen	19	4 055 173	56,0 %	493	68 204 859	68,3 %	512	72 260 033
M16 Muu luonne	1	261 669	3,6 %	43	9 987 022	10,0 %	44	10 248 691
M16 yhteensä	30	7 238 318	100,0 %	627	99 874 099	100 %	657	107 112 417

Metsäkeskus toteuttaa hankkeitaan usein yksin (Taulukko 27). Yli puolessa (31) sen vetämissä hankkeissa ei ollut ns. tuen siirron saajia eli osatoteuttajia. Tässä suhteessa Metsäkeskuksella on kärkisija kahdeksan suurimman hanketoteuttajan muodostamassa vertailujoukossa (M01- ja M16-hankkeiden päätoteuttajat, ks. tämä vertailujoukko taulukosta 26). Myös osatoteuttajia omaavissa Metsäkeskuksen hankkeissa (28) hankekumppaneiden lukumäärä on vähäinen. Niissä on keskimäärin kaksi kumppania. Päätoteuttajien vertailujoukossa vain Luonnonvarakeskuksen hankkeissa on osatoteuttajia tätä vähemmän (1,7). Keskimäärin muiden päätoteuttajien hankkeissa osatoteuttajia on 2,9.

Yksin toteuttaminen ja kumppaneiden vähäisyys liittyy Metsäkeskuksen hankkeiden toimipidevalikoimaan ja tältä osin erottuu kaksi seikkaa. Ensinnäkin Metsäkeskus toteuttaa runsaasti tiedonvälityshankkeita, joissa osatoteuttajia on vähän kaikkien päätoteuttajien hankkeissa. Toiseksi, Metsäkeskus toteuttaa lähes kokonaisuudessaan omin voimin – ja lähes saman sisältöisesti useissa maakunnissa – metsätalouden logistisiin kysymyksiin pu-reutuvia hankkeita alatoimenpiteessä 16.6 (Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut).

Hankekumppaneiden määrän vähentyessä tuen siirrot osatoteuttajille vähenevät ja päätoteuttajan osuus hankkeen kokonaisbudjetista kasvaa. Siksi Metsäkeskuksen hankkeissa päätoteuttajan osuus hankkeen toteutukseen myönnetystä julkisesta tuesta on suuri (79 %). Tämä parantaa hanketoiminnan taloudellista kannattavuutta ja helpottaa hankkeiden kustannusten seurantaa.

Taulukko 27. Metsäkeskuksen osuus hankerahoituksesta koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa, joissa Metsäkeskus oli päätoteuttajana vuosina 2014–2018

Muiden toteuttajien lkm	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Julkinen rahoitus / hanke, €	Metsäkeskuksen osuus (julkinen rahoitus)	
				€	%
0	17	3 781 886	222 464	3 781 886	100,0 %
1	9	2 502 168	278 019	2 009 430	80,3 %
2–4	3	970 000	323 333	609 080	62,8 %
M01 yhteensä	29	7 254 053	250 140	6 400 395	88,2 %
0	14	2 650 249	189 303	2 650 249	100,0 %
1	8	2 391 205	298 901	1 435 678	60,0 %
2–7	8	2 196 864	274 608	941 588	42,9 %
M16 yhteensä	30	7 238 318	241 277	5 027 515	69,5 %
Kaikki yhteensä	59	14 492 372	245 633	11 427 911	78,9 %

Tarkastellussa hankejoukossa (M01, M16) ja aikavälillä (2014–2018) Metsäkeskus oli osatoittajana 17:ssä maaseutuohjelman rahoittamassa hankkeessa (Taulukko 27). Alatoimenpiteiltään nämä hankkeet muistuttivat Metsäkeskuksen itsensä vetämiä hankkeita: viisi hankkeista oli tiedonvälityshankkeita (1.2), viisi Muut yhteistyöhankkeet -alatoimenpiteen (16.6) piiriin lukeutuvia, neljä Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittämistä (16.2) koskevia ja loput kolme alatoimenpiteiden 1.1, 16.5 ja 16.6 puitteissa toteutettuja. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeet vastasivat kooltaan Metsäkeskuksen omia hankkeita, mutta yhteistyöhankkeet olivat selvästi pienempiä kuin Metsäkeskuksen itsensä vetämät hankkeet. Metsäkeskuksen rahoitusosuus näissä hankkeissa vastasi vajaata neljänestä (23 %) hankkeiden kokonaisrahoituksesta eli oli noin 51 000 euroa per hanke. Tästä kertyi hankerahoitusta yhteensä 866 872 euroa. Lisättäessä tämä oman hanketoiminnan hankerahoitukseen saadaan Metsäkeskuksen maaseutuohjelmasta vuosina 2014–2018 saaman hankerahoituksen kokonaismääräksi 15 359 244 euroa.

Taulukko 28. Metsäkeskuksen osallistuminen muiden päätoteuttajien hankkeisiin koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa vuosina 2014–2018

	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Julkinen rahoitus / hanke, €	Metsäkeskuksen osuus (julkinen rahoitus)	
				€	%
M01 Koulutus ja tiedonvälitys	6	1 533 994	255 666	329 104	21 %
M16 Yhteistyö	11	2 253 190	204 835	537 767	24 %
Yhteensä	17	3 787 184	222 776	866 872	23 %

Taulukossa 29 esitetään Metsäkeskuksen kumppanuudet maaseutuohjelman toimenpiteiden M01- ja M16-hankkeissa organisaatiotyyppittäin luokiteltuna. Yritysten suurta lukumäärää selittää Metsäkeskuksen hallinnoima yritysryhmähanke, johon osallistui seitsemän yritystä. Kaikkiaan yrityksiä oli mukana yhdeksässä Metsäkeskuksen vetämässä hankkeessa. Muilta osin hanketoteuttajien jakauma noudattaa haastatteluissa muodostunutta yleiskuvaa siitä, että Metsäkeskus harjoittaa hankkeissaan käytännönläheistä metsä- ja biotalouden edistämistä sekä tarjoaa metsätietoa ja kontakteja muiden hanketoimijoiden käyttöön.

Taulukko 29. Metsäkeskuksen kumppanuudet. Hanketoimijoiden lukumäärä niissä koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeissa, joissa Metsäkeskus oli pää- tai osatoteuttajana vuosina 2014–2018

	Metsäkeskus päätoimeksittäjänä	Metsäkeskus osatoimeksittäjänä	Yhteensä
Yritys	18	1	19
Ammattikorkeakoulu	6	7	13
Metsänhoitoyhdistys	11	2	13
Muu koulutusorganisaatio	7	1	8
Luonnonvarakeskus	6	2	8
Järjestö	2	3	5
Kehitysyhtiö	1	4	5
Yliopisto	1	3	4
ProAgria	0	4	4
Maanmittauslaitos	3	0	3
Leader	0	1	1
Kaikki yhteensä	55	28	83

6.2 Hanketoiminta osana metsä- ja biotalouden innovaatiojärjestelmää

Innovaatiojärjestelmän ja -ympäristön käsitteet viittaavat eri tahoja ja eri tyyppisiä toimijoita kokoaviin yhteistyörakenteisiin, joissa harjoitetaan uuden tuottamiseen ja uudistamiseen tähtäävää tavoitteellista ja suunnitelmallista kehittämistoimintaa. Yleensä innovaatioympäristöjä tarkastellaan tiettyjä toimialoja ja aihealueita koskevinä. Tällöin huomio kiinnittyy tarkastelun kohteena olevaan kontekstiin ja sen erityisluonteeseen, kuten esimerkiksi yritysraakenteeseen ja avaintoimijoihin sekä niiden välisiin verkostosuhteisiin ja keskinäisriippuvuuksiin. Alueellinen näkökulma painottuu näissä innovaatioympäristöissä silloin, kun vuorovaikutus lisääntyy tai parantaa laatuaan toimijoiden ja kehittämistoimien maantieteellisen läheisyyden lisääntyessä.

Politiikkatoimien kohdistamisessa on kuluvalle vuosituonnille pyritty kohti selväpiirteisesti rajattuja kehittämiskokonaisuuksia. Esimerkiksi metsäsektori tai biotalous ovat niiden kohteina yleensä liian laajoja. Siksi metsä- ja biotalouden kehittämiskokonaisuudet ovat monilukuisia ja muodostuvat useista toisiinsa lomittuvista teemallisista kokonaisuuksista. Kansallinen metsästrategia 2025 -asiakirjassa nämä kokonaisuuksit esitetään yhdentoista

strategisen hankkeen muodostamana hankesalkkuna. Metsäkeskuksen toiminnan kannalta keskeisimpiä niistä ovat seuraavat neljä hanketta:

- Tulevaisuuden metsätieto ja sähköiset palvelut
- Aktiivisen metsätalouden, puun markkinoille tulon ja metsänomistusrakenteen kehittäminen
- Metsäalaa tukeva liikenneinfrastruktuuri
- Talousmetsien luonnonhoito

Metsäkeskuksen rooli edellä mainituissa hankkeissa vaihtelee. Metsäkeskuksella on tärkeä kansallinen tehtävä metsätiedon tuottajana, kerääjänä ja jakelijana, joten metsätietoa käsittelevässä hankkeessa Metsäkeskuksella on oma roolinsa myös aihepiirin tuotekehittäjänä. Tätä Metsäkeskuksen asemaa metsätietoa koskevassa innovaatiojärjestelmässä on dokumentoitu yksityiskohtaisesti vuonna 2019 päättyneen Metsätieto 2020 -hankkeen julkaisuissa. Muissa kansallisen metsästrategian hankkeissa Metsäkeskuksen tehtävät painottuvat tuotekehityksen ja muun innovaatiotoiminnan sijasta asiakaspintaan, jossa levitetään tietoa ja kehitetään palveluja metsänomistajille ja metsäalan arvoverkossa toimiville yritysille.

Myös Metsäkeskuksen hanketoiminta painottuu kehittämistehtäviin, joissa Metsäkeskus toimii välittäjänä siirtäen olemassa olevaa ja muiden tuottamaa tietoa käytännönläheisiin tarpeisiin. Tässä suhteessa erottuvin on toisena mainittu kansallisen metsästrategian hanke: maaseutuohjelmasta rahoitetuista Metsäkeskuksen hankkeista yli kolmannes tyypittyy aktiivisen metsätalouden, puun markkinoille tulon ja metsänomistusrakenteen kehittämisen aihepiiriin kuuluviksi. Yli puolet näistä hankkeista (13) kohdistuu omistusrakenteeseen ja loput (9) ovat metsänomistajien aktivointiin sekä metsänuudistuksen, -kasvatuksen ja -korjuun tematiikkaan liittyviä. Metsästrategian hankejaon perusteella toiseksi suurin Metsäkeskuksen hankekokonaisuus käsittelee liikenneinfrastruktuuria (9 hanketta). Kolmannen Metsäkeskuksen hanketoiminnan erottuvan kokonaisuuden muodostavat yritystoimintaan kohdistuvat kehittämishankkeet. Noin puolessa niistä on mukana myös tuotekehitysulottuvuus (esim. Tutkimuksesta kilpailukykyä puutuotealalle -hanke). Kohderyhmään kuluvat yritykset ovat kooltaan mikro- ja pienyrityksiä. Metsäalan suuryritykset eivät kuulu Metsäkeskuksen hankkeiden kohderyhmiin tai toimi niiden osatoteuttajina, mutta kuuluvat hankkeiden yhteistyötahoihin esimerkiksi puuhuollon turvaamiseen liittyvissä logistiikkahankkeissa.

Tutkimus- ja kehittämistoimintaa (jäljempänä t&k-toimintaa) kuvattaessa erotetaan usein tiedon tuottajat ja neuvonta- ja kehittäjäorganisaatiot toisistaan. Metsäkeskus lukeutuu pääasiassa toiseksi mainittuihin, kuten myös esimerkiksi metsänhoitoyhdistykset ja vaikapa ProAgria maatalouden neuvontajärjestelmässä. Kehittämisprosesseissa näiden organisaatioiden tehtävät ovat usein keskenään samantyyppisiä, joten hanketoiminnassa on perusteltua hakea hankekumppaneita omaa osaamisalaa täydentäviltä sektoreilta. Siksi tiettyä aihealuetta koskevissa teemallisissa kehittämiskokonaisuuksissa pyritään luomaan

neuvonta- ja kehittäjäorganisaatioista sekä alan keskeisistä yrityksistä muodostuvia monimuotoisia yhteistyörakenteita. Metsäkeskuksen hanketoiminnassa kehittäjäorganisaatioita koskevat yhteistyörakenteet ovat vakiintuneita ja niissä Metsäkeskuksen yhteistyökumppaneita ovat pääasiassa kehitysyhtiöt, ammattikorkeakoulut ja Luonnonvarakeskus.

Metsästrategian yhdestätoista hankkeesta yksi, Metsäalan tutkimusstrategia, kohdistuu aihepiiriltään eniten innovaatiotoimintaan. Strategiassa esitetään metsäalan tutkimuksen neljä aihekokonaisuutta. Metsäkeskuksen ja sen hanketoiminnan osalta strategian kiinnostavimmat linjaukset liittyvät siihen, miten lisätään tutkimuksen vaikuttavuutta. Useat käsillä olevan arvioinnin havainnot tukevat strategiassa esitettyjä suosituksia: metsäalan toimijat ovat siiloutuneet lokeroihinsa ja vuorovaikusta (sekä alan sisällä että erityisesti muiden alojen suuntaan) on vähän.

Yliopistojen – ja laajemminkin tutkimuslähtöisen kehittämisen ja tiedelähtöisen innovoinnin – merkitys Metsäkeskuksen hanketoiminnan suuntaajana näyttäisi olevan vähäinen. Tämä on ymmärrettävää, koska metsäala ei ole kuulunut Suomen kansatalouden kasvudynamiikan ytimeen viimeksi kuluneina vuosikymmeninä vallinneessa innovaatiövetoisessä kehitysvaiheessa. Nyttemmin biotalouden nousu on osin muuttanut tätä asetelmaa. Esimerkiksi rakennerahasto-ohjelman myötävaikutuksella luodut älykkään erikoistumisen strategiat sisältävät biotalouteen liittyviä tutkimus- ja kehittämisteemoja useissa maakunnissa. Siitä huolimatta alan kehittämishankkeita niin Metsäkeskuksen vetämänä kuin myös alan hanketoiminnassa laajemmin leimaa tietty käytännönläheisyys ja keskittyminen raaka-aineen tuotantoon enemmän kuin esimerkiksi metsäalan liiketoiminnan monipuolistamiseen tai sen tuotteiden jalostusarvon parantamiseen tuoteinnovaatioiden välityksellä. Taustalla vaikuttavat metsäalan toimintakulttuuriin ja toimialarakenteeseen liittyvät syyt. Muutamat suuryritykset hallitsevat toimialaa. Lisäksi kehittämisohjelmissa ja -hankkeissa tarjolla olevat resurssit ovat suuryritysten omiin tuotekehitysresursseihin verrattuna vaatimattomia, eivätkä siten houkuttele suuryrityksiä esimerkiksi maaseutuohjelman hanketoiminnan piiriin.

6.3 Hanketoiminnan tuloksellisuus

Koulutus-, tiedonvälitys- ja yhteistyötoimenpiteiden hankkeiden tuloksia koskevia seurantatietoja esitellään yksityiskohtaisesti näitä toimenpiteitä käsittelevissä pääluvuissa. Seuraavassa arvioidaan Metsäkeskuksen toteuttamien hankkeiden tuloksellisuutta vertaamalla näiden hankkeiden ilmoittamia seurantatietoja (eli indikaattorituotoksia) muiden päätoteuttajien hankkeista kertyneisiin tuotoksiin. Tähän vertailuun liittyy useita varauksia ja epävarmuustekijöitä, joiden pääsyitä on kaksi. Ensinnäkin hankkeet tuottavat vain tiettyjä tuotoslajeja, joten hankkeet ilmoittavat tuotoksinaan usein vain muutamia

indikaattoritietoja. Toiseksi, samaakin toimenpidettä toteuttavat hankkeet tuottavat eri tyyppisiä tuotoksia. Siksi useiden indikaattorien osalta havainnot kertyvät suhteellisen pienestä määrästä hankkeita. Tämän seurauksena Metsäkeskuksen hankkeiden kaltaisten pienten osajoukkojen aineistoon liittyy satunnaisuutta, jolloin yksittäisten hankkeiden raportoimat poikkeuksellisen suuret tai pienet arvot vaikuttavat paljon vertailun lopputulokseen. Siksi seuraavassa esitettävä vertailu kuvaa pikemminkin Metsäkeskuksen hankkeiden muista poikkeavaa tuotosprofiilia (mitä tuotoslajeja hankkeissa tuotetaan) kuin niiden tulokuntoa. Tämä havainto koskee erityisesti koulutus- ja tiedonvälityshankkeita. Sen sijaan yhteistyöhankkeiden yhteydessä indikaattorit antavat viitteitä myös Metsäkeskuksen hankkeiden tulokunnosta.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden (Taulukko 30) indikaattoritiedot osoittavat Metsäkeskuksen hankkeiden olevan tuloksellisia perinteisillä koulutusmittareilla. Sekä hankkeiden määrään että tukieuroihin suhteutettuna Metsäkeskuksen hankkeissa on kaksi kertaa enemmän osallistujia sekä tuotetaan kaksinkertainen määrä koulutuspäiviä ja infotilaisuuksia kuin muiden päätoteuttajien koulutus- ja tiedonvälityshankkeissa. Sen sijaan Metsäkeskuksen hankkeissa työllistytään heikosti ja tuotetaan julkaisuja vähän. Se on ymmärrettävää, koska metsänomistajat muodostavat hankkeiden pääkohdejoukon. Heidän työllistämisensä ei kuulu hankkeiden tavoitteisiin ja hankkeissa käytetään julkaisutoimintaa käytännönläheisempiä koulutusmenetelmiä. Metsäkeskuksen hankkeet ilmoittivat tuotoksia keskimäärin 3,6 tuotoslajista. Se osoittaa, että Metsäkeskuksen koulutus- ja tiedonvälityshankkeet ovat ”fokusoituja” eli kohdistuvat muutamille tavoitealueille, kun taas muiden toteuttajien hankkeet ovat niitä enemmän ”monituotehankkeiden” luonteisia.

Taulukko 30. Metsäkeskuksen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tuotosprofiili (tuloksellisuus) muiden päätoteuttajien hankkeisiin verrattuna. Metsäkeskuksen hankkeiden tuotos hanketta ja tukieuroa kohti prosentteina muiden päätoteuttajien hankkeiden tuotoksesta. Sadan prosentin ylittävät lukuarvot ovat alleviivattuja ja osoittavat vertailuryhmää suurempaa tuotosta.

	Indikaattoritietoja omaavien hankkeiden lkm	Hankkeiden raportoimien tuotoslajien lkm (keskiarvo)	Tuotosten kertymä Suluissa ko. tuotoslajia raportoineiden hankkeiden lkm					
			TyöYht	JM	KOYht	KPLKM	DEM	INF
Metsäkeskuksen hankkeet	28	3,6	6,0 (3)	706 (24)	3 316 (4)	1 788 (4)	136 (13)	1 130 (24)
Muiden päätoteuttajien hankkeet	308	5,5	170,2 (79)	18 262 (184)	19 162 (98)	9 815 (100)	1 436 (101)	5 942 (185)
Tuotos/hanke			39 %	43 %	<u>190 %</u>	<u>200 %</u>	<u>104 %</u>	<u>209 %</u>
Tuotos/tukieuro			30 %	33 %	<u>149 %</u>	<u>157 %</u>	81 %	<u>164 %</u>

TyöYht = Hankkeen aikana työllistyneiden määrä

JM = Julkaistun materiaalin (sis. verkkajulkaisut) lukumäärä

KOYht = Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä

KPLKM = Koulutuspäivien lukumäärä

DEM = Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatio) lukumäärä

INF = Tuettujen infotilaisuuksien lukumäärä

Metsäkeskuksen yhteistyöhankkeet raportoivat tuloksinaan lähes yhtä paljon eri tuotoslajeja kuin muiden päätoteuttajien hankkeet. Tämä viittaa siihen, että Metsäkeskuksen yhteistyöhankkeet muistuttavat muiden päätoteuttajien hankkeita sisällöltään. Tuotoslajien kertymät (suhteutettuna hankkeiden lukumäärään ja tukieuroihin) jäävät kuitenkin lähes kauttaaltaan pienemmiksi kuin vertailuryhmässä. Merkillepantavaa on esimerkiksi tuotekehitysulottuvuuden vähäisyys (ks. indikaattorit UTM, Yup&ut). Nykyksityksen mukaan sitä edistävät hanketoiminnassa muun muassa toimijoiden välinen vuorovaikutus ja eri tahojen törmäyttäminen. Osallistuvien organisaatioiden ja muiden toimijoiden vähäisyys viittaa siihen, että edellytykset niihin näyttäisivät toteutuvan Metsäkeskuksen hankkeissa verraten heikosti (ks. indikaattorit OO ja MOT). (Taulukko 31.)

Taulukko 31. Metsäkeskuksen yhteistyöhankkeiden tuotosprofiili (tuloksellisuus) muiden päätoteuttajien hankkeisiin verrattuna. Metsäkeskuksen hankkeiden tuotos hanketta ja tukieuroa kohti prosentteina muiden päätoteuttajien hankkeiden tuotoksesta. Sadan prosentin ylittävät lukuarvot ovat alleviivattuja ja osoittavat vertailuryhmää suurempaa tuotosta.

	Indikaattoritietoja omaavien hankkeiden lkm	Hankkeiden raportointien tuotoslajien lkm (keskiarvo)	Tuotosten kertymä (Ko. tuotoslajia raportoineiden hankkeiden lkm)					
			TyöYht	OO	UTM	MOY	MOT	Yup&ut
Metsäkeskuksen hankkeet	24	5,6	42 (21)	15 (1)	38 (10)	2 204 (22)	359 (22)	16 (7)
Muiden päätoteuttajien hankkeet	570	6,3	927 (457)	1 904 (131)	1 926 (281)	33 180 (514)	45 482 (481)	1 019 (190)
Metsäkeskuksen hankkeiden tuotos hanketta ja tukieuroa kohti muiden toteuttajien hankkeisiin verrattuna, prosenttia muiden päätoteuttajien hankkeiden tuotoksesta								
Tuotos/hanke			<u>107 %</u>	19 %	47 %	<u>158 %</u>	19 %	37 %
Tuotos/tukieuro			68 %	12 %	30 %	<u>100 %</u>	12 %	24 %

TyöYht = Hankkeen aikana työllistyneiden määrä

OO = Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot

UTM = Hankkeessa kehitetyt tuotteet ja menetelmät

MOY = Hankkeessa mukana olevien yritysten määrä

MOT = Hankkeessa mukana olleiden muiden toimijoiden lukumäärä

Yup&ut = Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrä

6.4 Hanketoiminta laadullisten lähteiden nojalla

Metsätieteen emeritusprofessori Paavo Pelkonen laati vuonna 2017 selvitysmiesraportin yksityismetsätalouden organisaatiouudistusten vaikutuksista. Raportti antaa myönteisen kuvan Metsäkeskuksen hanketoiminnasta: se on ollut tuloksellista ja sillä on erittäin hyvää hankeosaamista, joka on pitkälle tuotteistettu ja perustuu erikoisosaamisen syventämiseen ja vastuuttamiseen, selkeään työnjakoon ja hyvin suunniteltuihin prosesseihin. Metsäkeskuksen hanketyön kärjessä olleita neljä asiantuntijaohjelmaa arvioidaan erinomaisesti organisoiduiksi ja niiden todetaan saavuttaneen hyvin niille asetettuja tavoitteita. Myös asiantuntijaohjelmien aihealueiden valintaa pidettiin onnistuneena. Niiden puitteissa on hankkeita toteutettaessa pystytty paneutumaan metsätalouden kehittämiseen keskeisiin ja ajankohtaisiin asioihin, kuten metsäomistajuuden rakenteisiin ja metsiin perustuvien elinkeinojen edistämiseen, metsänhoitoon ja metsätuhoihin sekä luonnonhoitoon. Metsäkeskuksen valtakunnallisuutta tukevan asiantuntijavastuun organisointi on toiminut Pelkosen mukaan hyvin.

Käsillä olevan arvioinnin havainnot tukevat suurelta osin edellä esitettyjä selvitysmies Pelkosen päätelmiä. Hanke- ja indikaattoritiedoista nostetut huomiot liittyvät lähinnä hankkeiden kohderyhmien ominaisuuksiin ja Metsäkeskuksen hankkeiden omintakeiseen

luonteeseen. Omintakeisuus merkitsee sitä, että Metsäkeskuksen strategiasta johdettujen tehtävien eli metsätiedon tuottamisen, sen tarjolle saattamisen ja metsänomistajien tarpeiden tyydyttämiseen tähtäävä hanketoiminta on usein hyvin eri tyyppistä kuin muiden hanketoimijoiden toteuttamissa hankkeissa. Seuraavassa esitetään asiakirjalähteisiin, hanketoimijoille ja hankkeiden kohderyhmille suunnattuihin kyselyihin sekä Metsäkeskuksen henkilökunnan haastatteluihin perustuvia huomioita Metsäkeskuksen hanketoiminnan luonteesta.

Metsäkeskus valtakunnallisena ja maakunnallisena hanketoimijana

Metsäkeskuksen hanketoimintaa leimaa se, että se pyrkii olemaan varteenotettava toimija niin valtakunnallisesti kuin alueidenkin näkökulmasta. Valtakunnallisen aseman vahvistuminen on luonut uskottavuutta ja toimintapuitteet sille, että Metsäkeskus pystyy jalkauttamaan valtakunnallista kehittämistyötään ja levittämään sitä oman organisaationsa puitteissa koko Suomessa. Se on lisännyt kustannustehokkuutta niissä hankkeissa, joissa hankkeen toteuttaminen on edellyttänyt valtakunnallisuutta. Samalla kun Metsäkeskus tuo uskottavuutta hanketoimintaan koko maan mittakaavassa, se on ”perimänsä” myötä vahvasti alueellinen, maakunnan oma toimija. Siitä on nähty olleen hyötyä hankerahoituksen hankkimisessa, koska esimerkiksi maaseutuohjelman rahoituspäätöksissä alueellisella näkökulmalla on suuri painoarvo.

Kansallisella tasolla metsäalan kehittämistarpeet on puettu kansalliseen metsästrategiaan, joka määrittää isossa mittakaavassa myös Metsäkeskuksen toimintaa. Sen sijaan Metsäkeskuksen hanketoiminnan alueelliseen näkökulmaan suuntaviivat antavat alueilla laajapohjaisesti valmistellut alueelliset metsäohjelmat (AMO). Ne sisältävät strategiset linjaukset siitä, millaiset asiat ovat alueen metsätalouden kehittämisessä keskeisiä. Metsätalouden edistämässä alueellisuus on tärkeää, koska metsätalouden toimintaympäristö vaihtelee maakunnittain tai ainakin suuralueittain. AMO:n valmisteluun osallistuvat käytännössä kaikki alueen metsäalan toimijat sidosryhmineen. Mukana ovat myös ELY-keskusten edustajat. Alueellisen maaseutusunnitelman valmisteluun puolestaan osallistuu osittain samoja toimijoita mukaan lukien Metsäkeskuksen edustajat. Tämä kokoonpano myötävaikuttaa siihen, että niin metsäalan strategiset kehittämislinjaukset kuin alueellisen maaseutusunnitelman rahoituslinjauksetkin ovat yhteneviä tai ainakin pyrkivät metsätalouden kehittämisessä yhteiseen päämäärään.

Metsäkeskuksen hanketoimintaan vaikuttavat valtakunnalliset ja maakunnalliset virikkeet ovat usein erilaisia. Alueilla toimivat Metsäkeskuksen hankkeet sisältävät käytännönläheistä neuvontaa, tiedotusta ja koulutusta, jonka kohderyhmät muodostuvat metsänomistajista ja erilaisista vaikuttajatahoista. Sen sijaan valtakunnallinen ja kansainvälinen hanketoiminta, jonka rahoitus tulee enimmäkseen muista lähteistä kuin maaseutuohjelmasta, on luonteeltaan enemmän t&k-henkistä kehittämistyötä.

Haastateltujen mielestä valtakunnallisia (ml. alueiden väliset hankkeet) ja alueellisia hankkeita toteutetaan sopivassa suhteessa. Tässä yhteydessä korostettiin Metsäkeskuksen toimintatapaa ”asiakaspinnassa olemisesta”, jota aluelähtöinen hanketoiminta parhaimmillaan edustaa. Esimerkiksi organisaatorakenteen pitäisi palvella tätä asiakaslähtöisyyttä. Tässä suhteessa Metsäkeskuksen nykyistä organisaatiomallia pidetään parempana kuin esimerkiksi esillä ollutta virastotyyppistä ratkaisua.

Jotkut haastatelluista esittivät, että vaikka valtakunnallisia hankkeita ei tarvitse lisätä, alueellista hanketoimintaa tulisi edelleen ja entistä vahvemmin kohdistaa valtakunnallisten strategisten painopisteiden suuntaan. Uuden toimintaohjelman nähtiin antavat tähän hyviä mahdollisuuksia. Erityisesti tässä alueellisten hankkeiden koordinaatiossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten alueellisten hankkeiden tulokset leviävät toteutusalueen ulkopuolelle Metsäkeskuksen organisaatiossa.

Hankkeiden seuranta

Metsäkeskuksessa hankkeiden projektipäälliköt seuraavat omien hankkeidensa tavoitteiden toteutumista. Lisäksi hankkeet on pyritty sijoittamaan asiantuntijaohjelmien piiriin, joiden toteutumista seuraa kunkin asiantuntijaohjelman vastuuhenkilö. Tämän seurannan perusajatuksena on se, että hanketoiminta olisi asiantuntijaohjelmien eli Metsäkeskuksen yhteisten tavoitteiden mukaista. Tämän käytäntö on vahvistanut hanketoiminnan strategisuutta.

Hankkeiden onnistumista mitataan organisaatiossa seuraamalla rahoitusta, osallistujamääriä, toiminnan laatua ja viestintää. Asiantuntijaohjelmittain näille on asetettu myös tavoitteet. Rahoituksen osalta tarkastelussa ovat rahamäärien lisäksi rahoituksen alueellinen jakautuminen. Osallistujamäärissä tavoitellaan sitä, että mukaan saataisiin mahdollisimman monta hyödynsaajaa. Laadun mittaamisessa kerätään osallistujilta palautetta kahdella tavalla: pyytämällä arvio toiminnasta asteikolla 1–5 ja mittaamalla osallistujien tyytyväisyyttä NPS-suosittelemittauksella. Osallistujien antamat arviot ovat olleet hyviä: metsänomistajilta keskimäärin 4,2–4,3, yrityksiltä noin 4,1 ja NPS:n suosittelemittari on ollut 60–70 prosentin luokkaa. Viestinnän osalta seurataan julkaistujen artikkelien määrää sekä media- ja some-esiintymisiä. Varsinaista hankkeiden vaikuttavuuden mittaamista Metsäkeskus ei ole ottanut käyttöön aihepiirin vaativuuden vuoksi.

Asiakaspalautteen kerääminen hanketoimintaan osallistuneilta on hyvä käytäntö. Haastateluissa tuli myös ilmi, että Metsäkeskuksen seurannassa saadulla asiakaspalautteella on ollut vaikutusta tulevan toiminnan järjestämiseen. Esimerkkinä tästä mainittiin, että osallistujilta saadun heikon suosittelemittarin perusteella on tehty linjaus siitä, että tilaisuuksien järjestelyt hoidetaan maineriskin vuoksi itse, eikä jätetä niitä kumppanin toteuttamiksi.

Metsätilarakenteen asiantuntijaohjelmasta hyviä tuloksia

Haastattelujen perusteella kokemukset neljästä asiantuntijaohjelmasta ovat myönteisiä. Haastatellut ovat tyytyväisiä erityisesti Metsätilarakenteen asiantuntijaohjelmaan. Sen tavoitteena on ollut lisätä yritysmaista ja aktiivista metsänomistusta, kasvattaa metsätilojen keskikokoa, selkeyttää metsätilojen omistusta eli parantaa päätöksentekoa yhteisomistustiloilla, alentaa metsänomistajien keski-ikää ja parantaa metsätalusrakennetta. Sen puitteissa harjoitettu hanketoiminta on ollut systemaattista ja johtavan asiantuntijan hyvin koordinoimaa. Metsätilarakenteen kehittämishankkeissa on viime vuosina koulutettu toistakymmentä tuhatta metsäalan ammattilaista vuosittain.

Metsätilarakennetta koskevan hanketoiminnan merkittävänä oheisvaikutuksena pidetään sitä, että aihepiiriä koskeva tietoisuus on lisääntynyt, Metsäkeskuksen ”omistajuus” aihepiirin pääedistäjänä on tunnustettu ja Metsäkeskus on saanut koottua eri toimijat aihepiiriä koskevan kehittämistyön piiriin. Teeman edistämiseksi on myös lanseerattu konsepti ”Polvelta toiselle” -messuista, jossa keskitytään metsänomistuksen sukupolvenvaihdoksiin.

Poimintoja hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille suunnatuista kyselyistä

Tämän arvioinnin yhteydessä koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden (M01) ja yhteistyöhankkeiden (M16) toteuttajille osoitettuun kyselyyn vastasi 22 Metsäkeskuksen toteuttaman hankkeen edustajaa. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeita niistä on 13 ja yhteistyöhankkeita yhdeksän. Hankkeet jakautuvat alatoimenpiteittäin seuraavasti:

- 1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet, 13 hanketta
- 16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen, 1 hanke
- 16.6 Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut, 2 hanketta
- 16.10 Muut yhteistyöhankkeet, 6 hanketta

Metsäkeskuksen hanketoteuttajat näkevät hankkeen lähtökohdat, osallistumisen ja toimeenpanon kokonaisuudessaan myönteisesti. Hankkeet näyttävät erityisesti vastanneen osallistujien tarpeisiin, saavuttavan hankesuunnitelmissa asetetut tavoitteet ja niihin on saatu osallistumaan oikeita tahoja. Myös osallistujien tunnistaminen ja suunnitellun aika-aulun noudattaminen näyttävät onnistuneen hyvin Metsäkeskuksen hankkeissa. Hankkeiden vastausten perusteella noin kolmasosassa hankkeista hankeidea ei ole lähtöisin osallistujilta. Kokonaisuutena Metsäkeskuksen hankkeiden edustajat suhtautuvat hankkeidensa lähtökohtiin liittyviin tekijöihin hieman myönteisemmin kuin muut koulutus- ja yhteistyöhankkeiden toteuttajat.

Metsäkeskuksen hanketoteuttajat kokevat myös yhteistyöhön liittyvät näkökulmat kokonaisuudessaan onnistuneiksi. Yhteistyötä pidetään erityisen olennaisena hankkeiden onnistumiselle ja hankkeiden on koettu luoneen tai vahvistaneen verkostoja sektorin/

toimialan sisällä. Hankkeissa on myös onnistuttu luomaan uusia tai uudenlaisia kumppanuuksia sekä luomaan tai vahvistamaan verkostoja sekoreiden/toimialojen välille. Lisäksi hanketoteuttajien mielestä osallistujien osaaminen ja taidot ovat tukeneet hankkeiden toteutusta, hankkeen aikana alkanut yhteistyö jatkuu hankkeen jälkeen ja hankkeisiin osallistuneet ovat olleet sitoutuneita yhteistyöhön hankkeen aikana. Hankevetäjien mukaan osallistujat myös pystyvät vaikuttamaan hankkeen sisältöön hankkeen aikana varsin hyvin. Yhteistyötä koskevien näkemysten perusteella haasteita on ilmennyt esimerkiksi osallistujien mukanaolossa hankkeiden suunnittelussa. Muilta osin Metsäkeskuksen hanketoteuttajien näkemykset yhteistyöstä ovat hyvin samansuuntaisia kuin edellä raportoiduissa M01- ja M16-hankkeissa keskimäärin.

Hanketoteuttajien käsitysten mukaan hankkeiden innovatiivisuutta koskevat ulottuvuudet ovat toteutuneet kokonaisuudessaan melko myönteisesti Metsäkeskuksen toteuttamissa M01- ja M16-hankkeissa. Hankkeiden on nähty erityisesti siirtäneen uutta tietoa tai taitoja toimijoiden keskuuteen, mikä toki kuuluukin näiden hankkeiden keskeisiin tehtäviin. Hankkeiden on myös koettu onnistuneen melko hyvin uusien ideoiden tunnistamisessa, uusien toimintatapojen käytössä ja niiden edistämässä sekä uuden teknologian tai sähköisten välineiden käytön edistämässä. Hanketoiminnan myötävaikutuksella ei kuitenkaan ole onnistuttu edistämään uusien tuotantotapojen käyttöönottoa samassa määrin kuin on tapahtunut muiden innovatiivisuuden edistämistä koskevien asioiden kohdalla. Verrattuna muihin M01- ja M16-hankkeisiin erot eivät ole merkittäviä, joskin Metsäkeskuksen hanketoimijat suhtautuvat väittämiin hieman myönteisemmin.

Metsäkeskuksen hankkeiden toteuttajat suhtautuva hankkeidensa tuloksia ja vaikutuksia koskeviin väittämiin myönteisesti. Verrattuna muihin M01- ja M16-hankkeiden toteuttajiin Metsäkeskuksen hankkeiden edustajien käsitys hankkeidensa tuloksista ja vaikutuksista on selvästi positiivisempi ja he myös ottavat väittämiin kantaa selvästi kattavammin kuin muut vastaajat (vähemmän EOS-vastauksia). Metsäkeskuksen hanketoteuttajien mukaan hanketoiminnan vaikutuksesta erityisesti toteuttajaorganisaation oma näkyvyys ja osaaminen on parantunut sekä hankkeeseen osallistuneiden yritysten osaaminen on parantunut. Hyviä tuloksia on saatu myös hankkeeseen osallistuneiden yritysten yhteistyön lisääntymisessä sekä siinä, että hanketoiminta on lisännyt yhteistyötä yritysten ja muiden organisaatioiden välillä. Kyselytulosten perusteella hankkeeseen osallistuneilla yrityksillä on hankkeen vaikutuksesta syntynyt uutta liiketoimintaa ja hanketoiminnalla on ollut kohtalainen vaikutus ympäristötietoisuuden ja ympäristön tilan kohentamisessa. Myös maatalous- ja muiden maaseutuyritysten liiketoimintaosaaminen on parantunut. Uusien työpaikkojen syntyminen ja tuotekehityksen lisääntyminen hankkeisiin osallistuneissa yrityksissä on huomattavasti paremmalla tasolla kuin M01- ja M16-hankkeissa keskimäärin; samoin investointien lisääntyminen.

Hanketoteuttajille suunnatun kyselyn perusteella Metsäkeskuksen toteuttamien hankkeiden tärkeimpiä tuloksia ovat:

- Sukupolvenvaihdokset ja metsätilojen omistusjärjestelyt (maininta 7 vastauksessa)
- Tiedon ja osaamisen lisääntyminen (6 vastauksessa)
- Uusi yritystoiminta ja yritystoiminnan kasvu (4 vastauksessa)
- Uudet kumppanuudet (3 vastauksessa)
- Vaikutus tulevaan kehittämistoimintaan (3 vastauksessa)
- Metsien kestävän käytön lisääminen (2 vastauksessa)
- Uudet asiantuntijaverkostot tai nykyisten asiantuntijaverkostojen laajentuminen (2 vastauksessa)
- Uuden teknologian käyttöönotto (2 vastauksessa)
- Muut uudet toimintatavat (1 vastauksessa).

Osallistujakyselyn tulosten mukaan metsähankkeisiin osallistuneet kokevat osaamisensa tai edustamansa organisaation osaamisen kehittyneen kokonaisuudessaan varsin hyvin hankkeiden myötävaikutuksella. Arviot ovat selvästi positiivisempia verrattuna M01-hankkeisiin osallistuneiden arvioihin keskimäärin. Osallistujat/organisaatiot ovat etenkin saaneet hankkeista uutta tietoa tai taitoja; vastaajista lähes kaksi kolmasosaa on asiasta täysin samaa mieltä ja liki kolmasosa jokseenkin samaa mieltä. Myös osaamisen kehittämisen muilla osa-alueilla vaikutukset ovat osallistujien mukaan olleet verrattain hyvällä tasolla. Yksikään metsähankkeisiin osallistunut kyselyvastaaja ei antanut osaamisen kehittymistä kuvaavista väittämistä negatiivista arviota (jokseenkin eri mieltä/täysin eri mieltä).

Metsähankkeisiin osallistuneiden kokemat hankkeiden aikaansaamat muut myönteiset tulokset ja vaikutukset jäävät selvästi osaamista koskevia tuloksia vaatimattomammalle tasolle. Osallistujat eivät kuitenkaan koe hankkeeseen käytetyn ajan ja rahan menneen hukkaan, vaan pitävät hanketta osallistujilleen hyvänä investointina. Eniten on edistetty uusien toimintatapojen käyttöä sekä uuden teknologian tai sähköisten välineiden käyttöä; vähintään kolme neljästä vastaajasta on asiasta täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Kaksi kolmesta kyselyyn vastanneesta metsähankkeen osallistujasta tekee hankkeeseen osallistumisen ansiosta myös enemmän yhteistyötä muiden tahojen kanssa. Vähiten metsähankkeissa on vaikutettu uusien työpaikkojen syntymiseen, mutta osallistujien mukaan se ei ole monesti ollut tavoitteenakaan (vastaajista 40 % vastasi ei kokemusta/ei tavoitteena).

Liiketoimintakielto ei vaikuta hanketoimintaan

Selvitysmies Pelkosen raportissa mainitaan palvelutoiminnan loppuminen esimerkkinä Metsäkeskuksen taannoiseen organisaatiouudistukseen liittyneistä haasteista. Esitetyn arvion mukaan se merkitsi Metsäkeskukselle ”todella merkittävän erityisosaamisen ja asiantuntijakapasiteetin vähenemistä”. Aiempi organisaatio oli kokonaisuus, jonka kaksi

erityyppistä osaa tekivät keskenään yhteistyötä. Raportin mukaan useiden vuosikymmenten aikana kenttätöissä hankittu metsätalouden käytännön osaaminen oli vähentynyt ja tuon osaamisvajeen poistaminen nähtiin vaikeaksi.

Tässä arvioinnissa tehtyjen haastattelujen perusteella liiketoimintakielto on rajoittanut Metsäkeskuksen toimintaa tietyiltä osin, mutta kokonaisuutena sen merkitys on jäänyt vähäiseksi. Nykykäytäntö koetaan puutteelliseksi lähinnä silloin, jos asiakkaiden piirissä esiintyy kysyntää Metsäkeskuksen asiantuntemuksen alaan kuuluvalla räätälöidylle koulutukselle, jota ei markkinoilla tarjota. Nykymallissa näiden räätälöityjen koulutuspakettien ja julkisen ja kaikille avoimen koulutuksen väliin jää ”harmaa alue”, jolle yksityinen tarjonta ei ylety ja jonne Metsäkeskus ei liiketoimintakiellon vuoksi palvelujaan mieluusti ulota.

Liiketoimintakielto ei ole vaikuttanut kielteisesti hanketoimintaan, koska hankkeisiin ei ole ollut tarvetta sisällyttää maksullista palvelutoimintaa. Haastateltujen mukaan nykymalli on ollut toimiva eli liiketoimintakielto on helpottanut ja selkeyttänyt tilannetta hanketoiminnassa. Lisäksi valtionaputoiminnan ja liiketoiminnan rajan selkeytyminen on parantanut Metsäkeskuksen uskottavuutta muiden toimijoiden suuntaan. Liiketoimintakiellon välillisenä vaikutuksena haastateltavat kuitenkin nostivat esiin tienrakentamiseen ja suometsien hoitoon liittyvän osaamisen vähentymisen, kun niitä koskeva liiketoiminta yhtiöitettiin. Viimeksi kuluneina vuosina osaamisen myös näillä Metsäkeskuksen asiantuntemuksen osa-alueilla nähdään kuitenkin kohentuneen.

6.5 Päätelmät ja suositukset

Metsäkeskuksella on oma erityinen ja selväpiirteisesti rajattu tehtävä metsä- ja biotalousalan elinkeinojen kehittäjänä. Hanketoiminta tuo siihen merkittävät ja välttämättömät resurssit. Maaseutuohjelma on erittäin tärkeä Metsäkeskuksen hanketoiminnan rahoittaja. CAP27-uudistus voi vähentää maaseutuohjelman rahoittamaa Metsäkeskuksen hanketoimintaa, jos metsätalouden kehittäminen saa siinä kulumaa ohjelmakautta vähäisemmän painoarvon. Tämä on aiheuttanut Metsäkeskuksen hanketoimijoiden keskuudessa epävarmuutta siitä, mistä rahoituslähteestä ja millä tuki-instrumenteilla metsätalouden kehittämistä rahoitetaan jatkossa.

Metsäkeskus toteuttaa hankkeitaan yksin tai yhdessä vähälukuisen ja vakiintuneen kumppanijoukon kanssa. Tämän johdosta sekä Metsäkeskuksen vastuut hankkeiden toteutuksesta että sille kohdistuvat rahoitusosuudet hankkeiden budjeteista ovat suuria. Nykykäsitukset hanketoiminnan hyödyistä ja myös rahoittajien käytännöt kuitenkin suosivat

kumppanuuksia. Siksi Metsäkeskuksen on perusteltua pyrkiä sekä laajentamaan ja monipuolistamaan vetämiensä hankkeiden kokoonpanoa että lisäämään osallistumistaan osatoteuttajana muiden tahojen vetämissä hankkeissa.

Hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille suunnattujen kyselyjen perusteella Metsäkeskuksen hanketoiminta näyttää olleen tuloksellista suhteessa muihin Maaseutuohjelman koulutus-, tiedonvälitys- ja yhteistyöhankkeisiin. Myös Metsäkeskuksen itse keräämän osallistujapalautteen tulokset ovat hyviä. Erityisesti toimenpiteet metsätilarakenteen kehittämiseksi keräävät kiitosta. Metsäkeskuksen mittavan hankesalkun vuoksi olisi tärkeää, että se panostaisi nykyistä enemmän hankkeiden vaikuttavuuden arviointiin ja vaikuttavuuden mittareiden kehittämiseen. Esimerkki hyvästä Metsäkeskuksen käyttämästä mittarista on hankkeissa koulutettujen metsänomistajien tekemien metsänkäyttöilmoitusten määrä vertailuryhmän tekemiin ilmoituksiin suhteutettuna.

Liiketoimintakielto ei ole vaikuttanut kielteisesti Metsäkeskuksen hanketoimintaan. Se on selkeyttänyt Metsäkeskuksen roolia, lisännyt sen toiminnan läpinäkyvyyttä ja parantanut Metsäkeskuksen uskottavuutta asiakkaiden ja alan muiden toimijoiden suuntaan.

Metsäkeskus asemoituu hankemaailmaan sekä valtakunnallisena ja maakunnallisena toimijana. Vaikka valtakunnallisuus on viimeksi kuluneina vuosina Metsäkeskuksessa vahvistunut, näyttäytyy maakunnallisuus edelleen Metsäkeskuksen erityisenä vahvuutena maaseutuohjelman hanketoiminnassa. Valtakunnallisena organisaationa Metsäkeskuksella on hyvä mahdollisuus levittää maakunnallisissa hankkeissa kehitettyjä hyviä käytäntöjä muualle maahan, hyödyntää maakunnallisten hankkeiden materiaaleja muilla alueilla sekä "monistaa" hankkeitaan muihin maakuntiin ja toteuttaa niitä yliaalueellisina.

7 Päähavainnot ja yhteenvedo

7.1 Maaseutuohjelman innovaatiotoimintaa koskevat päähavainnot

Käsillä olevan arvioinnin toimeksiannossa maaseutuohjelman kyky innovaatioiden edistämisenä esitetään kuuden arviointikysymyksen muodostamana kokonaisuutena. Arviointikysymysten numerointi perustuu maaseutuohjelman arvioinnin toteutussuunnitelmaan ja kysymykset ovat seuraavat:

1. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu innovointia, yhteistyötä ja tietämispohjan kehittämistä maaseutualueilla? (Kohdeala 1A)
2. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu yhteysien vahvistamista maatalouden, ruoan tuotannon, metsätalouden sekä tutkimuksen ja innovoinnin välillä, mukaan lukien ympäristöasioiden hallinnan ja ympäristönsuojelun tason parantaminen? (Kohdeala 1B)
3. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta maa- ja metsätalousaloilla? (Kohdeala 1C)
4. Missä määrin maaseudun asukkaiden tietotekniikkavalmiudet ja uuden teknologian & tekniikan käyttöönottovalmiudet ovat kehittyneet?
5. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta sijoittaa 3 prosenttia suhteessa EU:n BKT:hen tutkimukseen, kehitykseen ja innovointiin?
6. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty innovointia?

Tietotekniikkavalmiuksia koskeva arviointikysymys (4) on kansallinen. Muut ovat ns. EU:n yhteisiä arviointikysymyksiä, joista säädetään aihepiiriä käsittelevässä komission täytäntöönpanoasetuksessa. Tämä asetus täydennyksineen muodostaa yksityiskohtaisen ohjeiston arviointikysymyksiin vastaamiseksi ja määrittelee myös vastausten esittämistapaa. Liite 3 sisältää vastaukset näihin arviointikysymyksiin tätä esittämistapaa mukailleen. Tässä

pääluvussa esitetään näiden vastausten päähavainnot maaseutuohjelman innovaatiotoimintaa koskevien toimenpiteiden osalta.

Maaseutuohjelma ei ole innovaatio-ohjelma

Maaseutuohjelma on monitavoitteinen ja siihen sisältyy luontevasti myös innovaatiopoliittisia kytkentöjä. Maaseutuohjelma ei kuitenkaan ole varsinainen innovaatio-ohjelma, mikä rajoittaa sen kykyä edistää innovaatioita. Rajoitteita havainnollistaa innovaatiotoiminnan pelkistäminen tutkimuksen ja kehitystoiminnan (t&k) muodostamaksi kaksivaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäisessä eli tutkimusvaiheessa tuotetaan uutta tietoa. Sitä seuraavassa kehittämissivaiheessa tietoa siirretään käyttöön uusien tai parannettujen tuotteiden tai palvelujen luomiseksi. Maaseutuohjelman toimenpiteet (pl. EIP-toiminta) kohdistuvat lähes yksinomaan t&k-prosessin kehittämissivaiheeseen. Maaseutuohjelman alueellisesta toteutuksesta vastaavien henkilöiden mukaan kuluvalle ohjelmakaudella tämä kehittämisorientaatio on vahvistunut entisestään.

Innovaatiopolitiikassa ohjelmallisuus viittaa koko t&k-prosessin koskevaan systemaattiseen kehittämisketjuun. Käytännön syistä ja myös resurssien kohdistamiseksi systemaattisuutta tavoitellaan yleensä rajatulla aihealueilla eli teemoittain. Maaseutuohjelmassa teemat ovat laajoja (maa- ja metsätalous, biotalous, elintarvikeketjut), joten systemaattisia (tutkimuksesta kehittämiseen ulottuvia ja prosessin eri osavaiheet kattavia) t&k-kehittämiskokonaisuuksia on vaikea muodostaa. Tämä heijastuu myös alueellisten suunnitelmien innovaatiotoimintaa koskevissa käsityksissä. Esimerkiksi alueellisia innovaatiokeskittymiä, ekosysteemejä tai muita temaattisia t&k-kokonaisuuksia koskevat maininnat puuttuvat niistä lähes täysin. Poikkeuksia tästä ovat esimerkiksi Pohjanmaa (biotalouden innovaatio- ja tutkimusympäristö) ja Pohjois-Savo (elintarvikealan osaamiskeskittymä), joskaan niidenkään kehittämiskokonaisuuksien sisältöjä ei suunnitelmissa yksilöidä yksityiskohtaisesti.

Kokonaisuutena innovaatiotoiminta jäsentyy alueellisissa suunnitelmissa yleisluonteisena orientaationa ja toimintaperiaatteen tyyppisesti (esim. Pohjois-Karjala: tuetaan hajautettuja ja maaseudulle soveltuvia innovaatioprosesseja ja -foorumeita). Alan t&k-toimijoiden vähälukuisuus selittää tätä lähestymistapaa, ts. aihepiirin innovaatiojärjestelmien ollessa valtakunnan laajuisia, teemalliset t&k-kokonaisuudet eivät ole käyttökelpoisia maaseutuohjelman alueellisessa toteutuksessa. Siksi – ja mikäli t&k-toiminnan ohjelmallisuutta halutaan maaseutuohjelmassa lisätä – se on perusteltua toteuttaa esimerkiksi valtakunnallisten teemahakujen muotoisena.

Innovaatiotoimintaa ohjautuu EAKR-rahoituksen piiriin

Suomen kumppanuussopimus käsittelee ns. ERI-rahastojen yhteensovittamista. Suomessa toteuttavia ERI-rahastoja ovat maaseutuohjelma, rakennerahasto-ohjelma ja meri- ja

kalatalousohjelma (EMKR), ja asiakirjassa esitetään käsityksiä ja linjauksia niiden työnjaosta ohjelmakaudella 2014–2020. Maaseutuun vaikuttavan innovaatiotoiminnan osalta asiakirjan pääviesti koskee EAKR-rahoitteisia toimia. Niiden esitetään täydentävän ja tukevan maaseudun kehitystä erityisesti laajoissa, alueellisissa ja sitä laajemmissa kehittämistoimissa. Lisäksi todetaan, että ”tutkimustoiminta ja yhteistyö eri toimijoiden, verkostoitumisen tukeminen sekä innovaatioiden käyttöönoton tehostaminen, joka ulottuu maaseutualueille, ovat merkittäviä EAKR-rahoitteisia toimia maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamisen kannalta”.

Viimeksi mainittu sitaatti viittaa rakennerahasto-ohjelman EAKR-osion toimintalinjaan 2, jolla edistetään uusimman tiedon ja osaamisen tuottamista ja hyödyntämistä. Näitä toimenpiteitä yhdistävänä periaatteena on ns. älykäs erikoistuminen. Sitä toteuttavat maakuntien vahvuuksiin perustuvat älykkään erikoistumisen strategiat, joiden puitteissa maakuntien tutkimus- ja kehittämistoimintaa suunnataan valituille osaamisaloille. Biotalous ja elintarvikkeet ovat keskeisesti esillä useiden maakuntien älykkään erikoistumisen valinnoissa. Tämä on vahvistanut maaseutuohjelman ja rakennerahastojen välistä työnjakoa siten, että tutkimussuuntautuneet toimijat ovat hakeutuneet lisääntyvästi EAKR-rahoituksen piiriin.

EIP-toiminta hakee muotoaan, tulokset eivät vielä nähtävissä

EIP-toimintaa voi luonnehtia innovaatiotoiminnan lippulaivaksi maaseutuohjelmassa. EIP-toiminnan perusajatus on selväjärkinen ja sillä on teoriatukea. Ohjelmadokumenttien perusteella ei kuitenkaan muodostu selvää kokonaiskuvaa siitä, mihin EIP-hankkeita maaseutuohjelmassa käytetään, millä mekanismeilla ne vaikuttavat ja miten ne toimivat yhdessä muiden maaseutuohjelman toimenpiteiden kanssa. Neuvontatoimenpiteeseen kytkeytyminen on tässä suhteessa ilmeisin synergian lähde.

Alkuvaiheen toteutuksen perusteella EIP-hankkeet näyttäytyvät erillisinä muusta maaseutuohjelman hanketoiminnasta. Tämä liittyy Suomessa valittuun strategiaan, jossa vaikuttavuutta haetaan määrältään vähäisten, mutta resursseiltaan runsaiden monivuotisten EIP-hankkeiden avulla.

EIP-hankkeiden toteutus oli tämän arvioinnin ajankohtana alkuvaiheissaan, joten Suomessa valitun strategian toimivuus ja toimenpiteen tulokset jäävät tämän arviointiraportin laatimisen jälkeen nähtäviksi. EIP-toimintaa koskeva eurooppalainen vertailuaineisto tarjoaa perustaa ja vertailuoppia EIP-toiminnan edelleen kehittämiseksi esimerkiksi pieniä ja riskipitoisia EIP-hankkeita toteuttamalla. Toisen EIP-toimintaa koskevan kiinnostavan vertailukohdan muodostavat Euroopan meri- ja kalatalousrahaston innovaatio-ohjelmat. Nämä molemmat tuki-instrumentit ovat uusia ja niiden lähestymistavat esimerkiksi uusien teknologioiden ja tuotteiden luomiseen ja rohkeiden kokeilujen edistämiseen poikkeavat

monessa suhteessa toisistaan. Siksi näiden tuki-instrumenttien vaikutuksia kannattaa verrata toisiinsa ja siirtää oppia ohjelmarajojen yli.

Osaamisen lisääminen vaikuttavuuden keskiössä

Kuten edellä todettiin, maaseutuohjelma on asemoinut toimenpiteensä t&k-prosessin kehittämisvaiheeseen. Tässä kehittämisvaiheessa koulutus- ja tiedonvälityshankkeet, neuvonta ja yhteistyöhankkeet kohdistuvat eniten tiedon ja osaamisen siirtoon. Maaseutuohjelman innovaatioiden edistämisen toteutustapojen viitekehyksessä (luku 2.1) nämä toimet viittaavat toteutustapaan 2, jolla kehitetään valmiuksia innovoida. Käytännössä toimenpiteillä on kehitetty esimerkiksi yritysten liiketoimintavalmiuksia ja markkinointiosaaamista sekä pidetty yllä ja parannettu alkutuottajien ammattitaitoa. Näiden toimenpiteiden vaikutuslogiikka perustuu perinteiseen käsitykseen innovaatioiden leviämisestä ja tämän diffuusion nopeuttamisesta: toimenpiteet muodostavat prosessin, jossa uusi teknologia, toimintatapa tai muu uutuus kommunikoidaan kohderyhmän tietoisuuteen ja käyttöön.

Tämän arvioinnin kyselyaineistot osoittavat kiistatta em. maaseutuohjelman toimenpiteiden nostaneen osallistuneiden osaamistasoa. Sen sijaan arviointitulokset eivät anna yksikäsitteistä kuvaa siitä mekanismista tai vaikutusketjusta, joka johtaa osaamistason noususta innovaatioihin eli uuden tuottamiseen ja uudistumiseen ja niiden välityksellä löytyviin ratkaisuihin maaseutualueita koskeviin kehittämiskysymyksiin. Tämä havainto ei poissulje tämän vaikutuksen olemassaoloa, mutta luo haasteen ja antaa virikkeitä maaseutuohjelman seuranta- ja arviointitietojen kehittämiseen. Ensimmäinen askel niiden parantamiseksi ja hankkeiden innovaatioulottuvuuden huomioimiseksi olisi kohdealan 1 liittäminen hankkeiden seurantatietoihin.

Uusien tuotteiden ja palvelujen kehittäminen taka-alalla

Maaseutuohjelman innovaatioihin kohdistuvien toimenpiteiden päätavoitteisiin kuuluu maaseutuyritysten kilpailukyvyyn parantaminen. Kilpailukyvyistä puhuttaessa viitataan yleensä tuottavuuteen. Innovatiiviset yritykset kehittävät osaamislähtöistä kilpailukykyä ja ne voivat parantaa tuottavuuttaan kahdella tavalla. Yhtäältä uudet koneet ja teknologia voivat alentaa tuotantokustannuksia. Toisaalta ne voivat kehittää uusia ja uudistettuja tuotteita, joilla ne erottuvat kilpailijoista ja voivat nostaa tuotteen hintaa.

Alkutuotantovaltaisissa ja maaseudun yrityksissä ensin mainittu strategia on tyypillinen. Tällöin tuotekehitystoiminta painottuu perustellusti enemmän olemassa olevan teknologian soveltamiseen ja matkimiseen (new to firm but not market -tyyppinen t&k-toiminta) kuin kokonaan uusien tuotteiden kehittämiseen (new to market). Se johtuu siitä, maaseutuyritysten toiminta sijoittuu usein arvoketjun alkupäähän alihankkijoina tai raaka-aineiden tuottajina. Heikon markkina-asemansa sekä maa- ja metsätalouden suuryritys- ja pääomavaltaisen tuotantorakenteen johdosta alkutuottajien ja pk-yritysten on vaikea nousta ylemmäs arvoketjussa esimerkiksi tuotekehityksen kautta. Siksi niiden on tavoiteltava

tuottavuutta kustannusten vähentämisen välityksellä. Tässä viitekehysessä on ymmärrettävää, että maaseutuohjelman innovaatioihin kohdistuvia toimenpiteitä on vaikea suunnata niiden edistämisen toteutustavoista ensimmäiseen (ks. luku 2.1), jossa tunnistamalla ja tukemalla lupaavia innovaatioita saadaan aikaan uusia tuotteita ja palveluja.

Hankkeiden seurantiedot ja osallistujien käsitykset haketoiminnan vaikutuksista tukevat tätä havaintoa. Esimerkiksi yhteistyötoimenpidettä koskevien indikaattoritietojen mukaan hankkeissa luotujen yhteisten uusien palvelujen tai tuotteiden määrä on jäänyt huomattavasti tavoitteeksi asetettua vähäisemmäksi. Vastaavasti yhteistyöhankkeisiin osallistuneista vain noin kolmannes (37 %) tunnistaa hankkeen vaikuttaneen uusien tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen yrityksessään. Vertailuarvon tälle tarjoaa vuonna 2019 julkaistu rakennerahastotoiminnan arvioinnin kolmas väliraportti. Siinä EAKR-osion toimintalinjan 2 hanketoimintaan osallistuneista yrityksistä 57 prosenttia ilmoittaa vastaavasta hankkeen vaikutuksesta uusien tuotteiden ja palveluiden syntymiseen. Tämä vertailu tukee havaintoa siitä, että tuotekehityshakuisia yrityksiä on maaseudulla vähän ja ne ohjautuvat EAKR-toimenpiteiden piiriin, ja siksi maaseutuohjelman toimenpiteissä tuotekehitysulottuvuus on jäänyt taka-alalle.

Yritystuet sopivat hyvin yritysten t&k-toiminnan tukemiseen. Niitä koskeva maaseutuohjelman tukitoimien reunaehto ja maaseudun yritystoiminnan rakennepiirre on se, että suuressa osassa maata maaseutuohjelman yritystukien tarjonta ylittää niiden kysynnän. Siitä huolimatta yritysten t&k-toimintaa on perusteltua pyrkiä tukemaan lisääntyvästi myös yrityskohtaisilla toimenpiteillä. Tätä koskevana kehittämisehdotuksena arvioinnissa nousi esiin hakumenettelyiltään kevyt ja riskipitoinen yritysten t&k-kokeiluihin kohdistuva rahoitusinstrumentti.

7.2 Tulosten yhteenveto

Koulutus- ja tiedonvälitys- sekä yhteistyötoimenpiteiden osuva kohdistaminen edellyttää hankkeiden huolellista valmistelua ja kohderyhmien tarpeiden tarkkaa tunnistamista. Sitä edesauttaa hankkeiden toiminnan ja tavoitteiden lomittuminen kohderyhmien piirissä esiintyviin pyrkimyksiin (esim. erikoiskasvien viljely) ja kehityssuuntiin (esim. metsien omistusrakenteen muutos). Tarveperustaisuus helpottaa hankkeiden markkinointia kohderyhmille, parantaa osallistujien kokoonpanon osuvuutta ja lisää osallistujien motivaatiota. Yritysten osalta se tarkoittaa myös hankkeiden kytkemistä osaksi yritysten omia kehittämisprosesseja. Tällöin toimenpiteet eivät jää kertaluonteisiksi, vaan ovat osa kokonaisuutta ja siten juurtuvat käytäntöihin.

Yhteistyötoimenpiteen aktivointihankkeissa voidaan hyödyntää nykyistä enemmän tarvelähtöisyyttä korostavaa ajattelutapaa erityisesti yritysryhmähankkeiden muodostamisessa. Siihen rohkaisevat koulutustoiminnassa saadut myönteiset kokemukset rajatuille kohderyhmille suunnatusta täsmäkoulutuksesta. Tältä osin koulutus- ja kehittämishankkeiden keskeinen haaste on sama eli kohderyhmien tulisi olla osaamistasoiltaan ja muilta kehitymisvalmiuksiltaan riittävän tasakoosteisia. Tähän liittyy Metsäkeskuksen toteuttamiin alueiden välisiin ja valtakunnallisiin hankkeisiin liittyvä havainto siitä, että yliaalueellinen hanketoiminta tuo etuja tarkasti valikoiduille kohderyhmille suunnatuissa toimenpiteissä.

Yhteistyötoimenpiteen toimenpiteiden kuvaukset ja hakuohjeet kannustavat toimijoiden verkottumiseen. Se on myönteistä, koska oppiminen ja varsinkin uudistumiskyky edellyttävät vuorovaikutusta ja verkostoja, joissa osaaminen jalostuu ja siirtyy maaseudun asukkaiden ja yritysten käyttöön. Vaikuttavuus paranee verkostojen pysyvyyden ja jatkuvan uudistumisen myötä. Siksi verkostojen ylläpitoon ja hyödyntämiseen hankkeen jälkeen on kohdistettava huomiota jo hankkeen suunnittelun ja sen toteutuksen aikana.

EIP-toimenpiteinä toteutettavat innovaatioryhmät, joihin tulee kuulua sekä tutkimustahoja että alan yrittäjiä, ovat kokoonpanoiltaan innovaatioiden leviämistä koskevien oppien mukaisia. Niitä, kuten myös maaseutuohjelman yhteistyötä yleisesti, leimaa kuitenkin takertuminen metsä- ja maataloussektoreiden alakohtaisiin ja ajan saatossa toimialojen sisälle muovautuneisiin institutionaalsiin rakenteisiin. Se ehkäisee uudistumista, koska toimijoiden, alueiden ja toimialojen rajapinnat ja törmäyskohdat luovat edellytyksiä innovaatioiden syntymiselle ja kehittymiselle.

Hanketoimijoita on rohkaistava lisäämään hankkeiden osatoteuttajien lukumäärää ja suuntautumaan toimialojen ja sektoreiden raja-aidat ylittävään toimintaan. Viimeksi mainittu edellyttää asennemuutosta maaseutuohjelman toimijoiden keskuudessa. Sen tueksi tarvitaan toimenpiteitä ja työkaluja (esim. teemahaut), joilla lisätään vuorovaikutusta EU-lähtöisen kehittämistoiminnan lokeroiden (maaseutu, meri- ja kalatalous, rakennushastot) välillä ja siten kannustetaan hanketoimijoita hakeutumaan vakiintuneiden rahoituslähteiden ja yhteistyökoalitioiden ulkopuolelle. Esimerkiksi innovaatioiden edistämiseksi EAKR-toimenpiteiden tukemat maakuntien älykkään erikoistumisen kokonaisuudet ovat tärkeitä, mutta nykyisellään alueelliset maaseutus suunnitelmat ja myös maaseutuohjelman hanketoiminta kokonaisuudessaan kytkeytyvät niihin huonosti.

Tiedottaminen on koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden päätoimintaa, jonka tuloksena osallistujien tiedot ja osaaminen ovat merkittävästi lisääntyneet mm. ammatillisissa taidoissa, liiketoiminnassa, kansainvälisessä kaupassa, markkinoinnissa ja viestinnässä. Ohjelmaa koskevassa tiedotuksessa uusia hanketoimijoita ja osallistujia aktivoiva tiedotus on alati ajankohtaista. Hankkeiden ulkoisen ja sisäisen tiedottamisen tehostamiseksi hankkeilta on perusteltua vaatia hankkeen alkuvaiheessa laadittava tiedottamissuunnitelma.

Hankkeiden sisäisen tiedottamisen hyvänä käytäntönä erottuu hankkeeseen osallistuvien motivaatioon ja sitoutumiseen vaikuttaminen. Myönteisillä kokemuksilla ja mielikuvilla on suotuisa vaikutus tulevien hankkeiden suosioon ja sen myötä koko ohjelman toteutukseen. Hankkeiden hyvä ulkoinen viestintä edistää hankkeen tunnettavuutta ja lisää siihen osallistuvien toimijoiden näkyvyyttä. Sekä ohjelma-että hanketasolla tapahtuva, hankkeiden päättymisen jälkeen suoritettu tuloksista tiedottaminen on tässä suhteessa vaikuttavinta. Sitä edellytetään aiheellisesti EIP-hankkeilta. Niiden viestintää on seurattava toteutuksen edetessä ja tarpeen vaatiessa EIP-hankkeiden tiedotukseen tulee kohdistaa tietotukea tai muita lisäresursseja.

Maaseutuohjelman koulutus- ja yhteistyötoimenpiteissä on kymmenen alatoimenpidettä, joiden tukitasot vaihtelevat 60–100 prosentin välillä. Tarkasteltavalla ohjelmakaudella esimerkiksi yhteistyötoimenpiteen rahoitus on kohdistunut alatoimenpiteisiin, joissa osallistujilta vaadittava omarahoitusosuus on pienin. Tämä on perusteltua vain, jos tukitasot ja rahoituskehys heijastavat totuudenmukaisesti toimenpiteiden aiheuttamia yhteiskunnallisia ulkoisvaikutuksia. Tähän liittyy kysymys siitä, johtuuko maaseutuohjelman ja erityisesti yhteistyötoimenpiteen monimutkainen rakenne maaseutupolitiikan yliorganisoinnista vai osoittaako se kykyä monimuotoisuuden hyvään hallintaan. Tämän arvioinnin tulokset tarjoavat tukea kumpaankin argumentaatiolinjaan, mutta kokonaisuutena todistustaakka puoltaa alatoimenpiteiden ja tukitasojen vähentämistä.

Yritysryhmähankkeista saadut myönteiset kokemukset osoittavat, että yhteistyötoimenpiteessä on potentiaalia, jota ei ole vielä saatu täysimääräisesti hyödynnettyä. Koulutus-hankkeina toteutettavia yritysryhmiä on vähän. Yhteistyöhankkeissa niitä on enemmän, mutta koko yhteistyötoimenpiteen rahoitukseen suhteutettuna yritysryhmien painoarvo on jäänyt vähäiseksi. Yritysryhmien vähäisyyttä selittää se, että hanketoteuttajat eivät pidä tukimuotoa taloudellisesti houkuttelevana, vaan ovat hakeutuneet tukitasoiltaan edullisempien toimenpiteiden toteuttajiksi.

Hanketoimijoiden hakeutuminen tukitasoiltaan edullisten hanketyyppien piiriin osoittaa, että tukitasoilla on ohjaavaa vaikutusta. Tulevalla ohjelmakaudella tätä hintamekanismia voidaan hyödyntää suuntaamaan hanketoteuttajien toimintaa eli hanketyyppeihin kohdistuvaa kysyntää haluttuun suuntaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tukitasoja on perusteltua nostaa niissä toimenpiteissä, joiden toteutus on tällä ohjelmakaudella edennyt oletettua hitaammin. Vastaavasti tukitasoja on syytä alentaa niissä alatoimenpiteissä, joihin tarkasteltavalla ohjelmakaudella on kohdistunut merkittävää liikakysyntää (esim. tiedonvälitys) hanketoteuttajien keskuudessa.

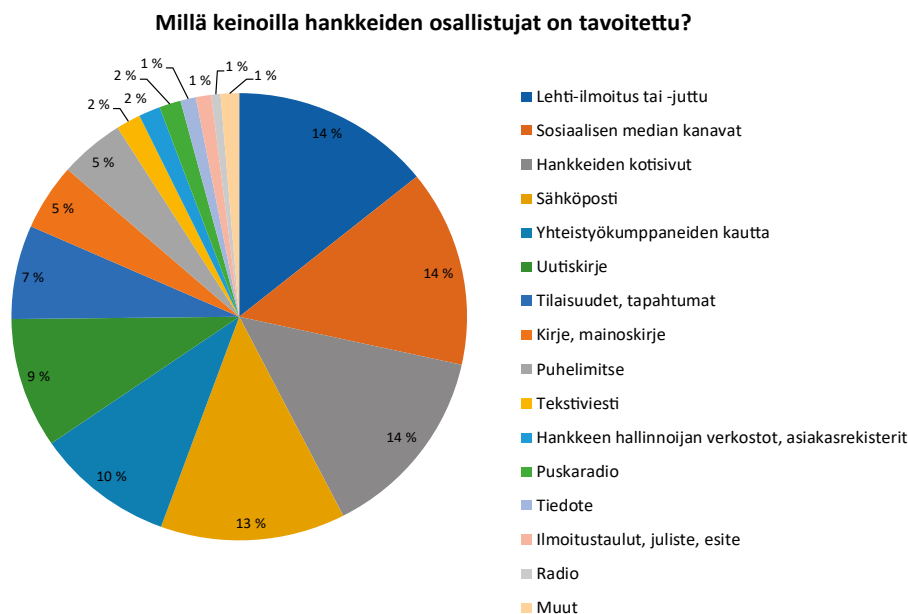
Liite 1. Liitekuviot koulutus- ja tiedonvälityshankkeita koskevien kyselyjen tuloksista

Kysely koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden toteuttajille

Hanketoiminnan lähtökohdat, osallistujat ja toimeenpano

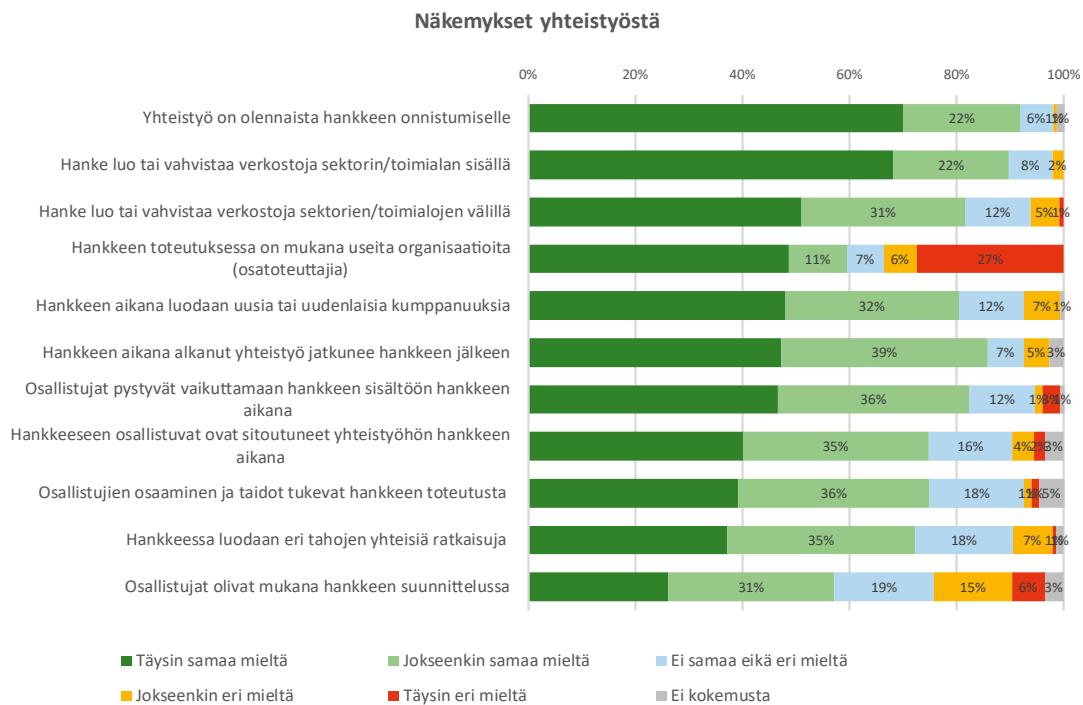

Liitekuvio 1. M01. Hanketoimijoiden käsityksiä hankkeen lähtökohdista, osallistujista ja toimeenpanosta

Liitekuvio 2. M01. Hanketoimijoiden näkemykset siitä, millä keinoilla hankkeiden osallistujat on tavoitettu. Havainnot kuvassa perustuvat yhteensä 457 mainintaan.

Yhteistyö

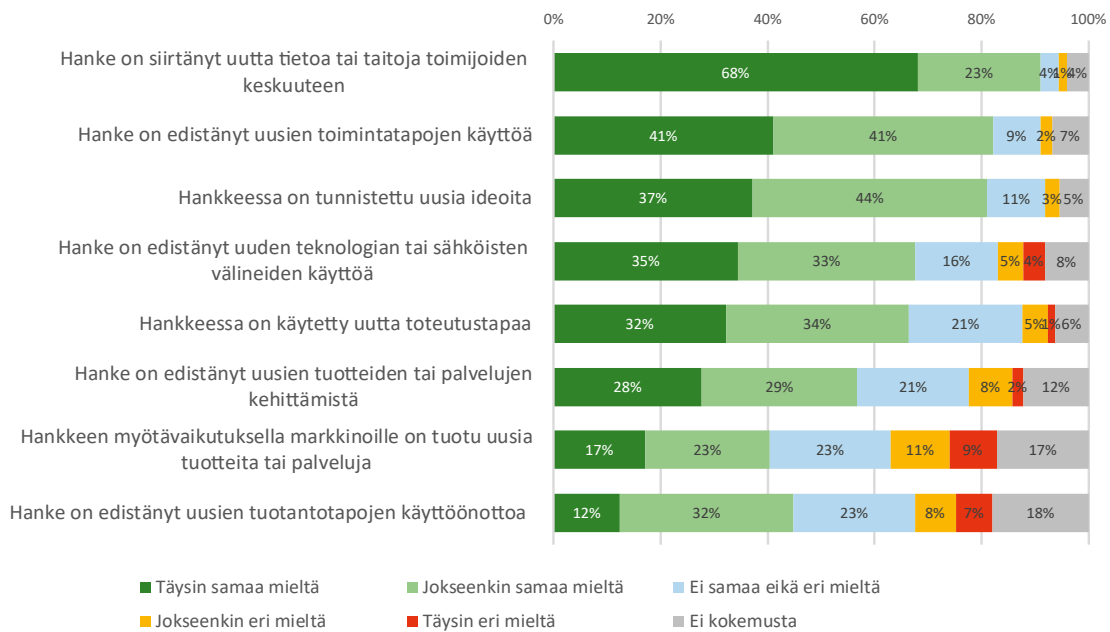

Liitekuvio 3. M01. Hanketoimijoiden näkemyksiä yhteistyöstä

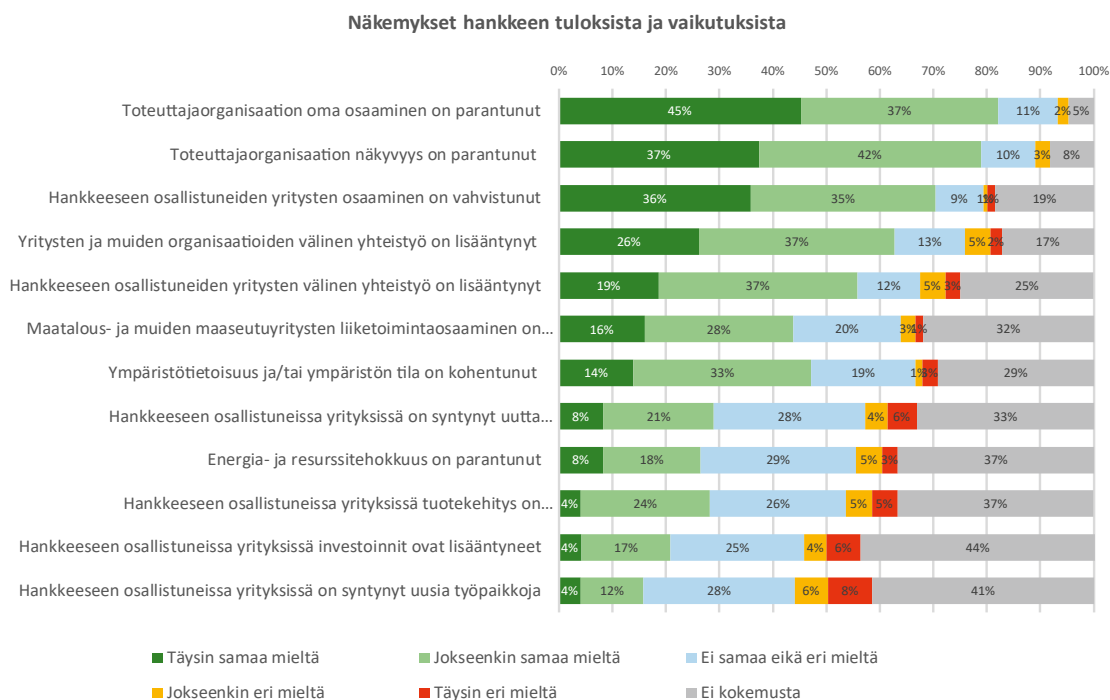
Hankevetäjien kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan sanallisesti, mitä lisäarvoa yhteistyöllä on saavutettu verrattuna siihen, että toimet olisi tehty ilman eri tahojen välistä yhteistyötä. **Eniten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden edustajat toivat esille sen, että yhteistyö on tuonut lisäarvoa itse hankkeen toteutukseen** (N=41) ja monissa tapauksissa tämä yhteistyö on koettu myös olennaiseksi hankkeen onnistuneen toteutuksen kannalta. Toiseksi eniten tuotiin esille yhteistyön myötä saadut markkinointihyödyt (N=29), jolloin esimerkiksi tietoa hankkeesta on saatu levitettyä laajemmalle joukolle kuin ilman yhteistyötä. Hankkeiden projektipäälliköt näkivät yhteistyöstä olleen myös suurta hyötyä resurssien näkökulmasta (N=23); sillä on saatu kustannussäästöjä ja -tehokkuutta sekä joissain tapauksissa enemmän resursseja toimintaan. Yhteistyön myötä mahdolliseksi tullut laajemman osaamisen hyödyntäminen nousee myös tärkeäksi yhteistyöstä saaduksi lisäarvoksi (N=22). Edellä mainittujen lisäksi hankevetäjät nostivat esille yhteistyöstä saatavina lisäarvotekijöinä uudet hankeideat ja yhteistyökuviot (N=10), vertaistuen (N=6), yhteishengen lisääntymisen (N=5), yhteistyötapojen kehittymisen (N=3) ja hyvät käytännöt (N=2).

Hanketoiminnan innovatiivisuus, tulokset ja vaikutukset

Näkemykset hankkeiden innovatiivisuudesta

Liitekuvio 4. M01. Hanketoimijoiden näkemykset hankkeensa innovatiivisuudesta

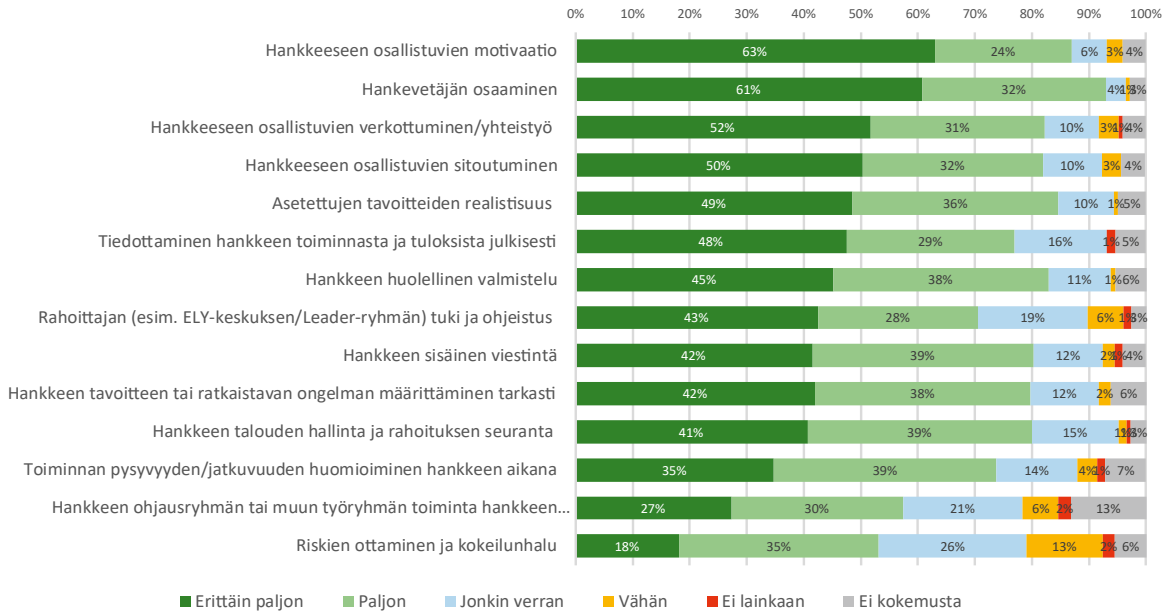
Liitekuvio 5. M01. Hanketoimijoiden näkemykset hankkeen tuloksista ja vaikutuksista

Hankevetäjille osoitetun kyselyn perusteella **koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tärkeimmiksi tuloksiksi tunnistettiin avointen vastausten perusteella osaamisen parantuminen, tiedon kokoaminen ja levittäminen, verkostojen rakentaminen ja kehittäminen sekä yritysten kehittäminen.** Hankkeissa oli parannettu osaamista (N=53) mm. ammatillisen osaamisen, liiketoimintaosaamisen, kv-osaamisen sekä markkinointi- ja viestintäosaamisen saroilla. Monet tiedonvälityshankkeet kertoivat tuloksenaan tiedon kokoamisen ja levittämisen (N=41), josta esimerkkeinä mm. tiedon jakaminen sukupolvenvaihdoksista ja maaseutuohjelman tukimahdollisuuksista. Verkostojen rakentamisen, olemassa olevien verkostojen kehittämisen sekä yhteistyön lisäämisen toi esille 39 vastaajaa. Yritysten kehittämistoimenpiteinä (N=29) mainittiin mm. kokonaan uuden liiketoiminnan syntyminen, yritysten uusien ratkaisujen käyttöönoton lisääminen sekä yritysten kilpailukyvyyn ja kannattavuuden parantaminen. Lisäksi hankkeiden tuotoksina on syntynyt uusia toimintatapoja, tehty omistajanvaihdoksia mm. metsätiloilla, saatu lisättyä uuden teknologian hyödyntämistä, luotu uusia tuotteita ja palveluja, parannettu energiatehokkuutta, lisätty ympäristösuojelua ja saatu toimijoille uusia ideoita.

Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden tuloksia on eniten hyödynnetty tai tullaan hyödyntämään tulevissa hankkeissa ja ylipäänsä kehittämistoiminnassa (N=38), toteuttajaorganisaation omassa toiminnassa jatkossa (N=33), verkostotyöskentelyssä (N=29) sekä hankkeessa syntyneen tiedon hyödyntämisessä ja levittämisessä (esim. viestintämateriaali) (N=28). Hankevetäjille suunnatussa kyselyssä vähemmän esille tuotuja tulosten

hyödyntämisen kohteita olivat toimintamallien, liiketoiminnan ja palveluiden kehittäminen sekä yritysten tuotekehitys.

Hankkeen tulosten syntymiseen vaikuttavat tekijät

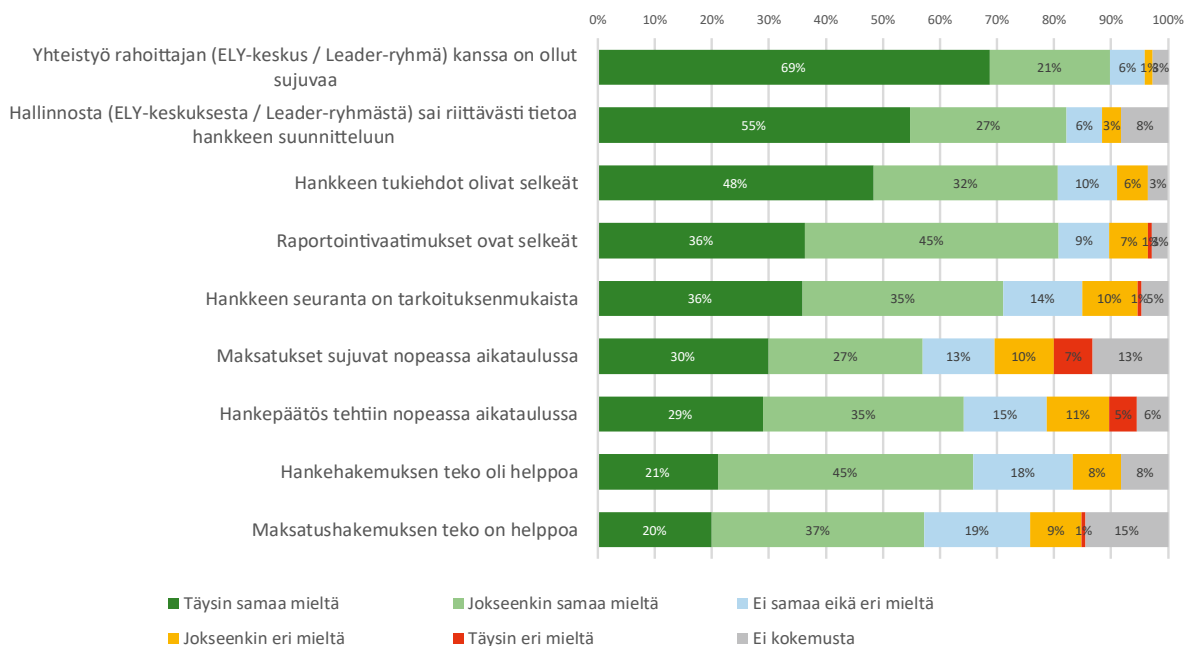

Liitekuvio 6. M01. Hanketoimijoiden näkemykset hankkeen tulosten syntymiseen vaikuttavista tekijöistä

Hankevetäjille suunnatussa kyselyssä **vastaajia pyydettiin myös kertomaan tekijöistä, jotka estivät tuloksien saavuttamista. Ylivoimaisesti eniten mainintoja (N=40) tuli erilaisista osallistujiin liittyvistä haasteista**, joita olivat etenkin vaikeudet kohderyhmän tavoittamisessa sekä mukaan saatujen osallistujien heikko sitoutuminen toimintaan. Jonkin verran hankevetäjät kertoivat hankehenkilöstöön liittyneistä hankaluuksista (N=11) (mm. henkilöstön rekrytointiongelmista, sairastumisista ja henkilövaihdosten aiheuttamista haasteista) ja hankkeiden niukoista resursseista (N=11). Tuloksien saavuttamista haittasi myös yhteistyökumppanien heikko sitoutuminen (N=8). Lisäksi vähemmässä määrin esille nostettiin mm. aikapula, hankebyrokratia, hankaluudet kouluttajien saamisessa sekä viestinnälliset haasteet.

Hankehallinto

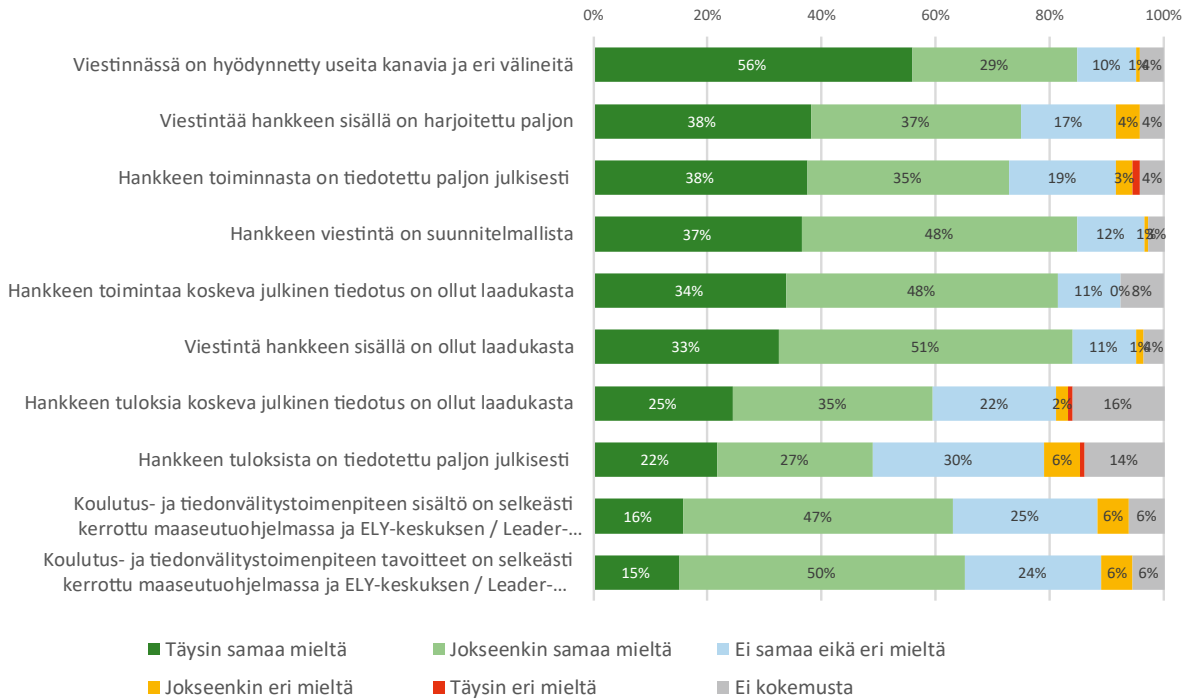
Näkemykset hankehallinnosta

Liitekuvio 7. M01. Hanketoimijoiden näkemyksiä hankehallinnosta

Maaseutuohjelman viestintä ja hankeviestintä

Näkemykset maaseutuohjelman viestinnästä ja hankeviestinnästä

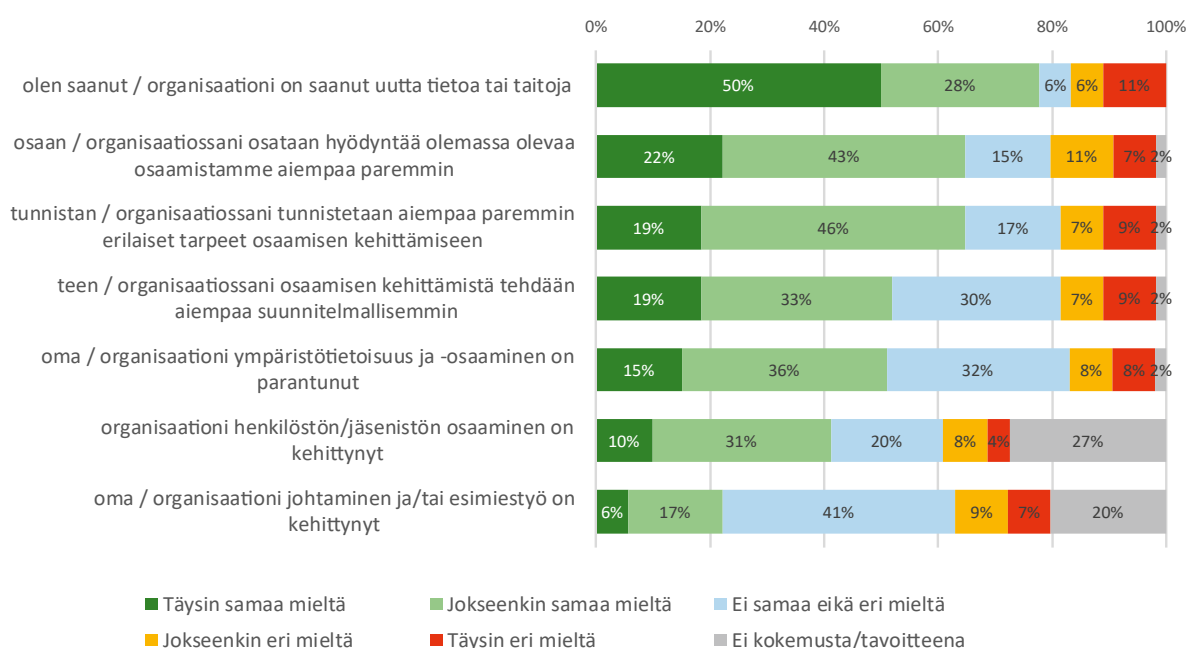
Liitekuvio 8. M01. Hanketoimijoiden näkemyksiä maaseutuohjelman viestinnästä ja hankeviestinnästä

Kysely koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden kohderyhmille/osallistujille

KOULUTUSHANKKEISIIN OSALLISTUNEET

Osaamisen kehittäminen

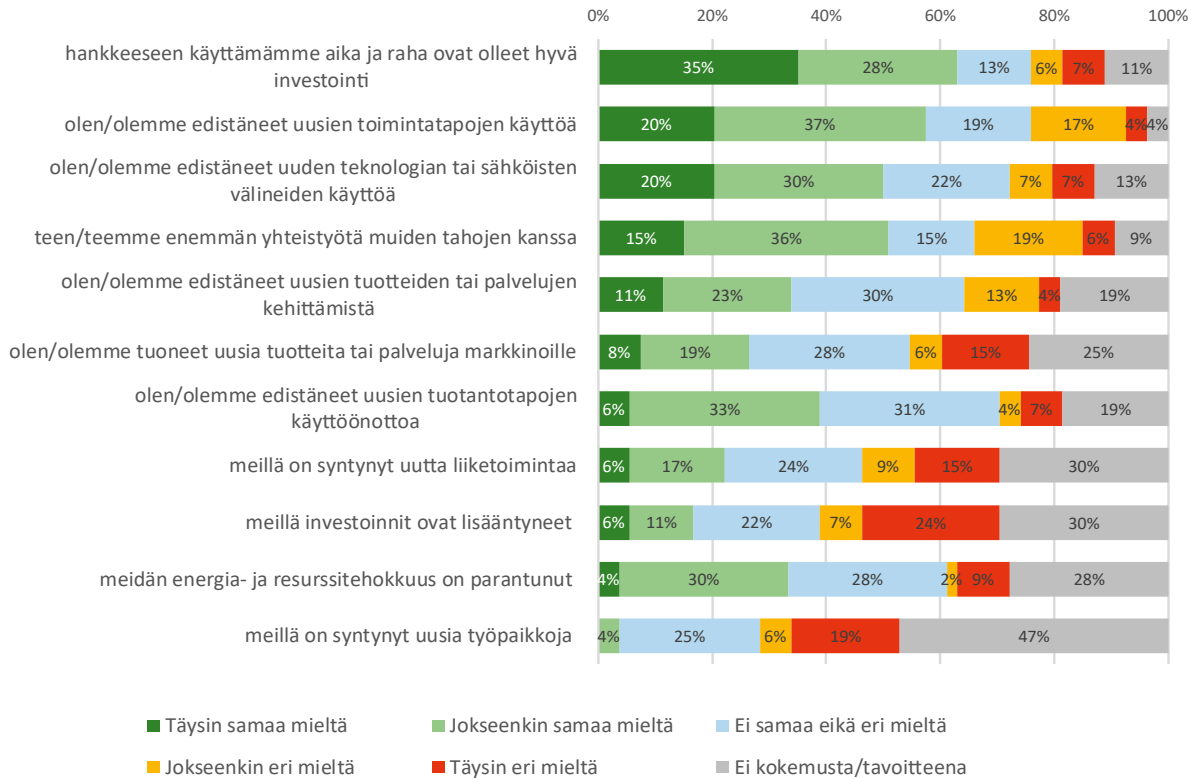
Näkemykset osaamisen kehittämistä koskevista väittämistä Koulutushankkeen myötävaikutuksella...

Liitekuvio 9. M01. Koulutushankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä osaamisen kehittämisestä

Hankkeiden muut tulokset/vaikutukset

Näkemykset hankkeiden muita tuloksia koskevista väittämistä Koulutushankkeen myötävaikutuksella...

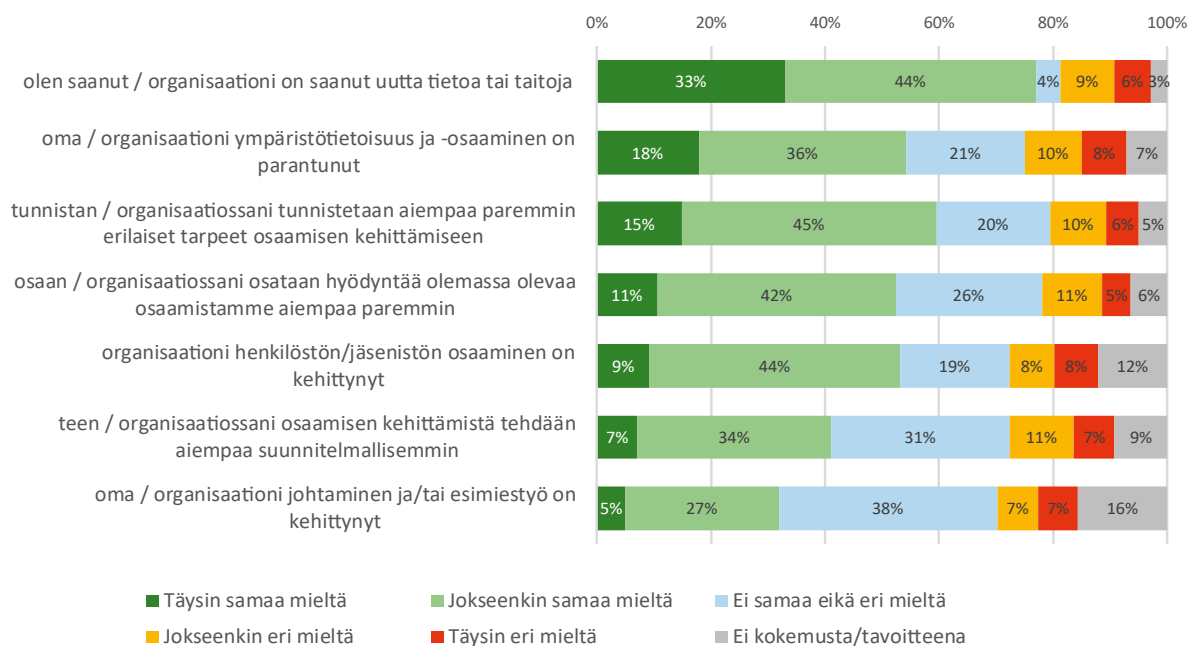

Liitekuvio 10. M01. Koulutushankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä hankkeiden muista kuin osaamisen kehittämiseen liittyvistä tuloksista/vaikutuksista

TIEDONVÄLITYSHANKKEISIIN OSALLISTUNEET

Osaamisen kehittäminen

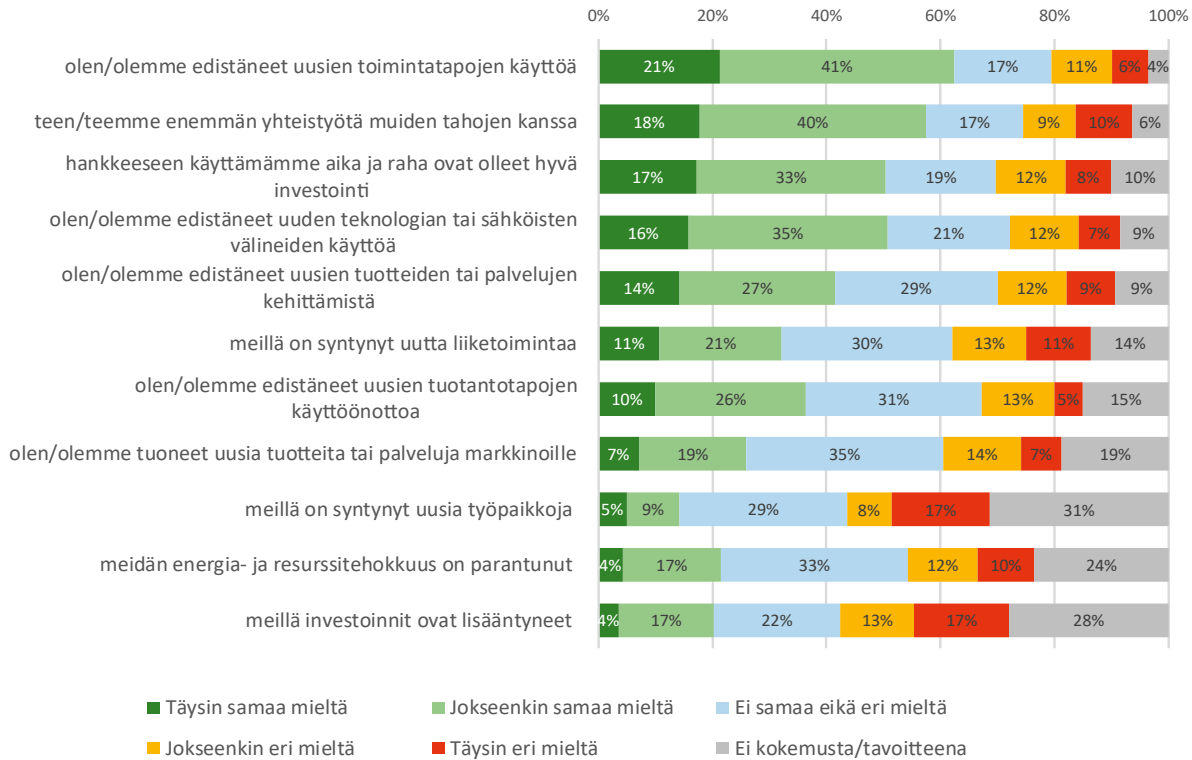
Näkemykset osaamisen kehittämistä koskevista väittämistä Tiedonvälityshankkeen myötävaikutuksella...

Liitekuvio 11. M01. Tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä osaamisen kehittämisestä

Hankkeiden muut tulokset/vaikutukset

**Näkemykset hankkeiden muita tuloksia koskevista väittämistä
Tiedonvälityshankkeen myötävaikutuksella...**

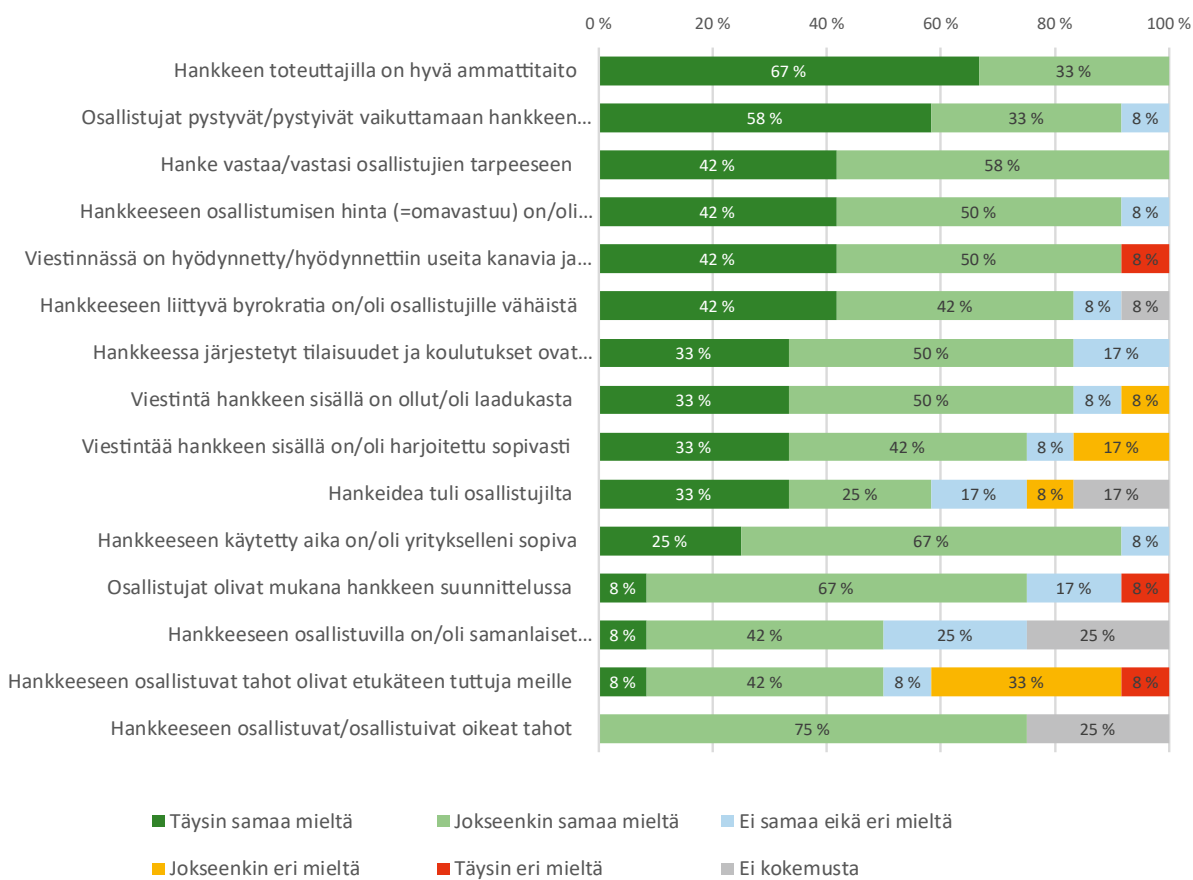

Liitekuvio 12. M01. Tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä hankkeiden muista kuin osaamisen kehittämiseen liittyvistä tuloksista/vaikutuksista

KOULUTUSTOIMENPITEEN YRITYSRYHMÄHANKKEISIIN OSALLISTUNEET

Hankkeen lähtökohdat, osallistujat ja toimeenpano

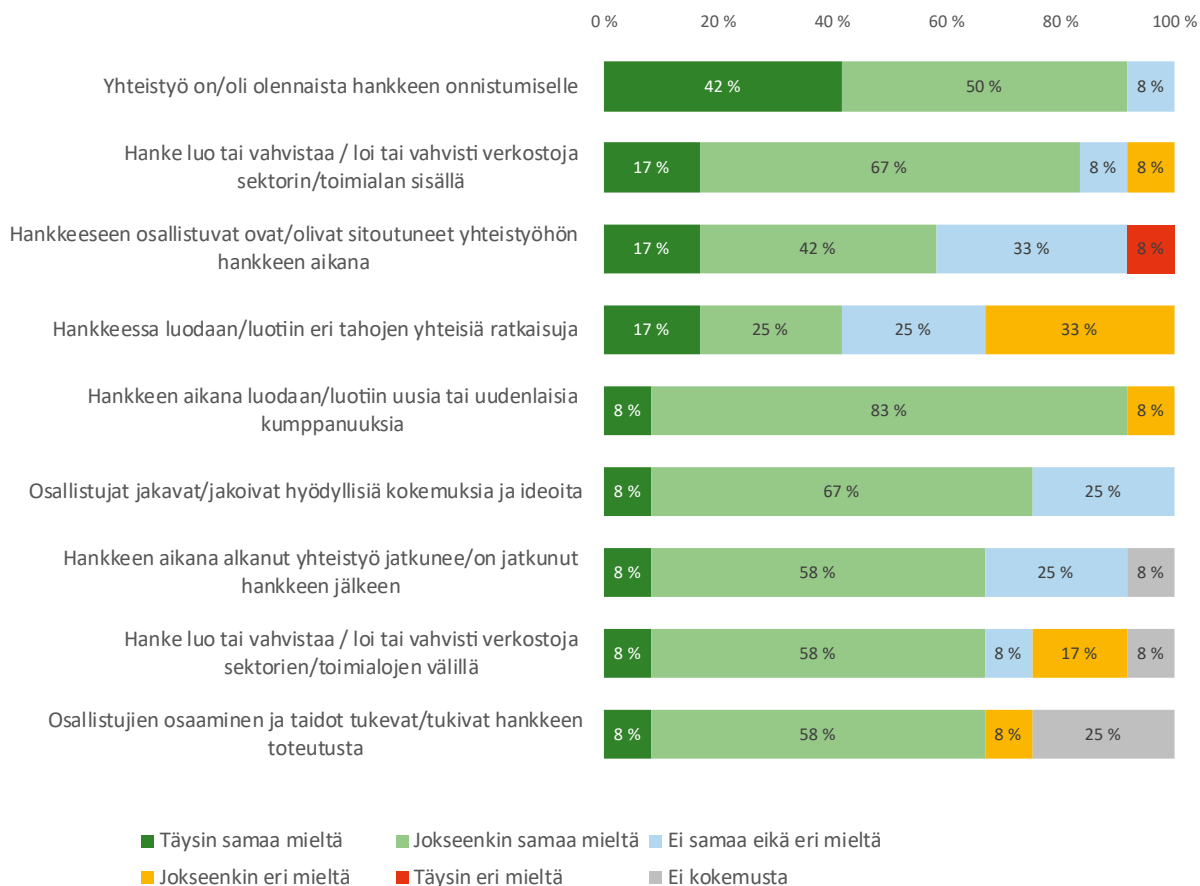
M01 yritysrühmähankkeet: Mitä mieltä olet seuraavista hankkeen lähtökohdista, osallistujia ja toimeenpanoa koskevista väittämistä?

Liitekuvio 13. M01. Yritysrühmähankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä hankkeen lähtökohdista, osallistujista ja toimeenpanosta

Yhteistyö

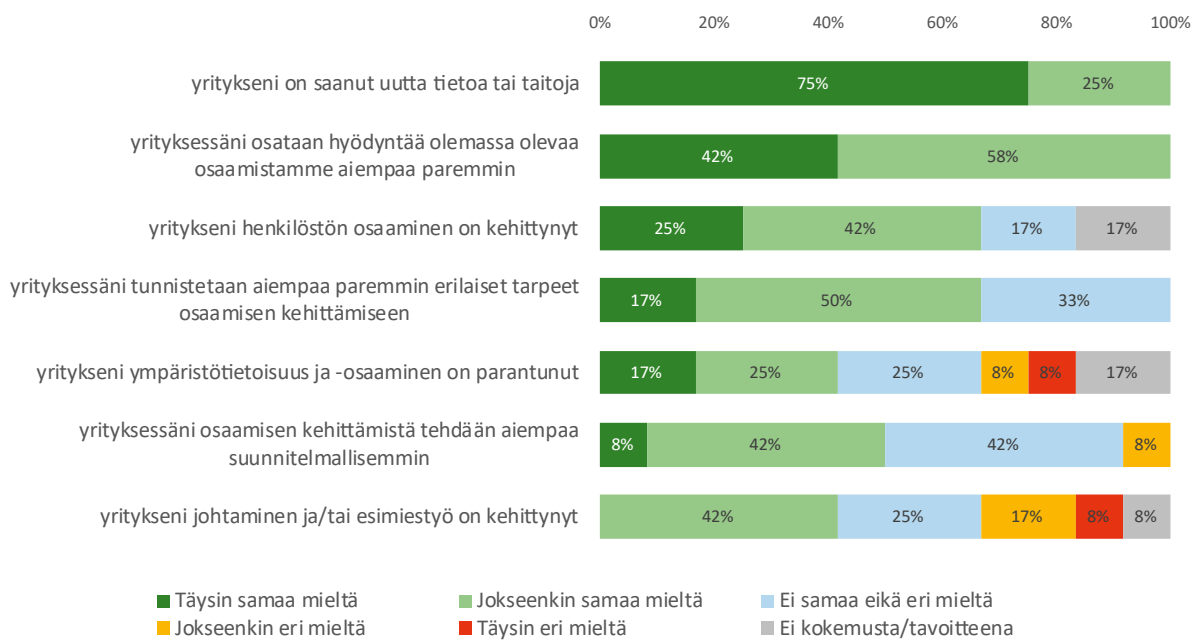
M01 yritysryhmähankkeet: Mitä mieltä olet seuraavista hankkeen yhteistyötä koskevista väittämistä?

Liitekuvio 14. M01. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä yhteistyöstä

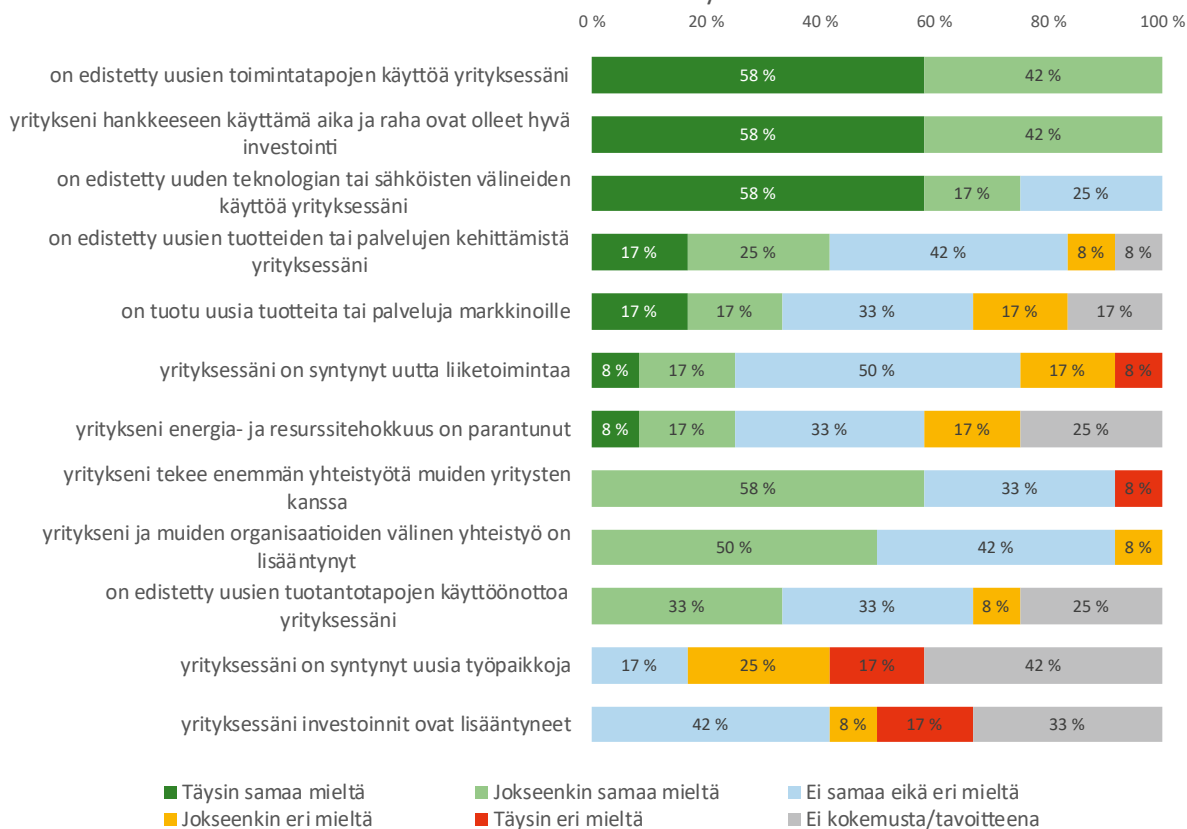
Osaamisen kehittäminen

M01 yritysryhmähankkeet: Mitä mieltä olet seuraavista osaamisen kehittämistä koskevista väittämistä? Hankkeen myötävaikutuksella...

Liitekuvio 15. M01. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä osaamisen kehittämisestä

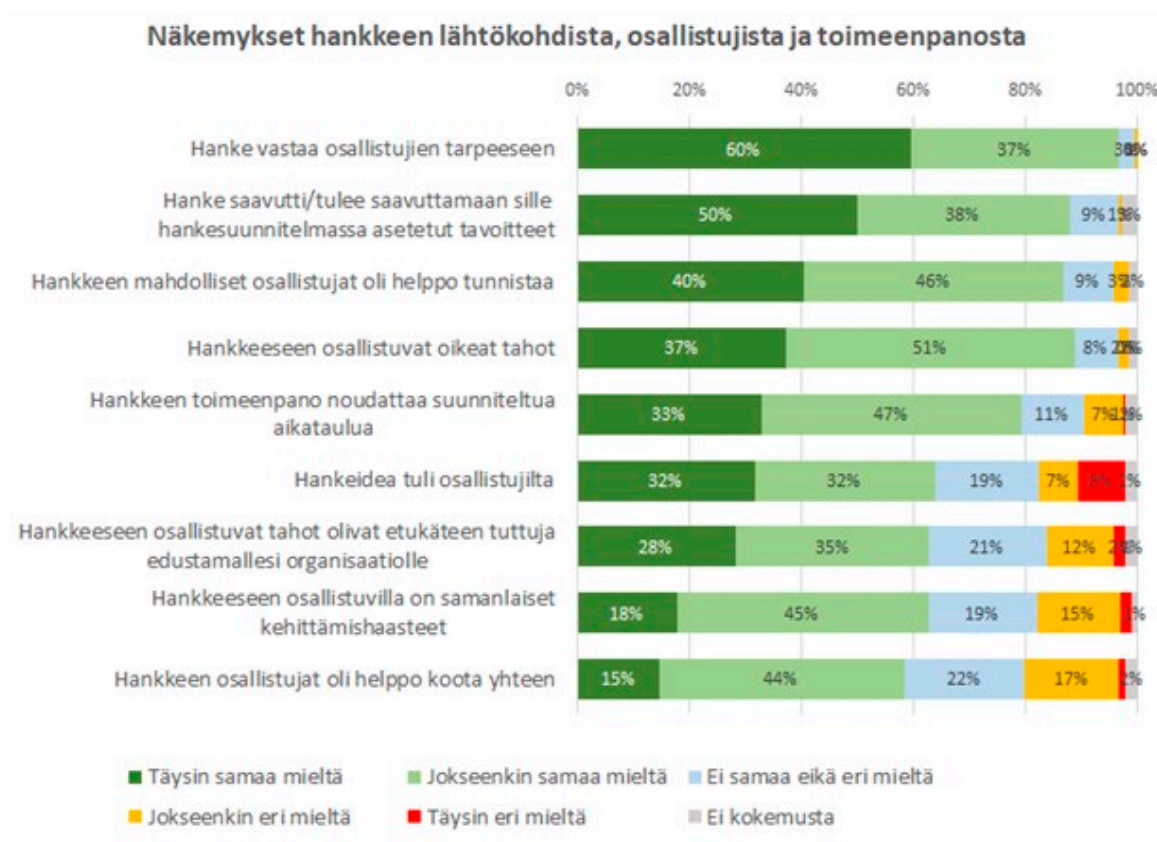
M01 yritysryhmähankkeet: Mitä mieltä olet seuraavista hankkeen muita tuloksia koskevista väittämistä? Hankkeen myötävaikutuksella...

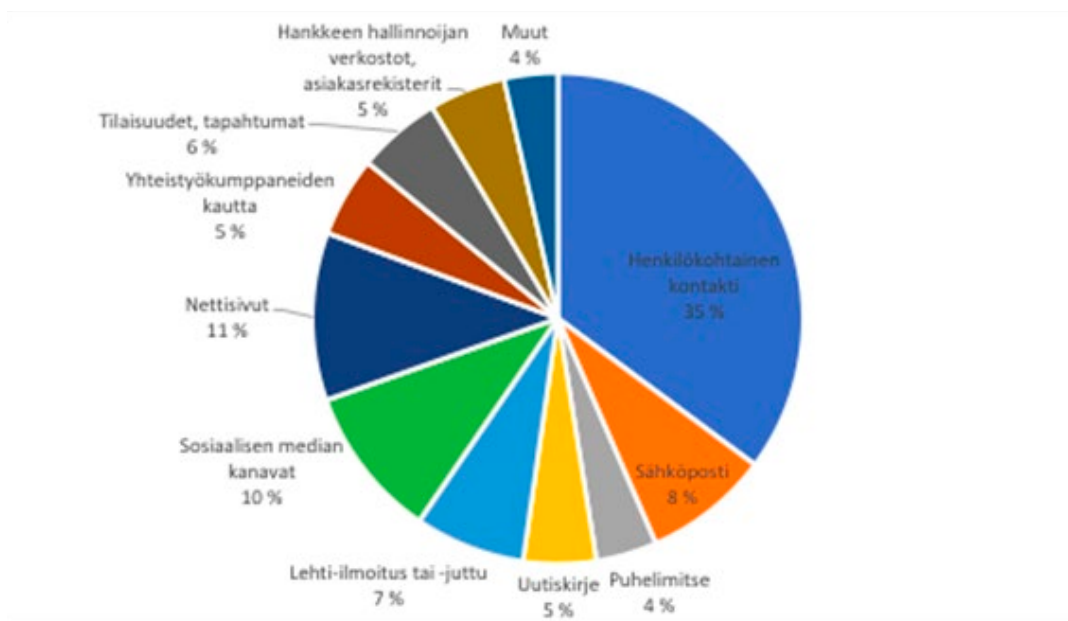
Liitekuvio 16. M01. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden näkemyksiä hankkeen muista kuin osaamista kehittämistä koskevista tuloksista/vaikutuksista

Liite 2. Liitekuviot yhteistyöhankkeita koskevien kyselyjen tuloksista

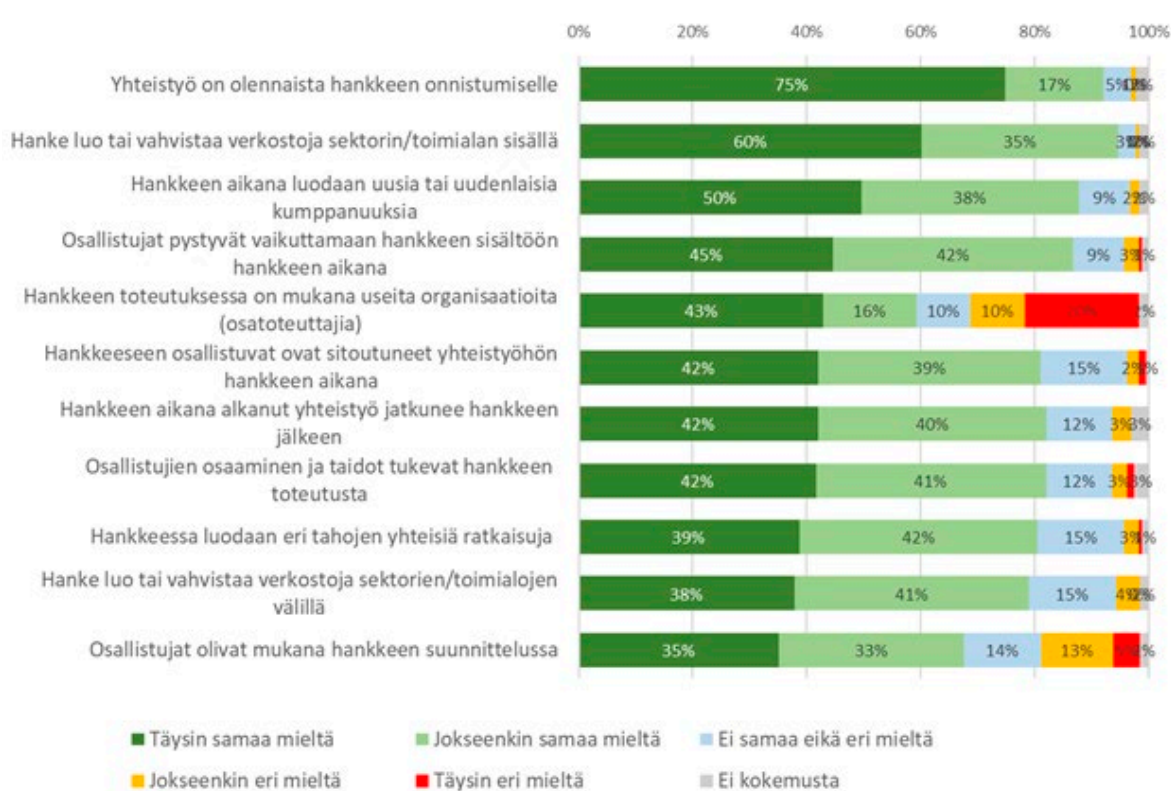
Kysely yhteistyöhankkeiden vetäjille

Liitekuvio 1. Näkemyksiä hankkeen lähtökohdista, osallistujista ja toimeenpanosta

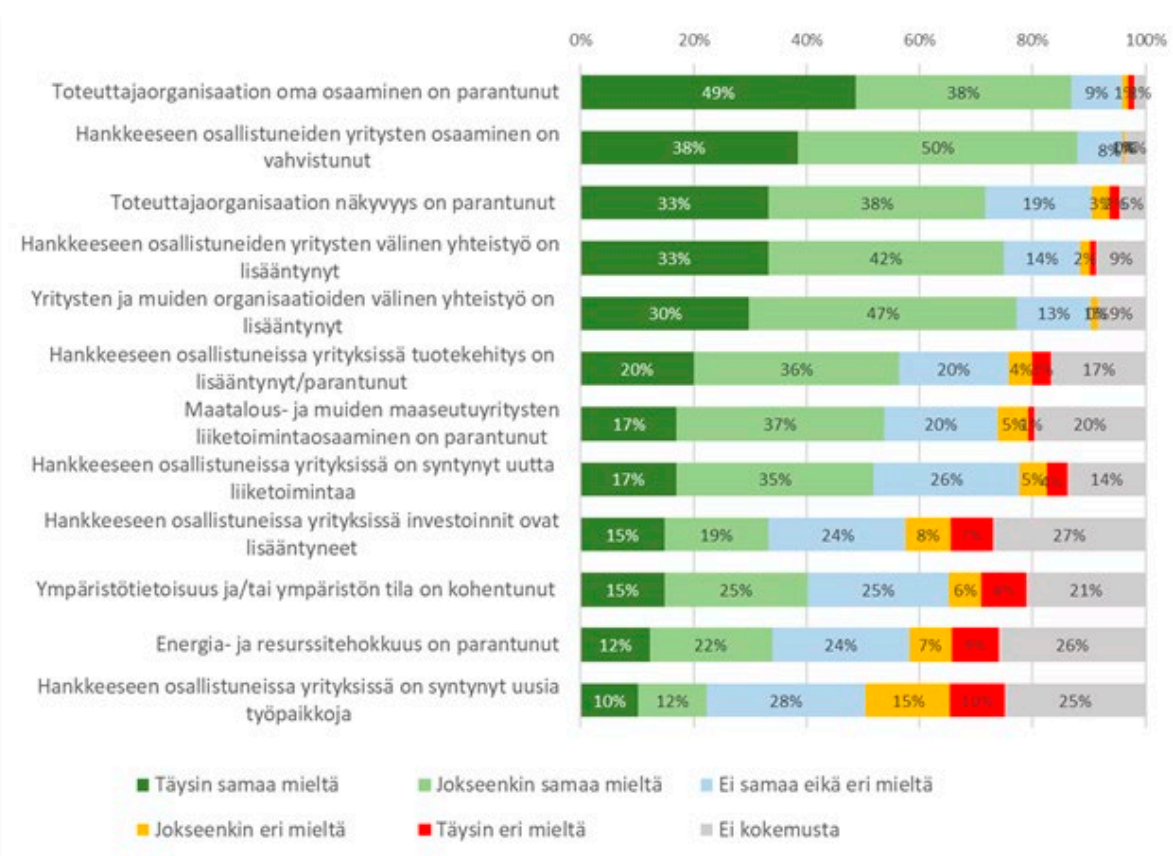
Liitekuvio 2. Millä keinoilla hankkeiden osallistujat on tavoitettu? Havainnot kuvassa perustuvat yhteensä 398 mainintaan.

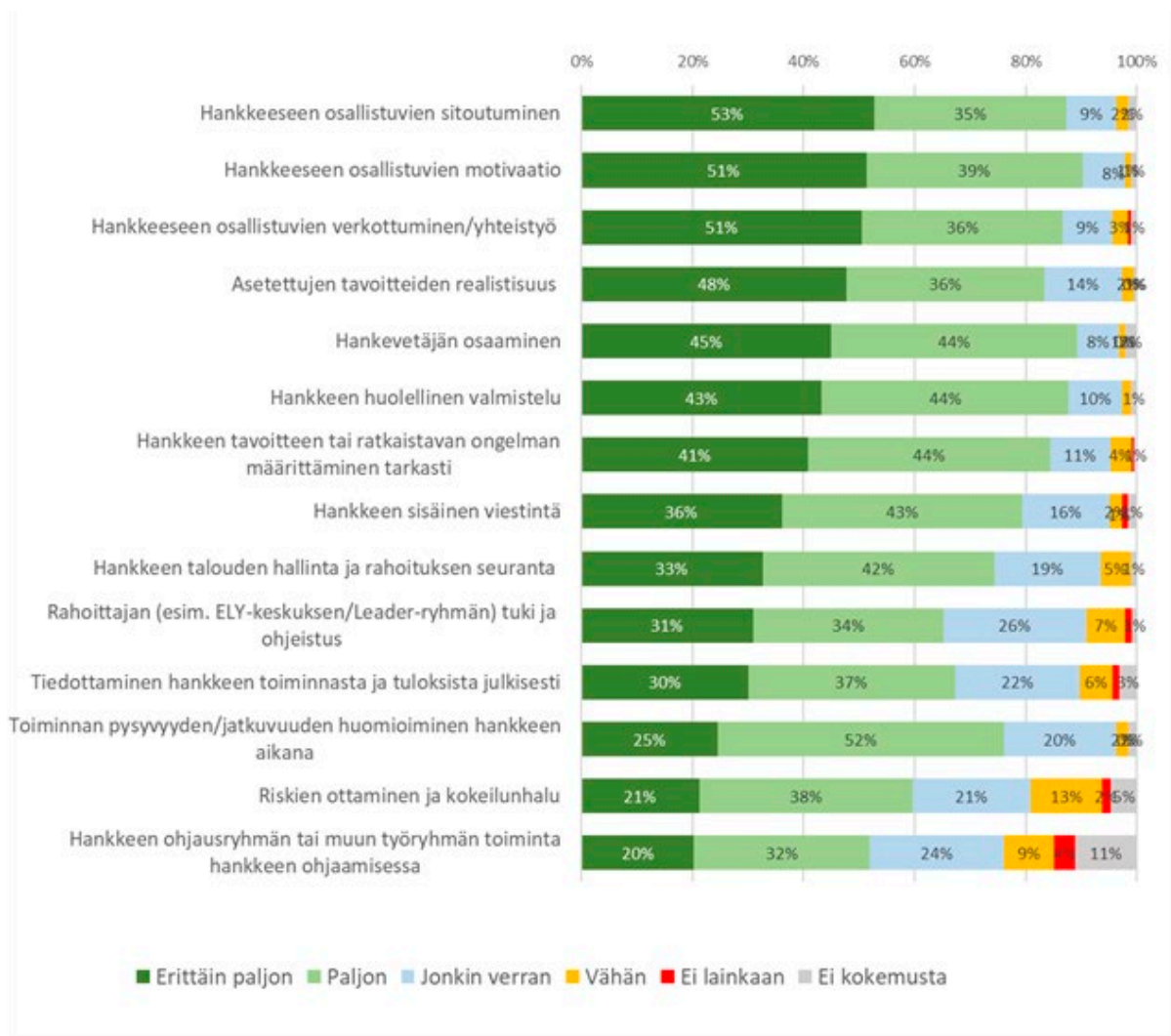
Liitekuvio 3. Näkemyksiä yhteistyöstä

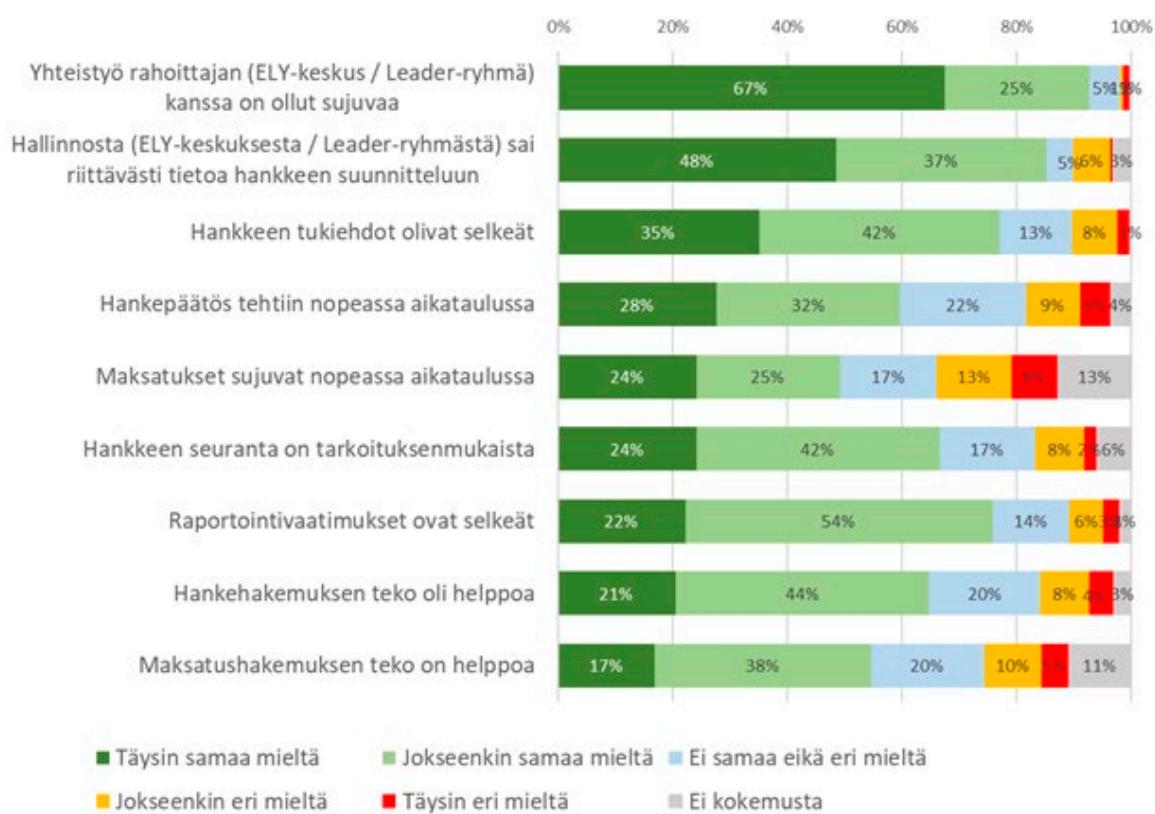
Liitekuvio 4. Näkemyksiä hankkeen tuloksista ja vaikutuksista

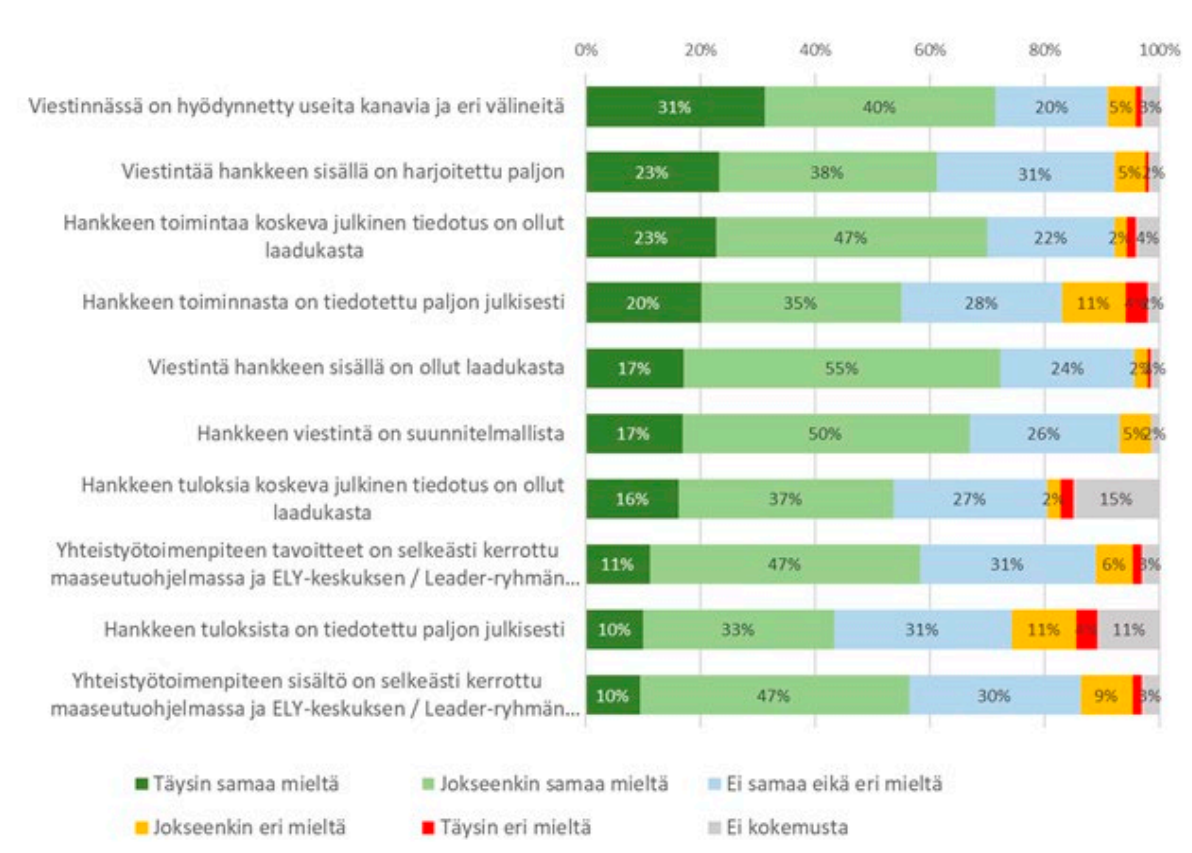
Liitekuvio 5. Näkemyksiä hankkeen tuloksista ja vaikutuksista

Liitekuvio 6. Hankkeen tulosten syntymistä edesauttavat tekijät

Liitekuvio 7. Näkemyksiä hankehallinnosta

Liitekuvio 8. Näkemyksiä maaseutuohjelman viestinnästä ja hankeviestinnästä

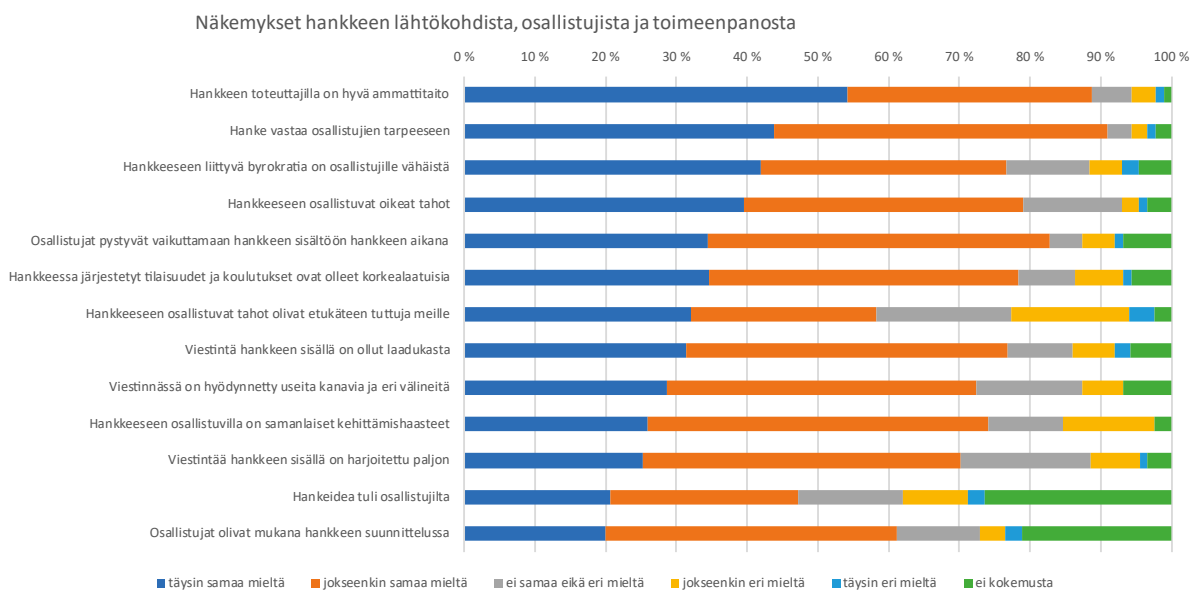
Kysely yhteistyöhankkeisiin osallistuneille

Yhteistyöhankkeisiin osallistuneiden kyselyyn vastasi yhteensä 86 vastaajaa. Yli puolet (55 %) vastaajista edustaa yrityksiä. Vastaajista kahdeksan prosenttia edusti järjestöjä, seitsemän prosenttia koulutuslaitoksia ja kuusi prosenttia kuntia. Yli puolet (57 %) vastaajista työskentelee maa-, metsä- ja kalatalouden alalla ja joka kymmenes (11 %) muun palvelutoiminnan alalla. Vastaajista seitsemän prosenttia toimii majoitus- ja ravitsemistoiminnan, seitsemän prosenttia julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen sekä pakollisen sosiaalivaikuttamisen, kuusi prosenttia teollisuuden ja viisi prosenttia ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla.

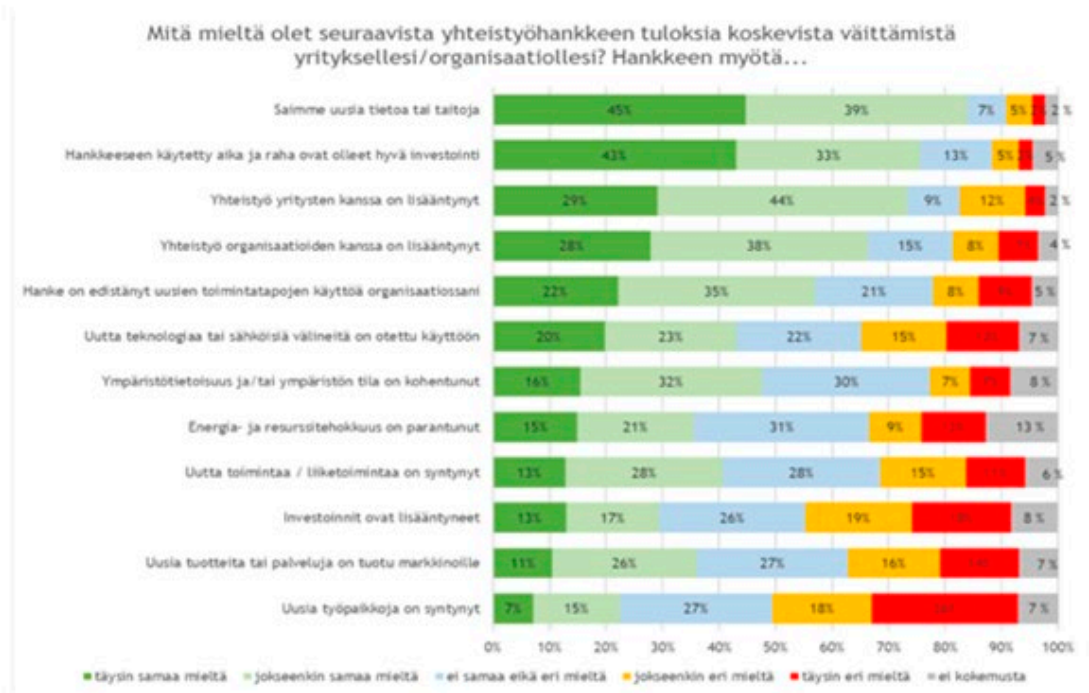
Yli puolet (53 %) vastaajista sai tiedon yhteistyöhankkeesta hankevetäjältä ja vajaat neljä kymmenestä (38 %) oli ollut mukana suunnittelemassa hanketta. Vastaajista seitsemän prosenttia sai tiedon yhteistyöhankkeesta kehittämissyhtiöltä, seitsemän prosenttia Leader-ryhmältä ja kuusi prosenttia koulutus- tai tutkimuslaitoksesta.

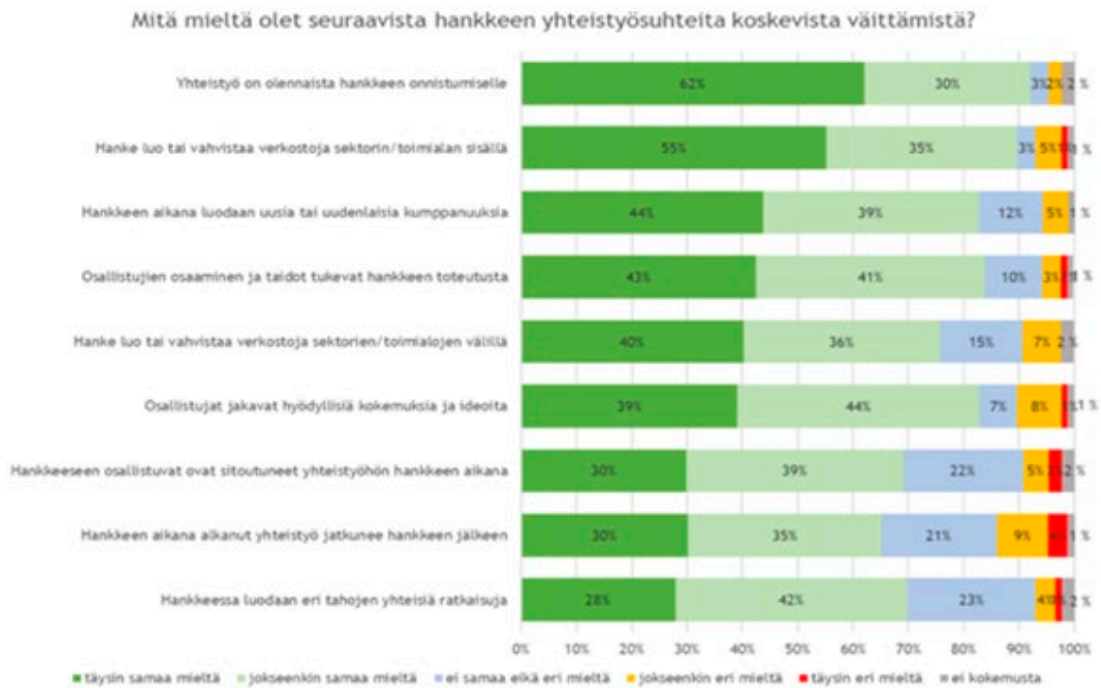
Liitekuvio 9. Taho, jolta vastaaja kuuli yhteistyöhankkeesta

Liitekuvio 10. Näkemykset hankkeen lähtökohdista, osallistujista ja toimeenpanoa koskevista väittämistä

Liitekuvio 11. Näkemykset yhteistyöhankkeen tuloksia koskevista väittämistä vastaajan yritykselle/organisaatiolle

Liitekuvio 12. Näkemykset hankkeen yhteistyösuhteita koskevista väittämistä

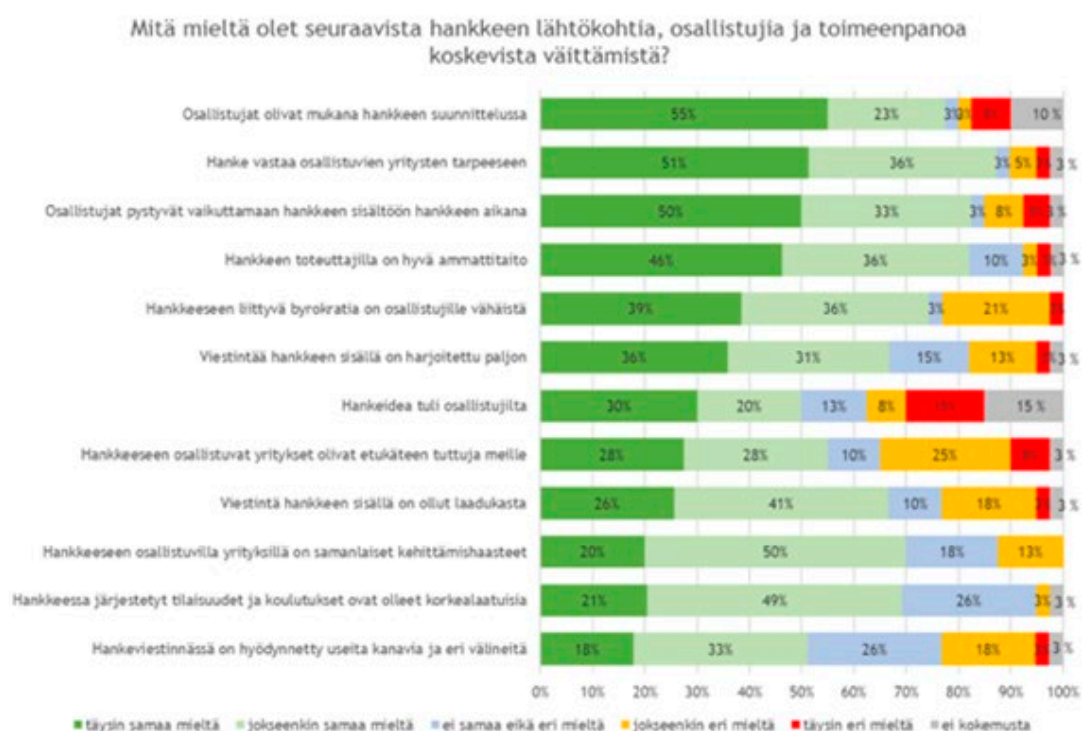
Kysely yritysryhmähankkeisiin osallistuneille

Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden kyselyyn vastasi yhteensä 40 vastaajaa. Vajaat kolme kymmenestä (28 %) vastaajasta edustaa majoitus- ja ravitsemistoiminnan ja joka viides (20 %) muun palvelutoiminnan alan yrityksiä. Vastaajista 15 prosenttia edustaa terveyst- ja sosiaalipalvelualaa ja 12 prosenttia teollisuutta sekä joka kymmenes (10 %) maa-, metsä- ja kalataloutta tai taiteita, viihdettä ja virkistystä. Vastaajista kolme prosenttia edustaa koulutuksen alan ja kaksi prosenttia tukku- ja vähittäiskaupan alan yrityksiä tai moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjausta.

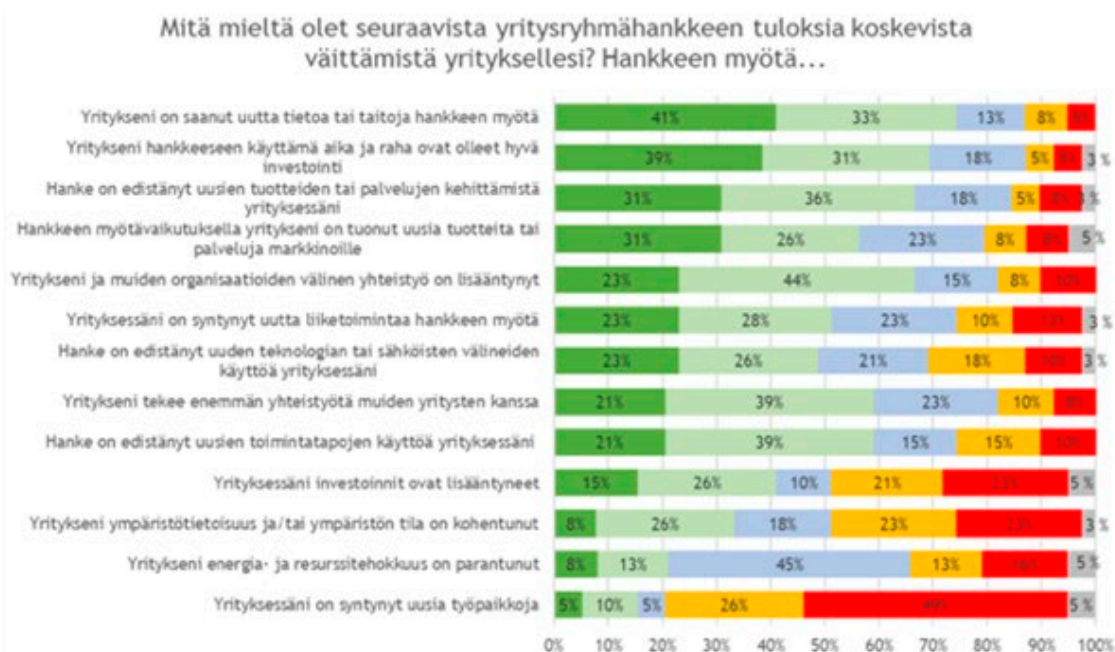
Useampi kuin kaksi viidestä (43 %) vastaajasta kuuli yhteistyöhankkeesta hankevetäjältä ja vajaat kaksi viidennestä (38 %) oli mukana suunnittelemassa hanketta. Noin joka kymmenes vastaaja kuuli hankkeesta saman alan yrittäjältä (13 %), Leader-ryhmältä (10 %) tai joltain muulta taholta kuin valmiiksi annetuista vaihtoehdoista (8 %).

Liitekuvio 13. Taho, jolta vastaaja kuuli yhteistyöhankkeesta

Liitekuvio 14. Näkemykset hankkeen lähtökohtia, osallistujia ja toimeenpanoa koskevista väittämistä

Liitekuvio 15. Näkemykset yritysryhmähankkeen tuloksia koskevista väittämistä vastaajan yritykselle

Liitekuvio 16. Näkemykset hankkeen yhteistyösuhteita koskevista väittämistä

Liite 3. Vastaukset EU:n yhteisiin arviointikysymyksiin SFC-mallissa

Arviointikysymys 1. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on tuettu innovointia, yhteistyötä ja tietämyspohjan kehittämistä maaseutualueilla? (Kohdeala 1A)

1. Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan

Ohjelma-asiakirjan luvussa 5.2 esitetään kuhunkin prioriteettiin kohdistuvat toimenpiteet perusteluineen. Siinä kohdealaan 1A vaikuttavat toimenpiteet yksilöidään taulukossa 1 esittävällä tavalla.

Taulukko 1. Prioriteettia 1 koskevien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutusten kohdistuminen kohdealaan 1A. Päävaikutus lihavoitu.

Kohdeala	Kohdealaan vaikuttavat toimenpiteet alatoimenpiteitä koskevine tarkennuksineen
1A	<p>M01, M02, M16</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistetään osaamista ja innovaatioita <p>M01, M02</p> <ul style="list-style-type: none"> • lisätään tuottajien tietoisuutta maatalouden ympäristöasioista ja niiden merkityksestä <p>M01.2, M02</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaikutetaan toimijoiden valintoihin siten, että kasvihuonekaasujen päästöt vähenevät <p>M16</p> <ul style="list-style-type: none"> • toteutetaan pilottihankkeita ja luodaan uusia toimintamalleja esim. palveluiden tuottamiseen, energiatehokkaiden menetelmien ja teknikoiden käyttöön maataloudessa sekä hajautetun energian tuotantoon ja resurssitehokkuuteen • saadaan aikaan uusia menetelmiä ja teknologioita kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi ja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

Kohdealan 1A arviointikriteerejä ovat:

- Toimenpiteissä toteutetut hankkeet ovat edistäneet innovatiivisuutta uudistamista ja uuden tiedon levittämistä
- Maaseudun innovaatioryhmien toiminta on edistänyt tuotettujen innovaatioiden käyttöönottoa

Kohdealan 1A tavoitteena on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (vuonna 2023) koulutuksen ja tiedonvälityksen, neuvonnan ja yhteistyötoimien menojen prosenttiosuus suhteessa maaseudun kehittämissohjelman kokonaismenoihin olisi 3,35 (tavoiteindikaattori T1). Tuotostasolla tämä tarkoittaa, että tavoitteena on suunnata toimenpiteeseen M01 (Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet) 80 miljoonaa euroa, toimenpiteeseen M02 (Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut) 34 miljoonaa euroa ja toimenpiteeseen M16 (Yhteistyö) 160 miljoonaa euroa julkista tukea.

Lisätietoina voidaan käyttää seuraavia indikaattoritietoja:

- Neuvontaa saaneiden edunsaajien lukumäärä
- Tuettujen innovaatioryhmien lukumäärä
- Innovaatioryhmiin osallistuneiden tahojen lukumäärä ja tyyppi

Tarvittaessa tätä tietoperustaa voidaan täydentää laadullisella aineistolla sekä mm. seuraavilla toimenpiteiden M01, M02 ja M16 toteutukseen liittyvillä tiedoilla:

- Koulutukseen osallistuneiden lukumäärä
- Koulutettujen neuvojien lukumäärä
- Tuettujen yhteistyötoimenpiteiden lukumäärä

3. Käytetyt arviointimenetelmät

Arviointiaineistot ja -menetelmät

Arvioinnin aineistoina on käytetty ohjelmadokumentteja, asiakirjalähteitä, kyselyjä, haastatteluja, tilastoja, Ruokaviraston seuranta- ja indikaattoriaineistoja sekä aikaisemmin suoritettuja maaseutuohjelman valtakunnallisia ja alueellisia arviointoja. Kyselyt M01- ja M16-toimenpiteiden hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille toteutettiin maaliskuuhuhtikuussa 2019. Kyselyaineistoa täydennettiin haastattelemalla valikoitujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden projektipäälliköitä sekä kuuden ELY-keskuksen maaseutuohjelmien toteutuksen vastuuhenkilöitä. Innovaatioryhmiä koskevaa aineistoa tarkennettiin 10.4.2019 järjestetyssä innovaatioryhmien ja arviointiryhmän yhteisessä työpajassa.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointikysymyksen moniulotteisesta luonteesta johtuen vastaamisessa on käytetty eri tietolähteistä ja eri menetelmillä koottua tietoa.

Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

EU:n tietosuoja-asetuksen vuoksi hankkeisiin osallistuneiden yhteystietoja ei saatu arvioinnin käyttöön. Siksi nämä kyselyt toteutettiin avoimella linkillä, joka lähetettiin

projektipäälliköille edelleen hankkeisiin osallistuneille välitettäväksi. Tämän menettelytavan seurauksena ei voida muodostaa käsitystä kyselyn kattavuudesta ja vastausten edustavuudesta.

4. EU:n yhteiset indikaattorit ja niiden arvot.

T1: asetuksen (EU) N:o 1305/2013 14, 15 ja 35 artiklan mukaisten menojen prosenttiosuus suhteessa maaseudun kehittämissuhteen kokonaismenoihin (kohdeala 1A)

M01: 33 346 648 €

M02: 13 518 281 €

M16: 38 385 189 €

Yhteensä: 85 250 119 €

Ohjelman kokonaisrahoitus: 8 181 331 757 €

Suhdeluku (T1): 1,04 %

Lähde: Ruokavirasto

5. Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

Hankerekisteri ei sisällä tietoja hankkeiden toiminnan kohdistumisesta kohdealoille 1A-C. Siksi hankerekisterin tietojen perusteella ei voi päätellä Prioriteetin 1 painoarvoa koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden toteutuksessa.

6. Vastaus arviointikysymykseen

Kohdealan 1A julkisen rahoituksen kuvaus

Kohdealalle 1A ei ole varsinaisesti määritelty rahoituskehystä, mutta koulutustoimenpiteen (M01), neuvonnan (M02) ja yhteistyötoimenpiteen (M16) rahoituksen katsotaan vaikuttavan tähän kohdealaan.

Maaseutuohjelmassa kohdealaan 1A kohdistuu rahoitusta 274 miljoonaa euroa, josta tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevien toimien (M01) rahoitus on 80 miljoonaa, neuvonnan (M02) 29 miljoonaa euroa ja yhteistyötoimien (M16) 160 miljoonaa euroa. Vuoden 2018 lopussa näiden toimenpiteiden EU-rahoituskehystä (115,1 milj. euroa) oli sidottu 60 prosenttia.

Tavoitteet ja toteuma

M01-toimenpiteen koulutus- ja tiedonvälityshankkeita oli vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 357. Hankkeista noin kolmasosa (120 kpl) on koulutushankkeita ja kaksi kolmasosaa (237 kpl) tiedonvälityshankkeita. Rahoituksella mitattuna toiminta oli

painottunut tiedonvälitys- ja esittelytoimiin, joihin oli sidottu 72 prosenttia toimenpiteen EU-rahoituskehystä (33,6, milj. euroa).

M02-toimenpiteessä Neuvo2020-maksatuksia oli tehty 43 954 ja neuvontakorvauksia oli maksettu noin 13,3 miljoonaa euroa. Tammikuussa 2019 Ruokaviraston neuvojarekisterissä oli 765 neuvojaa ja 199 palveluntuottajaorganisaatiota. Toimenpiteen 14,3 miljoonan euron EU-rahoituskehystä oli sidottu 40 prosenttia vuoden 2018 lopussa.

M16 alaisia yhteistyöhankkeita oli vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 657. Pääpaino toteutuksessa oli ollut alatoimenpiteessä 16.10, jolle rahoitusta oli kohdistunut 45 prosenttia toimenpiteen EU-rahoituskehystä (67,2 milj. euroa). EIP-ryhmiä oli vuoden 2018 loppuun mennessä rahoitettu kahdeksan, joiden rahoitukseen oli sidottu 24 prosenttia alatoimenpiteen EU-rahoituskehystä (4,2 milj. euroa). Keväällä 2019 suoritetaan ohjelmakauden toimen EIP-hakukierros, joka toteutetaan kaksivaiheisena.

Yhteistyöhankkeet ovat hankerekisterin indikaattoritietojen perusteella koonneet piiriinsä suuren joukon toimijoita. Niihin on vuoden 2018 loppuun mennessä osallistunut 1 919 organisaatiota, 35 379 yritystä ja 45 841 muuta toimijaa. Siten näillä hankkeilla ja niihin osallistuneilla päätoimijoilla (LUKE, ProAgria, ammattikorkeakoulut) voidaan perustellusti todeta olleen suuri merkitys alkutuotantoon ja maaseudun kehittämiseen liittyvien yhteistyörakenteiden luojina ohjelmakauden ensimmäisten toteutusvuosien aikana.

Taulukko 1 esittää koulutus- ja yhteistyöhankkeiden kymmenen suurinta päätoteuttajaa organisaatiotyyppin mukaisesti ryhmiteltynä. Yli puolet (51 %) rahoituksesta suuntautuu neljälle suurimmalle toteuttajataholle. Niiden välille on muodostunut maaseutuohjelman toteutuksessa merkittäviä keskinäisriippuvuuksia ja yhdessä ne muodostavat maaseutuohjelman ydinverkoston innovaatiotoiminnan edistämässä.

Taulukko 2. Koulutus- ja yhteistyöhankkeiden päätoteuttajat organisaatiotyypeittäin. Hankkeiden lukumäärä, hankkeiden julkinen rahoitus ja osuus rahoituksesta.

Organisaatiotyyppi	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Osuus rahoituksesta
AMK	157	31 814 861	18 %
ProAgria	119	25 318 971	14 %
Kehitysyhtiö	134	18 382 750	10 %
Yliopisto	63	15 225 438	9 %
Järjestö	134	14 766 902	8 %
Metsäkeskus	59	14 492 372	8 %
Koulutusorganisaatio	69	11 418 588	6 %
LUKE	46	11 048 398	6 %
Kunta	88	8 716 655	5 %
Leader	45	8 615 950	5 %

Hanketoteuttajien näkökulmasta tietämuspohjan kehittämiseen maaseutualueilla on vaikutettu koulutus- ja tiedonvälityshankkeilla erityisesti uuden tiedon ja taitojen siirtämisessä toimijoille. Tämä viittaa siihen, että kolmesta maaseutuohjelman innovaatiotoiminnan toteutustavasta toisena mainittu (Toteutustapa 2, Innovaatiovalmiuksien parantaminen) on korostetuimmin esillä ohjelman toteutuksessa. Tämä havaintoa tukevat hankkeiden osallistuneille suunnattujen kyselyjen tulokset, joiden mukaan uusien tietojen tai taitojen saaminen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden myötävaikutuksella on osaamisen kehittämisen osa-alueista edistynyt eniten.

Uusien toimintatapojen ja uuden teknologian ja sähköisten välineiden käytön edistäminen sekä uusien ideoiden tunnistaminen näyttävät olevan myös näiden hankkeiden keskeisimpiä onnistumisia sekä hanketoteuttajien että hankkeisiin osallistuneiden näkökulmasta (ks. Taulukko 2). Sen sijaan uusien tuotteiden ja palveluiden tuominen markkinoille, joka edustaa innovaatioiden edistämisen toteutustapaa 1 (Uusien ideoiden tunnistaminen ja niiden hyödyntämisen tukeminen), näyttäsi jääneen hanketoiminnassa muiden kahden toteutustavan varjoon.

Taulukko 3. Yhteistyö-, koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden käsitykset hankkeiden tuloksista ja vaikutuksista. Väitteestä täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien prosenttiosuus.

Hankkeen tulos / vaikutus	Yhteistyö	Koulutus	Tiedonvälitys
Uudet toimintatavat	57 %	57 %	62 %
Uusi teknologia ja sähköiset välineet	43 %	50 %	51 %
Uuden liiketoiminnan syntyminen	41 %	34 %	26 %
Uudet tuotteet ja palvelut markkinoille	37 %	23 %	32 %
Investointien lisääntyminen	30 %	17 %	20 %
Uudet työpaikat	22 %	4 %	14 %

Toteutustapoihin 1 ja 2 kytkeytyvät maatilayrittäjien liiketoimintaosaamisen ja yritysjohdollisten taitojen kehittäminen, joiden tarve lisääntyy mautilojen koon kasvaessa ja tuotannollisen erikoistumisen voimistuessa. Myös ympäristöasiat ovat politiikkatasolla olleet aiempaa enemmän esillä, mikä on korostanut maatilayrittäjien ympäristöosaamisen vahvistamisen tarpeellisuutta. Lisäksi kuluttajien ympäristötietoisuuden lisääntyminen ja ruuan alkuperään kohdistuva kuluttajien mielenkiinto lisäävät ympäristöosaamisen painoarvoa mautilojen kehittämisessä.

Maaseudun yritysten toimintaan on onnistuttu vaikuttamaan myönteisesti monin tavoin, esimerkiksi hankkeisiin osallistuneiden yritysten osaaminen on vahvistunut ja yritysten välinen yhteistyö on lisääntynyt. Jatkossa hanketoiminnan haastavimmat aihealueet näyttäisivät liittyvän toimenpiteisiin, jotka loisivat uusia työpaikkoja (Taulukko 3). Tältä osin investointituet muodostavat maaseutuohjelman innovaatiotoiminnan merkittävimmän pitkän aikavälin vaikutuskanavan. Esimerkiksi navettojen uusimisen yhteydessä otetaan

poikkeuksetta käyttöön uutta teknologiaa (automatisoitu ruokkiminen ja robottilypsy), joka alentaa tuotantokustannuksia, mahdollistaa mittakaavahyödyt ja siten parantaa maatalouden kilpailukykyä ja voi myös pitkällä aikavälillä uudistaa sen rakenteita.

Maaseutuohjelman neuvontaa koskevan toimenpiteen tarkoituksena on laajemmin ollut tukea viljelijöitä saavuttamaan ohjelman tavoitteet. Neuvonnassa on kiinnitetty pääsääntöisesti huomiota vuonna 2014 muodostetun Neuvo2020-neuvontajärjestelmän kautta annettavaan käytännön neuvontaan maanviljelyksessä. Vuonna 2017 Neuvo2020-neuvontajärjestelmää laajennettiin käsittämään myös kilpailukykyneuvonta, jonka kohdistuu laajemmin innovoinnin ja tietämyspohjan kehittämiseen maaseutualueilla. Tällä tavoin uudistuvana neuvonnalla on edelleen oma roolinsa maatalouden/maatilayrittäjyyden kilpailukykyyn sekä osaamisen parantamisessa.

Maaseutuohjelmasta rahoitetuista kahdeksasta EIP-hankkeesta yksikään ei ole vielä päätynyt. Täten innovaatioryhmien toiminta on vielä siinä vaiheessa, että innovaatioita vasta tuotetaan. Vaikka hankkeissa on toteutettu viestintää jo nyt, tulevat viestinnän kautta saavutettavat EIP-toiminnan vaikutukset näkyviin aikaisintaan vasta kuluvan ohjelmakauden loppuvaiheessa.

7. Yhteenveto ja suositukset

Maaseudun innovaatioryhmien toiminta on käynnistynyt ja niissä ovat edustettuina lukuisia eri toimijatahoja. Tietoa EIP-toiminnan tuloksista ei ollut käytettävissä käsillä olevan arvioinnin toteutuksen aikana. EIP-toiminta on kohdistunut uuden tekniikan tai teknologisten uudistusten hyödyntämiseen alkutuotannossa. Innovaatioryhmät ovat tiedottaneet toiminnastaan ja tuloksistaan melko laajasti. Tiedotuksessa kannattaa edelleen lisätä monikanavaisuutta ja käyttää maaseutuverkoston viestintäkanavia. Käyttöönottoa voidaan edistää neuvontajärjestelmän kautta, esimerkiksi neuvojen täydennuskoulutuksen tai webinaarien kautta. Loppukäyttäjille hankkeiden tuloksia voidaan esitellä esimerkiksi maatalousmessuilla tapahtuvilla EIP-ryhmien yhteismarkkinoinnilla.

Kokonaisuutena innovoinnin tukeminen koulutus- ja tiedonvälityshankkeissa, neuvonnassa sekä yhteistyötoimenpiteissä näyttäisi kohdistuneen eniten osaamisen siirtoon ja toiseksi eniten institutionaalisen ympäristön kohentamiseen. Hankkeissa korostuu käytännön osaamisen tukeminen sekä maatilayrittäjien tarpeesta nousevien seikkojen kehittäminen. Maatiloilla tapahtuvaa tuotekehitystä ja markkinointia välittömästi tukevaa hanketoimintaa on vähän ja se kohdistuu esimerkiksi erikoisviljelyyn. Se on ymmärrettävää, koska maanviljelijät ovat Suomessa pääsääntöisesti sopimustuottajien kaltaisia ilman omaa tuotekehitystä ja kuluttajamyyntiä.

Neuvonnan voidaan sanoa olevan innovaatiotoiminnan ja osaamisen edistämisen jalkauttamista, jolla vastataan viljelijöiden tietotarpeeseen. Keskeistä on neuvojen ammattitaito, joka nykyisellään on hyvätasoisista. Haasteena on lisätä neuvonnan ja tutkimuksen vuoro-vaikutusta. Nykyisessä maaseudun kehittämissuunnitelmassa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota tähän, vaan ohjelmason neuvonnan, tiedonvälityksen ja tutkimuksen välillä on sangen heikko kytkentä. Tällä kolmiyhteydellä tulisi olla suurempi painoarvo sekä innovaatioiden mahdollistajana sekä uuden tiedon välittäjinä. Neuvojen tulisi teknisen tiedonvälittäjän sijaan olla osa innovaatiotietojärjestelmää.

Arviointikysymys 3. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu yhteyksien vahvistamista maatalouden, ruoan tuotannon, metsätalouden sekä tutkimuksen ja innovoinnin välillä, mukaan lukien ympäristöasioiden hallinnan ja ympäristönsuojelun tason parantaminen? (Kohdeala 1B)

1. Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan

Ohjelma-asiakirjan luvussa 5.2 esitetään kuhunkin prioriteettiin kohdistuvat toimenpiteet perusteluineen. Siinä kohdealaan 1B vaikuttavat toimenpiteet yksilöidään taulukossa 1 esittävällä tavalla.

Taulukko 4. Prioriteettia 1 koskevien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutusten kohdistuminen kohdealaan 1B. Päävaikutus lihavoitu.

Kohdeala	Kohdealaan vaikuttavat maaseutuohjelman toimenpiteet
1B	M16 edistetään yhteyksiä maa- ja metsätalouden, tutkimuksen ja innovaatioiden välillä luodaan ja lisätään edellytyksiä laadukkaiden elintarvikkeiden tuotannolle ja jopa viennille

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

Kohdealan 1B arviointikriteerit ovat:

- On muodostettu pitkäkestoista yhteistyötä maatalouden ja elintarvikeketjun tutkimuksen ja innovaatioiden edistämiseksi.
- On toteutettu yhteistyötoimenpiteitä, jotka tähtäävät laadukkaaseen elintarviketuotantoon.

Kohdealan 1B tavoitteina on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (vuonna 2023) yhteistyötoimenpiteestä tuettujen yhteistyötoimien kokonaismäärä on 310

(tavoiteindikaattori T2). Tuotostasolla tavoitteena kohdealalle 1B on 10 EIP-ryhmää (tuotosindikaattori O.16) sekä 300 muuta tuettua yhteistyötoimenpidettä (tuotosindikaattori O.17).

Lisätietoina voidaan käyttää mm. seuraavia tietoja:

- Yhteistyötoimenpiteisiin osallistuneiden tahojen ja organisaatiotyyppien lukumäärä
- Niiden yhteistyötoimenpiteiden lukumäärä, jotka tähtäävät elintarviketuotannon kehittämiseen
- M16-toimenpiteen kautta toteutettujen Leader-yhteistyöhankkeiden lukumäärä

3. Käytetyt arviointimenetelmät: kvantitatiiviset ja laadulliset

Arvioinnissa on käytetty monimenetelmätutkimusta (kyselyaineiston analyysi, haastattelut, dokumenttianalyysi, kuvaavat tilastot), Ruokaviraston seuranta- ja indikaattoriaineistoja sekä olemassa olevia arviointeja (mm. neuvontatoimenpiteen arviointi).

Arviointia varten toteutettiin maaliskuussa 2019 kysely yhteistyötoimenpiteen hankkeetajille (191 vastausta, vastausprosentti 41) sekä yhteistyöhankkeisiin osallistuneille (yritysryhmähankkeet 41 vastausta ja tavalliset yhteistyöhankkeet 90 vastausta).

Osana arviointia toteutettiin myös ELY-keskusten yritysasiiantuntijoiden ja ohjelmavastaavien haastatteluja, joissa kysyttiin yhteistyö- ja yritysryhmähankkeiden vastaavuudesta toimintaympäristön ja alueiden tarpeisiin, kumppanuuksista, hyvistä käytännöistä ja niiden levittämisestä sekä tuotoksista, tuloksista ja alustavista vaikutuksista. Lisäksi haastateltiin kolmea runsaasti yhteistyö- ja yritysryhmähankkeita rahoittaneen Leader-ryhmän edustajia, yhtä yhteistyöhankkeen toteuttajaa, kolmea yritysryhmähankkeen toteuttajaa sekä kolmea yritysryhmähankkeeseen osallistunutta. Haastattelut toteutettiin tammi-huhtikuussa 2019.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointitehtävän luonne ja sen aikataulu edellyttivät useiden aineistojen ja eri analyysimenetelmien käyttämistä.

4. Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

EU:n tietosuoja-asetuksen vuoksi hankkeisiin osallistuneiden yhteystietoja ei saatu arvioinnin käyttöön. Siksi hankkeiden osallistuneille suunnattu kysely toteutettiin avoimella linkillä, joka lähetettiin projektipäälliköille edelleen hankkeisiin osallistuneille välitettäväksi.

Tämän menettelytavan seurauksena ei voitu muodostaa käsitystä kyselyn kattavuudesta ja vastausten edustavuudesta. Vastauksia tähän kyselyyn saatiin melko vähän. Siksi lisätietoja hankittiin haastatteluilla sekä kysymällä hankkeiden osallistujapalautteesta projektipäälliköiden haastatteluissa.

5. EU:n yhteiset indikaattorit ja niiden arvot

T2: Yhteistyötoimenpiteestä tuettujen yhteistyötoimien kokonaismäärä (kohdeala 1B). Asetuksen (EU) N:o 1305/2013 35 artikla) mukaisesti (ryhmät, verkostot/klusterit, pilotti-hankkeet...).

M16 hankkeiden määrä yhteensä: 312

Lähde: Ruokavirasto

6. Kysymykseen vastaamisessa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

Hankerekisteri ei sisällä tietoja hankkeiden toiminnan kohdistumisesta kohdealoille 1A–C. Siksi hankerekisterin tietojen perusteella ei voi päätellä Prioriteetin 1 painoarvoa yhteistyötoimenpiteiden toteutuksessa. Myös kokonaisuutena hankerekisterin kohdealoja koskevat tiedot ovat hanketukien seurannan kannalta hyödyttömiä. Esimerkiksi valtaosa yhteistyöhankkeista (91 %) on kirjattu toteuttamaan ensisijaisesti kohdealoja 3A, 6A ja 6B.

7. Vastaus arviointikysymykseen

Yhteistyötoimenpiteen (M16) kautta edistetään yhteyksiä maa- ja metsätalouden, tutkimuksen ja innovaatioiden välillä. Toimenpiteen avulla on lisäksi mahdollista luoda ja lisätä edellytyksiä laadukkaiden elintarvikkeiden tuotannolle ja jopa viennille.

Yhteistyötoimenpiteessä on kymmenen alatoimenpidettä, joista maaseutuohjelmassa on otettu EIP-toiminta mukaan lukien käyttöön kahdeksan (16.1 - 16.6 ja 16.9 - 16.10).

Kohdealan 1B julkisen rahoituksen kuvaus

Kohdealalle 1B ei ole varsinaisesti määritelty rahoituskehystä, mutta yhteistyötoimenpiteen rahoituksen katsotaan vaikuttavan tähän kohdealaan. Yhteistyötoimenpiteelle on budjetoitu yhteensä 160 miljoonaa euroa julkista tukea maaseutuohjelmassa. EU:n rahoitusosuus on 37,21 miljoonaa euroa. Vuoden 2018 lopussa yhteistyötoimenpiteen EU-rahoituskehyksestä oli sidottu 55 prosenttia.

Tavoitteet ja toteuma

Hankerekisterin mukaan yhteistyöhankkeita oli vuoden 2019 helmikuun loppuun mennessä käynnistetty 657 (ks. Taulukko 1). Hankkeista yli kolmannes (257) kuului

alatoimenpiteeseen 16.10 (muut yhteistyöhankkeet), noin neljännes (169) alatoimenpiteeseen 16.3 (mikroyritysten yhteistyö) ja noin viidennes (137) alatoimenpiteeseen 16.2 (uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen). Myös rahoituksellisesti toiminta on painotunut hankemäärien osoittamalla tavalla. EIP-ryhmiä oli vuoden 2018 loppuun mennessä rahoitettu kahdeksan. Keväällä 2019 toteutetaan toinen EIP-hakukierros.

Taulukko 5. Yhteistyötoimenpiteen hankkeet alatoimenpiteittäin (kpl, €), (Hyrrä, 28.2.2019, kaikki yhteistyöhankkeet 31.12.2018)

Alatoimenpide	Hankkeiden lkm	Hankkeiden julkinen rahoitus, €
16.1 Maaseudun innovaatioryhmät, EIP	8	2 376 882
16.10 Muut yhteistyöhankkeet	257	48 558 299
16.2 Uusien tuotteiden ja menetelmien kehittäminen	137	25 354 633
16.3 Mikroyritysten yhteistyö	169	15 305 929
16.4 Elintarvikkeiden lyhyet toimitusketjut	20	2 914 762
16.5 Energian säästöä ja ympäristön tilaa parantavat menetelmät	34	6 256 657
16.6 Biomassan tuotanto- ja jakeluketjut	28	5 520 817
16.9 Hyvinvointimaatilojen kehittäminen	4	824 440
Yhteensä	657	107 112 417

ELY-keskusten rahoittamia oli kolme neljäsosaa (488) yhteistyöhankkeista. Manner-Suomessa on 54 Leader-ryhmää, joista 44 (81 %) oli rahoittanut yhteistyöhankkeita. Leader-ryhmien rahoittamista 169 yhteistyöhankkeesta 42 prosenttia toteutettiin alatoimenpiteessä 16.10 (muut yhteistyöhankkeet) ja 40 prosenttia alatoimenpiteessä 16.3 (mikroyritysten yhteistyö).

Hankerekisterin mukaan vuoden 2018 loppuun mennessä yhteistyötoimenpiteen hankkeille oli maksettu reilut 44 miljoonaa euroa, mikä on noin 46 prosenttia hankkeille myönnetystä rahoituksesta. Korkein maksatusprosentti (63 %) on alatoimenpiteen 16.9 hankkeilla, kun taas alhaisin maksatusprosentti (21 %) oli EIP-hankkeilla.

Taulukossa 6 esitetään yhteistyöhankkeiden keskeiset indikaattorit vuoden 2018 lopun tilanteen mukaisesti. Hankkeita on vähemmän kuin taulukossa 1, koska mukana ovat vain indikaattoritietoja vuoden 2018 loppuun mennessä raportoineet hankkeet. Indikaattoritietojen perusteella mm. aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden ja hankkeissa mukana olevien tahojen määrät ylittävät asetetut tavoitteet. Suurin, yli viisinkertainen, ylitys on hankkeissa mukana olleiden muiden toimijoiden määrässä.

Hankkeen vaikutuksesta syntyneet yritykset sekä hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät alittavat hankkeissa asetetut tavoitteet. Myös hankkeen aikana työllistyneiden määrässä, ympäristöä parantavissa toimissa sekä yritysten yhteisten uusien

palveluiden / tuotteiden määrässä on toteuma jäänyt asetetusta tavoitteesta. 35 yhteistyöhanketta raportoi tuloksenaan työpaikkoja, joita syntyi tarkasteluajanjakson aikana yhteensä 111.

Taulukko 6. Yhteistyötoimenpiteen hankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma. (Hyrrä, 28.2.2019, seurantatiedolliset hankkeet 31.12.2018 tilanteen mukaisesti)

Indikaattori	Kertymä 2015–2018	Hankkeiden lkm (ko. tuotosta raportoineiden hankkeiden lkm)	Hankkeissa asetettu ta- voite	Kertymä % hankkeen tavoitteesta
Hankkeiden lkm	594	-	-	-
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	30 212	113	16 339	185 %
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	947	481	1 291	73 %
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lkm	111	35	1	11 052 %
Hankkeen vaikutuksesta syntyneet uudet yritykset	516	88	849	61 %
Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot	1 919	132	1 388	138 %
Hankkeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät	1 964	291	2 502	78 %
Hankkeessa mukana olevien yritysten määrä	35 379	537	31 886	111 %
Hankkeessa mukana olleiden muiden toimijoiden lkm	45 841	504	9 022	508 %
Laaditut ja päivitettyt suunnitelmat	248	69	276	90 %
Niiden yritysten lkm, jotka osallistuvat lyhyiden toimitusketjujen tai paikallisten markkinoiden kehittämiseen	1 129	15	789	143 %
Rakennetut/kunnostetut/varustetut rakennukset ja rakennelmat	4	2	24	17 %
Ympäristöä parantavat toimet	56	16	90	62 %
Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden lkm	1 035	197	1 710	61 %

Sekä hankkeiden määrän että rahoituksen perusteella M16-toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti kohdealalle 6A (Pienyritysten monipuolistamisen, perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen luomisen helpottaminen; 49 % hankkeista, 54 % rahoituksesta). Rahoituksen perusteella toiseksi eniten yhteistyöhankkeita kohdistuu elintarviketuotantoon eli kohdealalle 3A (Alkutuottajien kytkeytyminen ruokaketjuun; 17 % hankkeista, 24 % rahoituksesta)

Taulukko 7. Yhteistyöhankkeiden päätoteuttajat organisaatiotyypeittäin. Hankkeiden lukumäärä, hankkeiden julkinen rahoitus ja osuus rahoituksesta. (Hyrrä, 28.2.2019, kaikki yhteistyöhankkeet 31.12.2018)

Organisaatiotyyppi	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Osuus rahoituksesta
AMK	108	20 898 008	20 %
Kehitysyhtiö	121	15 964 349	15 %
PROAgria	77	14 781 512	14 %
Järjestö	82	9 377 192	9 %
Yliopisto	38	8 203 722	8 %
LUKE	33	7 447 489	7 %
Metsäkeskus	30	7 238 318	7 %
Yritys	42	6 398 637	6 %
Kunta	69	6 376 030	6 %
Koulutusorganisaatio	24	3 610 696	3 %

Taulukossa 7 on koulutus- ja yhteistyöhankkeiden kymmenen suurinta päätoteuttajaa organisaatiotyypin mukaisesti ryhmiteltynä. Ammattikorkeakoulut ja kehitysyhtiöt ovat päätoteuttajina kolmanneksessa (35 %) yhteistyöhankkeista rahoituksen määrällä mitattuna. Kaksi kolmasosaa (65 %) rahoituksesta suuntautuu viidelle suurimmalle toteuttajataholle. ProAgria ja LUKE ovat merkittävimmät yksittäiset hanketoimijat.

Hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille suunnatut kyselyt

Hanketoteuttajilla on kyselyn perusteella myönteinen kuva yhteistyöhankkeiden toteutuksesta ja tuloksista. Hankkeet ovat olleet sisällöltään tarkoituksenmukaisia, tarvelähtöisiä, toteutuneet aikataulunsa puitteissa ja saavuttaneet hyvin tavoitteensa. Lisäksi keskeiset yhteistyökumppanit on ollut helppo tunnistaa ja ne on saatu hyvin mukaan hankkeen toimintaan. Hankevetäjä korostavat monikanavaista viestintää ja henkilökohtaisia kontakteja yhteistyöhankkeiden perustamisvaiheessa. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneiden kokemukset tukevat edellä esitettyä havaintoa henkilökohtaisten kontaktien tärkeydestä. Lähes puolet (43 %) yritysryhmähankkeiden osallistujille suunnattuun kyselyyn vastaajista mainitsi kuulleensa mahdollisuudesta osallistua yritysryhmään nimenomaan hankevetäjältä. Toiseksi yleisin osallistumisen peruste tai alkusyy oli se, että osallistuja oli ollut itse mukana suunnittelemassa hanketta (38 % vastaajista).

Hanketoteuttajien ja hankkeisiin osallistuneiden käsitykset yhteistyöhankkeiden tuloksista ja vaikutuksista ovat pitkälti samansuuntaisia. Molemmat vastaajaryhmät pitivät uusien tietojen ja taitojen saamista hankkeiden merkittävimpänä tuloksena. Hanketoteuttajien käsitykset ovat kuitenkin kauttaaltaan myönteisempiä kuin hankkeisiin osallistuneiden näkemykset (Taulukko 8). Vastaajaryhmien käsitykset poikkeavat eniten hankkeiden vaikutuksista uusien toimintatapojen edistäjinä sekä uusien tuotteiden ja palvelujen markkinoille saattajina. Työpaikkojen luomisen suhteen vastaajaryhmien käsitykset ovat samanlaisia. Yhteistyötä hankkeiden onnistumisen edellytyksenä pitävät molemmat

vastaajaryhmät erittäin tärkeänä. Yli 80 prosenttia molempien ryhmien vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä ”yhteistyö oli olennaista hankkeen onnistumiselle”.

Taulukko 8. Yhteistyöhankkeiden vetäjien ja niihin osallistuneiden käsitykset hankkeiden tuloksista ja vaikutuksista. Väitteestä täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien prosenttiosuus.

Hankkeen tulos / vaikutus	Hankevetäjät	Hankeeseen osallistuneet
Uudet tiedot ja taidot	93 %	84 %
Uudet toimintatavat	77 %	57 %
Uusi teknologia ja sähköiset välineet	59 %	43 %
Uudet tuotteet ja palvelut markkinoille	57 %	37 %
Uuden liiketoiminnan syntyminen	52 %	41 %
Investointien lisääntyminen	34 %	30 %
Uudet työpaikat	22 %	22 %

ELY-keskusten vuosiraportit ja ohjelmavastaavien haastattelut

ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan yhteistyötoimenpiteessä on rahoitettu kattavasti hankkeita ruokaketjun kehittämisessä, matkailussa, metallialalla sekä elintarviketuotantoon ja maa- ja metsätalouden kehittämiseen liittyen. Yritysryhmähankkeet ovat kohdistuneet etenkin matkailuun. Siihen on vaikuttanut erityisesti se, että matkailun yritysryhmähankkeissa on voitu toteuttaa myös markkinointiin liittyviä toimenpiteitä. Toimijoiden mielestä yritysryhmät ovat vaativia muodostaa ja hallinnoida, mutta hyödyllisiä sikäli, että niillä pystytään toteuttamaan yrityskohtaisia toimenpiteitä. Sadan prosentin tuella toteutettavista aktivointihankkeista yritysryhmiin johtavaa hankkeiden perustamispolkua pidetään hyvänä käytäntönä.

Yhteistyö- ja yritysryhmähankkeiden kumppanuuden ovat monilukuisia, mutta sopivia ja halukkaita hallinnoijaorganisaatioita on vähän. Ohjelman kuluessa ammattikorkeakoulut ovat aktivoituneet yritysryhmähankkeiden vetäjinä. Tämän epäillään johtuvan siitä, että ammattikorkeakoulujen rahoitusmalli – toisinkuin esimerkiksi yliopistojen osalta – palkitsee runsaasti työelämä- ja yritysytöntöjä omaavia oppilaitoksia.

8. Päätelmät ja suositukset

Kokemukset yhteistyöhankkeista ovat pääosin myönteisiä. Useimpien hankkeiden tuloksia mittaavien indikaattorien tavoitearvot on ylitetty jo ohjelman toteutuksen ensimmäisten vuosien aikana.

Yritysryhmien vetäjien rahoitus ei kata kustannuksia. Tämä voi johtaa siihen, että hankevetäjät pyrkivät kattavamaan yritysryhmien vetämisen aiheuttamia tappioita muulla hanke-toiminnalla.

Alatoimenpiteen 16.10 kysyntä (tarve) on ollut selvästi suurempi kuin ohjelman laatimisen yhteydessä ennakoitiin. Muiden alatoimenpiteiden ehtoja pidetään rajoittavina.

Omarahoituksen määrät ovat toimija- ja alatoimenpidekohtaisia. Se ohjaa sekä hankkeiden toteuttajia että hankkeiden osallistujia mahdollisimman pientä omarahoitusta edellyttävien hanketyyppien ja toimenpiteiden piiriin. Tukitasoja kannattanee yhtenäistää ja/tai hanketyyppejä vähentää.

Omarahoitus ei ole ongelma, jos hanke perustuu kohderyhmän todelliseen tarpeeseen. Omarahoitus varmistaa osaltaan sen, että toimenpiteitä toteutetaan kohderyhmien eikä hanketoteuttajien tarpeiden perusteella.

Arviointikysymys 4. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on tuettu elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta maa- ja metsätalousaloilla? (Kohdeala 1C)

1. Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan

Ohjelma-asiakirjan luvussa 5.2 esitetään kuhunkin prioriteettiin kohdistuvat toimenpiteet perusteluineen. Siinä kohdealaan 1C vaikuttavat toimenpiteet yksilöidään taulukossa 9 esittävällä tavalla.

Taulukko 9. Prioriteettia 1 koskevien maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutusten kohdistuminen kohdealaan 1A. Päävaikutus lihavoitu.

Kohdeala	Kohdealaan vaikuttavat toimenpiteet alatoimenpiteitä koskevine tarkennuksineen
1C	<p>M01 edistetään elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta maa- ja metsätaloudessa M01.1, M01.2 tehostetaan ammattitaitoisten viljelijöiden pääsyä maatalousalalle helpotetaan maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista sekä parannetaan maatilojen taloudellista toimintakykyä tietopohjan vahvistumisella luodaan edellytyksiä uusien liiketoiminta-alueiden ja innovatiivisen yritystoiminnan kehittymiselle M01.1 parannetaan yritysten johtamista ja kehittämistä sekä markkinointia Lisäksi todetaan ilman toimenpiteen tai alatoimenpiteen nimeä: yhteistyön kautta lisätään yritysten mahdollisuuksia toimia maaseudulla ja tehostetaan tietoisuutta uusista palvelumuodoista</p>

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

Kohdealan 1C arviointikriteerit ovat:

- Maaseutuyritysten johtamisosaaminen on kehittynyt suhteessa muihin vastaavan kokosiin yrityksiin.
- Koulutuksella ja tiedonvälityksellä on ollut vaikutusta maatalouden rakenneuudistukseen ja taloudelliseen toimintakykyyn.

Kohdealan 1C tavoitteena on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (vuonna 2023) koulutettujen osallistujien kokonaismäärä on 20 000 henkilöä (tavoiteindikaattori T3). Tavoitteeseen pyritään toimenpiteen M01 (Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet) avulla.

Lisätietoina voidaan käyttää mm. seuraavia indikaattoritietoja:

- Koulutuspäivien lukumäärä
- Koulutukseen osallistujien määrä
- Koulutettujen neuvojien määrä
- Järjestettyjen koulutustapahtumien lukumäärä

3. Käytetyt arviointimenetelmät: kvantitatiiviset ja laadulliset

Arvioinnin aineistoina on käytetty ohjelmadokumentteja, asiakirjalähteitä, kyselyjä, haastatteluja, tilastoja, Ruokaviraston seuranta- ja indikaattoriaineistoja sekä aikaisemmin suoritettuja maaseutuohjelman valtakunnallisia ja alueellisia arviointeja. Kyselyt M01-toimenpiteen hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille toteutettiin maaliskuussa 2019. Kyselyaineistoa täydennettiin haastattelemalla valikoitujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden projektipäälliköitä sekä kuuden ELY-keskuksen maaseutuohjelmien toteutuksen vastuuhenkilöitä.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointikysymyksen moniulotteisuudesta johtuen vastaamisessa on käytetty eri tietolähteistä ja eri menetelmillä koottua tietoa.

Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

EU:n tietosuoja-asetuksen vuoksi hankkeisiin osallistuneiden yhteystietoja ei saatu arvioinnin käyttöön. Siksi kyselyt toteutettiin avoimella linkillä, joka lähetettiin projektipäälliköille edelleen hankkeisiin osallistuneille välitettäväksi. Tämän menettelytavan seurauksena ei voitu muodostaa käsitystä kyselyn kattavuudesta ja vastausten edustavuudesta.

4. EU:n yhteiset indikaattorit ja niiden arvot

T3: Koulutettujen osallistujien kokonaismäärä (kohdeala 1C). Asetuksen (EU) N:o 1305/2013 14 artiklan mukaisesti.

M01 koulutushankkeiden koulutuksiin osallistuneiden määrä: 14 064

Lähde: Ruokavirasto

5. Kysymykseen vastaamisessa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

Hankerekisteri ei sisällä tietoja hankkeiden toiminnan kohdistumisesta kohdealoille 1A-C. Siksi hankerekisterin tietojen perusteella ei voi päätellä Prioriteetin 1 painoarvoa toimenpiteiden toteutuksessa. Myös kokonaisuutena hankerekisterin kohdealoja koskevat tiedot

ovat hanketukien seurannan kannalta hyödyttämiä, koska valtaosa (85 %) koulutushankkeista on kirjattu toteuttamaan ensisijaisesti kohdealoja 2A, 2B, 6A ja 6B.

6. Vastaus arviointikysymykseen

Keskeisimmässä asemassa kohdealan elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistämässä maa- ja metsätaloudessa (1C) ovat maaseutuohjelman toimenpiteeseen tietämyksen siirto ja tiedotus (M01) liittyvät hankkeet. Koulutuksen ja tiedonvälityksen avulla kehitetään ja helpotetaan ammattitaitoisten maanviljelijöiden pääsyä maatalousalalle. Lisäksi hankkeilla voidaan myötävaikuttaa maatalouden rakennemuutoksen etenemiseen ja sen taloudellisen kannattavuuden parantamiseen. Maatilojen tietopohjan uudistamisella on mahdollista parantaa erityisesti yhä laajempien ja tuotannoltaan monipuolisten maatilojen yritysmäistä johtamista sekä tukea niiden tuotteiden markkinointiponnistuksia. Siinä keskeistä on uusien liiketoiminta-alueiden ja innovatiivisten toimintamuotojen kehittäminen.

Kohdealan 1C julkisen rahoituksen kuvaus

Maaseudun kehittämissuunnitelmassa kohdealalle 1C ei ole määritetty rahoituskehystä, mutta koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen M01 rahoitus vaikuttaa keskeisesti kohdealaan 1C toteutumiseen. M01-toimenpiteelle on budjetoitu yhteensä 80 miljoonaa euroa julkista tukea maaseutuohjelmassa. Toimenpiteelle varatusta EU:n rahoituskehystä oli vuoden 2018 loppuun mennessä sidottu 78 prosenttia.

Toimenpiteen toteutuksessa on painottunut alatoimenpide 1.2 (Tuki esittely- ja tiedotustoimintaan), jonka kehyksestä oli sidottu 31.12.2018 mennessä 149 prosenttia. Alatoimenpiteen 1.1 (Tuki ammatilliseen koulutukseen ja taitojen hankkimiseen) kehyksestä oli sidottu 35 prosenttia samana aikana.

Tavoitteet ja toteuma

Hankerekisterin mukaan koulutus- ja tiedonvälityshankkeita oli vuoden 2018 loppuun mennessä käynnistetty 357. Hankkeista noin kolmasosa (120 kpl) oli koulutushankkeita ja kaksi kolmasosaa (237) tiedonvälityshankkeita. Rahoituksellisesti toiminta on painottunut tiedonvälitykseen (noin 70 % julkisesta tuesta). Koulutus- ja tiedonvälityshankkeista on Leader-hankkeita 88, joista 44 prosenttia (39) on suunnattu koulutukseen ja 56 prosenttia (49) tiedonvälitykseen. Myös Leader-hankkeet ovat suuntautuneet tiedonvälitykseen (68 % julkisesta tuesta).

Sekä hankkeiden määrän että rahoituksen perusteella M01-toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti prioriteettiin 6 ja sen kohdealoille 6A (Pienyritysten monipuolistamisen, perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen luomisen helpottaminen) ja 6B (Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen).

Hankkeiden indikaattoritietojen perusteella (Taulukko 10) koulutushankkeiden osallistujamäärät (yli 22 000 hlöä) ylittävät ohjelmalle asetetun tavoitteen. Tavoitearvoa voidaan pitää pienenä, koska toteuttajien mielestä koulutukseen on ollut usein vaikea saada osanottajia. Toisaalta toteutuneiden koulutuspäivien lukumäärä alittaa selvästi hankkeissa asetetun tavoitteen ja päivien kertymä jää noin puoleen tavoitteesta. Tämä viittaa siihen, että koulutushankkeissa toteutettu koulutus on ollut kertaluonteista tai lyhytkestoista, mutta se on tavoittanut paljon osanottajia.

Hankkeen aikana työllistyneiden määrä on ollut asetettua tavoitetta vähäisempää. Muilta osin indikaattorit osoittavat tuloksen yleensä ylittäneen asetetun tavoitteen. Suurin eli lähes kolminkertainen toteuma tavoitteeseen verrattuna on aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrässä. Tarkasteltavalla ajanjaksolla 17 hanketta raportoi tuloksena syntyneen työpaikkoja, joita koulutushankkeissa syntyi yhteensä 46.

Taulukko 10. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma. (Hyrrä, 28.2.2019, seurantatiedolliset hankkeet 31.12.2018 tilanteen mukaisesti)

Indikaattori	Kertymä 2015–2018	Hankkeiden lkm (ko. tuotosta raportoineiden hankkeiden lkm)	Hankkeissa asetettu tavoite	Kertymä % hankkeiden tavoitteesta
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	59 263	66	21 553	275 %
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	176	82	188	94 %
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lkm	46	17	0	-
Hankkeeseen osallistuvat organisaatiot	1 079	63	695	155 %
Julkaistun materiaalin (sis. verkkojulkaisut) lkm	18 968	208	17 743	107 %
Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lkm	22 478	102	22 883	98 %
Koulutuspäivien lkm	11 603	104	21 992	53 %
Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatiot) lkm	1 572	114	1 463	107 %
Tuettujen infotilaisuuksien lkm	7 048	210	6 416	110 %

Hankkeiden raportointien tuotoslajien lukumäärä ei lisäännä hankkeiden rahoituksen kasvaessa. Tämä viittaa siihen, että rahoitukseltaan pienet hankkeet eivät ole sisällöltään suuria hankkeita rajatumpia tai ainoastaan yhteen tuotoslajiin erikoistuneita. Vastaavasti suuret hankkeet eivät ole pieniä hankkeita enemmän moniin tuotoslajeihin pystyviä. Siten hankkeissa ei näyttäisi syntyneen erityisiä mittakaavahyötyjä (economics of scale), jolloin tuotoksia syntyisi helpommin ja halvemmalla suuremmissa erissä tuotettuna.

Taulukossa 11 eritellään koulutushankkeisiin osallistuneet ikäryhmien ja sukupuolten mukaisesti. Kuudennes koulutukseen osallistuneista oli alle 29-vuotiaita ja joka kymmenes oli yli 64-vuotias. Kolme neljännestä koulutetuista kuului 29–64-vuotiaiden ikäryhmään. Enemmistö (60 %) koulutetuista oli miehiä.

Taulukko 11. Koulutushankkeisiin osallistuneet ikäryhmittäin ja sukupuolittain eriteltynä (Hyrrä, 28.2.2019, seurantatiedolliset hankkeet 31.12.2018 tilanteen mukaisesti.)

	Alle 29-vuotiaat		29 vuotta täyttäneet		Yli 64-vuotiaat		Yhteensä	
	Henkilöä	Osuus	Henkilöä	Osuus	Henkilöä	Osuus	Henkilöä	Osuus
Miehet	1 906	14 %	9 930	74 %	1 577	12 %	13 413	60 %
Naiset	1 837	20 %	6 619	73 %	609	7 %	9 065	40 %
Yhteensä	3 743	17 %	16 549	74 %	2 186	10 %	22 478	100 %

Taulukko 12 esittää koulutushankkeiden aikana työllistyneet ja tuloksena syntyneet työpaikat ikäryhmittäin ja sukupuolittain eriteltynä. Alle 29-vuotiaiden työllistyminen hankkeen aikana on vähäisempää kuin osallistujamäärien perusteella on perusteltua olettaa. Hankkeen aikana syntyneet työpaikat puolestaan kohdistuvat alle 29-vuotiaisiin miehiin selvästi enemmän kuin heidän osuutensa osallistujamäärissä antaa aiheen olettaa. Kokonaisuutena sekä työllistyminen (74 % työllistyneistä naisia) että syntyneet työpaikat (67 %) kohdistuvat naisiin enemmän kuin heidän osallistumisosuutensa (40 %) ennustaa. Sukupuolten välinen ero viittaa siihen, että koulutustoimenpiteiden piiriin valikoituvat miehet ja naiset ovat taustamuuttujiltaan ja työmarkkina-asemaltaan toisistaan poikkeavia osallistujaryhmiä.

Taulukko 12. Koulutushankkeiden aikana työllistyneet ja tuloksena syntyneet työpaikat ikäryhmittäin ja sukupuolittain eriteltynä (Hyrrä, 28.2.2019, seurantatiedolliset hankkeet 31.12.2018 tilanteen mukaisesti)

		Alle 29-vuotiaat		29 vuotta täyttäneet		Yhteensä	
		Henkilöä	Osuus	Henkilöä	Osuus	Henkilöä	Osuus
Hankkeen aikana työllistyneet	Miehet	6,8	15 %	39,0	85 %	45,7	26 %
	Naiset	5,9	5 %	124,8	95 %	130,8	74 %
	Yhteensä	12,7	7 %	163,8	93 %	176,5	100 %
Hankkeen tuloksena syntyneet työpaikat	Miehet	11,1	69 %	5,0	31 %	16,0	33 %
	Naiset	4,3	13 %	27,8	87 %	32,2	67 %
	Yhteensä	15,4	32 %	32,8	68 %	48,2	100 %

Hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille suunnatut kyselyt

Hanketoteuttajien mielestä koulutus- ja tiedonvälityshankkeet ovat onnistuneet siirtämään hyvin uutta tietoa ja taitoja toimijoille. Toimenpiteellä on myös kyetty tukemaan onnistuneesti elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta. Lisäksi hankkeiden toteuttajaorganisaatioiden oman osaamisen todettiin parantuneen sekä hankkeeseen osallistuneiden yritysten osaamisen nähtiin vahvistuneen.

Osallistujakyselyssä selvitettiin koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden vaikutusta hankkeisiin osallistuneiden osaamisen kehittymiseen. Sekä koulutus- että tiedonvälityshankkeisiin osallistuneet kokevat osaamisensa tai edustamansa organisaation osaamisen kehittyneen kokonaisuudessaan myönteisesti hankkeiden myötävaikutuksella. Vastaajien mielestä

osaamisen osa-alueista parhaiten on edistynyt uusien tietojen tai taitojen lisääntyminen. Koulutushankkeet ovat osallistujien mielestä onnistuneet vaikuttamaan kohtalaisen hyvin myös osaamisen hyödyntämiseen, osaamistarpeiden tunnistamiseen ja osaamisen kehittämisen suunnitelmallisuuden lisääntymiseen. Tiedonvälityshankkeissa osaamista on parhaiten edistetty ympäristötietoisuuden ja -osaamisen parantumisen, osaamistarpeiden tunnistamisen, henkilöstön/jäsenistön osaamisen kehittymisen sekä osaamisen hyödyntämisen suhteen. Osaamisen kehittämisen aihealueella sekä koulutus- että tiedonvälityshankkeet ovat vaikuttaneet vähiten johtamisen ja/tai esimiestyön kehittymiseen.

Hanketoteuttajien käsityksen mukaan hankkeissa on onnistuttu hyvin luomaan ja vahvistamaan verkostoja erityisesti toimialan sisällä mutta myös toimialojen välillä. Innovaatioiden viitekehityksessä nämä verkostot ovat tärkeitä, koska innovaatioprosessi mielletään nykyisin vuorovaikutteisena oppimisena, ts. verkostoissa osaaminen jalostuu ja siirtyy maaseudun asukkaiden ja yritysten käyttöön. Osallistujakyselyn tulokset vahvistavat havainnon siltä osin, että osallistujat keskimäärin ovat hankkeiden myötä lisänneet muiden tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Jatkuvuuden (sekä siten elinikäisen oppimisen) osalta hyvä signaali on se, että hankkeiden aikana alkanut yhteistyö näyttäisi jatkuvan hankkeen jälkeen. Hankkeissa on onnistuttu myös melko usein luomaan uusia tai uudenlaisia kumppanuuksia, mikä tukee erityisesti toisilta oppimisen näkökulmaa. Lisäksi yritysten välinen yhteistyö on lisääntynyt.

Osallistujakyselyn perusteella koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin osallistuneiden saamat muut kuin osaamiseen liittyvät tulokset/vaikutukset jäävät odotetusti hieman osaamistuloksia vähäisemmiksi. Eniten on edistetty uusien toimintatapojen ja uuden teknologian tai sähköisten välineiden käyttöä, millä on omalta osaltaan vaikutusta maatalouden rakenneuudistukseen ja taloudelliseen toimintakykyyn. Osallistujien mielestä hankkeeseen käytetty aika ja raha eivät myöskään ole menneet hukkaan, vaan osallistujien enemmistön mukaan kyseessä on ollut heille hyvä investointi. Tiedonvälityshankkeeseen osallistuneiden kohdalla huomionarvoista on, että kolmasosa osallistujakyselyyn vastanneista kertoo hankkeella olleen ainakin jossain määrin vaikutusta uuden liiketoiminnan syntymiseen. Vajaa neljäsosa koulutushankkeisiin osallistuneista kyselyvastaajista tunnistaa tämän saman vaikutuksen omalla kohdallaan.

ELY-keskusten vuosiraportit ja ohjelmavastaavien haastattelut

ELY-keskusten vuoden 2018 vuosiraporteista ilmenee, että koulutuksilla on ollut myönteistä vaikutusta osallistujien osaamiseen. Koulutusten (ja tiedonvälityksen) avulla on mm. aktivoitu potentiaalisia tuensaajia ja siten osaltaan edesautettu ohjelman tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi vuosiraporteissa todetaan, että koulutuksiin osallistuneiden tilojen tukihakemusten laatu on ollut keskimääräistä parempi.

M01-toimenpiteen toteuttamisessa koulutushankkeiden toteuma on jäänyt suunniteltua vähäisemmäksi. Ainakin yhtenä syynä vaikuttaisi olleen se, että omarahoituksen kokoaminen koetaan niissä hankalaksi. Omarahoituksen määrää vaihtelee toimenpiteen kohderyhmästä ja aktiviteetista riippuen. Tiedonvälityshankkeiden sadan prosentin tukitaso on lisännyt niiden suosiota koulutushankkeisiin verrattuna. Sen seurauksena monet tiedonvälityshankkeet ovat olleet luonteeltaan koulutushankkeita. Joissain tapauksessa vaikeudet omarahoituksen kokoamisessa ovat johtaneet siihen, että koulutuksen järjestäjä on maksanut omarahoituksen osallistujien puolesta. Omarahoitusosuuden edellyttäminen koulutushankkeilta on myös vaikuttanut jossain määrin siihen, että koulutushankkeiden tyyppisiä toimenpiteitä on siirtynyt toteutettavaksi M16- toimenpiteen piirissä. Tätä siirtymää on vahvistanut se, että yhteistyöhankkeet koetaan hanketoteuttajien piirissä joustavamiksi hankemuodoksi kuin säännöiltään rajoitetuksi mielletty koulutushankkeiden toteutustyyppi.

Usein koulutuksiin on ollut vaikea saada osallistujia. Monissa hankkeissa on kuitenkin onnistuttu saavuttamaan asetetut tavoitteet joko hankkeikaa jatkamalla tai vaihtoehtoisesti hanketoteutusta uudelleensuuntaamalla. Viimeksi mainittu on edellyttänyt koulutuksen kohderyhmien ja koulutustarpeiden kartoittamista ja koulutustarjonnan suuntaamista tämän tarvekartoituksen perusteella tunnistetuille erityis- ja pienryhmille. Riittävät ryhmäkoot erityisryhmille tarjottavaan täsmäkoulutukseen edellyttävät koulutuksenjärjestäjiltä ylläalueellista yhteistyötä.

7. Päätelmät ja suositukset

Indikaattoreiden perusteella kohdealan 1C toteutus etenee tavoitellusti, joskin koulutuspäivien lukumäärän suhteen toimenpiteessä ollaan jäljessä asetetuista tavoitteista. Toimijoiden kiinnostus koulutushankkeiden järjestämiseen on jossakin määrin vähentynyt. Se koskee erityisesti laaja-alaista ja fokuoimattomalle kohderyhmälle järjestettävää yleiskoulutusta, johon on vaikea saada osallistujia. Siksi koulutus on lisääntyvästi täsmäkoulutusta eli valikoidulle kohderyhmälle kohdistuvaa, jolla palvellaan maatalojen erilaistuvia tarpeita sekä tuetaan maatalouden rakenneuudistusta. Tästä täsmäkoulutuksesta on hyviä kokemuksia ja sen osuutta koulutustarjonnasta on perusteltua edelleen lisätä.

Koulutushankkeissa ei ole painottunut maaseutuyritysten/maatalojen johtamisosaamisen edistäminen. Tämä osaamislaji korostuu toiminnan ja tuotannollisten ratkaisujen monipuolistuessa. Johtamistaitojen suhteen nousevat erityisesti esille taloudellisen tilanteen kokonaishallinta sekä liiketoimintaosaaminen. Toiminnallisten ja tuotannollisten ratkaisujen tekeminen pohjautuu vahvaan ammatilliseen osaamiseen, mutta markkinoinnin ja hallinnon kehittäminen korostuu tilakoon kasvaessa erityisesti johtamiseen liittyviin kysymyksiin. Kiinnittämällä huomiota johtamistaitoihin tuotannollisten ratkaisujen ohella voidaan luoda riittävän laadukkaita ja kilpailukykyisiä maaseutuyrityksiä/maataloja.

Uusien liiketoimintamallien kehittämiseksi yrittäjien on seurattava ja kehitettävä tuotannon, markkinoinnin ja hallinnon tehokkuutta, hyödynnettävä hyvien tuotantotapojen ohjeistusta sekä huolehdittava henkilöstön hyvästä osaamistasosta. Siksi maaseutuohjelman koulutustoimenpiteitä on perusteltua kohdistaa nykyistä enemmän johtamiseen, taloudellisen tilanteen seuraamiseen, neuvottelutaitojen kehittämiseen sekä liiketoimintaosaamiseen.

Omarahoitusosuuden vaatimus on koulutushankkeissa osoittautunut hankkeiden syntyä rajoittavaksi tekijäksi. Tämän vuoksi hankkeiden synnyttämisessä tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota laajempien yhteistyöhankkeiden muodostamiseen, jossa esimerkiksi oppilaitokset olisivat mukana. Oppilaitosten hankkeisiin osallistuminen on tärkeä tekijä kiinnitettäessä huomiota alueellisiin erityispiirteisiin ja paikallisen maatilakannan monimuotoisuuteen. Laajemmista yhteistyöhankkeista voidaan myös yleensä tehdä joustavampia. Uuden tiedon soveltaminen ja välittäminen edellyttää myös uusia kumppanuuksia, jotka tukevat riittävästi toisilta oppimisen näkökulmaa.

Koulutustoimenpiteiden vaikuttavuuden selvittäminen on tärkeää ja se edellyttää hankkeiden kohderyhmään kohdistuvaa seurantaa ja tiedonkeruuta. EU:n tietosuoja-asetusta on sovellettava siten, että koulutushankkeisiin osallistuneiden nimet ja yhteystiedot saadaan aihepiiriä koskevien arviointien ja selvitysten käyttöön.

Arviointikysymys 5. Missä määrin maaseudun asukkaiden tietotekniikkavalmiudet ja uuden teknologian & tekniikan käyttöönottovalmiudet ovat kehittyneet?

1. Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan

- Toimenpiteet
M01, M07

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

- Tietotekniikkaosaaminen on lisääntynyt maaseudulla

3. Käytetyt arviointimenetelmät: kvantitatiiviset ja laadulliset

Arviointiaineistot ja -menetelmät

Arvioinnin aineistoina on käytetty ohjelmadokumentteja, asiakirjalähteitä, Smart Count-ryside -hankkeen loppuraporttia sekä Ruokaviraston rekisteritietoja toimenpiteistä M01 ja M07.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointikysymyksen moniulotteisesta luonteesta johtuen vastaamisessa on käytetty eri tietolähteistä ja eri menetelmillä koottua tietoa.

Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

Kansalaisten tietotekniikkaosaamisen kehittymistä ei Suomessa seurata systemaattisesti. Siksi arviossa ei esitetä yksikäsitteistä käsitystä osaamisen kehityssuunnista. Arvioinnissa kuitenkin esitetään poikkileikkausaineistoihin perustuen havaintoja digiosaamisen tilasta maaseutualueilla ja eritellään siihen liittyviä syy-seuraussuhteita. Lisäksi arviossa esitetään rekisteriaineistojen analyysiin perustuva kooste aihepiiriin kohdistuvista maaseutuohjelman toimenpiteistä.

4. Kysymykseen vastaamisessa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

Ks. edellä esitetyt, valitun menetelmän käyttöä koskevat ongelmat.

5. Vastaus arviointikysymykseen

Digitalisaation kehittäminen ja siihen liittyvä ihmisten tietotekniikkavalmiuksien edistäminen on ollut kuluvalle vuosituonnille vahvasti esillä julkishallinnon strategioissa ja kehittämistoimenpiteissä. Suomi tunnetaan laajasti maana, joka näyttäytyy edistyksellisenä

tietoyhteiskuntana ja jonka teknologinen osaaminen on huipputasoa. Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomen vahvuuksia ovat mm. korkea koulutustaso, alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo, hyvä hallintokulttuuri, tiedon julkisuus sekä kansalaisten luottamus julkiseen hallintoon ja palveluihin.

Digitalisaatioon suhtaudutaan myönteisesti, koska sen katsotaan helpottavan arkipäivää ja työtä. Arkipäiväisessä toiminnassa digitaalisten palveluiden asema on jo nyt merkitsevä ja esimerkiksi huomattava osa ihmisistä käyttää tottuneesti sähköisiä pankkipalveluja ja hoitavat muita asioita sähköisesti. Digitaalisten palveluiden edistäminen edellyttää sähköisten palveluiden parempaa saavutettavuutta sekä ihmisten asiaankuuluvaa tietotaitoa sekä taloudellisia ja muita voimavaroja sähköisten palveluiden hyödyntämiseen.

Aihepiiriä koskevien selvitysten ja tutkimusten mukaan tietotekniikkavalmiudet jakautuvat kansalaisten keskuudessa epätasaisesti. Se uhkaa kansalaisten yhdenvertaisuutta ja aiheuttaa alueellista eriarvoisuutta. Osa kansalaisista ei kykene toimimaan tai he tuntevat olonsa epävarmaksi sähköisten palveluiden leimaamassa toimintaympäristössä. Periaatteessa tekniset valmiudet ovat monilla alueilla olemassa, mutta niin ihmisillä kuin yrityksillä on edelleenkin tietotaidossa kehittämistä digitalisaation suhteen. Kaikilla alueilla vanhempien ikäluokkien tietotekninen osaaminen on heikompaa ja suhtautuminen uuden oppimiseen varauksellisempaa.

Esimerkiksi Smart Countryside -hankkeessa tehdyn maaseudun asukkaiden sähköistä pääomaa koskevan kyselytutkimuksen tulokset tukevat havaintoa siitä, että tietoteknistien perusvalmiuksien osalta ikäluokittainen osaamistasojen ero ei ole kovin suuri. Sen sijaan uusien tietoteknistien laitteiden ja sovellusten käytössä ja omaksumisessa kuilu on syvempi. Esimerkiksi digitaalisten välineiden ja medioiden viihdekäytössä nuoret ovat selvästi ikääntyneitä etevämpiä. Erot uusien sovelluksien omaksumisessa selittänevät sitä, että osaamisen vahvistamisen tarpeet eriytyvät iän mukaan. 15–29-vuotiaat arvioivat useimmilla digitaalisuuden osa-alueilla osaamistasonsa vähintään hyväksi. Sen sijaan yli 50-vuotiaat arvioivat osaamisensa tyypillisesti heikoksi tai korkeintaan kohtalaiseksi. On kuitenkin merkillepantava seikka, että myös vanhemmissa ikäryhmissä on halukkuutta osallistua ja hyödyntää digitaalisen maailman palveluita ja sovelluksia. Erityisen kiinnostuneita ollaan terveydenhuoltoon liittyvien sähköisten palvelujen käyttämisestä.

Usein esitetään, että maaseutualueilla sijaitsevat yritykset eivät ole tietoteknisesti niin edistyneitä kuin kaupunkialueilla sijaitsevat. Tämän arvellaan johtuvan tietoliikenteen infrastruktuurin heikosta saatavuudesta. Smart Countryside -hankkeen kyselytutkimusten mukaan kaupunki- ja maaseutualueilla sijaitsevien yritysten välillä ei kuitenkaan ole merkittäviä eroja ”digisuuntautumisessa”, kuten avoimen digitalisten oppimisympäristöjen käytössä ja digitaalisten työkalujen hyödyntämisessä (mm. internet-sivut, mobiilipalvelut, verkkokauppa).

Edellä esitetyt havainnot osoittavat, että uuden teknologian omaksumiseen vaikuttavat syy-seuraussuhteet sekä yritysten että kansalaisten keskuudessa ja niin maaseutu- kuin kaupunkialueillakin ovat monimutkaisia. Esimerkiksi tietoliikenneyhteyksien kattavuuteen liittyvät ongelmat eivät näyttäisi olevan ratkaisevana esteenä sähköisten palvelujen hyödyntämisessä yrityksissä. Pikemminkin yritystasolla digisuuntautuminen liittyy toimialaan ja liiketoiminnan luonteeseen ja siinä viitekehyksessä ennen kaikkea epätietoisuuteen sähköisten palveluiden hyödyistä ja vaikuttavuuksista omalle yritystoiminnalle.

On kuitenkin itsestäänselvyys, että digisuuntautuneelle maaseudun yrityksille laajakaistayhteys on elinehto. Laajakaistayhteys ei kuitenkaan välttämättä johda yrityksen markkinoinnissa tai työn organisoinnissa tapahtuviin muutoksiin, sillä tietoteknisten ratkaisujen ja sovellusten käyttöönotto ei ole riippuvainen laajakaistayhteydestä vaan myös yksilöiden aktiivisuudesta. Maaseutualueilla on paljon tarvetta uusien toimintatapojen kehittämiseksi useimmiten yritysten omissa toimitiloissa sekä yritysten välisen vertaisoppimisen välityksellä. Yritystenkin kohdalla tärkein kriittinen tekijä on riittävä osaaminen ja halu uuden oppimiseen.

Maaseutuohjelmassa tietotekniikan ja sähköisten palveluiden kehittämistä käsitellään laajakaistainfrastruktuurihankkeiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käytön ja laadun parantamisen näkökulmasta. Ohjelman taustatietona painotetaan monipuolista osaamista sekä korkeaa tietoteknistä osaamista keskeisenä tekijänä muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin vastaamisessa. Samalla myös hyvät tietoliikenneyhteydet nostetaan esille asutuksen ja elinkeinotoiminnan edellytyksenä maaseutualueilla. Tämän tuloksena laajakaistahankkeita on systemaattisesti suunnattu maaseutualueille, jotka eivät kuulu markkinaehtoisien rakentamisen piiriin. Tämän lisäksi maaseudun asukkaiden tietotekniikkavalmiudet ja uuden teknologian käyttöönottovalmiudet mainitaan useassa kohtaa tärkeänä tekijänä lisäämässä maaseudun kilpailukykyä ja elinvoimaa, tarjoamassa asukkaille lisää elämismukavuutta ja tuomassa kuntalaiset osaksi tietoyhteiskuntaa.

Tietoyhteiskuntakehitykseen vaikuttavat sekä tieto- ja viestintäteknologian infrastruktuurin taso että sen käyttö. Tätä ilmiötä kuvataan usein ns. digitaalisen kuilun käsitteellä. Siinä viestintävalmiuksien eroja jäsennetään kolmena osatekijänä, jotka ovat liittymän saatavuus, käyttötaidot ja motivaatio ottaa kaksi ensimmäistä osatekijää (taidot ja liittymä) käyttöön. Digitaalista kuilua eli teknologian saatavuutta ja käytön yleistymistä voidaan lähestyä näiden osatekijöiden kautta useista näkökulmista. Tietoyhteiskuntakehityksen eri vaiheissa huomio kohdistuu eri näkökulmiin. Kotimaisessa keskustelussa huomio on kiinnittynyt erityisesti kahteen asiaan: saatavuuden kehittämiseen sekä käytön edistämiseen saatavuuden edellyttämälle tasolle.

Maaseutuohjelmassa kohdistetaan toimenpiteitä kumpaankin edellä mainittuun kehittämiskohteeseen. Tässä suhteessa merkittävimmät toimenpiteet ovat M01 (koulutus- ja

tiedonvälitys) ja M07 (peruspalvelut ja kylien kunnostus). Koulutushankkeissa tietotekniikan omaksumista ja käyttöä koskevat toimenpiteet kohdistuvat rajattuihin kohderyhmiin. Näitä hankkeita on kolmea päätyyppiä. Ensimmäinen ja lukumääräisesti suurin hanketyyppi kohdistuu maaseutuyritysten digitaalisen liiketoiminnan kehittämiseen (esim. verkkokauppa, markkinointi). Toinen ja osin edelliseen lomittuva hanketyyppi kehittää yrittäjien tai joidenkin muiden kohderyhmien tietotekniikka- ja/tai viestintävalmiuksia. Kolmannen hanketyypin muodostavat hankkeet, joissa kehitetään tai hyödynnetään digitaalisuutta hankkeen toimintamenetelmänä kohderyhmään kohdistuvissa koulutus- ja tiedonvälitystoimissa. Näiden hanketyyppien elementtejä on jossain määrin mukana liki kaikissa koulutus- ja yhteistyötoimenpiteen hankkeissa. Hankkeiden julkisen kuvauksen sisällön perusteella ko. aihealueet näyttäisivät olevan hankkeiden pääsisältönä noin 50 hankkeessa. Näin arvioituna joka kahdeksas koulutus- ja tiedotushankkeiden hanke ja tukieuro näyttäisi suuntautuvan digivalmiuksia päätoimintoihin kehittäviin tai digitaalisuutta hankkeen päätoimintatapana hyödyntäviin aiheisiin.

M07-toimenpiteet kohdistuvat sekä laajakaistainfrastruktuurin että sen käytön edistämiseen. Tältä osin tärkeimpiä alatoimenpiteitä ovat M07.1 (peruspalveluja koskevat selvitykset ja suunnitelmat), M07.3 (laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut) ja M07.4 (maaseudun palvelut). Näiden hankkeiden (1 903 kpl, 9.5.2019) julkisen kuvauksen sisällön perusteella noin joka kuudes (16 %) näistä hankkeista käsittelee käsillä olevan arviointikysymyksen tematiikkaa. Koska mukana ovat myös investointihankkeet, kohdistuu näihin hankkeisiin peräti kolmannes (33 %) ko. alatoimenpiteiden rahoitukseen käytetystä julkisesta tuesta. Kun tarkastelu rajataan kehittämishankkeisiin ja hankeisiin, joissa arviointikysymyksen tematiikka on päätoimintamuotona, muodostuu tietotekniikkaosaamiseen kohdistuva M07-toimenpiteen hankejoukko taulukon x mukaiseksi.

Taulukko 13 Tietotekniikkaosaamiseen kohdistuvat M07-toimenpiteen hankkeet

	7.1 Selvitykset ja suunnitelmat		7.3 Laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut		7.4 Maaseudun palvelut		Kaikki yhteensä	
	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Lkm	Julkinen rahoitus, €	Lkm	Julkinen rahoitus, €
Infrastruktuurihankkeita tukeva tiedotus ja digivalmiuksien kehittäminen	4	193 346	9	1 094 637	2	189 644	15	1 477 626
Uutta teknologiaa koskeva neuvonta ja opastus	1	24 365	1	448 140	12	997 107	14	1 469 612
Sähköisten palvelujen kehittäminen	1	40 000	5	868 042	8	991 335	14	1 899 377
Muu digivalmiuksien ja uuden teknologian käytön edistäminen	2	57 690	2	143 546	5	352 231	9	553 467
Kaikki yhteensä	8	315 401	17	2 554 365	27	2 530 316	52	5 400 082

Taulukon 13 hankejoukko käsittää neljä hanketyyppiä. Kolme ensimmäistä tyypittyvät sisältöjensä puolesta muista erottuviksi. Sen sijaan neljäs tyyppi muodostuu näihin erottuvien lajityyppien ulkopuolelle jäävistä, lähinnä Leader-toimenpiteinä toteutetuista monimuotoisista hankkeista. Eniten (15 kpl) tietotekniikkavalmiuksia käsitteleviä hankkeita on toteutettu infrastruktuuri-investointien esiselvityksinä tai rakennetun laajakaistan käyttöönottoa tukevinä kehittämishankkeina. Ne ovat usein toteuttavuusselvityksen tyyppisiä eli investointien kannattavuuden arviointiin ja liittymien markkinointiin kohdistuvia. Infrastruktuuri-investoinneista erillään toteutettuja, uuden teknologian käyttöönottoa koskevaa neuvontaa ja opastusta käsitteleviä hankkeita on sekä lukumääräisesti että julkisen tuen määrällä mitattuna toteutettu yhtä paljon kuin ensin mainitun lajityyppin hankkeita. Puolet näistä hankkeista kohdistuu tiettyyn ikäryhmään: lapsiin tai nuoriin kohdistuu viisi hanketta ja ikääntyneisiin kaksi.

Sähköisten palvelujen kehittäminen muodostaa julkisen tuen määrällä mitattuna niukasti suurimman tietotekniikkavalmiuksia kehittävän hankekokonaisuuden. Tosin näissä hankkeissa valmiuksiin liittyvä kehittämisulottuvuus jää usein taka-alalle ja huomio kohdistuu uuden teknologian soveltamismahdollisuuksiin. Arviointikysymyksen viitekehityksessä tämän lajityyppin hankkeet ovat kuitenkin erittäin tärkeitä. Niiden avulla lisätään motivaatiota ottaa käyttöön uutta teknologiaa, joka luo edellytyksiä sekä markkinaehtoisille että julkisesti tuetuille laajakaistainvestoinneille. Eniten näitä hankkeita on toteutettu Lapissa ja Pohjois-Pohjamaalla, joissa niitä on toteutettu kolme kummassakin. Tyypillisenä toimintamuotona on koota sähköisten palvelujen tarjontaa, parantaa niiden saatavuutta ja aktivoida niiden käyttöä. Neljä hankkeista kohdistuu tarkasti rajattuun teemaan: kolme hankkeista käsittelee perusterveydenhuoltoa ja omahoitoa ja yksi hanke kohdistuu asiointiliikenteeseen ja kyytien yhdistämiseen.

Kuluvalla ohjelmakaudella maaseutuohjelmassa yhdeksi painopisteeksi on noussut laajakaistainfrastruktuuri. Esimerkiksi sähköisten palveluiden hyödyntämiseen liittyvät kehittämistoimet ovat jääneet niiden varjoon tai ainakin niihin on kohdistunut vähemmän huomiota julkisessa keskustelussa. Ohjelmassa kuitenkin tunnustetaan tarve luoda kaikille maaseutualueiden asukkaille mahdollisuus käyttää sähköisiä palveluja tasa-arvoisesti, mutta kokonaisuudessaan esimerkiksi kuntien sähköisten palvelujen kehittämistä koskevia hankkeita on toteutettu vähän. Lisäksi sähköisiä palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä huomiota digiosallisuuteen, sillä digitaalisuuteen siirtymisen alkuvaiheessa kansalaisten osaamistasojen eroista johtuvat kielteiset vaikutukset korostuvat. Siksi teknologiaan ja infrastruktuuriin panostava tietoyhteiskuntapolitiikka tarvitsee tuekseen alueiden erityispiirteet ja eri väestöryhmien tarpeet huomioivaa lähestymistapaa sähköisten palveluiden kehittämiseen.

6. Päätelmät ja suositukset

Maaseutuohjelman infrastruktuuri-investoinneilla on parannettu laajakaistan saatavuutta maaseutualueilla. Rakentaminen on edennyt projektimuotoisesti ja paikallisen aloitteellisuuden ohjaamana. Se on johtanut merkittäviin alueellisiin eroihin nopeiden tietoliikenneyhteyksien ja palvelujen saatavuudessa sekä liittymä- ja käyttömaksujen kuluttajahinnoissa.

Asiantuntija-arvioissa valokuituverkon rakentamisen hajanaisuuteen ja eritahtisuuteen on kiinnitetty lisääntyvästi huomiota. Sen on todettu hidastaneen digitalisaatioon liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämistä ja sähköisten palvelujen käyttöönottoa. Erityisesti monet pioneerityötä tehneet kunnat ovat kohdanneet riskejä valokuituverkkojen rakentamisessa. Riskien realisoituessa valokuituyhtiöt ovat ajautuneet talousvaikeuksiin, mikä on edelleen vaikeuttanut laajakaistayhteyksien markkinointia ja niiden hyödyntämistä.

Keskeinen syy laajakaistarakentamisen kohtaamiin vaikeuksiin sekä markkinaehtoisesti että julkisella tuella rahoitettuna on se, että liittymien kysyntä on jäänyt odotuksia vähäisemmäksi. Siksi maaseutuohjelmassa on perusteltua lisätä toimenpiteitä, joilla edistetään laajakaistan käyttöä saatavuuden edellyttämälle tasolle. Tässä suhteessa ratkaisevaa ei niinkään ole käyttäjien osaamistaso, vaan kansalaisten motivaation eli maksuhalukkuuden lisääminen. Siksi maaseutuohjelman toimenpiteitä on jatkossa suunnattava maaseudun asukkaille tarjottavien sähköisten palvelujen kehittämiseen. Siten laajakaistaliittymän hankinta muodostuu kuluttajille kannattavaksi, ts. laajakaistaliittymästä koituvat hyödyt ylittävät niiden liityntä- ja kuukausimaksujen aiheuttamat kustannukset.

Arviointikysymys 6. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla on edistetty EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta sijoittaa 3 prosenttia suhteessa EU:n BKT:hen tutkimukseen, kehitykseen ja innovointiin?

1. Listaus toimenpiteistä

- Toimenpiteet
M01, M02, M16
Muut maaseutuohjelman toimenpiteet, joilla on mahdollisia innovaatiovaikutuksia
- Kohdealojen indikaattorit
T1, T2
- Prioriteetit ja kohdealat
Prioriteetti 1, Kohdealat 1A, 1B
- Vaikutusindikaattori
Tutkimus- ja kehitysmenot, prosenttia bruttokansantuotteesta

Kohdealoihin kohdistuvien vaikutusten lisäksi maaseutuohjelman toimenpidekohtainen kuvaus (luku 8) luonnehtii toimenpiteiden vaikutuksia kolmeen monialaiseen tavoitteeseen. Taulukko 14 esittää monialaiseen innovaatiotavoitteeseen kohdistuvat vaikutukset.

Taulukko 14. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen.

Toimenpide	Vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen
M01 Koulutus ja tiedonvälitys	Läpileikkaava vaikutus
M02 Neuvonta	Mahdollisesti löydetään innovaatiokohteita
M04 Investoinnit	Alatoimenpiteet 4.1, 4.2
M06 Tila- ja yritystoiminta	Alatoimenpiteet 6.1, 6.2, 6.4

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

- Tutkimus- ja tuotekehitysmenot ovat lisääntyneet
- Innovaatiotoiminta on edistynyt

3. Käytetyt arviointimenetelmät: kvantitatiiviset ja laadulliset

Arviointiaineistot ja -menetelmät

Arvioinnin aineistoina on käytetty ohjelmadokumentteja, asiakirjalähteitä, kyselyjä, haastatteluja, tilastoja, Ruokaviraston seuranta- ja indikaattoriaineistoja sekä aikaisemmin suoritettuja maaseutuohjelman valtakunnallisia ja alueellisia arviointeja. Kyselyt M01- ja M16-toimenpiteiden hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille toteutettiin maalisi-huhtikuussa 2019. Kyselyaineistoa täydennettiin haastattelemalla valikoitujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden projektipäälliköitä sekä kuuden ELY-keskuksen

maaseutuohjelmien toteutuksen vastuuhenkilöitä. Innovaatioryhmiä koskevaa aineistoa tarkennettiin 10.4.2019 järjestetyssä innovaatioryhmien ja arviointiryhmän yhteisessä työpajassa.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointikysymys on toimenpiteiden tuotosten ja niiden seurauksena syntyvien muutosten (vaikutusten) välisten syy-seuraussuhteiden todentamisen kannalta haastava. Haasteet liittyvät sekä tarkastelun kohteina olevien kehittämistoimenpiteiden ja niiden vaikutusmekanismien moniulotteiseen luonteeseen että niitä koskevan tietoperustan puutteisiin. Kumpaakin ongelmaa on käsitelty innovaatioiden tutkimus- ja arviointikirjallisuudessa runsaasti ja ne liittyvät toisiinsa seuraavasti:

- Osaamisen lisääntymistä (tuotos) on vaikea mitata.
- Lisääntyvästä osaamisesta johtuva käyttämisen muutos (vaikutus) tapahtuu yleensä vasta pitkällä aikavälillä, jolloin syy-seuraussuhteen osoittaminen on vaativaa ja usein jopa mahdotonta.
- Osaamiseen liittyvissä vaikutusmekanismeissa on kyse laajoista yhteiskunnallisista kehityskuluista. Ne muovautuvat useiden politiikkatoimien ja muutosten yhteisvaikutuksena. Tällöin yksittäisen intervention osuutta kokonaismuutoksesta on vaikea arvioida yksikäsitteisesti.

Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

Ongelmia ei havaittu.

4. Kuvaus asiaan liittyvistä EU:n yhteisistä indikaattoreista, joita käytettiin kysymykseen vastaamisessa ja niiden arvot

- T1: asetuksen (EU) N:o 1305/2013 14, 15 ja 35 artiklan mukaisten menojen prosenttiosuus suhteessa maaseudun kehittämissuhteen kokonaismenoihin (kohdeala 1A)
Lähde: Ruokavirasto
M01: 33 346 648 €
M02: 13 518 281 €
M16: 38 385 189 €
Yhteensä: 85 250 119 €
Ohjelman kokonaisrahoitus: 8 181 331 757 €
Suhdeluku (T1): 1,04 %

- T2: yhteistyötoimenpiteestä tuettujen yhteistyötoimien kokonaismäärä (asetuksen (EU) N:o 1305/2013 35 artikla) (ryhmät, verkostot/klusterit, pilottihankkeet...) (kohdeala 1B)

Lähde: Ruokavirasto

M16 hankkeiden määrä yhteensä: 312

- Tutkimus- ja kehitysmenot, prosenttia bruttokansantuotteesta, 2012–2018

Lähde: Tilastokeskus

2012: 3,42 %

2013: 3,29 %

2014: 3,17 %

2015: 2,90 %

2016: 2,74 %

2017: 2,76 %

2018: 2,70 % (valtiovarainministeriön ennuste)

5. Kysymykseen vastaamisessa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

- Julkisesti tuetun t&k-toiminnan vaikutukset tunnetaan huonosti.
- EU:n tietosuoja-asetus vaikeuttaa hankkeiden kohderyhmien kartoittamista ja tavoittamista ja siten heikentää vaikuttavuusarviointien laatua.

6. Vastaus arviointikysymykseen

Eurooppa 2020 -strategian yleistavoite on nostaa tutkimus- ja kehitysmenojen (jäljempänä t&k-menojen) osuus bruttokansantuotteesta kolmeen prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Suomen kansallinen tavoite on prosenttiyksikköä suurempi (4 % BKT:sta). Lähtötilannetta kuvaavana vertailulukuna käytetään vuoden 2012 arvoa, joka oli 3,6 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan Suomen t&k-menojen BKT-osuus oli 2,7 prosenttia vuonna 2018.

Ohjelmakauden ensimmäisinä vuosina Suomen t&k-menot vähenivät. Se johtui vuoden 2008 finanssikriisin kielteisistä ja pitkään jatkuneista talousvaikutuksista, joiden seurauksena Suomen kansantalouden kasvu jäi vähäiseksi kuluvan vuosikymmenen ensimmäisellä puoliskolla. Kansantalouden heikon kehityksen johdosta erityisesti yksityisen sektorin t&k-toiminta vähentyi voimakkaasti. T&k-menot kääntyivät nousuun vuonna 2016, mutta kokonaistuotannon kasvaessa t&k-menoja vauhdikkaammin, on t&k-menojen BKT-osuus edelleen pienentynyt. Siksi Suomi ei saavuta t&k-menojen kansallista tavoitetasoa (4 % BKT:sta) kuluvan ohjelmakauden aikana. Sen sijaan EU:n yleistavoite (3 % BKT:sta) todennäköisesti saavutetaan vuoteen 2020 mennessä.

Vuonna 2018 Suomen t&k-menot olivat noin 6,3 miljardia euroa. Maaseutuohjelman kuusivuotisella ohjelmakaudella ne ovat noin 44 miljardia euroa. Maaseutuohjelmassa t&k-toimintaa rahoitetaan pääasiassa toimenpiteissä M01, M02 ja M16. Niille on maaseutuohjelmassa varattu rahoitusta 274 miljoonaa euroa. Se vastaa noin 0,6 prosentin osuutta ohjelmakauden aikana toteutuvista t&k-menoista Suomessa. Julkisen sektorin t&k-menoista maaseutuohjelman innovaatiomenojen osuus on noin 1,9 prosenttia.

Maaseutuohjelman lisäksi maaseutua koskevaan innovaatiotoimintaan suuntautuu EU-rahoitusta mm. meri- ja kalatalousohjelmasta ja rakennerahasto-ohjelmasta. Viimeksi mainittu rahoituslähde on tärkeä esimerkiksi biotalouden ja muiden, älykkään erikostumisen teemallisten kehittämiskokonaisuuksien piiriin lukeutuvien maaseudun yritysten t&k-toiminnan näkökulmasta. Ohjelmakaudella 2014–2020 rakennerahasto-ohjelma rahoittaa t&k-toimintaa Suomessa noin 870 miljoonalla eurolla. Tämä rakennerahasto-ohjelman innovaatorahoitus on mittakaavaltaan yli kolminkertainen maaseutuohjelman innovaati-orahoitukseen verrattuna.

Suomen t&k-toiminnan kokonaisvolyymiin suhteutettuna ja rakennerahasto-ohjelman t&k-rahoitukseen verrattuna maaseutuohjelman merkitys on vähäinen. Siksi maaseutuohjelman toimenpiteillä ei ole ollut merkittävää vaikutusta EU2020-strategian t&k-tavoitteen saavuttamiseen Suomessa.

Maaseutuohjelman innovaatioita kokevilla toimenpiteillä rahoitetaan pääasiassa osaamiseen siirtoa eikä esimerkiksi perustutkimusta juurikaan rahoiteta. Arvioinnin haastattelussa vahvistui lisäksi käsitys siitä, että kuluvalle ohjelmakaudella myös soveltavan tutkimuksen rahoitus on edelleen vähentynyt. Toimenpiteillä ei rahoiteta myöskään tutkimusinfrastruktuuria merkittävästi. Nämä painotukset perustuvat tulkintaan siitä, että ns. lineaarisen innovaatiomallin mukaisesti innovaatioiden synty etenee vaiheittain perustutkimuksesta soveltavan tutkimuksen ja kehittämishankkeiden kautta markkinoitavissa olevien tuotteiden ja palvelujen valmistamiseen. Maaseutuohjelma keskittyy tässä t&k-prosessissa kehittämisvaiheeseen eli se on ns. koodatun eli kaikille saatavilla olevan tiedon siirtäjä, joka välittää tietoa tuottajilta sen hyödyntäjille. Lisäksi maaseutuohjelman innovaatiokäsitys tukeutuu tulkintaan innovaatioprosessista vuorovaikutteisena oppimisena. Siinä tuotetaan toimijoiden välisenä yhteistyönä piilevää tietoa ja osaamista. Tätä tietoa kutsutaan piileväksi, koska se perustuu kokemukseen ja sen siirtäminen yhteistyöpiirin ulkopuolelle on hyvin vaikeaa. Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään perustellusti ja johdonmukaisesti sekä lineaarisen innovaatioprosessin viimeistä osavaihetta (koodatun tiedon siirto käytäntöön) että piilevän tiedon muodostumista yhteistyöprosesseissa.

EU2020-strategian perusajatuksena on, että maaseutuohjelman innovaatioita koskevat toimenpiteet edistävät maaseutuyritysten kilpailukykyä. Kilpailukyky määräytyy maaseutuyritysten ominaisuuksien perusteella eli miten tehokkaasti yritykset omaksuvat uusia

tietoja, taitoja ja tuotantoteknologiaa ja miten ne onnistuvat parantamaan niiden avulla tuottavuuttaan. Tuottavuuden parantamisessa yritykset voivat hyödyntää kahta päästrategiaa. Ensinnäkin yritykset voivat innovaatioiden avulla alentaa tuotantokustannuksiaan. Toiseksi ne voivat innovaatioiden avulla (esimerkiksi tuotekehityksen välityksellä) pyrkiä erottumaan kilpailijoistaan ja nostamaan tuotteen hintaa. Tällöin yrityksen asema raaka-aineesta tuotteen jakeluun ulottuvassa arvoketjussa nousee ja tuottaja saa entistä suuremman osuuden loppukuluttajan saamasta arvosta.

Viimeksi mainittu strategia on sekä innovaatioiden edistämisen että yritysten kannalta edullinen. Ensin mainittu strategia on puolestaan useimmille maaseutuyrityksille tyypillinen. Erityisesti se pätee alkutuotantoon, jossa tuottajien asema rinnastuu sopimustuottajien tilanteeseen. Tällöin niiden ei ole mahdollista parantaa asemaansa arvoketjussa, vaan niiden on tavoiteltava tuottavuutta kustannusten alentamisen kautta. Maaseutuohjelman neuvontatoimenpide ja valtaosa koulutushankkeista toteuttaa tätä strategiaa. Vaihtoehdolle strategialle, eli erottumiselle kilpailijoista arvoa luomalla, olisi maaseudulla kiistatta enemmän tarvetta. Maaseudun yrityskanta, sen alkutuotantovaltaisuus ja pitäytyminen vähäisen jalostusarvon tuotteissa kuitenkin vaikeuttavat merkittävästi sen laajamittaista harjoittamista Suomen maaseudun kehittämisessä.

7. Päätelmät ja suositukset

Suomen t&k-toiminnan kokonaisvolyymiin suhteutettuna maaseutuohjelman merkitys on vähäinen. Siksi maaseutuohjelman toimenpiteillä ei ole ollut merkittävää vaikutusta EU2020 t&k-tavoitteen saavuttamiseen Suomessa.

Maaseutualueiden yrityskantaan ja alkutuotantovaltaisuuteen liittyvät piirteet vaikeuttavat innovaatioihin perustuvan kehittämisopin soveltamista Suomen maaseudulla. Maaseutuohjelman t&k-prosessia koskevat toimenpiteet eivät ole kohdistuneet tämän prosessin tutkimusvaiheeseen, vaan painopiste on ollut tietoa siirtävissä toimenpiteissä. Tässä suhteessa maaseutuohjelman ja rakennerahasto-ohjelman työnjako on vakiintunut ja selväpiirteinen: tuoteinnovaatioihin alttiit ja tutkimusyhteistyöstä kiinnostuneet maaseutu-yritykset hakeutuvat rakennerahasto-ohjelman piiriin ja maaseutuohjelman toimenpiteet vahvistavat osaamista sekä kehittävät ja ylläpitävät osaamista edistäviä organisaatioita, instituutioita ja yhteistyörakenteita.

Arviointikysymys 7. Missä määrin maaseudun kehittämissohjelmalla on edistetty innovointia?

1. Lista toimenpiteistä, jotka edistävät innovaatioita

- Toimenpiteet
Kaikki maaseutuohjelman toimenpiteet, joilla on mahdollisia innovaatiovaikutuksia
- Kohdealojen indikaattorit
T1
- Prioriteetit ja kohdealat
Prioriteetti 1, Kohdealat 1A, 1B
Prioriteetit 2-6

Kohdealoihin kohdistuvien vaikutusten lisäksi maaseutuohjelman toimenpidekohtainen kuvaus (luku 8) luonnehtii toimenpiteiden vaikutuksia kolmeen monialaiseen tavoitteeseen. Taulukko 15 esittää monialaiseen innovaatiotavoitteeseen kohdistuvat vaikutukset.

Taulukko 15. Maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen ohjelma-asiakirjan perusteella.

Toimenpide	Vaikutukset monialaiseen innovaatiotavoitteeseen
M01 Koulutus ja tiedonvälitys	Läpileikkaava vaikutus
M02 Neuvonta	Mahdollisesti löydetään innovaatiokohteita
M04 Investoinnit	Alatoimenpiteet 4.1, 4.2
M06 Tila- ja yritystoiminta	Alatoimenpiteet 6.1, 6.2, 6.4

2. Yhteys arviointikysymyksen, kysymyksen tarkennuksen ja indikaattoreiden välillä

- Innovaatiotoiminta maaseudulla on edistynyt maaseutuohjelmassa määritellyllä tavalla
- Maaseutuohjelman toimenpiteiden seurauksena on otettu käyttöön uusia tuotanto- ja toteutustapoja sekä toimintamalleja (ml. EIP-hankkeet)
- Toimijoiden välille on syntynyt toiminnallisia riippuvuuksia ja yhteistyösuhteita
- On syntynyt oppimislustoja ja muita innovaatioiden syntyä ja leviämistä edistäviä toimintatapoja ja rakenteita
- Tiedonkulku ja -vaihto toimijoiden välillä on lisääntynyt
- Maaseutuohjelman toimenpiteet ovat lomittuneet ja vaikuttaneet muuhun kehittämistoimintaan

- Maaseutuohjelman toimenpiteissä on kehitetty ja tarjottu tilaisuuksia tiedonvaihtoon ja toisilta oppimiseen
- Maaseutuohjelman toimenpiteissä on edistetty ylipaikallista yhteistyötä
- Maaseutuohjelman toimenpiteillä on tuettu uuden tekniikan ja teknologian käyttöönottoa maaseutualueilla

3. Käytetyt arviointimenetelmät: kvantitatiiviset ja laadulliset

Arviointiaineistot ja -menetelmät

Arvioinnin aineistoina on käytetty ohjelmadokumentteja, asiakirjalähteitä, kyselyjä, haastatteluja, tilastoja, Ruokaviraston seuranta- ja indikaattoriaineistoja sekä aikaisemmin suoritettuja maaseutuohjelman valtakunnallisia ja alueellisia arviointeja. Kyselyt M01- ja M16-toimenpiteiden hanketoteuttajille ja hankkeisiin osallistuneille toteutettiin maaliskuuhuhtikuussa 2019. Kyselyaineistoa täydennettiin haastattelemalla valikoitujen koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden projektipäälliköitä sekä kuuden ELY-keskuksen maaseutuohjelmien toteutuksen vastuuhenkilöitä. Innovaatioryhmiä koskevaa aineistoa tarkennettiin 10.4.2019 järjestetyssä innovaatioryhmien ja arviointiryhmän yhteisessä työpajassa.

Perustelu menetelmän käytölle

Arviointikysymyksen moniulotteisesta luonteesta johtuen vastaamisessa on käytetty eri tietolähteistä ja eri menetelmillä koottua tietoa.

Ongelmia valitun menetelmän käytössä sekä tavat, joilla ongelmia on pyritty lievittämään tai ratkaisemaan

Ongelmia ei havaittu.

4. Kysymykseen vastaamisessa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen

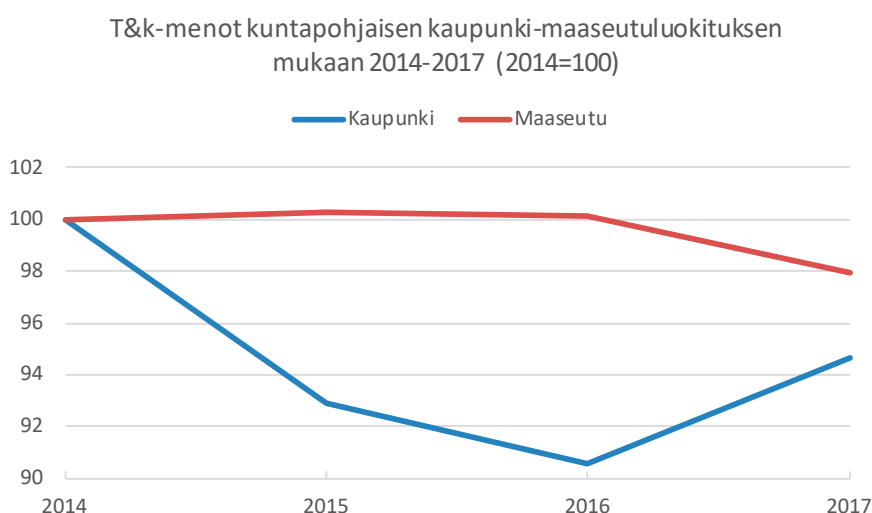
Hankerekisteri ei sisällä tietoja hankkeiden toiminnan kohdistumisesta kohdealoille 1A-C. Siksi hankerekisterin tietojen perusteella ei voi päätellä Prioriteetin 1 painoarvoa maaseutuohjelman toimenpiteiden toteutuksessa.

5. Vastaus arviointikysymykseen

Maaseutuohjelmassa innovaatio on läpileikkaava periaate, joka lisää useiden maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikuttavuutta. Esimerkiksi maatalous ja muu maaseudun yritystoiminta on tuotekehityksen tai uuden tuotantomenetelmän seurauksena entistä kannattavampaa, ympäristöystävällisempää tai sosiaalisesti hyväksytympää. Vastaavasti elinympäristöä kehittävässä hanketoiminnassa innovaatioiden merkitys havainnollistuu sitä kautta, miten paljon sen myötä on lisätty asukkaiden yhteenkuuluvuutta, parannettu

asumisviihtyisyyttä tai lisätty asukkaiden aktiivisuutta kehittämistoiminnassa. Maaseutuohjelmassa innovaatiotoimintaa koskevat erityisesti toimenpiteet M01, M02 ja M16. Niiden avulla lisätään ja siirretään osaamista sekä tuetaan yhteistyötä. Tuloksena syntyy teknologisia, institutionaalisia ja sosiaalisia uudistuksia, jotka tuottavat ratkaisuja maaseutualueita koskeviin kehittämiskysymyksiin. Tätä pyrkimystä koskevana yleistavoitteina huomioidaan EU2020-strategian älykkään kasvun tavoite (ml. t&k-menojen BKT-osuuden lisääminen) ja tarve EU-politiikkatoimien yhteensovittamiseen.

Suomessa tutkimus- ja kehitystoiminta (jäljempänä t&k-toiminta) on keskittynyt voimakkaasti muutamiin suurimpiin kaupunkeihin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle. Vuonna 2017 kaupunkien osuus t&k-menoista oli noin 95 prosenttia ja maaseudun vain viisi prosenttia. Jälkimmäisen lukuarvon perusteella maaseudulla harjoitetun t&k-toiminnan kokonaisarvo on noin 2,2 miljardia euroa vuosina 2014–20. Maaseutuohjelman t&k-toiminta (274 milj. euroa) vastaa kahdeksasosaa (12,5 %) tästä maaseudun t&k-toiminnan kokonaisarvosta. Näin tarkasteltuna – eli maaseudun t&k-toiminnan mittakaavaan suhteutettuna – maaseutuohjelman t&k-toimenpiteet ovat mittaluokaltaan merkittäviä. Varauksena tähän päätelmään on se, että tilastoinnissa t&k-menot kohdistetaan alueisiin (ts. kaupunki-/maaseutualueille) organisaation sijaintipaikan mukaan. Maaseutuohjelman toimenpiteiden M01, M02 ja M16 hanketoimintaa toteuttavien organisaatioiden toimipaikat sijaitsevat yleensä kaupungeissa, vaikka toimenpiteiden vaikutukset suuntautuisivat etupäässä maaseudulle. Siksi myös maaseutuohjelman t&k-toimintaa kirjautuu tilastoihin osin kaupungeissa tapahtuvaksi.

Kuvio 1. Suomen t&k-menojen kehitys kaupunki- ja maaseutualueilla vuosina 2014–2017 vuoden 2014 tasoon suhteutettuna (kuntapohjainen kaupunki-maaseutuluoitus). Lähde: Tilastokeskus, Maaseutuindikaattorit 2019.

Kuvio 1 esittää Suomen t&k-menojen kehitystä kaupunki- ja maaseutualueilla vuosina 2014–2017. Kehitystä kuvataan indeksilukuna siten, että vuoden 2014 tasoa esittää lukuarvo 100 ja seuraavien vuosien lukuarvot kuvaavat t&k-menojen tasoa prosentteina vuoden 2014 tasoon verrattuna. Kuvio havainnollistaa sitä, että t&k-toiminta kaupungeissa on suhdanteista riippuvaa. Taloustaantumien seurauksena tapahtunut t&k-investointien väheneminen kohdistui kaupunkeihin ja 2016 kiihtynyt talouskasvu ei ole aktivoinut t&k-toimintaa maaseudulla.

Aihepiirin tutkimuksen perusteella tiedetään, että talouskasvun myönteiset t&k-vaikutukset heijastuvat ensi sijassa ja eniten yritysten t&k-toimintaan. Kuvio 1 viittaa siihen, että näin ei tapahdu maaseudun t&k-toiminnassa. Maaseutuohjelman kannalta tämä tarkoittaa sitä, että maaseudun t&k-toiminnan kehittämisessä yritysten harjoittaman t&k-toiminnan tukeminen ansaitsee lisähuomiota- ja resursseja.

Talousteorian ja empiirisen tutkimuksen perusteella yritysten t&k-toiminnan edistämiseen sopivat erityisesti t&k-toimintaan kohdistuvat yritystuet. Maaseutuohjelman toimenpiteissä tätä yritysten t&k-toimintaa on tuettu lähinnä kehittämishankkeiden kautta (esim. yritysryhmät). Lisäksi t&k-vaikutuksia on syntynyt investointitukien sivuvaikutuksina, kun niihin liittyvät kone- ja laitehankinnat ovat parantaneet maaseudulla toimivien ja maatalousyritysten tuottavuutta. Näitä investointitukia ja myös yleisesti yritystukia koskevana maaseutuohjelman toteutukseen liittyvänä ongelmana ja maaseudun rakennepiirteenä nousee esiin se, että useissa maan osissa yritystukien tarjonta ylittää niiden kysynnän. Siitä huolimatta yritysten t&k-toimintaa olisi kyettävä tukemaan myös yrityskohtaisilla toimenpiteillä. Yritysryhmä-työkalu ei paikkaa tätä tarvetta. Tätä tukee joidenkin ELY-keskusten alueilla tehty havainto siitä, että maaseudun t&k-haluiset yritykset ovat hakeutuneet EAKR-rahoituksen piiriin. Tässä yhteydessä kehittämisehdotuksena nostettiin esiin kevyt ja riskipitoinen rahoitusinstrumentti yritysten t&k-kokeilujen tukemiseen.

Maaseudun kehittämisohjelman keskeisiä tavoitteita ohjelmakaudella 2014–2020 on osaamisen, tiedonvälityksen, innovaatioiden ja yhteistyön lisääminen maaseudulla. Suomalaisessa aluekehittämisessä laajemmin ja talouselämän kehittämisessä innovaatioiden edistäminen on perinteisesti ollut olennainen tekijä. Samanaikaisesti innovaatiotoiminnan kosketusta maaseudun kehittämiseen on pidetty muuta alueita heikompana. Tähän seikkaan nykyinen maaseudun kehittämisohjelma on puuttunut aiempia ohjelmakausia terävämmin. Keskeistä siinä on ollut neuvontajärjestelmän kehittäminen sekä koulutuksen ja tiedonvälityksen tehostaminen.

Maaseutuohjelman innovaatiotoiminnan edistämisen toimintamalleissa on eroja ELY-alueiden välillä. Erot koskevat esimerkiksi sitä, missä määrin kehittämistoimenpiteiden painopiste on ollut tietämyksen siirrossa ja osaamisessa, yritystoiminnan uudistamisessa ja uusiutumiskyvyssä, kilpailukykyyn kehittämisessä ja parantamisessa,

liiketoimintaosaamisen parantamisessa, ekosysteemien luomisessa, uusissa tuotteissa ja tuotantomenetelmissä, palvelumalleissa ja -tavoissa sekä älykkäässä kasvussa. Siksi alueelliset maaseudun kehittämissuunnitelmat ja -strategiat poikkeavat toisistaan merkittävästi. Parhaiten alueellisissa kehittämissuunnitelmissa ja -strategioissa on dokumentoitu tietämyksen siirto, jonka osalta alueellisissa suunnitelmissa ja strategioissa mainitaan mm. kotimaisen ja kansainvälisen tutkimustiedon siirto ja hyödyntäminen, oppi ulkomailta ja muilta alueilta, kansainvälisyyttä edistävät hankkeet neuvonnan, tutkimuksen ja yrittäjien yhteistyönä, oppilaitosyhteistyö sekä verkostoissa tapahtuva tiedon siirto ja oppiminen.

Myös innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa ja maaseudulla on kehittämissuunnitelmia ja -strategioita läpileikkaava teema. Innovaatioita halutaan edistää alueellisissa suunnitelmissa ja strategioissa mainituissa painopisteissä. Suunnitelmissa ja strategioissa mainitaan, että niiden avulla halutaan lisätä innovaatioprosesseja ja -alustoja, luoda eri alojen innovaatioympäristöjä, edistää hautomotoimintaa ja pienryhmätoimintaa innovaatioiden lähteenä sekä tukea yrittäjien innovaatiokyvyn kehittymistä. Osassa ohjelmista ja strategioista innovaatioiden edistämisestä puhutaan yleisellä tasolla, kun taas muutamissa ohjelmissa innovaatiotoiminnalle mainitaan yksityiskohtaisempia tavoitteita.

Uusien ideoiden vastaanottaminen ja uusien tuotteiden suunnittelu sekä toimintamallien käyttöönotto on vahvistunut maaseutuohjelman toimenpiteiden tuloksena. Koulutustarjonnan suhteen oikeiden asiakokonaisuuksien painottaminen ja tehostaminen kohderyhmäkohtaisella koulutuksella on johtanut, jos ei suoraan uusiin innovaatioihin, niin ainakin innovaatiomyönteisen ilmapiirin luomiseen.

Uusien tuotanto- ja toteutustapojen osalta yritysryhmähankkeet ovat muodostuneet useilla ELY-alueilla tärkeiksi kehittämisvälineiksi. Yritysryhmähankkeisiin osallistuneet yritykset ovat monin tavoin hyödyntäneet osallistumiensa hankkeiden oppeja esimerkiksi markkinoinnissa ja tuotesuunnittelussa. Yritysryhmähankkeet ovat tehokkaita uuden tiedon siirtämisessä mutta eivät niinkään uusien työpaikkojen luomisessa. Koulutuksen ja tiedon välityksen lisäksi hanketoiminnassa tulisi omaksua nykyistä terävämpi ote yritysten liiketoiminnan kasvattamiseen ja sen seurauksena edesauttaa uusien työpaikkojen syntymistä.

Osa ELY-keskuksista on ottanut ohjaavan roolin hankkeiden kumppanuuksien luomisessa. Niiden pohjalta on syntynyt toimijoiden ja alueiden välisiä riippuvuuksia ja yhteistyösuhteita. Yhteistyö on edistänyt uuden oppimista kokemusten vaihdon perusteella sekä yrittäjien ongelmien ratkomista niin yrittäjien kesken muin myös neuvojien välityksellä. Lisäksi on muodostunut tutkimuksen ja käytännön vuorovaikutusta tietojen ja tulosten hyödyntämiseksi sekä uuden teknologian hyödyntämiseksi.

Innovaatioiden leviämistä edistävien toimintatapojen ja rakenteiden syntyminen on ollut keskeinen osa maaseudun kehittämisohjelman toteuttamista. Usein niihin viitataan käytännöllä oppimislustojen käsitettä, joka käytännön hanketoiminnassa tarkoittaa usein erilaisia tapoja verkostoitua. Esimerkiksi fyysiset pienryhmätapaamiset on ohjelman toimenpiteissä todettu hyviksi hanketoimintatavoiksi. Toisaalta maaseudun kehittämistyössä syntyy tiedonvaihtotapoja, joita voidaan kutsua oppimislustoiksi, jo pitkien välimatkojen vuoksi esimerkiksi Lapissa. Lisäksi hyviä käytäntöjä on levitetty kertomalla toisten toteuttajien hankkeista, järjestämällä hankkeiden yhteisiä foorumeita, seminaareja ja tapahtumia (mm. Maaseutugaala ja Pöllöparlamentti), tiedottamalla yhteisesti uutiskirjeiden, Facebookin ja nettisivujen (mm. Puhetta rahasta) kautta.

Oppimislustoja on perusteltua pitää esillä maaseutuohjelmassa, sillä niillä ei ole merkitystä ainoastaan pitkien etäisyyksien vuoksi, vaan myös alueiden välisen ja kansainvälisen yhteistyön kehittämiseksi. Sähköiset välineet helpottavat ja tuovat osallistumismahdollisuuksia myös kiireisille yrittäjille. Yhteistyö ei ole lisännyt ainoastaan uusien innovaatioiden ja hankeideoiden leviämistä, vaan se on mahdollistanut myös vertaistukea sekä kokemusten jakamista. Tiedonkulkua ja -vaihtoa kannattaa edelleen tehostaa myös neuvojien ja tutkimustoiminnan välillä, koska sitä kautta voidaan vahvistaa neuvontaorganisaatioiden asemaa tiedonvälittäjinä tutkimustulosten viemisessä käytäntöön.

Pääsääntöisesti maaseutuohjelman toimenpiteitä yhteen sovitetaan tai niistä tiedotetaan maakunnissa maakunnan yhteistyöryhmien kokouksissa. Hankkeiden valmistelussa tehdään yhteistyötä muiden rahoittajien kanssa päällekkäisyyksien välttämiseksi ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Yritystukien osalta yhteistyötä tehdään alueellisesti myös yritystuki- ja yritysrahoitusstrategia-asiakirjojen välityksellä.

Maakunnallisen hanketyöryhmän rooli hanketoiminnan yhteen sovittajana on yleensä muotoutunut maakunnan yhteistyöryhmää merkittävämmäksi. Tämä johtuu siitä, että hanketyöryhmä koostuu hanketoimintaa viranomaisina hoitavista henkilöistä, jolloin heillä on läheinen kosketus käytännön työhön. Maakunnan yhteistyöryhmän rooli on maakunnissa lähinnä strateginen.

Yhteistyöhankkeissa korostuvat yhteistyötaidot sekä selvä työnjako osallistujien, rahoittajien, hallinnoijan ja yhteistyökumppanien välillä. Toimenpiteiden suhteen hanketoimintaa kehitetään usein saadun/annetun palautteen kautta, jolloin palautetta tulee käsitellä jatkuvasti niin osallistuvien toimijoiden kuin myös rahoittajien suunnalta. Hankkeita voidaan myös muuttaa osallistujien toiveiden mukaisesti. Esimerkiksi eräässä hankkeessa seminaarit muutettiin pienryhmätoiminnaksi, koska niiden huomattiin sitovan yrittäjiä paremmin mukaan hankkeen toimintaan.

Alueiden välisiä koulutushankkeita ja tiedonvälityshankkeita on maaseudun kehittämissuhteellisen paljon. Kooltaan ne ovat olleet keskimääräistä suurempia. Alueiden välisistä hankkeista on maaseutuohjelman toteuttamisessa saatu suhteellisen hyviä kokemuksia ja niihin on oltu pääsääntöisesti tyytyväisiä.

Uuden tekniikan ja teknologian käyttöönoton kannalta maaseudun kehittämissuhteellisen tavoite on suoraviivainen. Ohjelman pitää edistää niitä teknologisia, innovaatioita, jotka tuottavat ratkaisuja maaseutualueita koskeviin kehittämiskysymyksiin. Laajakaistan rakentaminen on siitä hyvä esimerkki. Sen sijaan tutkimusinfrastruktuuria ei rahoiteta, vaan se on jätetty EAKR-vetoisen älykkään erikoistumisen toimenpiteiden kautta tehtäväksi.

Alkutuotannon edistäminen kuuluu perustellusti maaseutuohjelman päätavoitteisiin. Tämä tavoite on osittain ristiriidassa innovaatioiden kehittämistä koskevan nykykäsityksen kanssa, joka korostaa toimialarajat ylittävien teemallisten kokonaisuuksien varassa ja osaamisen rajapinnoilla kehittyvien yhteistyörakenteiden ja innovaatioympäristöjen merkitystä.

Maaseutuohjelmassa näitä innovaatioympäristöjä on syntynyt kahtaalle. Yhtäältä on pyritty edistämään toimijoiden kansallista ja/tai temaattista verkottumista esimerkiksi valtakunnallisten hankkeiden kautta. Toisaalta hanketoiminnan välityksellä on hakeuduttu mukaan ja pyritty kiinnittymään maakuntien aluestrategisen erikoistumisen mukaisesti muodostuneisiin kehittämiskärkiin. Esimerkiksi bio- ja elintarviketalous ovat tarjonneet siihen luontevia mahdollisuuksia useissa maakunnissa. Se on tärkeää, koska kaupungeilla on merkittävä rooli innovaatioympäristöjen kehittämis- ja sijaintipaikkoina. Maakuntaohjelmilla ja EAKR-toimenpiteiden tukemana luoduilla älykkään erikoistumisen kehittämiskokonaisuuksilla on tärkeä ja toimivaksi osoittautunut rooli tämän kehityksen vauhdittajina. Älykäs erikoistuminen on alueellisissa suunnitelmissa kuitenkin huomioitu huonosti ja siksi maaseutuohjelman hanketoiminta kytkeytyy niihin usein puutteellisesti. Esimerkiksi Lapissa tämä yhteys on kuitenkin tunnistettu ja maaseutuohjelma on nivottu osaksi maakunnan klusterikehittämisen laajaa, kokonaisvaltaista ja tavoitteellista yhteistyöverkostoa. Hyvät kokemukset siitä ovat omiaan rohkaisemaan myös muita maaseudun kehittäjiä murtautumaan oman rahoituskehityksensä ja kontekstinsa ulkopuolelle.

6. Päätelmät ja suositukset

Yritysten t&k-toimintaan kohdistuvien yritystukien lisääminen on perustelua, mutta maaseudulla vallitseva yrityskanta ja -kulttuuri vaikeuttavat niiden tarjonnan lisäämistä.

Innovaatioiden kehittämistä koskeva nykykäsitys korostaa toimialarajat ylittävien teemallisten kokonaisuuksien varassa ja osaamisen rajapinnoilla kehittyvien yhteistyörakenteiden ja innovaatioympäristöjen merkitystä. EAKR-rahoitteilla maakuntien älykkään

erikoistumisen kehittämiskokonaisuuksilla on tärkeä ja hyväksi osoittautunut rooli tämän kehityksen vauhdittajina. Maaseutuohjelman toimenpiteet tulisi kytkeä nykyistä kiinteämmin älykkään erikoistumisen kehittämiskokonaisuuksiin.

Liite 4. Liitetaulukot Leader-rahoitteisista koulutus- ja tiedonvälitys- ja yhteistyöhankkeista

Taulukko 1. Leader-rahoitteisten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ensisijaisen maaseutuohjelman kohdealojen mukaan

Kohdeala		Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
6B	Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen	88	5 536 540
Yhteensä		88	5 536 540

Taulukko 2. Leader-rahoitteisten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ELY-alueittain

ELY-keskus	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen		1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet		M01 yhteensä	
	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Etelä-Pohjanmaan	9	535 792	5	371 652	14	907 444
Etelä-Savon	1	17 712	2	72 900	3	90 612
Hämeen	2	27 308	1	85 675	3	112 983
Kaakkois-Suomen	5	106 821	4	566 498	9	673 319
Kainuun	-	-	5	158 691	5	158 691
Keski-Suomen	-	-	4	137 444	4	137 444
Lapin	4	227 780	1	110 695	5	338 475
Pirkanmaan	5	238 729	1	147 472	6	386 201
Pohjanmaan	1	69 983	7	559 863	8	629 846
Pohjois-Karjalan	-	-	1	15 750	1	15 750
Pohjois-Pohjanmaan	3	106 287	4	460 232	7	566 519
Pohjois-Savon	3	232 026	3	268 010	6	500 036
Satakunnan	1	15 966	5	325 170	6	341 136
Uudenmaan	3	133 748	3	256 453	6	390 202
Varsinais-Suomen	2	49 026	3	238 857	5	287 883
Yhteensä	39	1 761 178	49	3 775 362	88	5 536 540

Taulukko 3. Leader-rahoitteisten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki hankkeen toteuttajatyypin mukaan

Hankkeen toteuttaja	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen		1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet		M01 yhteensä	
	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
AMK	5	200 065	6	455 539	11	655 604
Järjestö	17	717 135	9	298 865	26	1 016 000
Kehitysyhtiö	-	-	5	395 344	5	395 344
Muu koulutusorganisaatio	8	478 764	7	238 214	15	716 978
Kunta	6	126 482	5	328 351	11	454 833
Leader	2	134 256	8	1 207 969	10	1 342 225
LUKE			1	85 675	1	85 675
MHY	1	104 477	2	309 472	3	413 949
PROAgria	-	-	4	292 169	4	292 169
Yliopisto	-	-	1	63 213	1	63 213
Yritys	-	-	1	100 551	1	100 551
Kaikki yhteensä	39	1 761 178	49	3 775 362	88	5 536 540

Taulukko 4. Leader-rahoitteisten koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma vuosina 2014–2018

	1.1 Ammatillinen koulutus ja tietojen hankkiminen	1.2 Tiedonvälitys ja esittelytoimet	Kertymä 2014–2018 yhteensä
Hankkeiden lkm	36	44	80
Hankkeiden julkinen tuki yhteensä, €	1 689 099	3 359 023	5 048 122
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	2 936	56 327	59 263
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	15	0	15
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lkm	4	13	17
Hankeeseen osallistuvat organisaatiot	216	863	1 079
Julkaistun materiaalin (sis. verkkojulkaisut) lkm	0	6 411	6 411
Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden lkm	3 046	0	3 046
Koulutuspäivien lkm	917	0	917
Tuettujen esittelytilaisuuksien (demonstraatio) lkm	0	469	469
Tuettujen infotilaisuuksien lkm	0	1 103	1 103

Taulukko 5. Leader-rahoitteisten yhteistyöhankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ensisijaisten maaseutuohjelman kohdealojen mukaan

Kohdeala		Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
6A	Monipuolistamisen, uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistäminen	1	179 668
6B	Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen	168	9 175 973
Yhteensä		169	9 355 641

Taulukko 6. Leader-rahoitteisten yhteistyöhankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki ELY-alueittain

ELY-keskus	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
Etelä-Pohjanmaan	27	1 642 410
Etelä-Savon	2	83 642
Hämeen	4	364 925
Kaakkois-Suomen	7	208 807
Kainuun	8	387 499
Keski-Suomen	23	1 167 312
Lapin	19	1 226 833
Pirkanmaan	3	187 986
Pohjanmaan	9	498 499
Pohjois-Karjalan	2	77 025
Pohjois-Pohjanmaan	27	1 304 037
Pohjois-Savon	9	798 293
Satakunnan	22	1 031 095
Uudenmaan	4	292 687
Varsinais-Suomen	3	84 593
Yhteensä	169	9 355 641

Taulukko 7. Leader-rahoitteisten yhteistyöhankkeiden lukumäärä ja julkinen tuki hankkeen toteuttajatyypin mukaan

Hankkeen toteuttaja	Hankkeiden lkm	Julkinen rahoitus, €
AMK	14	719 831
Järjestö	37	1 837 175
Kehitysyhtiö	42	2 087 633
Muu koulutusorganisaatio	5	199 697
Kunta	31	1 659 552
Kuntayhtymä	2	129 548
Leader	8	995 763
Metsäkeskus	1	18 000
PROAgria	9	355 616
Yliopisto	4	242 760
Yritys	16	1 110 066
Yhteensä	169	9 355 641

Taulukko 8. Leader-rahoitteisten yhteistyöhankkeiden keskeiset indikaattorit ja niiden toteuma vuosina 2014–2018

	Kertymä 2014–2018 yhteensä
Hankkeiden lkm	161
Hankkeiden julkinen tuki yhteensä	9 038 628
Aktivointitilaisuuksiin osallistuneiden määrä	30 212
Hankkeen aikana työllistyneiden määrä	82
Hankkeen tuloksena syntyneiden työpaikkojen lukumäärä	21
Hankkeen vaikutuksesta syntyneet uudet yritykset	109
Hankeeseen osallistuvat organisaatiot	1 919
Hankeessa kehitetyt uudet tuotteet ja menetelmät	506
Hankeessa mukana olevien yritysten määrä	4 209
Hankeessa mukana olleiden muiden toimijoiden määrä	2 292
Laaditut ja päivitettyt suunnitelmat	248
Niiden yritysten lukumäärä, jotka osallistuvat lyhyiden toimitusketjujen tai paikallisten markkinoiden kehittämiseen	103
Rakennetut/kunnostetut/varustetut rakennukset ja rakennelmat	4
Ympäristöä parantavat toimet	56
Yritysten yhteisten uusien palveluiden / tuotteiden määrä	303

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019

- 1 Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys
- 2 Saariselvitys 2018
- 3 Uusi alku. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino
- 4 Kansallinen rapustrategia 2019–2022
- 5 Keinoja orgaanisten lannoitevalmisteiden käytön edistämiseen
- 6 En ny början. Jordbruk är också framtidens näringsgren
- 7 Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys
- 8 Finlands nationella skogsstrategi 2025 – en uppdatering
- 9 Mahdollisuudet helpottaa epäorgaanisten lannoitteiden tuontia
- 10 Maa- ja metsätalousministeriön tilinpäätös vuodelta 2018
- 11 Kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 toimeenpanon tila
- 12 Maaseutuohjelma 2014–2020 – neuvontatoimenpiteen arviointi
- 13 Genetic resources policy of the Ministry of Agriculture and Forestry
- 14 Tapion tarhoissa ja Ahdin apajilla – selvitys valtakunnallisen metsästys- ja kalastusmuseotoiminnan kehittämismahdollisuuksista
- 15 Maaseutuohjelma 2014–2020 – arviointi energiavaikutuksista
- 16 Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset; Vaikuttavuusanalyysi kaudelta 2007–2013
- 17 National Forest Strategy 2025 - updated version

Maa- ja metsätalousministeriö

Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto

mmm.fi

ISBN: 978-952-366-010-6 PDF

ISSN: 1797-397X PDF